

DERGİ POLİTİKALARI
JOURNAL POLICIES

Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği'nin resmî yayın organı olan Akademik Düşünce Dergisi (Journal of Academic Thought), 2020 yılında yayın hayatına başlayan, yılda iki sayı çıkan, çift kör hakemlik sürecinden geçen bilimsel makalelerin yayımlandığı, açık erişimli ulusal ve bilimsel hakemli bir dergidir.

Dergi Kısaltması/Journal Abbreviation: ADD

Derginin Yayın Dili:/ Publication Language of the Journal: ADD'de Türkçe ve İngilizce dillerinde yazılmış çalışmalar yayımlanmaktadır.

Derginin Amacı/Journal Purpose: ADD, genç araştırmacıların özverili çabaları ve alanında uzman akademisyenlerin katkıları ile sosyal bilimler alanında nitelikli çalışmalarıyla tanınan ve alanyazında referans olarak tercih edilen bir dergi olma amacındadır. ADD'nin sosyal bilimlerin önemli meselelerine odaklanan tematik sayılarıyla, akademik alanyazının zenginleşmesine ve farklı bakış açılarından yeni tartışma alanlarının oluşturulmasına katkı sağlanması hedeflemektedir.

Derginin Kapsamı/Journal Scope: ADD'de yayımlanması için *siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, tarih, iktisat, sosyoloji, işletme ve maliye* alanında araştırma/derleme makaleler ve kitap incelemeleri kabul edilmektedir.

Yayın Periyodu/Publication Period: ADD, Aralık ve Haziran aylarında yayımlanmaktadır.

Başvuru Dönemi/Application Period: Makale kabulleri için bir başvuru dönemi sınırı bulunmamaktadır.

Değerlendirme Politikası/Evaluation Policy: Dergiye gönderilen çalışmalar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır. Dergi Yayın Kurulu, Derginin kapsamında olmayan çalışmaları yazara/yazarlara iade etmektedir. Derginin kapsamında bulunan ve yayın şablonundaki kurallara uygun biçimde hazırlanan çalışmalar konunun uzmanı iki hakeme gönderilmektedir. Hakemlerden ikisinin de çalışma hakkında olumlu karar vermeleri sonucunda çalışmalar yayımlanmaktadır. Hakem kararlarından biri olumlu, diğeri olumsuz ise makale üçüncü bir hakeme gönderilmekte ve üçüncü hakem tarafından kabul edilmesi halinde çalışma yayımlanmaktadır. Yayın Kurulu, hakemler tarafından kabul edilen çalışmaları yayımlamama hakkına sahiptir. Bu doğrultuda çalışmanın yayımlanmamasına ilişkin yazara/yazarlara gerekçeli karar gönderilmektedir. Editörler dergi sayıları arasındaki uyumu sağlamak için kabul edilen çalışmaları bir sonraki sayıya bırakma hakkına sahiptir.

Dizinler-Veri Tabanları/Indexes-Databases: ASOS İndeks, Cite Factor ve Scientific Index Service

Etik İlkeler/Ethical Principles: ADD'de yayımlanacak yazıların yayın sürecinde; yazarlar, hakemler ve editörlerden ulusal düzenlemelerden *Anayasa, Basın Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu* ve *Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*; Uluslararası düzenlemelerden *Committee on Publication Ethics (COPE)* ve *Açık Erişim Dergiler Dizini (Directory of Open Access Journals, DOAJ)* gibi kuruluşlar tarafından belirlenmiş *Akademik Yayıncılıkta Şeffaflık ve En İyi Uygulama İlkeleri*'ne bağlı kalmaları beklenmektedir. Derginin Yayın ve Editör Kurulu, etik ilkelere uygun davranmayı taahhüt etmektedir.

Ücret Bilgisi/Fee Information: ADD'ye makale gönderimi ücretsizdir. Yayımlanan çalışmalar için yazarlara telif ücreti ödenmemektedir. Aynı zamanda editörler ve hakemler de ücretsiz olarak değerlendirme sürecini yürütmektedirler.

İntihal/Plagiarism: ADD'de yayımlanması için gönderilen tüm çalışmalar Turnitin programı tarafından taranmaktadır. Benzerlik oranı %15'i geçen çalışmalar değerlendirmeye alınmamaktadır.

Açık Erişim/Open Access: ADD, açık ve bedelsiz akademik yayıncılık ilkesini benimsemektedir. Yayımlanan sayıların tam metinlerine akademikdusunce.org.tr/akademik-dusunce-dergisi ve dergipark.org.tr/tr/pub/akademikdusunce adreslerinden erişilebilmektedir.

Sorumluluk/Responsibility: Makalelerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlanan makalelerden kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

İmtiyaz Sahibi/Owner

Kaan AKMAN

Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği Adına

Baş Editör/ Chief Editor

Doç. Dr. Merve Suna ÖZEL ÖZCAN

Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği

Editör/ Editor

Dr. Öğr. Üyesi Aybala LALE KAHRAMAN
Aynur TEKKE

Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği
Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği

Yayın Kurulu/Editorial Board

Doç. Dr. Merve Suna ÖZEL ÖZCAN, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *Uluslararası İlişkiler*
Doç. Dr. Damla MURSÜL, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *Siyaset Bilimi*
Dr. Öğr. Üyesi Aybala LALE KAHRAMAN, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *Uluslararası İlişkiler*
Dr. Öğr. Üyesi Merve MERT, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *İşletme*
Dr. Öğr. Üyesi Sezgin SEZGİN, Kırklareli Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*
Dr. İsmail Sarp AYKURT, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *İletişim Bilimleri*
Arş. Gör. Oğuzhan KOCA, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *Kamu Yönetimi*
Aynur TEKKE, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *Sosyoloji*
İrem Ece AKPINAR, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *Kamu Yönetimi*
Muhammed AKSU, Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği, *Kamu Yönetimi*

Alan Editörleri/ Field Editors

Doç. Dr. Kıvanç DEMİRCİ, Bitlis Eren Üniversitesi, *Kamu Yönetimi Alan Editörü*
Dr. Öğr. Üyesi Ali EROL, Kırklareli Üniversitesi, *Maliye Alan Editörü*
Dr. Öğr. Üyesi Berfin GÖKSOY SEVİNÇLİ, Bitlis Eren Üniversitesi, *Kamu Yönetimi Alan Editörü*
Dr. Öğr. Üyesi Fırat Cem DOĞAN, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, *İktisat Alan Editörü*
Dr. Öğr. Üyesi Kaan AKAR, Erzurum Teknik Üniversitesi, *Tarih Alan Editörü*
Dr. Öğr. Üyesi Serhat KARAOĞLAN, Kırıkkale Üniversitesi, *İşletme Alan Editörü*
Dr. Öğr. Üyesi Selcen ALTINBAŞ UMUT, Trakya Üniversitesi, *Siyaset Bilimi Alan Editörü*
Dr. Öğr. Üyesi Sevil ZENGİN, Yozgat Bozok Üniversitesi, *Kamu Yönetimi Alan Editörü*
Dr. Öğr. Üyesi Tülay DEMİR, Artvin Çoruh Üniversitesi, *Kamu Yönetimi Alan Editörü*
Öğr. Gör. Dr. Hülya KÜÇÜK BAYRAKTAR, Kafkas Üniversitesi, *Kamu Yönetimi Alan Editörü*
Öğr. Gör. Dr. Erdal GÜLER, Bartın Üniversitesi, *Kamu Yönetimi Alan Editörü*
Öğr. Gör. Büşra DOĞAN, Kırgızistan Uluslararası K. Ş. Toktomamatov Üniversitesi, *İktisat Alan Editörü*

Dil Editörleri/Language Editor

Türkçe	Öğr. Gör. Dr. Fatma NALBANT	<i>Artvin Çoruh Üniversitesi</i>
	Dr. Öğr. Üyesi Bahriye ESELER	<i>Üsküdar Üniversitesi</i>
	Öğr. Gör. Dr. Ozan YETKİN	<i>Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği</i>
	Dr. Veli Ercan ÇETİNTÜRK	<i>Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi</i>
İngilizce	Arş. Gör. Merve BAŞKUTLU	<i>Kafkas Üniversitesi</i>

Sayfa Düzeni ve Tasarım/Layout And Design

Şevval ÖZ

Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği

Bilim ve Danışma Kurulu
Scientific And Advisory Board

Prof. Dr. Ali ÖZTÜRK, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık*

Prof. Dr. Bengül BOLAT, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, *Tarih*

Prof. Dr. Bilal KARABULUT, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, *Uluslararası İlişkiler*

Prof. Dr. Bilge Kağan ŞAKACI, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Prof. Dr. Hızır Tarık OĞUZLU, İstanbul Aydın Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler*

Prof. Dr. Himmet HÜLÜR, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, *Gazetecilik*

Prof. Dr. İbrahim MAZMAN, Kırıkkale Üniversitesi, *Sosyoloji*

Prof. Dr. Meltem İnce YENİLMEZ, İzmir Demokrasi Üniversitesi, *İktisat*

Prof. Dr. Murat YAMAN, Dumlupınar Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Prof. Dr. Özgür ÖNDER, Dumlupınar Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Prof. Dr. Ruşen KELEŞ, Kapadokya Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Prof. Dr. Tevfik ERDEM, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Prof. Dr. Uğur SADIOĞLU, Hacettepe Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Prof. Dr. Ünal ŞENTÜRK, İnönü Üniversitesi, *Sosyoloji*

Doç. Dr. Aslı YÖNTEN BALABAN, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Adem ÖZER, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, *Uluslararası İlişkiler*

Doç. Dr. Ahsen SAÇLI, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Ali Fuat GÖKÇE, Gaziantep Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Alper YILMAZ, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Arzu YILMAZ ASLANTÜRK, Aksaray Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Burcu Bulut GÜRPİNAR AYDIN, Gebze Teknik Üniversitesi, *Strateji Bilimi*

Doç. Dr. Doğan BOZDOĞAN, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, *Maliye*

Doç. Dr. Emre BAYSOY, Tekirdağ Üniversitesi, *Uluslararası İlişkiler*

Doç. Dr. Fatma Fehime AYDIN, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, *İktisat*

Doç. Dr. Fethi NAS, Bartın Üniversitesi, *Sosyoloji*

Doç. Dr. Fatmagül GEDİKKAYA, İstanbul Gelişim Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Hazal Ilgın BAHÇECİ BAŞARMAK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, *Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Mehmet Talha PAŞAOĞLU, Samsun Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Mehmet İnanç ÖZEKMEKÇİ, Erciyes Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK, Bursa Teknik Üniversitesi, *Sosyoloji*

Doç. Dr. Mukesh Shankar BHARTI, Jawaharlal Nehru University, *Uluslararası İlişkiler*

Doç. Dr. Nergiz AYDOĞDU, Kırklareli Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Ömür AYDIN, İstanbul Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Doç. Dr. Yusuf ÇINAR, Bitlis Eren Üniversitesi, *Uluslararası İlişkiler*

Doç. Dr. Yüksel YILDIRIM, Bakırçay Üniversitesi, *Sosyoloji*

Dr. Öğr. Üyesi Cihan ORUÇ, Artvin Çoruh Üniversitesi, *Tarih*

Dr. Öğr. Üyesi Erdal BAYAR, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, *Uluslararası İlişkiler*

Dr. Öğr. Üyesi Emine ERDEN KAYA, Amasya Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi*

Dr. Öğr. Üyesi Ravsan GOZİYEYEV, Taşkent Devlet Şarkınsalık Üniversitesi, *Uluslararası İlişkiler*

Dr. Öğr. Üyesi Osman GÜLTEKİN, İstanbul Aydın Üniversitesi, *Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler*

SAYI HAKEM KURULU¹
ISSUE REFEREE COMMITTEE

Hakem Unvanı, Adı-Soyadı Referee Title, Name-Surname	Üye Kurum Bilgisi Refere Institution Information
Prof. Dr. Adem PALABIYIK	Bitlis Eren Üniversitesi
Doç. Dr. Elçin YILMAZ	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Emre ÜNSAL	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammed Yunus BİLGİLİ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Osman AKGÜL	İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Recep AYDIN	Hitit Üniversitesi
Doç. Dr. Şahin DOĞAN	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Doç. Dr. Şekip YAZGAN	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KÜÇÜK	İstanbul Gelişim Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ayman KARA	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fırat DEMİRKOL	Nişantaşı Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Hatice UĞUR	Humboldt University
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AYTEKİN	Bitlis Eren Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İpek SAKARYA	Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Veysel BİLİCİ	Kırklareli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat YILMAZ	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mücahit NAVRUZ	Selçuk Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi, Nazmiye TEKDEMİR	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yunus KUTVAL	Kafkas Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Aytaç Burak DERELİ	Trabzon Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Seda ÇANKAYA KURNAZ	Selçuk Üniversitesi

DERGİ BİLGİLERİ/ JOURNAL INFORMATION

YAYIMLAYAN KURUM	Akademik Düşünce Enstitüsü Derneği
YAYINEVİ	Akademik Düşünce Yayınları
ADRES	Esenevler Mahallesi, 408. Sokak, 9/1, Atakum/Samsun
WEBSİTE	akademikdusunce.org.tr/dergi
DERGİPARK	dergipark.org.tr/tr/pub/akademikdusunce
E-MAİL	dergi@akademikdusunce.org.tr
WHATSAPP İLETİŞİM	0850 305 10 75
DERGİ İLETİŞİM	0532 594 43 73(Kaan AKMAN- İmtiyaz Sahibi)
YAYIN TARİHİ	31.12.2024

¹ Sayı Hakem Kurulu ünvan ve alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

- I Sunuş
Editör Kurulu
Editorial Board
- 01 Araştırma Makalesi / Research Article
Ön Lisans Öğrencilerinde Arkadaş Baskısı ve Akademik Erteleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Examining the Relationship Between Peer Pressure and Academic Procrastination Among Associate Degree Students
Sibel KARAKUŞ ve Baybarshan Ali KAZANCI
- 16 Araştırma Makalesi / Research Article
Türkiye'nin Kalkınma Sürecinde Bir Model: Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi
A Model in Development Process of "Türkiye": Regional Development Administration of Konya Plain Project
Murat KARAKOYUNLU
- 45 Araştırma Makalesi / Research Article
The Era of President Pedro Sanchez in Spain: Economy, Protests, Catalan Amnesty, Lawfare and Far Right Wings
İspanya'da Başkan Pedro Sanchez Dönemi: Ekonomi, Katalan Affi, Protestolar, Lawfare ve Aşırı Sağ
Canan TERCAN
- 71 Araştırma Makalesi / Research Article
Küresel Finansal Kriz Sonrası ABD Büyük Stratejilerinin Tehdit Halkaları Kapsamında Değerlendirilmesi
Assessing the USA Grand Strategies in the Context of Threat Circles After the Global Financial Crisis
Şeyma TOK
- 99 Araştırma Makalesi / Research Article
Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi ve 1990'lı Yıllardaki Türkçü-"Turancı" Dergilerin Karşılaştırmalı Analizi
Comparative Analysis of Turkist-Turanist Journals in the Early Republic Period and the 1990s in Turkey
Duygu ÇANAKCI
- 122 Derleme Makale / Review Article
Çalışma Hayatının Yeni Kavramları: GİG Ekonomisi ve Dijital Göçebe
New Concepts of Working Life: Gig Economy and Digital Nomad
Nida GÜNSAN
- 135 Kitap İncelemesi / Book Review
Toplumcu Belediye: Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi
Sedat ÇOBANOĞLU
- 145 Kitap İncelemesi / Book Review
Sahraaltı Afrika Ülkelerinin İktisadi Gelişme Sürecine Kısa Bir Bakış
Mehmet Berkay DURDU

SUNUŞ

2020 yılının Mart ayında ilk sayısı yayımlanan Akademik Düşünce Dergisi'nin 10. sayısını değerli okuyucularımızla paylaşmaktan büyük bir mutluluk duyuyoruz. Bugüne kadar Dergimizde 40 makale ve 18 kitap incelemesi yayımlanmıştır. Her bir sayıda, sosyal bilimlerin farklı konu başlıklarında alanında uzman yazarların çalışmaları yer almıştır. Dergimiz ülkemizdeki akademik yayıncılığa katkı sunma noktasında büyük bir özveri ve özenle çalışmalarını sürdürmektedir.

Akademik Düşünce Dergisi'nin bu sayısında *beş araştırma makalesi, bir derleme makale ve iki kitap incelemesi* olmak üzere toplam sekiz çalışma yer almaktadır.

Sibel KARAKUŞ ve Baybarshan Ali KAZANCI, "Ön Lisans Öğrencilerinde Arkadaş Baskısı ve Akademik Erteleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı makalelerinde, ön lisans öğrencileri arasında arkadaş baskısının akademik erteleme üzerindeki etkilerini istatistiksel olarak incelemiştir. Araştırmanın örneklem grubu Kırıkkale Üniversitesi Fatma Şenses Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrenciler olarak belirlenmiş, yüz yüze anket yöntemi ile toplanan veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Netice olarak, arkadaş baskısının okunan bölüme göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, akademik ertelemenin ise okunan bölüme göre anlamlı bir fark oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Murat KARAKOYUNLU tarafından hazırlanan "*Türkiye'nin Kalkınma Sürecinde Bir Model: Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi*" başlıklı makalede, Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı üzerinden Türkiye'nin kalkınma süreçleri içerisinde önemli bir yeri olan bölge kalkınma idareleri modeli ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, KOP Bölge Kalkınma İdaresi örneğinin bölgesel kalkınma faaliyetlerindeki rolünü ortaya koymaktır. Çalışmada KOP'un faaliyetleri üzerinden bir bölgesel kalkınma modeli aktararak, bu modelin ortak sorunlara yönelik müdahale konuları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Canan TERCAN "Era of President Pedro Sanchez in Spain Economy, Amnesty, Protests, Lawfare and The Attitude of Far Right Wings" başlıklı makalesinde, İspanya'daki toplumsal ve siyasal bölünme dönemlerinden biri olan Pedro Sanchez dönemini incelemiştir. Ülkenin sağ ve sol olarak kutuplaşmış durumda olduğunun altını çizen Yazar, bu kutuplaşmanın temel dinamiklerinin çok yönlü olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.

Duygu ÇANAĞÇI, "Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi ve 1990'lı Yıllardaki Türkçü-"Turancı" Dergilerin Karşılaştırmalı Analizi" başlıklı makalesinde, Türkiye'de erken Cumhuriyet dönemi ve 1990'lı yıllarda yayımlanan Türkçü-Turancı dergileri incelemiştir.

Tarihsel, sosyo-kültürel ve kavramsal arka plan çerçevesinde Türkçülük, Pan-Türkizm, milli kimlik ve Türkiye’de öteki olmak olguları mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır.

Şeyma TOK, “Küresel Finansal Kriz Sonrası ABD Büyük Stratejilerinin Tehdit Halkaları Kapsamında Değerlendirilmesi” başlıklı makalesinde, iç halka, perifer ve perifer ötesi olarak güvenlik analiz çerçevesi sunan tehdit halkaları kapsamında Amerika Birleşik Devletleri’nin Küresel Finansal Kriz sonrası tehdit algıları, çıkarları, hedef ve politikaları incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmada, aktörlerin sistemdeki ulusal güç boyutlarıyla algıladıkları tehditler arasındaki ilişki ABD örneğiyle sunulmuştur.

Nida GÜNSAN, “Çalışma Hayatının Yeni Kavramları: Gig Ekonomisi ve Dijital Göçebe” başlıklı makalesinde, çalışma hayatında gig ekonomisi ve dijital göçebe gibi yeni kavramları incelemiştir. Atipik istihdam modellerinin çalışanlara kısa süreli ve belli mekâna bağlı kalmadan çalışma imkânı tanıdığına altını çizen Yazar, özellikle COVID-19 sürecinde yükselişe geçen bu çalışma modellerinin maliyeti düşürmek amacıyla daha fazla tercih edildiğini ifade etmiştir. Çalışma, Post-modern çağda gig ekonomisi ve dijital göçebe kavramlarını, kapsamlı bir literatür incelemesiyle ve teorik bir çerçevede analiz etmiştir.

Bu sayıda, Son olarak, *Sedat ÇOBANOĞLU, “Toplumcu Belediye Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi”* ve *Mehmet Berkay DURDU “Sahraaltı Afrika Ülkelerinin İktisadi Gelişme Sürecine Kısa Bir Bakış”* başlıklı kitaba dair inceleme yapmıştır.

Akademik Düşünce Dergisi’nin 10. sayısına katkı sağlayan değerli yazarlarımıza, görüş ve değerlendirmeleriyle sayımızda hakemlik yapan kıymetli hakemlerimize teşekkürlerimizi sunarız.

Editör Kurulu

ÖN LİSANS ÖĞRENCİLERİNDE ARKADAŞ BASKISI VE AKADEMİK ERTELEME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

(Examining the Relationship Between Peer Pressure and Academic Procrastination Among Associate Degree Students)

Sibel KARAKUŞ¹ Baybarshan Ali KAZANCI²

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi /Submission Date: 20.08.2024

Kabul Tarihi/ Acceptance Date: 28.10.2024

Doi: 10.53507/akademikdusunce.1536166.

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı ön lisans öğrencileri arasında arkadaş baskısının akademik erteleme üzerindeki etkilerini istatistiksel olarak incelemektir. Bu kapsamda araştırmanın örneklem grubu Kırıkkale Üniversitesi Fatma Şenses Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrencilerden oluşmakla birlikte yüz yüze anket yöntemi toplanan veriler SPSS programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın veri analizlerinde ilk olarak aykırı değerler tespit edilmiş ve daha sonra normallik analizi yapılmıştır. Takibinde öğrencilerin yaş, bölüm, sınıf, cinsiyet gibi değişkenler göz önünde bulundurularak T testi ve ANOVA testi ile farklılıklar tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, değişkenler arasındaki ilişkilerin korelasyon analizine göre kabul edilmiştir. Bölüme göre yapılan test sonuçlarında; arkadaş baskısının okunan bölüme göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, akademik ertelemenin ise okunan bölüme göre anlamlı bir fark oluşturmadığı belirlenmiştir. Sınıfa göre, arkadaş baskısı ve akademik erteleme değişkenlerinin her ikisi içinde anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Yaşa göre, ön koşulların sağlandığı (normallik ve varyansların homojenliği) ancak bir farklılık olmadığı görülmektedir. Cinsiyete göre ise değişkenlerin farklılaşma durumu incelendiğinde hem arkadaş baskısı hem de akademik erteleme ölçeği için varyansların homojen dağıldığı, ancak herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Akran baskısı, Akademik Erteleme, Ön Lisans Öğrencileri*

ABSTRACT

The aim of this study is to statistically examine the effects of peer pressure on academic procrastination among associate degree students. The sample group of the study consists of students enrolled at Kırıkkale University Fatma Şenses Social Sciences Vocational School, with data collected through face-to-face surveys and analyzed using the SPSS program. In the data analysis process, outliers were first identified, followed by a normality analysis. Subsequently, differences were determined using T-tests and ANOVA tests, taking into account variables such as students' age, department, class, and gender. According to the findings, relationships between variables were confirmed based on correlation analysis. The test results based on the department revealed that peer pressure showed a significant difference according to the department of study, while academic procrastination did not show any significant difference based on the department. According to the class level, it was determined that neither peer pressure nor academic procrastination exhibited significant differences. Regarding age, it was observed that the assumptions of normality and homogeneity of variances were met, yet no significant differences were found. When examining the differentiation of variables based on gender, it was found that variances were homogeneously distributed for both the peer pressure and academic procrastination scales, but no significant differences were observed.

Keywords: *Peer Pressure, Academic Procrastination, Associate Degree Students*

¹ Ön Lisans Mezunu, Kırıkkale Üniversitesi, Fatma Şenses SBMYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Programı, sibelkarakus277@gmail.com, Orcid: 0009-0006-0529-365X.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Fatma Şenses SBMYO, İşletme Yönetimi, kazanci@kku.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3407-3692.

***Atıf/Cite:** Karakuş, S. ve Kazancı, B. A.(2024). Ön Lisans Öğrencilerinde Arkadaş Baskısı ve Akademik Erteleme Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Düşünce Dergisi*, 10, 1-15, Doi: 10.53507/akademikdusunce.1536166.

Giriş

Sosyo-kültürel yaşamın merkezinde yer alan insan, doğası gereği sürekli bir etkileşim içinde bulunur. Bu etkileşim, bireyin içinde yaşadığı toplumsal çevre ile kurduğu ilişkiler aracılığıyla şekillenir. İnsan, doğumundan itibaren toplumsal bir varlık olarak yaşamına başlar ve bu süreç, bebeklik döneminden başlayarak yetişkinliğe kadar devam eder. Özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde, bireyin sosyal çevresi belirgin bir şekilde oluşur ve bu çevre, bireyin kimlik gelişiminde önemli rol oynar. Bu bağlamda, arkadaşlık ilişkileri sosyalleşme sürecinin temel dinamiklerinden biri haline gelir. Bu ilişkiler, bireyler arasında karşılıklı etkileşimlere zemin hazırlar ve bu etkileşimler, bireylerin yaşamlarını hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilir.

Çocukluk ve gençlik dönemlerinde, bireylerin sosyal çevresi genellikle akran grupları etrafında şekillenir. Bu dönemde, akran grupları ile kurulan ilişkiler, bireyin sosyalleşmesinde kritik bir rol oynar. Akran ilişkileri, bireyin kişisel gelişimine katkı sağlayabilirken, aynı zamanda birtakım sorunlara da yol açabilir. Özellikle bu ilişkilerde ortaya çıkan sosyal baskılar, bireyin davranışlarını ve kararlarını etkileyebilir. Örneğin, olumlu bir akran baskısı bireyi daha başarılı bir yaşam çizgisine yönlendirebilirken, olumsuz bir akran baskısı erteleme eğilimlerine ve dolayısıyla başarısızlığa yol açabilir. Bu durum, özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerindeki bireylerin yaşamında sıkça karşılaşılan bir olgudur.

Erteleme eğilimleri, bireyin yaşamında farklı yaş gruplarına ve meslek alanlarına göre değişen bir olgu olarak karşımıza çıkar. Bu eğilimler, bireyin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel ortamın yanı sıra, kişisel özellikler ve akran baskısı gibi faktörlerden de etkilenebilir. Özellikle ergenlik döneminde, bireyler akranlarının kendileri hakkındaki düşüncelerine büyük önem verirler. Kılıççı (1999), bu dönemde akranları tarafından kabul gören bireylerin, görev bilincinin daha belirgin hale geldiğini ve bu durumun, başarı ve başarısızlık kavramlarının kaynağını etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, akran baskısının birey üzerinde yarattığı sosyal ve psikolojik baskı, erteleme alışkanlıklarının gelişmesine neden olabilir. Görev bilincinin zayıflaması, bireyin sorumluluklarını ertelemesine ve dolayısıyla çalışma alanlarında verimliliğin düşmesine yol açabilir.

Ergenler açısından erteleme eğilimlerinin, bireyin akranlarının düşünceleri ve beklentileri doğrultusunda şekillendiği bilinmektedir. Bu dönemde, sosyal kabul görme ve akranları tarafından beğenilme isteği, bireyin görev ve sorumluluklarına yaklaşımını doğrudan etkileyebilir. Bu nedenle, erteleme alışkanlığı yalnızca bireyin kişisel bir tercihi olmaktan çıkar;

aynı zamanda, sosyal çevrenin etkisiyle de şekillenir. Bu durum, bireyin gelecekteki yaşamını etkileyebilecek önemli bir faktör olarak karşımıza çıkar.

Akran ilişkilerinin veya baskısının üniversite öğrencileri üzerindeki davranış, tercih ve kararlar üzerinde de belirgin bir etkisi bulunmaktadır. Üniversite öğrencileri, sosyal çevrelerinin etkisi altında kararlar alır ve bu durum, akademik başarı, giyim tarzı, sosyal etkinliklere katılım gibi birçok alanda kendini gösterir. Akademik başarı bağlamında, olumlu akran baskısı bireyleri ders çalışmaya teşvik edebilirken, olumsuz akran baskısı, bireyleri dikkatsiz davranışlara yönlendirebilir. Bu durumda, akademik erteleme eğilimleri ortaya çıkar; bu eğilimler, öğrencilerin ödevlerini, projelerini ve sınav hazırlıklarını son dakikaya bırakmalarına yol açabilir. Nitekim, üniversite öğrencilerinin yoğun ders programları, sosyal etkinlikler ve diğer sorumlulukları, zaman yönetimi konusunda zorlanmalarına neden olabilir. Uzun vadede, akran baskısıyla gelişen akademik erteleme, düşük kaliteli çalışmalar, son dakikada çalışma alışkanlıkları, artan stres ve kaygı gibi olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bununla birlikte, olumlu bir akran baskısı, üniversite öğrencilerinin daha disiplinli ve düzenli çalışmasını teşvik ederek, akademik erteleme eğilimlerini azaltabilir.

Üniversite öğrencilerinin akademik performansı üzerinde akran baskısının etkilerini ele alan birçok çalışma, bu baskının yalnızca akademik başarıyı değil, aynı zamanda öğrencilerin psikolojik iyi oluşunu da etkilediğini göstermektedir. Örneğin, sürekli olarak yüksek performans sergilemesi beklenen öğrenciler, yoğun stres ve kaygı yaşayabilirler. Bu durum, zamanla akademik tükenmişliğe yol açabilir. Diğer yandan, akran baskısının pozitif bir şekilde yapılandırılması, öğrencilerin motivasyonunu artırarak, daha etkili bir öğrenme süreci yaşamalarına katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, üniversite ortamındaki sosyal dinamiklerin, öğrencilerin akademik başarısında belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir.

Bu çalışmada, ön lisans öğrencileri özelinde akran baskısının akademik erteleme üzerindeki etkisi istatistiksel olarak incelenmiştir. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. Örneklem grubu olarak, Kırıkkale Üniversitesi Fatma Şenses Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören öğrenciler seçilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde, akran baskısı ve akademik erteleme kavramlarının teorik çerçevesi ele alınmış, bu kavramlarla ilgili literatür çalışmaları incelenmiştir. Devam eden bölümlerde, elde edilen ampirik veriler analiz edilmiş ve sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

1. Akademik Erteleme ve Akran Baskısı: Kuramsal Çerçeve

Ergenlik dönemi, bireylerin kimlik arayışına girdikleri ve bu süreçte sosyal çevreleriyle yoğun bir etkileşim içinde buldukları kritik bir gelişim aşamasıdır. Bu dönemde, gençlerin sosyal ve duygusal gelişiminde akran ilişkilerinin büyük bir rol oynadığı bilinmektedir. Akran grupları, gençlerin kendilerini ifade etmelerine, kimliklerini keşfetmelerine ve sosyalleşme becerilerini geliştirmelerine olanak tanır. Gençlerin bu dönemde, akranlarıyla etkileşime girme arzusunun artması, onların kabul görme ve sosyal onay ihtiyacını ortaya koyar. Bu ihtiyaç, gençlerin akran gruplarına olan bağlılığını güçlendirir ve onların sosyal kimliklerini oluşturma sürecinde önemli bir etkidir. Araştırmalar, akranlar arası ilişkilerin gençlerin özsaygısını artırarak, stresle başa çıkma becerilerini geliştirdiğini göstermektedir (Dornbusch, 1989).

Akran ilişkilerinin olumlu yanlarının yanı sıra, olumsuz etkileri de vardır. Bu bağlamda, akran baskısı gençler için önemli bir tehdit olarak ortaya çıkmaktadır. Akran baskısı, bir kişinin yaşadığı başka bir kişiye kasıtlı olarak fiziksel, duygusal veya psikolojik zarar verme eylemi olarak tanımlanır. Bu tür davranışlar, gençlerin psikolojik sağlığını ve sosyal uyumunu olumsuz yönde etkileyebilir (Aktuğ, 2006). Özellikle ergenlik döneminde akran baskısının etkisi daha belirgin hale gelir ve gençlerin davranışlarını önemli ölçüde etkileyebilir. Bu baskıya maruz kalan gençler, kimliklerini bulma sürecinde ciddi içsel çatışmalar yaşayabilir ve bu durum, onların psikolojik ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir (Hartup ve Stevens, 1999).

Bununla birlikte, akran baskısının her zaman olumsuz sonuçlar doğurmadığını da belirtmek önemlidir. Araştırmalar, akran baskısının bazen olumlu sonuçlar doğurabileceğini de göstermektedir. Örneğin, bir grup içerisinde başarılı olan akranlar, diğer üyeleri de aynı başarıya ulaşma konusunda teşvik edebilir. Bu tür bir olumlu akran baskısı, gençlerin akademik performanslarını artırmalarına yardımcı olabilir (Ryan, 2000). Benzer şekilde, sosyal kabul ve aidiyet hissi, gençlerin olumlu davranışlar sergilemelerini teşvik edebilir ve bu durum, akademik başarılarını destekleyebilir (Wentzel, 1998). Akranlar arası pozitif etkileşimler, gençlerin sosyal sorumluluk bilincini geliştirmelerine ve olumlu sosyal davranışlar sergilemelerine yardımcı olabilir (Berndt, 1999).

Akran baskısının eğitimle olan ilişkisi de bu bağlamda önem arz etmektedir. Gençlerin sosyal çevrelerinde yaşadıkları zorluklar, akademik performanslarını doğrudan etkileyebilir. Akran baskısı, özellikle okul ortamlarında sıkça karşılaşılan bir sorun olup, gençler arasında ciddi sonuçlara yol açabilir. Bu baskı, mağdurlar üzerinde derin psikolojik etkiler bırakabilir ve bu durum, gençlerin akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyebilir. Nitekim, akran

zorbalığı ile anksiyete ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunları arasında güçlü bir ilişki olduğu yapılan araştırmalarca ortaya konmuştur (Olweus, 1993; Batsche ve Knoff, 1994). Ancak, olumlu akran baskısının da öğrencilerin akademik başarılarında pozitif bir rol oynayabileceği göz ardı edilmemelidir. Bir grup öğrencinin ders çalışmak için bir araya gelmesi ve birbirlerini motive etmesi, akademik başarıyı artırabilir. Örneğin, akademik başarıya odaklanmış bir akran grubu, diğer üyeleri de aynı hedefe ulaşmak için motive edebilir ve bu durum, öğrencilerin akademik performanslarını olumlu yönde etkileyebilir (Ryan, 2001).

Akran baskısının eğitim üzerindeki etkilerinden biri olan akademik erteleme, gençlerin akademik gelişimi üzerinde önemli bir tehdit oluşturur. Akademik erteleme, öğrencilerin akademik görevlerini farklı sebeplerle zamanında yerine getirememesi durumu olarak tanımlanır ve bu davranış, öğrencilerin öğrenme sürecini, akademik performansını ve dolayısıyla gelecekteki başarılarını olumsuz etkileyebilir (Schraw vd., 2007). Ergenler arasında yaygın olan bu erteleme eğiliminin birçok nedeni vardır. Öz düzenleme becerilerinin yetersizliği, motivasyon eksikliği, zaman yönetimi zorlukları ve kaygı gibi faktörler, gençlerin akademik görevleri ertelemelerine yol açabilir (Graff, 2019). Bu durum, öğrencilerin derslerine odaklanma ve akademik başarı için gerekli adımları atmada zorluk yaşamalarına neden olabilir.

Akran zorbalığı, gençlerin psikolojik ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktördür. Zorbalığa maruz kalan gençlerin psikolojik iyilik hali genellikle bozulur ve bu durum, onların akademik performanslarına doğrudan yansır. Araştırmalar, zorbalığa maruz kalan gençlerde kaygı, depresyon, düşük özsaygı ve okul fobisi gibi sorunların sıklıkla görüldüğünü ortaya koymaktadır (Olweus, 1978; Gonzales vd., 2005; Austin ve Joseph, 1996; Kaltiala-Heino vd., 1999). Bu psikolojik zorluklar, gençlerin akademik başarılarını olumsuz etkileyerek eğitimden uzaklaşmalarına neden olabilir. Ayrıca, bu tür zorbalık deneyimleri gençlerin özsaygısını düşürmekte ve motivasyonlarını azaltarak, akademik görevleri ertelemelerine yol açmaktadır (Yeşil ve Şahan, 2012). Ancak, olumlu akran baskısının varlığı, bu olumsuz etkileri dengeleyebilir. Özellikle olumlu akran desteği, zorbalığa maruz kalan gençlerin bu zorluklarla başa çıkmasına ve akademik erteleme eğilimlerinden uzak durmalarına yardımcı olabilir (Ryan ve Shim, 2008).

Ergenlik dönemindeki akran ilişkileri ve baskısı, gençlerin sosyal, duygusal ve akademik gelişimlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Akran baskısı, özellikle okul ortamında gençlerin akademik başarılarını ve psikolojik sağlıklarını olumsuz etkileyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, olumlu akran baskısının, gençlerin akademik başarılarını artırmada ve sosyal sorumluluk bilinci geliştirmede önemli bir rol oynadığı da unutulmamalıdır.

Bu nedenle, akran baskısının etkilerini azaltmaya yönelik stratejiler geliştirilmesi ve olumlu akran desteğinin teşvik edilmesi, gençlerin akademik başarılarını desteklemek için önemli adımlar olacaktır.

2. Literatür Araştırması

Literatür araştırmaları akran baskısının akademik erteleme üzerindeki etkilerini desteklemektedir. Örneğin, Erikson (1968) ve Bandura (1986) gibi gelişim psikologları, sosyal çevrenin birey üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin bireyin davranışlarını nasıl şekillendirdiğini tartışmışlardır. Özellikle, sosyal öğrenme teorisi, bireylerin davranışlarını model olarak öğrenme süreçlerini açıklamaktadır. Bu bağlamda, öğrencilerin arkadaş gruplarından etkilenmeleri ve bu etkilerin akademik davranışlarına yansımaları literatürde geniş bir yer tutmaktadır. Literatürde incelenen ve konuyla ilgili olan araştırmalar ve bulguları tablo 1'e yansıtılmaktadır.

Tablo 1. Literatür Taraması

Yazar(lar) ve Yayın Yılı	Çalışmanın Konusu	Bulgular
Hartup ve Stevens, 1999	Akran özellikleri ve gelişim	Akran ilişkilerinin farklı gelişim dönemlerinde farklı özellikleri ve farklı işlevlerinin bulunduğu tespit edilmiştir.
Roberts ve Morotti, 2000	Akranların birbirlerine yaptığı davranışlar	Akran ilişkilerinde suçlunun zorbalığı "Baskınlık kurma-başat olma, statü kazanma, korumanın bir aracı olarak kullandığı belirlenmiştir.
Shafran ve Mansell, 2001	Kişinin karakteristik tavrından dolayı erteleme sebebi	Yüksek erteleme eğilimi olan bireylerin kendilerini daha çok mükemmeliyetçi karakteristik niteliklerine sahip olarak değerlendirdiğine sonucuna varılmıştır.
Pişkin, 2002	Akran zorbalığı	Zorbalığın, pek çok öğrencinin sosyal, akademik, psikolojik ve sağlık durumlarını olumsuz etkilediği görüşü belirmiştir. Çok sayıda öğrencinin bu sorunlar sebebiyle devamsızlıkların arttığı, başarılarının düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.
Van, 2003	Akademik Yaşamda ertelemeler	Erteleme yapısında yaşanmanın sıklığı ve alanları kişiden kişiye farklıdır. Bu davranışın bireyde "Kendi hayatını düzenlemede eksiklik olduğu" görüşü savunulmuştur.
Farran, 2004	Erteleme zamanı yapılan davranışlar	Erteleme yapan kişilerin iki tip davranış ve tutumu ortaya çıkmıştır. Bunlar ise erteleme neticelerinden kaçmak veya ertelenen davranışı telafi edebilmek için de çok çaba göstermek şeklindedir.
Smokowski ve Kopasz, 2005	Akademik erteleme sebepleri	Akademik ertelemenin zorba davranışa iten birçok nedeni vardır. Böylece zorba davranışın seviyesi, "Yıkıcı olmayan, yani sözel sataşma" ve "Yıkıcı olan, yani fiziksel yaralama" kadar, büyük çerçevede değiştiği tespit edilmiştir.
Ferrari, Driscoll ve Diaz-Morales, 2007	Kültür ayrımı yüzünden ertelemeler	Bilhassa performans kavramının değerli olarak kabul gördüğü toplumlarda bireyin vaktini ne şekilde değerlendirdiği önemlidir. Yaşamın tüm anına tesir eden erteleme davranışına yönelik çalışmalarda ise erteleme davranışının çok sayıda nedeni olduğu gözlenmektedir.
Glumbic, N. ve Zunic-Pavlovic, 2010	Dış görünüşten dolayı yapılan baskılar	Fiziksel zorbalığın, karşıdaki kişiyi korkutmak veya onu kontrol altına almak için fiziksel güç kullanmasını gerektirdiği anlaşılmıştır. Ayrıca tekmelemek, saç çekmek, itmek, eşyalarını

		kırmak, vurmak, gibi davranışların da fiziksel zorbalığa girdiği belirlenmiştir.
Üneri, 2011	Akran zorbalığının akranlar üzerinde bıraktığı hasar	Akran zorbalığı kavramının öğrenciler üzerinde ciddi travmalar oluşturduğu ve bu etkilerin eğitim dünyası ile kısıtlı olmayıp, hayat boyunca sürdüğü ve toplum sağlığının bu durumdan negatif olarak etkilendiği belirtilmektedir.
Klingsieck, 2013	Ertelemenin sonucunda sıklıkla yaşanan sağlık sorunları	Ertelemenin, öz düzenleme başarısızlığının bir türü olarak toplumda yaygın olduğu ve başarısızlık, mali kayıplar ve iş kaygılarının yanı sıra ciddi sağlık sorunlarına da yol açabileceği gösterilmiştir.
Fernie vd., 2017	Erteleme çalışmaları	Araştırma, ertelemenin üniversite öğrencileri arasında yaygın bir olumsuz davranış olduğunu ve bu davranışın etkilerini azaltmak için önlemler alınması gerektiğini ortaya koymuştur.
Graff, 2019	Kişinin kararsızlık ve motivasyon düşüklüğüne sebep olan erteleme	Erteleme, kişinin yapması gereken işleri veya kararları sebepsiz yere ertelemesi ya da bir görevi yerine getirmek için motivasyon veya istek eksikliği yaşamaması durumudur.
Uçar vd., 2021	Uzaktan eğitimdeki olumsuz etkiler	Uzaktan eğitimde akademik erteleme eğilimi, akademik başarı kavramını geliştirme de ciddi bir gösterge olduğunu belirtmiştir.
Zamkı, 2022	Sanal bağlılığın olumsuz etkileri	Üniversite öğrencilerinde çevrim içi oyun bağımlılığının akademik erteleme davranışını etkileme gücünün istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

3. Yöntem ve Örneklem

Bu araştırmanın amacı, ön lisans öğrencileri arasında arkadaş baskısının akademik erteleme ile olan ilişkisinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklem grubu; Kırıkkale Üniversitesi Fatma Şenses Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı, Emlak ve Emlak Yönetimi, İşletme Yöneticiliği, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları, Turizm ve Otel İşletmeciliği programlarında okuyan 207 öğrenciden oluşmaktadır. Veriler yüz yüze anket yöntemi ile toplanmış ve SPSS paket programında analiz edilerek yorumlanmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak; araştırmacılar tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu", Çakıcı (2003) tarafından "Akademik Erteleme Ölçeği", Sarı ve Tekbıyık (2012) tarafından geliştirilen "Arkadaş Baskısını Belirleme Ölçeği" kullanılmıştır. Soru formundaki maddelerin yanıt seçenekleri 5'li (1. Her zaman, 2. Sık Sık, 3. Bazen, 4. Nadiren, 5. Hiçbir zaman) ve 7'li (1. Kesinlikle katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Pek katılmıyorum, 4. Fikrim yok, 5. Biraz katılıyorum, 6. Büyük ölçüde katılıyorum, 7. Tamamen katılıyorum) likert formundadır.

Araştırmanın veri analizi kapsamında öncelikle aykırı değerler tespit edilerek veri temizleme işlemi yapılmıştır. Daha sonra normallik analizi yapılarak dağılım durumu basıklık ve çarpıklık değerleriyle kontrol edilmiştir. Sonraki aşamada katılımcıların demografik

özelliklerine göre dağılımları incelenmiştir. Normallik varsayımının sağlanması sebebiyle; değişkenler arasındaki farklılıkların tespitinde T testi ve ANOVA testi yapılarak farklılıklar tespit edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkinin değerlendirilmesinde korelasyon analizi kullanılarak ve $p < .05$ anlamlılık düzeyi kabul edilmiştir. Araştırma soru formunun güvenilirliğini test etmek üzere Cronbach Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Son olarak bulgular yorumlanarak öneriler geliştirilmiştir.

4. Analiz ve Bulgular

Araştırmaya katılım gösterenlerin cinsiyet dağılımları incelendiğinde %52,8'inin kadın ve %47,2'sinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda cinsiyete göre dağılımın dengeli olması araştırma sonuçları bakımından önem taşımaktadır. Yaşa göre dağılım incelendiğinde; katılımcıların %71,9'unun 21 yaş ve altında olduğu görülürken %21,3'ü 22-23 yaş ve %6,8'i 24-25 yaş aralığındadır. Katılımcıların okuduğu bölümlere göre dağılımları incelendiğinde; %21,3'ünün muhasebe ve vergi uygulamaları, %23,8'inin işletme yöneticiliği, %21,3'ünün büro yönetimi ve yönetici asistanlığı, %10,6'sının turizm ve otel işletmeciliği ve %23'ünün emlak yönetimi programlarında olduğu tespit edilmiştir. Sınıfa göre dağılım incelendiğinde %55,7'sinin birinci sınıf ve %44,3'ünün ikinci sınıfta okuduğu tespit edilmiştir. Dönem olarak dağılım incelendiğinde 2024-2025 yılı öğrencilerinin %72,3 ile çoğunlukta olduğu görülmektedir. Katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgiler Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

-	Miktar	Yüzde	Geçerli Yüzde	Birikimli Yüzde
Cinsiyet				
Kadın	112	54,1	54,1	54,1
Erkek	95	45,9	45,9	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	
Yaş				
18-21	149	72,0	72,0	72,0
22-23	43	20,8	20,8	92,8
24-25	15	7,2	7,2	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	72,0
Bölüm				
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	45	21,7	21,7	21,7
İşletme Yöneticiliği	50	24,2	24,2	45,9
Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	46	22,2	22,2	68,1
Turizm Ve Otel İşletmeciliği	23	11,1	11,1	79,2
Emlak ve Emlak Yönetimi	43	20,8	20,8	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	
Sınıf				
1. Sınıf	120	58,0	58,0	58,0
2. Sınıf	87	42,0	42,0	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	

Dönem				
2021-2022	20	9,7	9,7	9,7
2023-2024	152	73,4	73,4	83,1
Diğer	35	16,9	16,9	100,0
Toplam	207	100,0	100,0	

Değişkenlerin güvenilirlik düzeylerinin tespitinde Cronbach Alpha değeri esas alınmıştır. Bu değer; bir test veya ölçeğin iç tutarlılığının bir ölçüsünü sağlamak üzere geliştirilmiştir. 0 ile 1 arasında bir sayı olarak ifade edilir. İç tutarlılık, bir testteki tüm maddelerin aynı kavramı veya yapıyı ne ölçüde ölçtüğünü ve dolayısıyla testteki maddelerin birbiriyle olan ilişkisiyle bağlantılı olduğunu ifade eder (Tavakol ve Dennick, 2011). Arkadaş baskısına yönelik alfa değeri 0,773 iken akademik erteleme de 0,950 olduğu görülmektedir. Bu değerler değişkenlerin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 3. Değişkenlere Yönelik Güvenirlilik Analizi

Değişkenler	Alfa Değerleri
Arkadaş baskısı	,773
Akademik erteleme	,950

Araştırmada elde edilen veriler kapsamında öncelikle hangi istatistiksel analiz tekniğinin kullanılacağını belirlemek amacıyla puanların normal dağılımı incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değeri -2 ile +2 arasında olduğundan tüm değişkenlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir (George ve Mallery, 2016). Bu araştırma kapsamında ulaşılan basıklık ve çarpıklık katsayıları verilerin normal dağılım gösterdiğini ifade etmektedir. Hem akademik erteleme hem de arkadaş baskısını belirlemeye ilişkin verilerin normal dağılım gösterdiği ve bu nedenle parametrik tekniklerin kullanılabilceği görülmüştür. Normallik analizine yönelik araştırma sonuçları tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Normal Dağılım Tablosu

	İstatistik değer katsayısı		Standart Sapma	
	Skewnees	Kurtosis	Skewnees	Kurtosis
Arkadaş Baskısı	-1,489	1,870	,169	,337
Akademik Erteleme	-,044	-,841	,169	,337

İki grup arasındaki ortalama fark istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek için kullanılan en popüler istatistiksel tekniklerden biridir. Bu testi uygulamak için sürekli normal dağılım gösteren bir değişken (Test değişkeni) ve iki kategoriye sahip kategorik bir değişken (Gruplama değişkeni) kullanılır. (Barton ve Peat, 2014; Mishra vd., 2019). Analiz sonuçları varyansların homojen olduğunu göstermektedir (Sig>0,05). Cinsiyete göre araştırma

değişkenlerinin farklılaşma durumu incelendiğinde hem arkadaş baskısı hem de akademik erteleme ölçeği için varyansların homojen dağıldığı, ancak herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Analiz sonuçları ise tablo 5’te gözlenmektedir:

Tablo 5. Cinsiyete Göre T Test Analizi Sonuçları

	Cinsiyet	Miktar	Ortalama	Sig
Arkadaş baskısı	Kadın	112	4,8099	,608
	Erkek	95	4,7996	
Akademik erteleme	Kadın	112	3,8927	,608
	Erkek	95	4,1340	

T testi sonuçlarının takibinde ANOVA testine geçilmiştir. Bu testin ön koşulu normal dağılım ve varyansların eşitliğini kapsamaktadır. Bağımlı değişken olan arkadaş baskısı ve akademik erteleme yaşa göre ANOVA testi incelendiğinde ön koşulların sağlandığı (normallik ve varyansların homojenliği) ancak bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bu durum örneklem grubunun yaş aralıklarının yakın olmasından kaynaklanabilmektedir. Bölüme göre yapılan ANOVA testi sonucunda; arkadaş baskısının okunan bölüme göre anlamlı bir farklılık gösterdiği, akademik erteleme ise okunan bölüme göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Arkadaş baskısına yönelik farklılıkların hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek üzere yapılan Post-Hoc analizinde; bu farklılığın Büro yönetimi ve yönetici asistanlığı bölümü ile Turizm ve otel işletmeciliği bölümünden kaynaklandığı tespit edilmiştir (sig<0,05). Sınıfa göre yapılan ANOVA testinde; arkadaş baskısı ve akademik erteleme değişkenlerinin her ikisi içinde anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 6. ANOVA Testi Analiz Sonuçları

Bağımlı Değişken	Yaş	Miktar	Ortalama	Sig
Arkadaş baskısı	18-21	149	4,8026	,835
	22-23	43	4,8217	
	24 ve üstü	15	4,7833	
Akademik erteleme	18-21	149	4,8026	,119
	22-23	43	4,8217	
	24 ve üstü	15	4,7833	
Bağımlı Değişken	Bölüm	Miktar	Ortalama	Sig
Arkadaş baskısı	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	45	4,7741	,007
	İşletme Yöneticiliği	50	4,7967	
	Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	46	4,8841	
	Turizm ve Otel İşletmeciliği	23	4,6757	
	Emlak ve Emlak Yönetimi	43	4,8324	
Akademik erteleme	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	45	4,0602	,195
	İşletme Yöneticiliği	50	4,0040	
	Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	46	4,0435	
	Turizm ve Otel İşletmeciliği	23	4,6106	
	Emlak ve Emlak Yönetimi	43	3,5757	
Bağımlı Değişken	Sınıf	Miktar	Ortalama	Sig

Arkadaş baskısı	Birinci sınıf	120	4,8017	,806
	İkinci sınıf	87	4,8099	
Akademik erteleme	Birinci sınıf	120	4,0926	,364
	İkinci sınıf	87	3,8805	

Son olarak Korelasyon analizine geçilmiştir. Bu analizler iki (veya daha fazla) niceliksel değişken arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin yönünü belirlemek için kullanılan bir yöntemlerden oluşmaktadır. Korelasyon analizinin nihai sonucu, -1 ile +1 arasında değişen Korelasyon katsayısına göre değerlendirilmektedir. (+1) korelasyon katsayısı, iki değişkenin pozitif bir şekilde ilişkili olduğunu; (-1) korelasyon katsayısı iki değişkenin negatif bir şekilde ilişkili olduğunu ve sıfır ise incelenen iki değişken arasında doğrusal bir ilişkinin bulunmadığını gösterir (Gogtay ve Thatte, 2017). Arkadaş baskısı ve akademik ertelemeye yönelik analiz sonuçları iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu durumun sebebi örneklem grubunun niceliksel ve niteliksel özelliklerinden kaynaklanabilmektedir. Analiz sonuçları Tablo 7’ de verilmiştir.

Tablo 7. Korelasyon Analizi Sonuçları

		Arkadaş Baskısı	Akademik Erteleme
Arkadaş Baskısı	Pearson Correlation	1	-,068
	Sig.		,327
	N	207	207
Akademik Erteleme	Pearson Correlation	-,068	1
	Sig.	,327	
	N	207	207

Sonuç

Bu çalışmada, ön lisans öğrencileri arasında arkadaş baskısının akademik erteleme üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu sayede akran baskısının ve akademik ertelemin nedenlerini ve etkilerini anlaşılması ve literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Akademik ertelemin ve akran baskısı öğrencilerin akademik ve psikolojik gelişimi üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Akademik ertelemin gençler arasında yaygın olduğu ve olumsuz sonuçlara yol açtığı bilinmektedir. Akran zorbalığı da benzer şekilde gençlerin psikolojik ve sosyal iyiliğini ciddi şekilde olumsuz etkileyebilmektedir. Bu da akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyerek gençlerin eğitimden uzaklaşmalarına neden olabilmektedir.

Ön lisans öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışma, akran baskısının ve akademik erteleme davranışının özellikle bu yaş grubunda nasıl etkili olduğunu anlamak için önemlidir. Ön lisans programını kazanan öğrencilerin daha fazla baskı ve erteleme eğilimi gösterdiği düşünüldüğünde, bu çalışma, bu öğrenci grubuna yönelik müdahalelerin geliştirilmesine olanak

sağlayabilir. Bu müdahaleler, gençlerin akademik motivasyonlarını artırabilir, akran baskısının etkilerini azaltabilir ve dolayısıyla akademik başarılarını destekleyebilir. Dolayısıyla; akran ilişkileri, akran baskısı, akran zorbalığı ve akademik erteleme gibi konuların gençlerin sağlıklı gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim araştırmalar bunu desteklemektedir. Bu alanlarda yapılan araştırmalar, gençlerin ihtiyaçlarına uygun stratejiler geliştirmek için önemlidir. Bu çalışmalar, gençlerin akran ilişkilerindeki sorunları anlamaya ve çözmeye yardımcı olabilir, böylece gençlerin sosyal ve akademik olarak daha sağlıklı bir şekilde gelişmelerine katkıda bulunabilir.

Netice olarak ön lisans öğrencilerinde arkadaş baskısının akademik erteleme üzerindeki etkilerini inceleyerek önemli sonuçlar elde edilmiştir. Bulgular, öğrencilerin arkadaş baskısından ciddi şekilde etkilendiğini ve bu etkinin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Eğitim kurumları ve rehberlik servislerinin, öğrenciler arasındaki sosyal dinamikleri dikkate alarak stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Özellikle akran baskısının olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik müdahaleler, öğrencilerin akademik başarılarını arttırmada kritik öneme sahiptir. Gelecekte yapılacak araştırmalar, farklı üniversite ve bölümlerde daha geniş örneklem grupları üzerinde gerçekleştirilmeli ve bu bulgular doğrulanarak genişletilmelidir. Eğitimciler ve danışmanlar, öğrencilerin arkadaş baskısını yönetebilmeleri için stratejiler geliştirmeli ve onları bu konuda bilgilendirmelidir. Ayrıca, öğrencilerin kendi öz yeterliliklerini artırmaları ve akademik hedeflerine odaklanmaları sağlanmalıdır. Araştırmanın bulguları, öğrenci danışmanlık hizmetlerinin ve psikososyal destek programlarının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Aktuğ, T. (2006). Ergenlerde Akran Baskısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Austin, S. & Joseph, S. (1996). Assessment of Bully/Victim Problems in 8 to 11 Year-Olds. *British journal of Educational Psychology*. 66(4), 447-456.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Teory*. Nj: Prentice-Hall Inc.
- Barton, B. & Peat, J. (2014). *Medical Statistics: A Guide to SPSS, Data Analysis and Critical Appraisal*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Batsche, G.M. & Knoff, H. M. (1994). Bullies and Their Victims-Understanding a Pervasive Problem in the Schools. *Social Psychology Review*, 23(2), 165-174.
- Berndt, T. J. (1999). Arkada Friends” Influence on Students” Adjustment to School. *Eğitim Psikoloğu*, 34(1), 15-28. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3401_2.

- Çakıcı, Ç. (2003). Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Genel Erteleme ve Akademik Erteleme Davranışının İncelenmesi. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dornbush, S. M. (1989). The Sociology of Adolescence. *Annual Review of Sociology*, 15(1), 233-259.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*, New York: Norton.
- Farran, B. (2004). *Predictors of Academic Procrastination in College Students*. (unpublished doctoral dissertation), Fordham University, New York.
- Fernie, B.A. & Bharucha, Z. ve Nikcevic, A. ve Marino, C. ve Spada, M. (2017). A Metacognitive Model of Procrastination. *Journal of Affective Disorders*, 210, 196-203, 10.1016/j.jad.2016.12.042.
- Ferrari, J. & Driscoll, M. ve Diaz-Morales, J. F. (2007). Examining the Self of Chronic Procrastinators: Actual, ought and Undesired Attributes. *Personality and Individual Differences*, 5(2), 115-123.
- Fritzsche, B. & Young, B. ve Hickson, K. (2003). Individual Differences in Academic Procrastination Tendency and Writing Success. *Personality and Individual Differences*, 35, 1549-1557. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00369-0](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00369-0).
- George, D. & Mallery, P. (2016). *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step*. New York: Routledge.
- Glumbic, N. V & Zunic-Pavlovic, V. (2010). Bullying Behaviour in Children with Intellectual Disability. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 2784-2788. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.03.415>.
- Gogtay, N. J. & Thatte, U. M. (2017). Principles of Correlation Analysis. *Journal of the Association of Physicians of India*, 65(3), 78-81.
- Gonzales, N. A. & Germán, M. ve Kim, S. Y. ve George, P. ve Fabrett, F. C. ve Millsap, R. ve Dumka, L. E. (2008). Mexican American Adolescents' Cultural Orientation, Externalizing Behavior and Academic Engagement: The Role of Traditional Cultural Values. *American Journal of Community Psychology*, 41, 151-164.
- Graff, M. (2019). Self-Efficacy Beliefs and Academic Procrastination. *North American Journal of Psychology*, 21(1), 81.
- Hartup, W. W. & Stevens, N. (1999). Friendships and Adaptation across Life Span. *Current Directions in Psychological Science*, 8(3), 76-79. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.00018>.
- Hazler, R. J. & Hoover, J. H. ve Oliver, R. (1992). What Kids Say about Bullying. *The Executive Educators*, 14, 20-22. <https://doi.org/10.1177/0143034392131001>.
- Kaltiala-Heino, R. & Rimpela, M. ve Marttunen, M. ve Rimpela, A. ve Rantanen, P. (1999). Papers Bullying, Depression, and Suicidal Ideation in Finnish Adolescents: School Survey, *British Medical Journal*, 319, 348-351. <https://doi.org/10.1136/bmj.319.7206.348>.
- Kılıççı Y. (1999). Kişilik Gelişimini Kolaylaştırma. Y. Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde Rehberlik* (ss. 17-50). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Klingsieck, K. B. (2013). Procrastination in Different Life Domain: Is Procrastination Domain Specific? *Current Psychology*, 32(2), 175-185. <https://doi.org/10.1007/s12144-013-9171-8>
- Lay, C. H. (1986). At Last, My Research Article on Procrastination. *Journal of Research in Personality*, 20, 474-495. [https://doi.org/10.1016/0092-6566\(86\)90127-3](https://doi.org/10.1016/0092-6566(86)90127-3)

- Milgram, N. & Mey-Tal, G. ve Levison, Y. (1998). Procrastination, Generalized or Specific, in College Students and Their Parents. *Personality and Individual Differences*, 25, 297-316. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(98\)00044-0](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(98)00044-0).
- Mishra, P. & Singh, U. ve Pandey, C. M. ve Mishra, P. ve Pandey, G. (2019). Application of Student's T-Test, Analysis of Variance, and Covariance. *Annals of Cardiac Anaesthesia*, 22(4), 407-411. https://doi.org/10.4103/aca.ACA_94_19.
- Morales, J. F. & Cohen, J. ve Ferrari, J. (2008) An Integrated View of Personality Styles Related to Avoidant Procrastination. *Personality and Individual Differences*, 45, 554-558. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.06.018>.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Cambridge: MA: Blackwell.
- Pellegrini, A. D. & Bartini, M. ve Brooks, F. (1999). School Bullies, Victims and Aggressive Victims: Factors Relating to Group Affiliation and Victimization in Early Adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 91, 216-224. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.91.2.216>
- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınabilecek Önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Ryan, A. M. (2000). Peer Groups as a Context for the Socialization of Adolescents' Motivation, Engagement, and Achievement in School. *Educational psychologist*, 35(2), 101-111. https://doi.org/10.1207/S15326985EP3502_4.
- Ryan, A. M. & Shim, S. S. (2008). An Exploration of Young Adolescents' Social Achievement Goals and Social Adjustment in Middle School. *Journal of Educational Psychology*, 100 (3), 672-687. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.100.3.672>.
- Roberts, M. S. (1997). *Yaşamı Ertelemeyin*. (L. Kartal, Çev), İstanbul: Mavi Okyanus Yayıncılık.
- Roberts Jr, W. B. & Morotti, A. A. (2000). The Bully as Victim: Understanding Bully Behaviors to Increase the Effectiveness of Interventions in the Bully-Victim Dyad. *Professional School Counseling*, 4(2), 148.
- Sarı, S. V. ve Tekbıyık, A. (2012). Arkadaş Baskısını Belirleme Ölçeği: Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirliği. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 31(2), 295-318.
- Schraw, G. & Wadkins, T. ve Olafson, L. (2007). Doing the Things We Do: A Grounded Theory of Academic Procrastination. *Journal of Educational Psychology*, 99(1), 12-25.
- Shafran, R. & Mansell, W. (2001). Perfectionism and Psychopathology: A Review of Research and Treatment. *Clinical Psychology Review*, 21(6), 879-906. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(00\)00072-6](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(00)00072-6).
- Smokowski, P. R. & Kopasz, K. H. (2005). Bullying in School: An Overview of Types, Effects, Family Characteristics and Intervention Strategies. *Children & Schools*, 27, 101-110. doi.org/10.1093/cs/27.2.101.
- Steinberg, L. & Fletcher, A. ve Darling, N. (1994). Parental Monitoring and Peer Influences on Adolescent Substance Use. *Pediatrics*, 93(6), 1060-1064. <https://doi.org/10.1542/peds.93.6.1060>.
- Tavakol, M. & Dennick, R. (2011). Making Sense of Cronbach's Alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53. <https://doi.org/10.5116/ijme.4dfb.8dfd>.

- Uçar, H., Bozkurt, A. & Zawacki-Richter, O. (2021). Academic Procrastination and Performance in Distance Education: A Causal-Comparative Study in an Online Learning Environment. *Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE*, 22(4), 13-23. <https://doi.org/10.17718/tojde.1002726>.
- Üneri, Ö. S. (2011). Çocuklarda Akran Zorbalığı. *Düşünen Adam*, 24(4), 352-353. doi:10.5350/DAJPN2011240413.
- Van-Eerde, W. (2003). A Meta-Analytically Derived Nomological Network of Procrastination. *Personality and Individual Differences*, (35), 1401-1418. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00358-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00358-6).
- Wall, J. A. & Power, T. G. ve Arbona, C. (1993). Susceptibility To Antisocial Peer Pressure And Its Relation To Acculturation In Mexican-American Adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 8(4), 403-418. <https://doi.org/10.1177/074355489384004>.
- Wentzel, K. R. (1998). Social Relationships and Motivation in Middle School: The Role of Parents, Teachers, and Peers. *Journal of Educational Psychology*, 90 (2), 202-209. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.90.2.202>.
- Yeşil, R., ve Şahan, E. (2012). Öğretmen Adaylarının Akademik İşlerini Erteleme Nedenleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 219-236.
- Zamkı, M. N. (2022). *Üniversite Öğrencilerinde Çevrimiçi Oyun Bağımlılığı ve Akademik Erteleme Davranışı Arasındaki İlişki*. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Yazarlar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Sibel Karakuş %50, Baybarshan Ali KAZANCI %50 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında makale hazırlanmıştır.

Etik Onay: Bu çalışma için 2023/10 sayılı ve 2023.10.24 karar nolu etik kurul izni alınmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Two authors contributed equal to the study.

Funding and Acknowledgement: The article has prepared within the scope of the TUBITAK 2209-A University Students Research Projects Support Program.

Ethics Approval: Ethics committee approval numbered 2023/10 and decision numbered 2023.10.24 has obtained for this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

TÜRKİYE'NİN KALKINMA SÜRECİNDE BİR MODEL: KONYA OVASI PROJESİ BÖLGE KALKINMA İDARESİ

(A Model in Development Process of Türkiye: Regional Development Administration of Konya Plain Project)

Murat KARAKOYUNLU¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Submission Date: 08.11.2024
Kabul Tarihi/Acceptance Date: 20.12.2024

Doi: 10.53507/akademikdusunce.1581985.

ÖZ

Bu çalışma Türkiye'nin kalkınma süreçleri içerisinde önemli bir yeri olan bölge kalkınma idareleri modelini, Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı üzerinden ele almaktadır. Çalışmada bilimsel yöntem olarak tarihsel anlatıma dayalı literatür taraması metodu takip edilmiştir. Bu doğrultuda amaç olarak KOP Bölge Kalkınma İdaresi örneğinin bölgesel kalkınma faaliyetlerindeki rolü ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışma esnasında Türkiye'nin kalkınma süreçlerine ilişkin detaylı bir literatür çalışması yapılmış; bölgesel kalkınma idareleri özelinde KOP'un faaliyetleri incelenmiştir. Bu incelemelerden sonra çalışma inşa edilmiştir. Türkiye'nin kalkınma faaliyetlerini ele alan tarihsel süreç, Cumhuriyetten itibaren ana hatlarıyla ortaya koyulmuştur. Ardından makalede üzerinde durulacak olan büyüme, kalkınma ve bölge gibi çalışmaya bağlı terminoloji çıkarılmıştır. Sonraki aşamada ise kırsal kalkınmayı gerekli kılan ön bulguların teması bir başlık altında belirtilmiştir. Bir sonraki aşamada KOP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığının kurumsal yapısı çıkarılmış ve bölgesel kalkınmayı esas alan faaliyetlerin neleri öncelediği üzerinde durulmuştur. Çalışmada KOP'un faaliyetlerine üzerinden bir bölgesel kalkınma modeli aktarılmış ve bu modelin kendine özgü unsurları ve ortak sorunlara yönelik müdahale konuları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bölgesel Kalkınma, Kalkınma, KOP, Bölge Kırsal

ABSTRACT

This study examines the regional development administration model, which has an important place in Türkiye's development processes, through the Regional Development Administration of Konya Plain Project (KPP). The study used a literature review method based on historical narrative as a scientific method. So, the role of the KPP's Regional Development Administration in regional development activities was attempted to be revealed. During the study, a detailed literature study was conducted on Türkiye's development processes; the activities of the KPP, specifically the regional development administrations, were examined. The study was constructed by these studies. The historical process addressing Türkiye's development activities was outlined starting from the Republic. Then, the terminology related to the study, such as growth, development and region, which are emphasized in the article, was extracted. In the next chapter, the theme of the preliminary findings that necessitate rural development was specified under a heading. Then, the institutional structure of the KPP Regional Development Administration was extracted, and the priorities of the activities based on regional development were emphasized. In the study, a regional development model was transferred to the activities of the KPP and the specific elements of this model and intervention topics for common problems were attempted to be determined.

Keywords: Regional Development, Development, Region, The KOP

¹ Dr., Sosyoloji, Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, karakoyunlum@gmail.com, Orcid: 0000-0002-5047-4787.

*Atıf/Cite: Karakoyunlu, M. (2024). Türkiye'nin Kalkınma Sürecinde Bir Model: Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi. *Akademik Düşünce Dergisi*, 10, 16-44, Doi: 10.53507/akademikdusunce.1581985.

Giriş

Refahın artırılması, daha iyi yaşam koşullarının oluşturulması ve ferdi beklentilerin karşılanması toplumsal hayatın sürdürülebilir hale getirilmesi için önemlidir. Bu doğrultuda ortaya koyulan politikalar, en genel ifadesiyle “*daha iyiye ulaşma*” hedefinin reçetesi konumundadır. Sorunun tespiti ve çözüm önerileri üzerinden atılan adımlar, planlı bir modele dönüştüğünde, toplumların oluşturduğu en önemli örgütlü ve siyasi yapı olan devletin gelişme stratejileri belirlenir. Bu stratejiler; küresel, ülkesel ve bölgesel bazda elde edilen kalkınmışlık seviyelerine bağlı olarak bir başarı göstergesine dönüşür. Nitekim bu başarı ölçütü ülkeleri; gelişmiş, gelişmekte olan ve geri kalmış tanımlamalarına konu etmektedir.

Günümüz Türkiye’si, başarılı veya başarısız, yeterli ya da iyileştirilebilir olarak addedilebilecek pek çok gelişme stratejileri üzerinden değerlendirildiğinde, kalkınma politikalarının uygulandığı önemli bir laboratuvar sayılabilir. Kalkınma hedeflerine bağlı olarak, bir değişim kaydetmiş olan Türkiye’nin gelişim seyri detaylı bir biçimde tahlil edildiğinde, geleceğe dair ön görülerde bulunmak kolaylaşır. Eksik, tam, doğru ya da yanlış olarak değerlendirilebilecek verilerin ortaya konması ve bu sayede yeni plan ve politikalar geliştirmek bir tecrübe birikimi olarak ele alınmalıdır. Nitekim, makro ve mikro bazlı sorunlar bütününe her biri için atılan adımların akademik anlamda iyi tahlil edilmesi, bu aşamada gereklidir. Hedefi, refah seviyesi artırılmış, modern, gelişmiş ve kalkınmış bir ülke olan tüm politikalar, politika belirleyicilerinin karşısına doğru verilerle çıkılması halinde gerçekleşebilir. Nitekim, uzun dönemli kalkınma politikalarını başta Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlar eli ile yürüten Türkiye’nin bugün ulaştığı gelişmişlik seviyesi, ülke potansiyeli ile birlikte ele alındığında kalkınmışlık planlarının işleyişi açısından ilgisine önemli veriler sunar.

Bu çalışma Türkiye’nin son dönem kalkınma gayretleri içerisinde önemli bir model olarak uygulamaya koyduğu Bölge Kalkınma İdareleri ölçeğinde, Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı’nın yapısı ve uygulama politikalarını ele almayı amaçlamaktadır. KOP, bugüne kadar faaliyetleri hakkında çok fazla çalışma yapılmış bir kurum değildir. Ne var ki mevcut yapılanması, hitap ettiği bölgenin durumu ve sürdürdüğü politikalar dikkate alındığında kendi başına bir kalkınma modeli sunar. Kuruluş aşamasından bugüne kadar bir eylem planı üzerine çalışan, bölgeye ilişkin pek çok analizleri üretmiş olan ve bu çalışmalar ölçeğinde faaliyetler yürüten KOP, bugüne kadar 2200’ün üzerinde projenin bölge yararına uygulanmasını sağlamıştır. Amacı hizmet alanı içerisinde “bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak, refahın ülke sathına olabildiğince eşit bir biçimde dağılmasını sağlamak ve

bölge potansiyelinin ortaya çıkarılarak, rekabet gücünün artırmak” (Eylem Planı 2014-2018) olan bu kurumun kaynak kullanım süreçlerini nasıl yönettiğini bilmek, sonraki planlamalar için bir fikir verebilir.

Çalışma KOP'un bölgesel kalkınma içerisindeki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaçla kavramsal verileri ortaya koyan detaylı bir literatür taraması yapılmış ve anahtar kelimeler başta olmak üzere araştırma sürecinde elde edilen tüm veriler işlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye'nin kalkınma süreçlerinin tarihsel seyri ana hatları ile ele alındıktan sonra, bir kalkınma modeli olarak ortaya koyulan KOP'un faaliyetlerinde değinilecektir. Her ne kadar kalkınmanın kamu ve kamu dışı aktörler eli ile yürütülen bir boyutu bulunsa da bu çalışma, kapsamı itibari ile, daha sonra ele alınabilecek makalelere dayanak oluşturması açısından, kamu eli ile yürütülen bir kalkınma modeli olan KOP'un çalışmalarına odaklanmıştır. Çalışma sonuç hariç dört aşamada ilerlemektedir. İlk olarak Türkiye'nin kalkınma serüveninin bazı temel noktalarına değinilmekte, daha sonra büyüme, kalkınma ve bölge kavramları üzerinde durulmakta, sonraki süreçlerde ise bölgesel kalkınmanın bazı gereklilikleri ele alınarak KOP'un kurumsal yapısı ve programlarının muhtevası incelenmektedir.

1. Büyüme, Kalkınma ve Bölge Kavramlarına Bir Bakış

Toplumsal değişmeyi açıklama ihtiyacı iktisadi bağlamda büyüme ve kalkınma kavramlarının açıklanmasını gerektirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında üzerinde daha fazla konuşulmaya başlanan bu kavramlar; modernleşme, yapısalcılık ve bağımlılık, neoliberal yaklaşımlar ve toplumsalcılık yaklaşımları bağlamında, dönem dönem farklı bakış açıları ile ele alınmıştır. Burada Rostow'un tarihsel süreci ele alan görüşlerine dikkat etmek gerekir. Ona göre; Geleneksel toplum, Kalkışa Geçiş Aşaması (Take-off), Kalkış Aşaması, Olgunluk ve Kitle Tüketimi Çağı aşamaları kalkınma modelinin süreçlerini tanımlar (Alkin, 1974:6). Öte yandan büyümeye hedefinin dış kaynaklı finansal ve beşerî kabiliyetlerle geliştirilmesi (Başak, 1977: 21), kendine yeterliliği önceleyen uygulamalar, serbest ticaret ve küresel entegrasyon ile yerel katılımı esas alan teoriler de bu süreçlerin çözüm önerileri içeren modelleri olmuştur.

Büyüme, daha çok iktisadi bir kavram olarak ele alınır ve belirli bir tarih içerisinde yer alan iktisadi gelişim seyrinin başlangıç tarihine göre ne ölçüde değişiklik gösterdiği ile ilgilenir. Bu değişiklik olumlu yahut olumsuz bir seyir gösterebilir. İktisadi anlamda büyüme, bir öncekine göre bir sonrakinin geldiği seviye olup, kantitatif anlamdaki değişim olarak değerlendirilmelidir. Başlarda tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş gibi algılanan ve

gündelik kullanımda bir ton buğday ile ne kadar demir/çelik satın alınabileceği kıstası ile de değerlendirilen büyüme, sosyolojik boyutu ile Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin üst basamaklardaki fayda kalemlerine, toplumun daha büyük bir kesiminin ulaşabilmesi açısından değerlendirildiğinde kalkınma olarak ifade edilebilir. Ne var ki düz bir hesaplamada katma değer unsuru olarak kıymet atfediyor olsa da buğday ve demir arasındaki kıymet ikilemi her zaman için geçerli değildir. Zira toplumsal öncelikler matematiksel hesaplara mahkûm edilemeyecek ölçüde farklılıklar gösterebilir.

İhtiyaçların önceliği her zaman biri (Sanayi) ötekine (Tarım) alternatif olarak lanse edilen büyüme politikaları ile izah edilemez. O nedenle büyümeden farklı olarak sosyal unsurları da içerisine alacak top yekûn bir olumlu gelişmeyi, kalkınma olarak ifade etmek gerekir (Kar ve Taban, 2005: 8). Müreffeh toplum ve terakki ifadelerinin bir karşılığı olarak ele alınabilecek olan kalkınma kavramı, ekonomik olguların sosyal yapıya uyarlanması ve bu sayede toplam gelir ve fayda içerisindeki paylaşımın ne şekilde dağıtıldığı ile ilgilenmek anlamına gelecektir. Kalkınma, büyüme ile ortaya çıkan kantitatif eldenin tabana yayılması olarak ta değerlendirilebilir. Toplumsal açıdan bakıldığında fertlerin yaşam kalitelerindeki artış olarak ifade edilen bu durum sadece ekonomik boyutuyla değerlendirilemez. Ferdi ve toplumsal anlamda ortaya çıkan kalkınmanın asgari boyutta dengelenmesi anlamında ele alınabilecek olan doyum eşiği, bu anlamda önemli bir veri olarak kabul edilebilir.

Büyümenin ülke genelindeki kalkınmayı sağlayabilmesi, görece daha zayıf bölgelerin kuvvetlendirilmesi ile mümkün olur. Zayıf kasların güçlendirilmesi olarak ifade edilebilecek olan bu tutum, mevcudun daha iyi hale dönüştürülmesi ile mümkündür. Bölgenin potansiyelini ortaya çıkarmak ve yerindelik koşullarına riayet ederek; iyiyi sahaya yansıtmak ve kuvveden fiile döndürmek gibi temel amaçları esas alan bu hamle; coğrafi, iktisadi, fiziki, sosyal, kültürel alt yapı eksikliklerinin giderilmesi ve beşerî sermayenin kuvvetlendirilmesi gibi hususların yekûnudur. Kalkınma, toplumsal değişim ve dönüşüm olgusunu daha iyinin ne olduğu, bu iyiye nasıl varılacağı, hedefe ulaşmak için belirlenen yol haritası, uygulayıcı aktörler, sürdürülebilirlik ve ölçülebilirlik üzerinden değerlendirilerek gözlemlenebilir (Kumral, Akgüngör ve Güçlü, 2011: 36). Bu gözlem kalkınma hedeflerinin, dönemlik olmaktan ziyade bir program dahilinde yürütülmesi ile kalıcılık arz eder. Nitekim yeni büyüme teorilerinin temel dayanağı olarak belirtilen kalkınma yaklaşımı ile sürdürülebilir ve istikrarlı çalışmaların uzun dönemli büyüme oranlarını etkilediği görülmektedir (Akdere ve Erdal, 2004: 4-6).

Küreselleşmenin hâkim olduğu bir dönemde yerelin imkanlarının tebarüz etmesi, ülkelerin büyüme stratejileri açısından önemli bir dönüşümdür. Yerelin dönüşümü anlamına

gelen bu süreç; kalkınma amaçlı olarak yürütülen makro çözümleri önceleyen yaklaşımların tamamlayıcısı olarak, mikro uygulamalara eğilmek gerektiğine odaklanır. Birbiri yerine de kullanılabilen ve bölge/ yerel/ kırsal kaynaklı olarak ifade edilen alanlara odaklanan kalkınma stratejileri, temelde bütüncül bir kalkınmaya hizmet eden unsurları da ön plana çıkaracaktır.

Kalkınmanın icra edileceği bölge, yerelden başlayacak bir kalkınma faaliyetinin önemli bir aşamasını temsil eder. Bu sebeple kalkınma faaliyetlerinde bölge kavramının anlaşılması ve çerçevesinin çizilmesi önemlidir. Bölge bilimciler açısından bölge, coğrafya, ekonomi, matematik, planlama ve sosyoloji gibi disiplinler ölçeğinde oluşturulabilir (Atalık, 2002: 13). Richardson, ülkenin kendine özgülüğü üzerinden ele aldığı bölgeyi bir ülkenin kendine özgü fonksiyonları olan geniş alanlar olarak değerlendirmiştir (1979: 17).

Bu doğrultuda, dinsel, etnik, kültürel esasları ele alan bir bölge tanımlaması yapılabileceği gibi, coğrafi ve ekonomik kriterleri esas alan bir tanımlamadan da bahsedilebilir (Taştekin, 2018:71). Ortak noktası mekânı esas almak olan çalışmalarda bölge, daha çok coğrafi unsurlar üzerinden açıklanır. İklimi esas almak üzere oluşturulan iklimik bölgeler, hidrolojik şartları ele alan hidrografik bölgeler ya da doğal afet bölgeleri gibi başlıklar bölge kapsamına örnek teşkil eder (Özçağlar, 2003: 4). Yerleşim bölgeleri, nüfus bölgeleri, kültürel esaslı bölgelerin yanında hammaddeyi yahut ortak tarım alanlarını dikkate alan bölgeler; avcılık, ormancılık, sanayi ve hayvancılık bölgeleri gibi pek çok farklı bölge ve bölge kavramı da türetilir. Coğrafi alanlar, ekonomik ve sosyal yapı ile ortak tarih, ortak etnik, dil, kültür ve din yapıları bölgeyi belirleyen kriterler arasında yer alabilir (Hasanoğlu & Aliyev: 82). Burada esas olan bölge kavramı ile hedeflenen amaç olup il, ilçe, bucak, köy gibi idari bölünmeler de bölge kapsamında ele alınabilir.

Bölge planlamalarında “ortaklık kriteri” dikkate alınan bir husus olup, bölge kavramını, kendi açısından anlamlı ve planlı kılacak unsurları ifade eder. Ortak bir vizyon etrafında şekillendirilen bölgeler, kalkınma ölçekli olarak ele alındığında; yerinde, sürdürülebilir, rekabetçi, toplumsal ve ekonomik büyümeyi uygulayabilme imkânı sunan parçalar bütünü olarak değerlendirilmelidir (İldırar, 2004: 15). Burada esas olan yerelin imkanlarının kuvvetlendirilmesi ve top yekûn kalkınmayı destekleyecek bu imkanların artırılarak yerinde üretimini organize etmektir. Diğer yandan üretim tek başına belirleyici olmaz. Amacı üretimi esas alsada onu sağlayacak koşulların inşa edilmesi ve temelinde insanı odaklayan noktaların gözetilmesi gerekir. Bu aşamada bölgenin belirlenmesi ve ona yönelik kalkınma stratejilerinin ortaya konulması icap eder.

Bölge, kamu gücü ile oluşturulacak iyileştirme stratejileri üzerinden yönetilen bir kalkınma projesine dönüştürülebilirse, iktisadi anlamda ele alınan milli hasılanın taban ölçeğinde yaygınlaştırılması ve bu yaygınlaşmanın doğurduğu etkinin tekraren kümülatif büyümeye yansımaları sağlanmış olur. Bir anlamda gelir dağılımının eşit paylaşımına yönelik bir işleyiş ortaya çıkar ki bu durumun sosyolojik yansımaları, kamu mekanizmasının işleyişini destekleyen güçlü bir toplumun inşasıdır. Elbette ki maddi boyutu ile ele alınan kalkınma politikaları rakamsal etki ile doğru orantılı bir sonucu her zaman ortaya koymaz. Burada ulaşılmak istenen asıl gaye, model olma, koşulları iyileştirme ve öz ifadesi ile tetikleyici mekanizmaların işletilebilmesidir. Bu doğrultuda alınan aksiyonlar; yerel önceliklere yanıt verme, entegre programlar geliştirme, yoksul ve yoksun alanları önceliklendirme, özel ihtiyaçlara ve alanlara odaklanma şeklindedir. Bu doğrultuda bölgeyi esas alan küçük ölçekli altyapı projeleri, insan kaynaklarını geliştirme, gelir üretimi ve istihdam yaratma, tarımsal yayım ve destek, turizm ve kırsal gelişim, çevrenin korunması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve yerel örgütlenmelerin kuvvetlendirilmesi gibi unsurlar tamamlayıcı unsurlardır. Tüm bu hedeflere ulaşmak adına bölgeden bölgeye değişmekle birlikte sosyal dokuyu güçlendirmeyi esas alan bölgesel kalkınma açısından dikkate alınması gereken bazı noktaların öncelenmesi gerekir.

2. Türkiye'nin Kalkınma Sürecine Genel Bir Bakış

İktisat sosyolojisinin uğraş alanlarından biri olan kalkınma, modern Türkiye'nin bir devlet olarak kuruluşundan itibaren üzerinde durmak zorunda olduğu en önemli sorumluluklardan biridir. Savaşın meydana getirdiği büyük yıkım, maddi unsurların yanında nitelikli beşerî sermayenin yokluğunu da hissettirmiştir. Tarım kesiminin piyasa ekonomisine henüz tam olarak geçememiş olması, köylüden aşar vergisi alınması, mültezim, büyük toprak sahiplerine bağlılık gibi toplumsal yapıyı etkileyen hususların varlığı; savaş döneminden kalma borçlar ve büyük buhran adı verilen dünya krizi yavaşlatıcı bir kısım nedenler arasında yer alır. Başta lojistik olmak üzere alt yapı eksiklikleri, beşerî sermayeyi yetiştirecek sanat ve çıraklık okullarının zayıflığı, oda ve loncaların düzensizliği, tekelleşmeyle mücadele, hayvan hastalıkları, koruyucu gümrük vergisi talepleri, işçi kesiminin çalışma süreleri ve ücret tarifesi isteği gibi hususlar da dönemin diğer bazı sorunları arasındadır (Özyurt, 2011: 122).

Başlarda devlet, özel teşebbüse güvenerek liberal politikalara yönelmişse de bu hamle yeterli olmamış ve 1930'lu yıllardan itibaren kalkınma, devletçi bir modelle şekillendirilmiştir. Boratav, 1923-31 dönemini, daha iyi bir sözcük bulamamaktan ötürü liberalizm ile ifade etmekle birlikte bunun yanıltıcı olabileceğini ve belli bir anlamda devlet müdahaleciliğinin söz

konusu olduğunu ifade eder (1974: 12). Bu yönelimin savaş sonrası ortaya çıkan 1929 Ekonomik Buhranı sonrası batı merkezli dünyada ön plana çıkan Keynesyen politikalarla bir paralellik arz ettiği hususu dikkate değerdir. Devletin iktisadi istikrarı sağlama noktasında etkin bir rol üstlenmesi gerektiğinin üzerinde duran bu görüş alınan kararlarda etkili olmuştur. Ülkenin ihtiyaç duyduğu ekonomik bağımsızlık, bir taraftan üretimi teşvik edecek çabaların oluşmasını zorunlu kılarken bir taraftan da kalkınmayı destekleyecek toplumsal yapının inşasını gerektirmiş; Köy Kanunu, Halk Evleri, Köy Enstitülerinin kurulması çabalarının yanında Tasarruf ve Yerli Mallar Haftasına kadar uzanan çeşitli yöntemlerle süreç desteklenmiştir. Özellikle taşra insanı, dönüştürülmesi/ eğitilmesi gereken kırsal bir potansiyel olarak görülmüş ve modernleşmenin sanayi üzerinden inşa edilmesi gerektiği düşüncesinin de etkisi ile, kırsala duyulan mesafe rasyonelleştirilmiştir. Köycülük ideoloğu olarak bilinen ve Soyadı Kanunu'ndan sonra Köymen soy ismini de alan Nusret Kemal'in, Ülkü Dergisinde yazdığı makale köyün durumunu şöyle açıklar:

40 bin köyün 37 bininde ne mektep ne dükkân ne de posta var. Halihazırda köyde yaşayan on bir milyon kadar insanın anca %2 si kadarlık bir kısmı okuma yazma biliyor... İçlerinde en zeki olarak gördüklerinin bile kullandığı kelime sayısı belki beş yüz kadarı bile bulmuyor. Dünyadan biraz haberi olanlar varsa da onlar askerden gelmiş birkaç kişi (Kemal, 1933: 355).

Sovyet ve Amerikan modellerinden ilham alınarak hazırlanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kalkınma çabaların en önemli girişimlerinden biridir (Özbay ve Yılmaz Genç, 2020). Devletin kalkınma sürecindeki geçiş dönemine has olan ve sonraları devletçilik ilkesi ile somutlaştırılan bu plan, karma ekonomi modeline göre tasarlanmış; sanayileşme başta olmak üzere “yapma” “yaptırma” ve “caydırma” iradesi olarak ortaya konulan pek çok politikaya öncülük etmiştir (Hamitoğulları, 1974: 134). Plan, ithal ikameci bir anlayışla, ana hammadde ülkemizde bulunan ürünlerle birlikte üç beyazın (kağıt, pamuk, şeker) üretimini ele alırken, sonraki dönemde makineleşme, enerji ve üç siyahın (demir-çelik, kömür, petrol) üretimine odaklanan İkinci Beş Yıllık Sanayi Planının oluşturulmasını sağlamıştır (Özyurt, 2011: 137). Söz konusu planlama çalışmaları dönemsel başarılar ortaya koymuş ne var ki yaklaşan II. Dünya Savaşının gerektirdiği öncelikler sebebiyle özellikle İkinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı tam olarak hayata geçirilememiştir (Genç, Özbay ve Yılmaz, 2023).

II. Dünya Savaşının ardından oluşan yeni küresel değişim Türkiye'yi de etkilemiştir. Nitekim çok partili hayata geçişin ilk hamlesini ortaya koyan Nuri Demirağ'ın kurduğu *Milli Kalkınma Partisi* ve akabinde kurulan *Demokrat Parti*, bu durumun siyasi bir göstergesi olmuştur. Diğer yandan dönemin Kadro² ekibinin etkisine bağlı olarak devletçi unsurlarla

² Kadro Dergisi

oluşturulan 1946 tarihli *İvedili Sanayi Planı* da bu değişimden etkilenmiş ve plan yerini bir yıl sonra liberal boyutları ağır basan *Türkiye İktisadi Kalkınma Planı*'na bırakmıştır. Yeni plan Türkiye'nin "Batı Bloku" içerisinde yer almasından hareketle oluşturulmuş ve kalkınma sürecinde dış kaynaklı finansmandan da yararlanmıştı. Truman doktrini ve Marshall Planı ile gelinen süreç, kalkınma planlarına yönelik politik duruşun değişmesine, sürükleyici sektörün tarım, enerji ve ulaştırmaya dönmesine neden olmuştur.

Dönüşümün toplumsal etkileri de olmuştur. Tarımda makineleşme, pek çok beden gücüne dayalı iş gücünü azaltmıştır (Özer, 2014: 74). Bu durum, eğitimden sanata, sinemadan müziğe kadar pek çok alanda yaşanan; köyü, köylüyü ve kırsalı önemsizleştirerek şehri cazip kılan yaklaşımlarla birleşince, kırsaldan şehre doğru yoğun bir iç göç yaşanmıştır. Toplumsal yapılar arasındaki bir geçiş olabildiği, bu geçişin görece zararsız ve buhransız olmasını sağlayan formların bulunduğunu ifade eden Mübeccel Kıray, '*tampon mekanizmalar*' olarak tanımladığı bu forma bir örnek olarak köy hayatının şehre uyarlandığı gecekondu modelini verir (2006: 96). Bir ara form anlamına gelen gecekondu örneği, köyden kente göç edenler için kısmi bir adaptasyon sağlarken kırsaldaki iş gücünün yanında nitelikli beşerî sermaye eksikliğinin de tetikleyicisi olmuştur. Öyle ki Türkiye'deki hâkim nüfus dağılımı 1950'lerden itibaren kent lehine büyük değişim göstermiştir (Özensel, 2022).

Toplumsal manadaki dönüşümün siyasi aksiyona dönüşmesi, planlı dönüşüme ilişkin adımlarla olmuştur. Bu adımların en önemlisi 5 Ekim 1960 tarih ve 91 Sayılı Kanun ile kurulan Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kuruluşudur (Soyak, 2003: 175). Planlı Kalkınmaya geçiş olarak ifade edilen bu gelişme, bütün Batı kampında yayılan planlama dönemine rastlar (Bağır, 2022: 15). Devletin, merkezden başlayan bir kalkınma modelini ortaya koymaya başladığı bu dönemin ilk göstergesi 1963-1967 yıllarını içerisine alan ve sonrasında düzenli olarak uygulamaya konulan Beş Yıllık Kalkınma Planlarıdır. DPT bunun yanında Türkiye'nin kalkınma stratejisine yönelik ulusal ve bölgesel pek çok projeyi uygulamaya koyan görevlerle donatılmıştır. Nitekim 91 Sayılı Kanun'un Görev başlığını içeren 2. Maddesi DPT'ye tabii, beşerî ve iktisadi kaynakların tespiti, kalkınma planları ve yıllık programların hazırlanması, ayrıca bölgesel veya sektörel bazda plan ve programlar hazırlamak gibi geniş kapsamlı görevler vermiştir.³

İki binli yıllar, Türkiye'nin makro ölçekli yapısal sorunların çözümüne yönelik girişimlerinin bölgesel kalkınmaya doğru daha çok evrildiği yıllardır. Büyüme planlarının,

³ Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun.

refahın tabana yayılmasını esas alacak kalkınma planları ile örtüştürülmeye başlanması, bu dönemin önemli gelişmelerinden biri olarak kayda geçer. Nitekim Avrupa Birliği'nin entegrasyon sürecinin de etkisiyle uygulamaya geçen Bölgesel Kalkınma Ajansları bu dönemin önemli hamlelerindedir (Ferry, 2007: 447). Süreci DPT'nin Kalkınma Bakanlığı'na dönüştürülmesi takip etmiş aynı tarihlerde evvelce tecrübe edilmiş bulunan GAP Bölge Kalkınma İdaresi modeline dayanarak üç yeni bölge kalkınma idaresi daha kurulmuştur. Bölgeler arası eşitlik farklarını gidermek gayesine matuf bir hamle olarak değerlendirilebilecek bu adım ile Doğu Anadolu Projesi (DAP) Bölge Kalkınma İdaresi, Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) Bölge Kalkınma İdaresi ve Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi kurulmuştur. 642 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan bu İdareler, ortak noktası refahı tabana yaymak olan kalkınma modelinin somut bir tezahürüdür.

Elbette ki daha iyi bir kalkınma modelinin benimsenip benimsenmeyeceğine ilişkin bugünün penceresinden yapılan değerlendirmelerin hemen hepsi anakronist bir yaklaşım içermektedir. Kendi gerçek zaman ve mekânından arındırılarak yapılan her eleştiride olduğu gibi, bugünün penceresinden yapılan her değerlendirme objektif niteliklerden uzak bir tutum ortaya koymak anlamına gelebilecektir. Bu sebeple bahsedilen dönemleri, Türkiye'nin kalkınma politikalarıyla paralel bir biçimde gelişen travmatik olaylar silsilesinin yaşandığı dönemlerle birlikte anmak gerekir.

Çalışmanın bu aşamasında bölgesel kalkınmanın bazı kavramları ve unsurlarına değinilecek olup devamında KOP Bölge Kalkınma İdaresi" özelinde oluşturulan kalkınma modelinin detayları ele alınacaktır.

3. Bölgesel Kalkınmanın Bazı Gereklilikleri

Bölgesel kalkınma sahanın ihtiyacını karşılayacak bir kısım gereklilikleri barındırır. Bu gereklilikler dönemine bağlı olarak farklılıklar gösterse de temelde aynı sorunların bir karşılığıdır. Bu sorunlardan ilki bilgiye erişimdir. Geçmişte bilgiye erişim bir sorun olarak görülse de bugünün dünyasında, bilgiye ulaşmaktan ziyade, bilgi kirliliği konusu ön plana çıkar. Zira bilginin deneyimlenmesi her zaman mümkün olamamaktadır. Bu durum özellikle bölgesel kalkınma politikalarının uygulandığı kırsal alanlarda görece daha sık yaşanan bir sorundur. Zira yeni bir bilginin, olası riskleri de dikkate alınarak tatbikini sahanın mevcut aktörlerinden beklemek; ekonomik, sosyal, kültürel hususlar dikkate alındığında her zaman mümkün görülmemektedir. Dışarıdan gelen yeni bir bilgiyi anlamak, özümsemek ve uygulamak için gerekli olan içselleştirme, tecrübi bilgiye dayalı deneyimler ile kıyaslandığında beklenenin

ötesinde bir dirençle karşılaşır. Sosyal öğrenme gibi etkileşimli süreçlerin yanında sosyo-kültürel farklılıklar nedeniyle karşılaşılan öğrenme zorlukları da bulunmaktadır. Bu durum riskin üstlenilmesi açısından da büyük önem arz eder (Lagendijk ve Hassink, 2001:8). Örneğin tarım ve hayvancılığın önemli gelir kaynağı olduğu bölgelerde yeni bir tekniğin hayata geçirilmesi, üretici açısından büyük risk taşır.

Yaşam standardının asgari olduğu, gelirin dönemsel kazanıldığı yahut düşük olduğu bu alanlarda; mevcut alışkanlıkların değiştirilmesi, yeni bir alana yahut uygulamaya yönelmesi gibi durumlar, üreticiler açısından göze alınabilir riskler değildir. Bu durumda riski üzerine alan politikaların kırsalda yer alan üreticiler tarafından sergilenmesini beklemek yerine, söz konusu riskin doğru bir planlama neticesinde bir kamu gücü tarafından uygulanmasını sağlamak gerçekçi bir strateji olacaktır.

Bölgesel kalkınmanın bir diğer sorunsalı mevcut yapının güçlendirilmesi ya da en azından o hali ile korunmasıdır. Bölgesel koşullar açısından önemli bir yer tutan fakat desteklenmemesi durumunda piyasa koşullarında rekabet yetisini kaybedecek olan alanların güçlendirilmesi önem arz eder. Aksi durumda bölgede var olan değerlerin kaybedilmesi riski doğabilir. Örneğin geçimini, bölgenin potansiyeline uygun işlerle sağlayan küçük aile işletmelerinin, çeşitli sebeplerle üretim kabiliyetlerini devam ettirememesi, toplumun geneline etki eden imkân ve koşulların kaybedilmesine, rekabetin azalmasına ve üretim olanaklarının büyük şirketler eli ile sürdürülmesine sebep olabilir. Bu durum görece iyimser bir gelişme sayılabilir. Zira niteliği gereği sadece küçük işletmeler eli ile sürdürülmesi gereken bölge potansiyelleri de söz konusu olabilir.

Bölgesel Kalkınmanın odak noktalarından biri entegre gelişimin sağlanmasıdır. Bölgenin, beşerî, sosyal, kültürel kapasitesinin coğrafi, fiziki ve teknik imkanlarının bir bütün haline dönüştürülmesi ve yeni sektörlerin mevcut koşullarla ilintili bir biçimde desteklenmesi; bölgesel kabiliyetlere dayalı filizlenebilecek temaların keşfedilmesi anlamına gelir ki bu sayede budaklanma olarak ifade edilen destekleyici unsurlarla birlikte bölgesel kalkınmaya hizmet edecek potansiyel ortaya çıkarılabilir (Boschma ve Frenken, 2011: 66). Hâkim sektör ve destekleyici alanların belirlenmesi ve buna uygun politikalar, bölgesel kalkınmanın sonuç alıcı yöntemler elde etmesinin koşullarını ortaya koyar.

Tüm bu koşullar planlanırken kalkınma faaliyetlerinin esas unsurunun insan olduğu gözlerden kaçmamalıdır. Beşerî gücün uygulama alanlarını kuvvetlendirmek, sosyal koşulların iyileştirilmesini sağlamak ve asgari insan ihtiyaçlarının bölge dışı iyi imkanlarla

denkleştirilmesini sağlamak en önemli unsurlardan biridir. Asgari yaşam koşullarının sağlanamadığı bölgelerde, nitelikli beşerî gücün oradaki varlığını devam ettirmek mümkün değildir. Bireylerin tercihlerini bölge, sektör ve çalışma koşulları anlamında olumluya götüremeyen hiçbir destek mekanizmasının kalıcı bir etki sunamayacağı gerçektir. Bu sebeple doyum eşiği olarak ifade edilebilecek olan asgari yaşam koşullarını sağlayacak; ekonomik, sosyal, kültürel şartların oluşturulması gerekir. Burada kırsala ilişkin ele alınan ve daha çok genel kabule dönüşen, “*şehirdeki koşulların kırsalda da sağlanmasının gerekliliğine ilişkin ön kabul*” bu durumun izahı için tek başına yeterli değildir. Burada asıl olan görece zayıf bölgelere ilişkin asgari koşulların sağlanmasıdır ki; barınma, eğitim, sağlık ve genelin erişebilir olduğu enerji, internet alt yapısı, temiz su kaynaklarına erişim gibi bir kısım imkanların bölgesel koşullarda sağlanabiliyor olması gerekir. Öyle ki kent ve bölge arasındaki farkı tek başına iktisadi anlamda eşitlemek, bir kriter olarak görülmemeli, bölgedeki doyum eşiği dikkate alınmalıdır.

Bu hususların tamamı sürdürülebilirlik boyutlarının da gözetilmesini gerektirir. Güvence ve gelecek kaygısı hem bireysel hem de toplumsal unsurlar ile birlikte ele alınmalı, görece daha olumsuz şartlarda yaşayan insanların duyduğu gelecek kaygısının giderilmesi, bölgesel kalkınma adına yapılacak hizmetlerin odak noktalarından biri olmalıdır. Uzun vadede kendini güvende hissetmek isteyen birey, bu güveni oluşturacak koşulları dikkate alacaktır. Bölgesel kalkınma politikalarının da sürdürülebilirliği, yalnızca yatırımların korunması açısından değil, sosyal yapının devamı açısından da önemlidir.

Elbette ki bütün bu hususların sağlanması kamunun gücünün yerel koşulları destekleyecek bir iş birliğine dönmesi ile mümkündür. Ne var ki kamunun tek başına üstlendiği müdahaleler yeterli olmayacak kamu dışı aktörlerin kullanabileceği bir takım teşvik ve destek mekanizmalarının da işletilmesi kalkınmaya yarar sağlayacaktır. Yerel ekonomik kalkınma, başta yereldeki kamu güçleri olmak üzere özel ve sivil toplum kanalları arasında oluşturulan sıkı bir iş birliğini zorunlu kılar. Yerel olanakların mevcut kapasitesinin geliştirilmesini önceleyerek, yeni girişimcilerin oluşmasına zemin hazırlayacak ortamlar için bölgesel bazda oluşacak iş birliği ekonomik büyümenin gerçekleşmesine imkân tanımaktır. İhtiyaç duyulan tüketim ürünlerinden birinin, örneğin sütün üretimini arttırmak, büyük işletmelerin olduğu kadar yerel imkânların ve küçük üreticinin de güçlenmesini gerektirir.

4. Bir Bölgesel Kalkınma Modeli Olarak KOP Bölge Kalkınma İdaresi

Literatür kapsamında yapılan çalışmalarda, Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığının, kalkınma modeli olarak ortaya konulduğu tafsilatlı bir çalışmaya ulaşamamıştır. KOP BKİ'yi konu edinen çalışmaların büyük çoğunluğu, bölgesel bir tanımlamada kolaylık sağlamak açısından, coğrafi bir belirteç niteliğindedir. Nitekim, KOP Bölgesinde Suç ve Şiddet Olaylarının Araştırılması (Akbaş, 2017), KOP Bölgesinde Süt Sığırcılığı (Ermetin, Kul ve Sarı, 2023), KOP İllerinde Su Ürünleri Avcılığı (Çiçek, Sungur, & Öz, 2020) ve Çimento Fabrikalarının Yer Seçimi (Koç, 2019) gibi çalışmalar bu duruma örnektir. Öte yandan yerel ve bölgesel kalkınmaya ilişkin bazı çalışmalarda da KOP BKİ'den bahsedilmektedir. Bölge Ölçeğinde Kurumsal Yapılanma (Akpınar, 2017), KOP'un İstihdam Üzerine Etkisi (Oğuz, 2023), Bölge Planları ve Sürdürülebilir Kalkınma (Darıcı & Canbolat, 2019), Bölge Planlamasında Yeni Beklentiler (Zengin, 2001), Eylem Planları Kapsamında İllerin Teşvik Politikalarının Belirlenmesi (Koçak, 2021), Türkiye'nin Bölge Politikaları (Akkuş, 2022) gibi çalışmalar da ana teması KOP BKİ olmayan nitelikte çalışmalar olarak görülmektedir. Elbette ki bu çalışmalara daha bir dizi kitap ve makale de eklenebilir. Ne var ki erişilebilen çalışmalarda bu çalışmanın muhtevasına ilişkin bir örneğe rastlanmamış olup bu durum da çalışmayı özgün kılmaktadır.

Konya Ovası Projesi (KOP) Bölge Kalkınma İdaresi'nin kuruluş hikayesi GAP Bölge Kalkınma İdaresinin kurulduğu 1989 yılından yaklaşık üç yıl sonraya dayanır. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel imzası ile meclise gönderilen 25.12.1992 tarihinde 101-457/08600 sayılı ile Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen Konya Ovası ve Orta Anadolu Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Tasarısı, Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülmek üzere gündeme alınmıştır (TBMM Arşiv, no:1916). Genel gerekçesinde "bölgeler arasındaki dengesizliği gidermek, bölgeler arası toplumsal ve ekonomik bütünleşmeyi sağlamak ve sulama imkânlarının genişlemesiyle tarım sektöründe enerji üretiminin artmasıyla sanayi sektöründe sağlanacak gelişmelere" değinilen tasarı; altyapı, konut, sanayi, maden, tarım, enerji ve ulaştırma gibi alanlarda hizmetlerin düzenli ve etkili bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere hazırlanmıştır. Tasarı 29.01.1993 tarihinde 1/490 Esas ve 98 Karar sayısı ile Plan ve Bütçe Komisyonunda kabul edilerek 285 sıra sayılı ile meclis gündemine sunulmuş fakat dönemin koalisyon hükümetinin görev süresinin bitmesi sebebiyle, görüşülemeden rafa kalkmıştır. Tasarıya göre merkezi Ankara olarak belirlenen Konya Ovası ve Orta Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, şimdiki hali ile Kırıkkale ili hariç 7 ile ek olarak Kayseri, Çorum ve Afyon illerini de içerisine almaktaydı (Tayşi, 1997).

Tasarıda, Bölge Kalkınma İdarelerinin kurulmasındaki misyon çerçevesinde şu unsurlara yer verilmektedir:

- Plan ve yıllık programlara uygun olarak uygulama projelerini yapmak veya yaptırmak,
- Hazırlanan yıllık yatırım tekliflerini Yıllık Yatırım Programlarında göz önüne alınması için DPT'ye sunmak,
- Bölgeye ait kalkınma planları, programları ve projelerin uygulanması ile ilgili kurum ve kuruluşların faaliyetleri ve proje uygulamalarını takip ve koordine etmek,
- Bölgede özel sektör ve yabancı sermaye faaliyetlerini plan ve programların hedef ve amaçlarına uygun bir şekilde yönlendirecek, teşvik ve tanzim edecek öneriler geliştirmek,
- Bölgenin yurt içi ve yurt dışı yatırımcılara tanıtımı ile bunların bölgeye yatırım yapmaları için gerekli çalışmaları yapmak, işletmelerin yönetimi, teknoloji, finansman, pazar imkânlarının geliştirilmesi, işgücü eğitimi gibi konularda hizmet vermek,
- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait her türlü bina ve tesislerin yapılmasında koordinasyonu sağlamak (Tayşi, 1997:71)
- Tasarı, KOP özelinde Bölge Kalkınma İdarelerine yüklenen geniş misyonu görmek açısından önemlidir. Zira bu hedefler Türkiye'nin bölgesel kalkınma misyonunun temellerini oluşturmaktadır. Nitekim 2001- 2005 yıllarını kapsayan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının “Bölgesel Gelişme Hedef ve Politikaları” başlığını içeren bölümündeki 496 numaralı tedbir; “bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının zaman içerisinde azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, metropollere büyük yük getiren göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması” hususlarına dikkat çeker (R.G, 2000). Akabinde uygulamaya koyulan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında, bu kez “Kırsal Kesimde Kurumsal Kapasitenin Artırılması” üzerinde durulmuştur. 2007-2013 yıllarını kapsayan bu planla birlikte bölgesel kalkınma süreçlerinin hızlandığı da görülmektedir.

18 Haziran 2008 yılında Başbakanlık tarafından yayınlanan “Öncelikli Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Gelişme Projeleri” konulu Genelge de “...bölgeler arasındaki göreceli gelişmişlik farkını azaltmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkânlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme” gibi milli kalkınma hedeflerine ilişkin olarak

KOP'tan bahseder (RG, 2008). Bu tarihten sonra hükümetin bir proje olarak temel hedefleri arasında yer aldığı ilan edilen Konya Ovası Projesi, mikro hedeflerin ötesinde bir bölgesel kalkınma stratejisi oluşturulduğunun göstergesidir. Nitekim KOP, bugün Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı 4 Bölge Kalkınma İdaresinden biri olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu aşamada; adını, mazisini iki yüzyılı aşmış bir *hayalden* alan KOP Kalkınma İdaresi'ne geçmeden önce, bu ismin nereden geldiğine değinmek icap etmektedir.

4.1. Uzun Soluklu Bir Hikâye: Konya Ovaları Projeleri

Türkiye'nin en uzun vadeli projelerinden biri olarak ifade edilebilecek olan Konya Ovaları Projesi'nin tarihi 1800'lü yılların ilk çeyreğine kadar uzanır. Proje, önceleri Türkiye'nin en büyük tatlı su kaynaklarından bir olan Beyşehir Gölü'nün kot farkına bağlı olarak taşması ve Çarşamba Çayı vasıtasıyla suyun, yaklaşık altmış km mesafedeki Suğla Gölü'ne akması ile ortaya çıkan Konya ovasındaki tarım arazilerinin yer yer sular altında kalması sorununa bağlı olarak gündeme gelir (Muşmal, 2015: 14-15) Nitekim 1819 yılında Karaman Valisi Çelik Mehmet Paşa tarafından yürürlüğe koyulan ilk proje, sonraki yıllarda Bozkır ve Seydişehir arasında bulunan ve geniş bir tarım arazisine dönüşecek olan Suğla bölgesindeki tarım arazilerinin bataklık yapısından kurtarılması ve burada bulunan suyun Konya Ovasına taşınmasına evrilir (Yılmaz, 2010: 12-26). Söz konusu proje Vali Hafız Paşa tarafından "Mavi Boğaz" adı ile devam etmiş ve Sultan II. Abdülhamid zamanında ise Çumra Sulama Projesi adını almıştır (Eroğlu, 2023: 50).

Söz konusu proje sonraki yıllarda Devlet Su İşleri Teşkilatlarının koordinatörlüğünde devam ettirilmiştir. Gembos Derivasyonu, Yılmaz Muslu Barajı, Bağbaşı Barajı ve Mavi Tünel Projesi bu projenin önemli saç ayaklarındandır. 18 adet sulama, 3 adet içme suyu ve 1 adet enerji olmak üzere toplam 22 adet büyük proje demetinin adı olan KOP, tarımsal sulama amaçlı hedefler kapsamında bölgesel kalkınmaya hizmet ediyor olmakla birlikte, tamamen Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün ilgili kurumları tarafından yürütülmektedir. Bu projeler demeti, önemi sebebiyle Bölge Kalkınma İdaresinin ismine kaynak teşkil etse de KOP Bölge Kalkınma İdaresini bu projenin uygulayıcısı olarak görmek doğru değildir. Konya Ovaları Projeleri Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'ne ait olup, Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresinin faaliyetleri bu projelerin tamamlayıcısı niteliğindedir. Bu sebeple KOP'u, Kalkınma Planları ve Bölgesel Kalkınma Ulusal Stratejileri ölçeğinde çizilen hedefleri gerçekleştirmek üzere planlı aksiyonlar alan bir kurum olarak değerlendirmek icap eder.

4.2. Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı

Kalkınma Bakanlığına bağlı olarak 642 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi (KOP İdaresi), “Konya Ovası Projesinin uygulamalarını yerinde koordine etmek ve bu kalkınma projelerinin uygulandığı illerdeki yatırımların gerektirdiği araştırma, planlama, programlama, projelendirme, izleme, değerlendirme ve koordinasyon hizmetlerinin yerine getirilmesi suretiyle Bölge Kalkınma İdaresinin kapsadığı bölgelerin kalkınmasını hızlandırmak,” (R.G., 2011) üzere kurulmuş bir kamu kurumudur. Aksaray, Karaman, Konya ve Niğde illerini içerisine alacak şekilde kurulmuş olan İdarenin kapsamına 2016 yılında 8870 ve 9140 sayılı karar ile Nevşehir, Yozgat, Kırşehir ve Kırıkkale illeri de dahil edilmiştir. Sonradan eklenen illerle birlikte KOP İdaresinin hizmet alanı 1992 yılında hazırlanan taslağa büyük oranda uygun hale getirilmiştir. KOP İdaresi, 2018 yılında, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş süreci ile birlikte Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlanmış olup faaliyetlerini bu kapsamda sürdürmektedir. 95.580 km² yüzölçümü ile Türkiye'nin yüzde 12,2'sine karşılık gelen KOP Bölgesi'nde 1'i büyükşehir olmak üzere 8 il ve 89 ilçenin yer aldığı geniş bir coğrafyaya hitap etmektedir (KOP BKİ, 2021: 17-18).

KOP İdaresinin ilk dört yılda ortaya koyduğu misyon ve sağlanan fayda, kırsal kalkınma talebinin ortaya çıkardığı sosyal beklentinin, siyasi bir tezahüre dönüşmesi ile paralel bir şekilde gelişmiştir. Eklenen yeni dört il bu durumun bir göstergesidir. Bu doğrultuda bölgenin, kültürel ve beşerî sermaye, üretim ve tüketim alışkanlıkları, coğrafi koşullar, sosyo-kültürel yapı, tarımsal sulamaya ilişkin alt yapı ihtiyaçları ve dezavantajlılık hususları açısından benzerlikler gösteren KOP İdaresinin etki coğrafyası, Bölge Kalkınma İdaresinin hizmet alanını da belirlenmiştir.

Entegre proje yaklaşımı ile bölgenin kalkınmasına odaklanan KOP, hizmet alanı içerisinde yapımı tamamlanan ve devam eden enerji ve sulama yatırımlarının yanı sıra kırsal ve kentsel altyapı, tarımsal altyapı, sağlık, turizm, eğitim, ulaştırma ve sanayi gibi sektörlerdeki yatırımları da kapsayan çok sektörlü, sürdürülebilirliği ön plana alan entegre bir kalkınma yaklaşımını insanı merkeze alan bir gaye ile uygulamaya koyan bir kalkınma projesidir (KOP BKİ, 2016: 9). Bu husus, 2014-2018 yıllarını kapsayan Eylem Planında; sosyal hizmetlere erişimi sağlamak, bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak, bölgenin rekabet gücünü geliştirmek suretiyle vatandaşların refah düzeyini yükseltmek olarak geçmektedir (Eylem Planı, 2014: 48).

KOP Eylem Planı, İdarenin bu amaç, politika ve hedeflere ulaşmak için beş ana eksenle odaklandığına vurgu yapar. Bu eksenler; Toprak ve Su Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımı, Ekonomik Yapının Güçlendirilmesi, Altyapının Geliştirilmesi ve Kentleşme, Beşerî ve Sosyal Yapının Güçlendirilmesi ve Kurumsal Kapasitenin Geliştirilmesi olarak ifade edilmiştir (KOP BKİ, 2014: 49). KOP, ana eksenlerdeki faaliyetlerini uygulamaya koyabilmek adına durum tespitine yönelik çalışmalar gerçekleştirmiş ve bu doğrultuda eksenlere ilişkin alt yapıyı oluşturacak araştırma, fizibilite ve çalışma raporları ortaya koymuştur. Bu çalışmalar; “*Kop Bölgesinde Tarımsal Eğitim Yayım İhtiyaç Analizi*”, “*Tarla İçi Geliştirme Hizmetleri Eylem Planı Önerisi*”, “*Yer Altı Suyu Eylem Planı ve Kuyularda Su Tahsisi Uygulaması*”, “*Küçük Ölçekli Sulama İşleri Programı*”, “*Arazi ve Enerji Üretim Planlaması*”, “*Okuma Kültürü ve Farkındalık*”, “*Girişimcilik ve Yenilik İhtiyaç Analizi*”, “*Enerji Verimliliğinde Alt Yapı Sorunları*”, “*Kırsal ve Dezavantajlı Alanlarda Tarımsal-Kırsal Kalkınma Modeli*”, “*KOP Bölgesi Sosyal Yapı Analizi*”, “*Turizm Master Planı*” ve “*Sulama Projeleri Mevcut Durum Analizi*” gibi pek çok konu detayını içermekte olup, bu sayede bölgenin mevcut durumu tespit edilmiş ve ortaya çıkan çözüm önerileri ile bölgesel kalkınma planının yol haritaları oluşturulmuştur. Kırsal Kalkınma Programının ana hatları bu rapordan elde edilen veriler ışığında şu kapsamda değerlendirilebilir:

- Tarım arazilerin su sorunu ve toprak yapısının güçlendirilmesi
- Tarımsal üretim faaliyetlerinin, güncel teknolojilere uygun gerçekleştirilmesi, verim odaklı üretim
- Ortak kullanım imkânlarının artırılması,
- Planlı ve örgütlü üretim,
- Hayvancılık alt yapısının iyileştirilmesi ve mevcut potansiyelinin güçlendirilmesi
- Eğitim ve arazi niteliklerine uygun ürün desenine ilişkin yayım imkânlarının geliştirilmesi
- Enerji ve sanayide alt yapı sorunlarının giderilmesi
- Katma değerli üretim imkânlarının belirlenmesi ve alternatif üretim olanaklarının oluşturulması
- Tarım dışı üretim olanaklarının keşfedilmesi, istihdam ve ürün potansiyelinin artırılması, üretimin nitelikli hale getirilmesi,
- Kırsalda yaşam koşullarının iyileştirilmesi
- Eğitim alt yapısının güçlendirilmesi
- Değer zinciri içerisinde bölge üreticisine düşen payın artırılması,
- Bölgesel sanayinin geliştirilmesine yönelik alt yapı iyileştirmeleri
- Kültür Turizmi başta olmak üzere bölge turizm potansiyelinin kuvvetlendirilmesi

Söz konusu bu tespitler üzerinden planlaması gerçekleştirilen projeler, bağlı Bakanlık tarafından ilan edilen Usul ve Esaslar çerçevesinde sağlanana desteklemelerle yürütülmektedir. KOP İdaresi, proje planlamalarını bölgenin yerel kamu gücü ile iş birliği içerisinde, sermaye transferine yönelik usulle gerçekleştirmektedir. Sermaye transferi uygulamasının gerçekleştirildiği alanlar çeşitli programlar eli ile yürütülmektedir.

4.2.1. Küçük Ölçekli Sulama İşleri Programı (KOP KÖSİP)

KOP İdaresinin bölgesel kalkınmaya hizmet etmek üzere faaliyet gösterdiği alanların büyük çoğunluğu, görece geniş tarımsal arazilerinden oluşmaktadır. Bölgede ekilen tarım arazisi Türkiye'nin yaklaşık %22 sine tekabül etmekte olup tarımdan elde edilen gayri safi katma değer Türkiye genelinde %6 iken KOP Bölgesinde %21 dolaylarındadır (KOP BKİ, 2021: 67). Bölgenin bu büyük tarımsal potansiyelinin ülke ekonomisine daha çok katkı sağlayabilmesinin önünde ki en büyük engel, bölgenin su potansiyelindeki yetersizliktir. Bölgedeki tarım arazilerinin ihtiyaç duyduğu su miktarı, Türkiye ortalamasının çok altındadır (KOP BKİ, 2021: 68). Bu sebeple bölgede yer alan tüm su kaynakların azami ölçüde değerlendirilmesi icap eder. Bölgenin Konya kapalı havzasında yer alan illeri Aksaray, Karaman, Konya ve Niğde olup Nevşehir, Kırıkkale, Kırşehir ve Yozgat illeri de mevcut su potansiyelini kullanamayan iller konumundadır. KÖSİP, bölgenin su potansiyelinin değerlendirilebilmesi amacıyla yönelik olarak uygulamaya koyulan bir program olup; gölet ve bent yapımı, su tahsisi yapılan açık su kaynaklarının kapalı sisteme dönüştürülmesi ve rehabilitasyon gibi faaliyetlerle sulu tarım arazilerinin miktarını artırmaya hizmet etmektedir.

Tarım arazilerinin yıllık su ihtiyacının karşılandığı yağış, yer altı ve yer üstü su kaynaklarının verimli kullanımı, toplam su potansiyelinin değerlendirilmesini sağlayacak olup temel alt yapı sorunlarının giderilerek bölgenin sosyo-ekonomik yapısını iyileştirici projelerin uygulanması tarım potansiyelinin geliştirilmesi açısından elzemdir (KOP BKİ, 2017a: 2). Bölgenin mevcut su kaynaklarının tarımsal üretim yapılan arazilere ulaştırılması, sulanabilir tarım arazilerinin artırılması, yeraltı su kaynaklarının etkin kullanımı gibi hususlar, dekardan elde edilen verimin iyileştirilmesine hizmet etmekte ve üreticinin birim alandan daha fazla gelir elde etmesi sağlanarak bölgesel ve ulusal kalkınmaya katkı sunulmaktadır. Bölgede bugüne kadar uygulanan projelerin sayısı 950'nin üzerindedir. Kamu gücünün üreticinin verimini artırmaya yönelik katkısını ortaya koyan bu program aracılığıyla, tahsisi planlanan miktardaki su, tarımsal sulama faaliyetleri için kullanılabilir hale getirilmektedir.

4.2.2. Tarımsal Eğitim ve Yayım Programı (TEYAP)

KOP İdaresinin entegre kalkınma planı çerçevesinde uygulamaya koyduğu kalkınma modelinin bir diğer ayağını tarım ve kırsal kalkınma alanında yapılan faaliyetler oluşturmaktadır. Bu kapsamda yürütülen programlardan biri de TEYAP'tır. KOP İdaresi, bölgenin ihtiyaçlarının tespit edilmesini sağlayabilmek amacı ile bir ihtiyaç analizi raporu hazırlamıştır (KOP BKİ, 2015a: 5). Program bu rapora göre oluşturulan çerçevede sürdürülmektedir. KOP TEYAP'ın

amacı, sulu ve kuru tarım yapılan arazilerde verimli üretimin sağlanabilmesi adına, tarımsal faaliyetlerde farkındalığın artırılması ve bilinçlendirme faaliyetlerine ilişkin çalışmaların sahada uygulanmasıdır. Kuru, sulu ve kıraç arazilerdeki bitki deseni tercihinin daha katma değerli hale getirilmesini sağlayacak modeller, programın eğitim ve yayım ayağını oluşturmaktadır. Bölgesel koşullar açısından önemli bir yer tutan fakat desteklenmemesi durumunda giderek zayıflayacak olan alanların güçlendirilmesi, alternatif üretim koşullarının ortaya çıkarılması, kırsal kalkınmayı esas alan bölgelerde, bölge insanının yeniliklere açık hale getirilmesi, rekabet edebilir pozisyona ulaşması kamu eli ile geliştirilmesi gereken projelere ihtiyaç duyar. Zira kırsalın dönüşüm kabiliyeti, beşerî sermayenin gücü ve ekonomik koşullar dikkate alındığında tek başına yeterli olamamaktadır (KOP BKİ, 2015: 4). Bu doğrultuda TEYAP, yeni teknolojiler, yeni üretim imkanları ve teknik destek ihtiyacını karşılamak adına uygulanan önemli bir kırsal kalkınma programı olarak değerlendirilmelidir. Program bölge adına yenilikçi niteliği olan projelerin saha uygulamalarını gerçekleştirmeyi esas almaktadır. Programın uygulanması esnasında sosyolojik alt yapının gerekleri de dikkate alınmaktadır. Bölge üreticilerinin geleneğe dayalı tecrübi bilgileri dikkate alınarak, bilgi ve görgü değişimi önceliklendirilmekte tecrübeye dayalı bilgiyi destekleyici teknik bilgilerin ortaya koyulduğu KOP TEYAP projeleri ile yenilikçi uygulamaların bölgede yaygınlaştırılması dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda “önder çiftçi” konumunda olan kişilerin teşvik edilmesi, proje uygulamalarında deneyimlerin geliştirilmesi ve “tarla günü” adı altındaki tanıtım faaliyetleri çiftçinin görerek kabulünü sağlamayı amaçlamaktadır.

4.2.3. Kırsal, Dezavantajlı Alanlar Kalkınma Programı (KOP KIRSAL)

KOP Kırsal, bölgede ekonomik faktörler, ekolojik faktörler ve sosyal faktörler dikkate alınarak hazırlanan ve bölge için uygun üretim sistemi ve ürün deseninin belirlenmesini sağlayacak bir çalışmanın ürünü olarak ortaya koyulmuştur. “Kırsal Dezavantajlı Alanlarda Tarımsal-Kırsal Kalkınmaya Yönelik Model Geliştirilmesi Fizibilite Raporu” adı ile yayımlanan çalışma KOP Bölgesinin dezavantajlı alanlarında kırsal kalkınmayı esas alan yüksek ürün ve üretim modellerinin belirlenmesi adına bir yatırımcı rehberi olmanın yanında bu modellerin desteklenme yöntem ve araçlarının ortaya koyulması sayesinde KOP İdaresinin bu alandaki faaliyetlerine de yön vermiştir (KOP BKİ, 2017b: 12). Rapor, on altı ürün kalemine ilişkin tespit ve öneriler oluşturmakta, tedarik süreçlerinin tamamının ele alan bir model ortaya koyarak, KOP İdaresinin tarım ve tarıma dayalı endüstri faaliyetlerine ilişkin uygulama esaslarına da dayanak olmaktadır. Bahçe bitkileri, Örtü altı sebzeçilik, Küçükbaş hayvancılık, Organik tarım, tıbbi aromatik bitkiler, kanatlı hayvancılık, tarım dışı gelir getirici faaliyetler, organik tarım ve

arıcılık tematik ürün ve alanlarda yatırım potansiyeli ortaya çıkarılarak, kırsal kalkınma anlamında bir yol haritası ortaya koymuştur (KOP BKİ, 2017b: 3).

KOP Kırsal oluşturduğu model sayesinde tarımda modernizasyon ve makineleşme, sözleşmeli tarım, katma değerli üretim, ortak kullanım olanaklarının artırılması, akıllı tarım sistemlerinin adaptasyonu, iyi tarım uygulamaları ve tarım dışı istihdam artışını sağlayacak çözümler geliştirilmesi adına yürütülmekte olan bir program haline gelmiştir. Dağlık küçük ölçekli tarıma yönelik kırsal alanlarda sera kurulumu, çilek, ahududu, böğürtlen vb. katma değerli ürünlerin teşvik edilmesi, ihracat taleplerine uygun ürün çeşitliliğinin bölgede ağırlığını artırmak ve üretimde yaşanan kayıp oranlarını azaltıcı yeni ve teknolojik gelişmeleri bölgeye kazandırmak gibi pek çok kalkınmaya ilişkin bölge potansiyelini ortaya çıkaracak tema, bu programı eli ile yürütülmektedir.

KOP KIRSAL bölgenin üretim yapısını dönüştürmek, kooperatifleşme alt yapısını sağlamak, ortak üretim ve kazanç imkanlarını desteklemek, emek ve fayda korelasyonunu teknolojik imkanlar vasıtasıyla artırmak esaslı projeler inşa etmektedir. Ayrıca KOP TEYAP ile ortaya koyulan modeller, KOP Kırsal ile daha geniş bir tabana yayılmaktadır. Bu doğrultuda bölgede üretilen ürünler için ihtiyaç duyulan tesisleşme, toprağı güçlendirmeye dayalı makineleşme organik gübre üretim ve yayımı, tarımsal faaliyetlerin ihtiyaç duyduğu makineleşme ve tarım dışı istihdam olanaklarının teşvik edilmesi bu program eli ile üretilen projeler sayesinde uygulanmaktadır. Bölgenin tarım dışı potansiyelinin ortaya çıkarılması adına, alt yapı destekleri sunmak, yöresel ürünlerin potansiyelini göstermek ve pazarlama olanaklarını oluşturmak, kalkınma alt yapısının oluşturulması açısından ihtiyaç duyulan politikaları geliştirmek bu programın amaçları arasında yer alır.

4.2.4. Hayvancılık Altyapısının Geliştirilmesi Programı (KOP Hayvancılık)

Bu program, kırsal ve dezavantajlı alanlar kalkınma programını destekleyici ve doğrudan hayvancılık faaliyetlerini ele alan bir programdır. Kırsal kalkınma modelinin bir alt teması olarak ele alınan hayvancılık, örgütlenme, ürün dağıtım kanalları ve işleme tesislerinin incelenmesi gibi programların uygulanması ile birlikte bölgede hayvancılık potansiyelinin geliştirilmesini sağlayacak alt yapı ihtiyaçlarının giderilmesi, ağıl, ahır modernizasyonu, kuzu, buzağı ve oğlak ölümlerinin önlenmesi, erken tanı ve tedavi yöntemlerinin yanında hayvancılık üretiminin en önemli girdi maliyetleri arasında yer alan yem girdilerinin azaltılması gibi faaliyetlerin desteklenmesine hizmet etmektedir (KOP BKİ, 2017b: 13). Bölgenin sosyal ve coğrafi yapısına uygunluğu sebebiyle küçükbaş hayvancılığı esas alan bu program, büyükbaş

hayvancılık, kanatlı hayvan ve arıcılık faaliyetleri gibi hayvancılık temalı pek çok projeye dayanak teşkil etmektedir. Bu bağlamda mera arazilerinin kuvvetlendirilmesi, silaj yapım makinelerinin desteklenmesi, hayvan içme suyu tedarigi, sürünün ve sürü yöneticilerinin konforunun artırılması gibi uygulamalar yanında sürü takip sistemi ve hayvancılıkta dijitalleşme ile birlikte hayvansal ürünlerin kalite ve katma değerinin artırılmasına yönelik, mobil ve sabit mandıralar, kesimhaneler, entegre süt tesisleri gibi üretimi kolaylaştırıcı uygulamalar da destek kapsamındadır. Bölgede hayvancılık üretimi çok zor şartlarda gerçekleştirildiğinden, bu üretimin devamı ve kolaylaştırılması adına yapılan pek çok yeni ve teknolojik gelişmenin uygulanması da bu program eli ile ortaya koyulan projeler sayesinde mümkün olmaktadır.

4.2.4.1. Tarımsal Araştırmalar Programı

Bölgenin tarımsal faaliyetlerine yönelik sorunların çözümü, mevcut uygulamalarla sağlanabildiği gibi bölgeye has projelerin de geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (KOP BKİ, 2015:302-302). Bölgenin toprak yapısının iyileştirilmesinde, tarım ve hayvancılık alanlarındaki bölgeye has hastalık, zararlılarla mücadele, toprakta yer alan bakteri yapısının belirlenmesi, tohum ıslahları, ithal makinelerin yerlileştirilmesi yahut coğrafyaya uygun yüksek verimli hayvan cinslerinin deneyimlenmesi çölleşme, iklim değişikliğine bağlı sorunların önlenmesi, ürün kalite ve verimini artırma, hassas tarım uygulamaları, ithalatı azaltmaya yönelik olan ve kamu gücü olmadan önceliklendirilemeyen konular araştırma enstitüleri, üniversiteler ve bu alanda faaliyet gösteren birlik ve kooperatifler üzerinden inceleme altına alınmakta, ar-ge ve ür-ge çalışmaları bu program başlığı altında uygulamaya konulmaktadır.

4.2.5. Sosyal Yapının Korunmasına Yönelik Programlar

Kalkınmanın sosyal boyutunun güçlendirilmesi, bir kırsal kalkınma programı içerisinde üzerinde en çok durulması gereken konular arasında yer alır. Sosyal yapının kuvvetlendirilmesi, beşerî sermayenin güçlendirilmesi ve sosyal sermayeyi esas alan programlar, diğer tüm çalışmalar içerisinde en çok üzerinde durulması gereken hususlar arasındadır. KOP İdaresi 2019 yılında tamamladığı sosyal yapı analizi çalışması ile beşeri ve sosyal yapının güçlendirilmesi, bölgede sürdürülebilir insani gelişmeyi sağlamak, sosyal dokudaki kırılanlıkları belirlemek ve öncelikli müdahale alanlarını tespit etmek amacı ile ana temalarını aile, sosyal çevre, kültürel hayat, sağlık, eğitim, güvenlik, erişilebilirlik ve memnuniyet hususlarının tespitine odaklanmıştır (KOP BKİ, 2019a: 44). Bu doğrultuda bölgede yaşayan dezavantajlı kesimlerin sosyoekonomik hayata aktif katılımlarını sağlamak, aktif katılım

bölgedeki eğitim ve kültürel çalışmaları desteklemek öncelikli olarak ortaya koyulmuştur (KOP BKİ, 2019b: 59).

Bölgede yaşanan başta yoksulluk ve kırsal göç gibi olgulardan kaynaklanan meselelere odaklanmak, değişen toplumsal yapı içerisindeki adaptasyon sorunlarını gidermek, özel politika gerektiren alanlarda ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımı esas almak amacıyla; istihdam ve mesleki gelişim, sosyal içerme, kültür, sanat ve spor alanlarındaki projeler bir program bütünü içerisinde desteklenmektedir. Kadın, aile, çocuk, genç ve yaşlı, engelli ve diğer dezavantajlı gruplar tematik başlıklar eli ile desteklenmektedir. Bölge potansiyelini ortaya çıkaracak kültürel dokunun korunması, yerel ve geleneksel değerlerin muhafaza edilerek gelecek nesillere aktarılması proje öncelikleri arasında yer almaktadır. Gastronomi, el sanatları, yerel ürün potansiyellerinin ekonomiye kazandırılması, sosyal uyum ve entegrasyon yerelde bulunan kurumsal kapasitenin geliştirilmesine yönelik yerel bazlı faaliyetler dikkate alınmaktadır. Özellikle ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı ortaya çıkan, göç ve benzeri sorunların giderilmesi, asgari yaşam şartlarını iyileştirmeye yönelik yerel ihtiyaçların giderilmesi dikkate alınan bir husus olarak program ölçeğinde göze çarpmaktadır. Toplumsal yapının getirdiği, kültürel alt yapı sosyo-kültürel deneyim kamu gücünün desteğini gerektiren hususlar olduğu gibi, küreselleşen dünyada beşerî yapının duyduğu asgari konfor alanı ve yaşam kalitesinin tesisi yapılan çalışmaların öncelikleri arasındadır (KOP BKİ, 2022:18).

Sosyal yapı analizi çalışmasının bir diğer ürünü olan KOP OKUYOR programı ile amacı gelişen nesilleri nitelikli bireyler haline getirmek olan program, okuma kültürü üzerine bir farkındalık oluşturulması; okuyan, yazan, düşünen bireyler yetiştirebilmeyi amaçlamaktadır (KOP BKİ, 2017c:4). Program amaç doğrultusunda başta Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan okullar olmak üzere, belediyeler ve kamunun ortak kullanım alanlarına ilişkin yerlerde genç nüfusun ihtiyaç duyduğu konulara yönelik alt yapı sorunlarının giderilmesine yönelik bölge insanının potansiyelini ortaya çıkarmaya dayalı ileri düzeyli alt yapı destekleri de sağlanmaktadır. Cebir ve fen kütüphaneleri, sanat atölyeleri, teknoloji atölyeleri gibi eğitim alanlarındaki dezavantajlı noktaların giderilmesine yönelik projeler bu program başlığı altında değerlendirilmektedir.

4.2.5.1. Turizm Altyapısının Güçlendirilmesi ve Kapasitesinin Geliştirilmesi Programı

KOP Bölgesinde turizmden elde edilen bölgesel gelirin artırılarak istihdam ve sürdürülebilirliğin sağlanması, turizm için ön görülen temel hedef ve stratejilerin mekânsal hususları dikkate alacak şekilde değerlendirilmesi ve kop bölgesi içerisinde turizm

potansiyelini ortaya koyacak bütünlüğün sağlanması amacıyla KOP Bölgesi Entegre Turizm Master Planı hazırlanmıştır (KOP BKİ, 2018b: 1). Bölgenin tarihsel gelişimi, fiziksel ve çevresel kaynaklar, kentsel teknik yapı ve turizm potansiyelinin ortaya koyulduğu çalışma KOP İdaresinin turizm alanındaki faaliyetlerinin ana dayanağı konumundadır. Nihai amacı bölgedeki turizm potansiyelini ortaya çıkarmak, bu potansiyelin ulusal ve uluslararası mecrada tanınırlığını artırmak olan bu program, bölgede turizm konaklama gün sayısını artırmayı da teşvik etmektedir.

4.2.6. Girişimcilik, Enerji, Sanayi ve Alt Yapıya İlişkin Programlar

Kalkınmanın en önemli ayaklarından birini oluşturan enerji ve sanayi alt yapısının iyileştirilmesi, KOP Bölgesinin önemli sorunları arasında yer almaktadır. Özellikle kırsal bölgelerdeki sanayi, üretim ve asgari yaşam koşullarına ilişkin enerji ihtiyacının giderilmesi ve mevcut kullanımın verimli hale getirilmesi ile üretimdeki enerji maliyetlerinin azaltılması KOP İdaresinin üzerinde durduğu konular arasında yer almaktadır.

Bölgede istihdam olanaklarının artırılması, yatırım koşullarının iyileştirilmesi ve sanayinin ihtiyaç duyduğu, alt yapı, hammadde, nitelikli beşerî sermayenin geliştirilmesi gibi konular bölgenin kalkınma planları doğrultusunda geliştirilmesi gereken önemli sorunları arasında yer almaktadır. KOP İdaresi, bölgenin gelişme potansiyeline, sorunlarına ve imkanlarına yönelik olarak yürüttüğü çalışmalar bir durum tespiti ortaya koymuştur (KOP BKİ, 2022:14). Girişimcilik ve Yenilik İhtiyaç Analizi (KOP BKİ, 2017d), Konya, Karaman, Mersin Ticaret Koridorunun Oluşturulması Etüt ve Fizibilite Raporu (KOP BKİ, 2018), Tarımsal Sulamada Enerji Verimliliği (KOP BKİ, 2019), KOP Bölgesi Jeotermal Kaynakların Araştırılması Projesi (KOP BKİ, 2021) gibi genel nitelikli çalışmalar ve bölge özelinde yürütülen savunma (KOP BKİ, 2019c) ve sanayi (KOP BKİ, 2023) alt yapısının geliştirilmesine yönelik çalışmalar bu bağlamda değerlendirilebilir. KOP İdaresi bu bağlamda Aydınlatma ve Isıtma Revizyonları, Elektrik Kesintilerine Karşı Koruyucu Sistemler, Enerji Verimlilik Ölçüm Destekleri, Yeşil Mutabakat Gereksinimleri, Mobil Tasarım ve Üretim Merkezi gibi proje ve programlar yürütmektedir (KOP BKİ, 2022: 38-41).

Birbirini tamamlayıcı hizmetler bütünü olarak ifade edilebilecek olan bu çalışmaların başarıya ulaşması için, maddi gücün dışında unsurlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Her şeyden önce kamu, özel sektör ve sivil toplum arasında sağlanacak iş birliği önem arz eder. Aynı zamanda projelerin sürdürülebilirliği konusundaki hassasiyet, yatırımların korunması ve geliştirilmesi de dikkate değerdir. Ayrıca beşerî sermayenin yetkinliği, işletme hususunda

gereken çaba, bilgi ve deneyime sahip olma gibi noktalar bölgesel kalkınmanın göze çarpan hususlarındandır. VE nihayet kapsamlı bir bütçe ile eşgüdümlü bir müdahalenin de bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacağı bilinen bir gerçektir.

Sonuç

Devletin ekonomiye ne ölçüde müdahale etmesi gerektiği hususu bugün hala üzerinde tartışılmalı bir konudur. Piyasanın işleyişine yapılan müdahale, aksayan yönleri gidermek ve işleyişi etkin hale getirmekten ibaret olmalıdır yaklaşımı, devletin rolünün de sorgulanması anlamına gelir. Burada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından tutum farklılık arz eder. Zira ilkinde ürün kalitesi, çeşitlilik, çalışma koşulları ve süreleri gibi kalkınmaya esas hususlar ön planda yer alırken diğerinde sanayileşme, modernizasyon ve işsizlik gibi görece asgari sayılabilecek standartlar öne çıkar. Sosyal güvenlik, alt yapı sorunları, kamu hizmetlere kolay erişim gibi hususlar asgari yaşam standardı ile birlikte değerlendirilir. Kalkınma süreçlerine ilişkin literatüre kazandırılan pek çok çalışma klasik ve modern kalkınma teorilerinden bahsederken, asgari standartların sağlanmasına vurgu yapar. Ayrışma daha çok yöntem ile alakalıdır. Türkiye'nin Bölge Kalkınma İdareleri yolu ile ortaya koymaya çalıştığı kalkınma hamlesi, temel standardın kırsala yayılmasını sağlamaya yönelik olmuştur. Kırsalda yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve bu bölgelerde yaşayan insanların yerinde üretime katkı sağlayacak yaşam koşullarının iyileştirilmesi temel amaç olarak görülmektedir. Bölgesel potansiyelin ortaya çıkarılması, mevcut üretim süreçlerinin kolaylaştırılması ve sosyal beklentiler bu modelin hedeflediği iyileşme aşamalarıdır.

Türkiye'nin yerelden kalkınma faaliyetlerinin önemli uygulayıcılarından biri olan KOP, bölgesel kalkınma faaliyetlerinin etkinliğini sağlamak adına bir dizi program uygulamaktadır. Bu çalışma entegre kalkınma modeli olarak uygulanmakla olan ve bir kırsal kalkınma modeli olarak incelen KOP İdaresinin nasıl bir program örgüsü içerisinde faaliyetler yürüttüğünü ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda, hizmet ettiği bölge içerisindeki sorunların tespit edilmesi ve akabinde çözüm yöntemi olarak ortaya koyulan programlar önemli bir nitelik taşımaktadır. Zira KOP kapsamında yer alan iller, görece farklılıkları olmakla birlikte pek çok açıdan ortak sorunlarla boğuşmaktadır. Bu açıdan bölgenin kırsalında yoğunlaşan tarımsal faaliyetlerin daha iyileştirilmesi, ülke kalkınmasına başta verimlilik artışı açısından yarar sağlayabileceği gibi, göç ve yerelin gücünün üretime üretim süreçlerinde daha çok yer alabilmesi için büyük önem taşır.

KOP'un kalkınmayı sağlamak amaçlı olarak uygulamaya koyduğu programların bir bütünün parçası olduğu düşünülebilir. Nitekim kalkınma tek bir kanaldan yürütülemeyecek ölçüde kolektif bir süreçtir. Bu aşamada KOP'un faaliyetlerinin doğrudan sorunları çözdüğünü söylemek fazlası ile büyük bir iddia sayılabilir. Ne var ki müdahale başlıkları kimi zaman Türkiye genelini kimi zaman ise doğrudan bölge özelini içeren sorunlara yöneliktir. Öte yandan Bölge Kalkınma İdarelerinin misyonu tümü ile sorunların giderilmesini sağlamak değildir. İdareler bölgede faaliyet gösteren kamu, özel sektör ve STK gibi aktörler için bir model ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda projelerin başarısı, nitelikli hale getirilmesi ve geniş etkiler doğurabilmesi, bir planlama gerektirir. Bu sebeple bölgenin ağırlıklı olarak kamu otoriteleri ile birlikte uygulamaya koyulan projelerinin hem soruna çözüm olmak hem de genele yayıldığına büyük ölçekli katkılar sunmak gibi bir faydası dokunabilir.

Sorunların tespiti ve bölgenin koşullarına uygun çözüm yöntemlerinin kalkınmayı tetikleyici katkılar sağlayabileceği bir gerçektir. Nitekim tarımda modernizasyon, beşerî sermayenin güçlendirilmesi, enerji, sanayi, turizm, tarımsal üretim gibi alanlarda yürütülen faaliyetler genele şamil yapısal sorunlardır. Bu sorunlara yönelik olarak yerel bazlı üretilen çözümler kalkınmayı destekler niteliktedir. Kuru tarım arazilerin suya kavuşturulması, kıraç arazilerin yeni tarım ürünleri ile buluşturulması, hayvancılık, sanayi ve tümü ile üretim sektörünün ihtiyaç duyduğu alt yapı sorunlarının giderilmesi gibi hususlar, üretim kabiliyetlerini artırmaya katkı sağlayabileceği gibi, yerelde yaşayan nüfusun kendi beceri ve deneyimleri ile toplumsal kalkınmaya yerelden destek sağlamalarına yol açmaktadır.

Kırsalda üretim koşullarının artırılması göç, nitelikli üretim kaybı, sosyal entegrasyon eksikliği gibi hususların önüne geçebilecek olup, zamanında müdahale edilmediği durumlarda bölgesel sorun olmaktan çıkabilecek nitelikler taşımaktadır. Bu itibarla kalkınmanın yerel unsurlarının göz ardı edilmemesi gerekir. Bölge Kalkınma İdareleri modelinin bu gerçeğin görülmesi ve bir çözüm üretme modeli olarak önemli bir adım olduğu aşikardır. Nitekim Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ölçeğinde oluşturulan kurumsal yapının faaliyetlerinin ele alındığı bu makale kurumsal yapısı itibari ile ikisi idari dördü ise saha faaliyetlerine dokunabilecek icrai nitelikli koordinatörlükler eli ile yürütülen çalışmalar için sadece literatürel bir katkı sunmaktadır. Sahaya doğrudan müdahale etme imkânı olan ve bölgesinde faaliyet gösteren kamu kuruluşlarının projelerini finanse eden KOP, kırsalın sorunlarının yerel aktörlerin destekleri ile giderilmesine yönelik bir tutum almaktadır. Bu tutum merkezden görülemeyecek yahut önceliklendirilemeyecek sorunlar için hayati bir dokunuş niteliğindedir. Bu dokunuşun, makalede belirtildiği şekliyle yerelden kaynaklı sorunlarla

birlikte değerlendirilmesi gerektiği de ifade edilebilir. Bu çalışma sadece KOP'un kendi kabiliyetleri ölçüğünde bir müdahale gücü olduğunu göstermek gayesindedir.

Planlamanın yerelden yapılıyor olması önemli olduğu gibi bu planlamayı yapacak ve yönetecek personel niteliği de önemlidir. Söz konusu planlamalar “terzi işi” bir modelle bölge içerisinde ele alınmalı, yerel aktörlerin içerisinde olduğu, talebin yereldeki ihtiyaçlar doğrultusunda değerlendirildiği bir model, başarının ana unsurlarından biri olacaktır. Diğer taraftan projelerin saha uygulamasında yer alacak aktörlerin niteliği, kişisel gelişimlerinin sağlanması, uzman vasfının geliştirilmesi de önem arz etmektedir. İkinci husus ise uygulanacak saha projelerine ilişkin yeterli bütçe kaynaklarının oluşturulmasıdır. Yerelin imkanları ile çözülemeyen sorunlar için oluşturulan kaynağın büyüklüğü, alınacak aksiyonların zamanında uygulanabilmesi için önem arz etmektedir. Örneğin KOP Bölge Kalkınma İdaresinin oluşturduğu Küçük Ölçekli Sulama İşleri Programı kapsamında uygulamaya koyulan sulama projelerine ilişkin programın zamanında hayata geçirilememesi, üretimde verimlilik kayıplarının devam etmesine, katma değerli üretimin yanında dekardan elde edilecek verimin ötelenmesine sebep olabilecektir. Diğer taraftan yeterli ekonomik kazancın elde edilemediği durumlarda nitelikli beşeri sermayenin zamanında müdahale edilememesinden doğacak kaybı da bir risk olarak görülebilir. Kalkınmanın ana unsurlarından biri olan sürdürülebilirliğin sağlanması, beşerî sermaye eli ile olacaktır. Zira bugünün şartlarında korunamayan beşeri sermayenin yerinde sağladığı güç, zamanında müdahalelerle korunamaz ise, ileride aynı nitelikteki beşeri gücün yerine konması gibi bir başka sorununu daha ortaya çıkaracak ve bu da problemlerin daha da büyümesine sebebiyet verecektir. Aynı durum, tarımsal ve hayvansal üretim ve kırsalda yaşam için de geçerlidir. Mevcut yeteneği ile yerinde tutundurulamayan beşerî sermayenin bölge içi yahut bölgeler arası göç sebebiyle kaybedilmesi, görece emek sermayesi yoğun bu alanlardaki insan gücünün kaybını ortaya çıkaracak ve bu durum daha zor telafi edilebilir bir hal alacaktır. Elbette ki söz konusu beşerî sermayenin korunması sadece ekonomik saiklerin iyileştirilmesi ile olmayacak, asgari yaşam standartlarının geliştirilmesinin de bu bağlamda değerlendirilmesi ve bu alana yönelik program ve projelerin önemsenmesi de göz ardı edilemeyecek bir husus ve gerçek olarak dikkatlerden kaçmayacaktır. Bu itibarla bölgesel kalkınmanın ülkelerin zenginleşmesinde sağlayacağı büyük etki göz önüne alınmalı ve bölgesel kalkınmaya yönelik önlemlerin gereken tedbirleri sağlayacak şekilde yönetilmesine dikkat edilmelidir. Türkiye'nin KOP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı örneği ile ortaya koyduğu kalkınma modeli, üzerinde büyük bir dikkatle durulması gereken, ülke genelindeki

kalkınmışlık seviyesini küçük dokunuşlarla hızlı bir şekilde artıracak hamleler geliştirilmesini sağlayacak önemli bir model olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Akbaş, F. (2017). Konya Ovası Projesi İdaresine Bağlı İllerde Suç ve Şiddet Olayları Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 4(13), 1558-1563.
- Akdere, S. H. ve Erdalı, F. (2004). Bölgesel Yakınsamada Kamu Yatırımları: Türkiye Örneği. *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss. 1-8), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi Yayını.
- Akkuş, A. (2022). Türkiye'nin Bölge Politikaları. *Kent Araştırmaları Dergisi*, 37(13), 1772-1797.
- Akpınar, R. (2017). Yerel Kalkınmada Bölge Ölçeğinde Kurumsal Yapılanma: Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıkları. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13-22.
- Alkin, İ. (1974). *Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi*. İstanbul: Çağlayan Basımevi.
- Atalık, G. (2002). Bölge Biliminin Gelişimi Üstüne Yorumlar. *Bölge Planlama Kongresi Bildiriler Kitabı*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 12-20.
- Bağır, R. (2022). Planlı Kalkınmaya Geçişte Rol Oynayan Faktörler ve Planlı Kalkınma Döneminin Başlaması (1963-1967). *Akademik Açı*, 2(1), 4-36.
- Başak, Z. (1977). *Dış Yardım ve Ekonomik Etkileri*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınevi.
- Boratav, K. (1974). *100 Soruda Türkiye'de Devletçilik*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boschma, R. & Frenken, K. (2011). Technological Relatedness and Regional Branching. Feldman, M. P. ve Kogler, D. F. (Eds.), *Beyond Territory. Dynamic Geographies of Knowledge Creation, Diffusion and Innovation* (ss. 64-81), London: Routledge.
- Çiçek, E., Sungur, S. & Öz, M. (2020). Fishing and Agriculture in the Provinces of Konya Plain Project Region Development Administration. *COMU Journal of Marine Science and Fisheries*, 3(1), 51-56.
- Darıcı, B. ve Canbolat, M. A. (2019). Türkiye'de Bölge Planlarının Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri İle Uyumunun Karşılaştırılması: GAP, DAP, DOKAP, KOP Örnekleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 153-178.
- Ermetin, O., Kul, E. ve Sarı, M. (2023). KOP (Konya Ovası Projesi) Bölgesi Süt Sığırlarında Sıcaklık-Nem İndeksi (THI) Değerlerinin Değerlendirilmesi. *Turkish Journal of Agriculture- Food Science and Technology*, 11(5), 954-962.
- Eroğlu, V. (2023). Asırlık Mavi Rüya Konya Ovası Projesi. Ankara: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yayını.
- Ferry, M. (2007). From Government to Governance: Polish Regional Development Agencies in a Changing Regional Context. *East European Politics and Societies*, 21(3), 447-474.
- Genç, R., Özbay, D. ve Yılmaz, S. (t.y.). "İkinci Beş Yıllık Sanayi Kalkınma Planı", *Atatürk Ansiklopedisi*, www.ataturkansiklopedisi.gov.tr, Erişim Tarihi 03.02.2024.
- Hamitoğulları, B. (1974). Kamu Kesimi ve Sanayileşme. *Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye'de Sanayileşme ve Sorunları Semineri Kitabı*, Ankara: AÜSBF Maliye Enstitüsü Yayını, 536-542.

- Hasanoğlu, M. ve Aliyev, Z. (2006). Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Sayıştay Dergisi*, 60, 81-103.
- Koç, F. (2019). Coğrafi Bilgi Sistemi Yardımı ile Çimento Fabrikalarının Yer Seçimi: Konya Ovası Projesi (KOP) İlleri Örneği. (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Koçak, D. (2021). GAP,DAP,DOKAP ve KOP Eylem Planları Kapsamında İllerin Teşvik Politikalarının Değerlendirilmesi. *Verimlilik Dergisi*, 2, 193-203.
- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2012a). *KOP Bölgesinde Arazi ve Enerji Üretim Planlaması*. Konya, 1-16.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2012b). *Konya Isparta Çevre Düzeni Planı ve Hayvancılık Tesislerinde Karşılaşılan Mevzuat Kaynaklı Sorunların Konya İlinde Hayvancılığa Etkileri Raporu*. Konya,1-11.
- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2013). *KOP Bölgesinde Arazi Topulaştırması, Tarla içi Geliştirme Hizmetleri Eylem Planı Önerisi*. Konya, 1-76.
- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi). (2014). *KOP Eylem Planı (2014-2018)*. Konya, 1-130.
- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2015). *KOP Bölgesinde Tarımsal Eğitim Yayım İhtiyaç Analizi*. Konya, 1-432.
- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2016). *KOP Bölgesindeki Bitkisel Üretim Yönelik Sulama Projelerinin Ekonomik ve Sosyal Etkilerinin Değerlendirilmesi*. Konya, 1-88.
- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi). (2016). *Son Durum Raporu*. Konya, 1-86.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2017a). *KOP Bölgesinde Kuraklık Algısının ve Sosyo-Ekonomik Etkisinin Belirlenmesi Raporu*. Konya, 1-278.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2017b). *Kırsal ve Dezavantajlı Alanlarda Tarımsal-Kırsal Kalkınmaya Yönelik Model Geliştirilmesi Fizibilite Sonuç Raporu*. Konya,1-356.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2017c). *Okuma Kültürü ve Farkındalık Çalıştayı Sonuç Raporu*. Konya, 1-41.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2018a). *KOP Bölgesi İlleri Sosyal Yapı Analizi*. Konya.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2018b). *KOP Bölgesi Entegre Turizm Master Planı*. Konya, 1-366.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2019a). *KOP Bölgesinde Sosyal Yapının Analiz Edilmesi Projesi*. Konya, 1-536.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2019b). *Stratejik Plan 2019-2023*. Konya, 1-77.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2019c). *Huğlu ve Üzümlü Silah Sanayinde Katma Değerin Artırılmasına Yönelik Eğitim ve Danışmanlık Projesi*. Konya, 1-84.

- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi). (2021). *KOP Bölge Kalkınma Programı (2021-2023) Eylem Planı*. Konya, 1-125.
- KOP (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2022). *2022 Faaliyet Raporu*. Konya, 1-78.
- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı). (2023). *KOP Bölgesi Sosyo-Ekonomik Göstergeler*. Konya, 1-117.
- KOP BKİ (Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı) (2023) *Tungsten Karbür Çubuk Üretimine Yönelik Fizibilite Projesi*. Konya, 1-269.
- Ildıracı, M. (2004). *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kar, M. ve Taban, S. (2005). *İktisadi Kalkınmada Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faktörlerin Rolü*. İstanbul: Ekin Yayınları.
- Kıray, M. (2006). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kemal, N. (1933). Köy Seferberliğine Doğru. *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 1(5), 355-361.
- Kumral, N., Akgüngör, S. ve Güçlü, M. (2011). Rekabet Gücü, Yaşam Kalitesi ve Yaratıcılık Türkiye Düzey 2 Bölgeleri. 6. *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, Ankara: TEPAV Yayınları, 29-51.
- Lagendijk, A. & Hassink, R. (2001). The Dilemmas of Interregional Institutional Learning. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 19(1), 65-84.
- Muşmal, H. (2015). Konya Ovası Sulama Projesi Fikrinin Ortaya Çıkışı ve Projeyle İlgili Çalışmalar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 33, 11-28.
- Oğuz, S. U. (2023). Konya Ovası Projesinin İstihdam Üzerine Etkisinin Farkların Farkı Yöntemiyle Analizi: Konya Karaman Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, (29)1, 15-27.
- Özbay, R. D. ve Yılmaz Genç, S. (t.y.). "Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı", Atatürk Ansiklopedisi. www.ataturkansiklopedisi.gov.tr, Erişim Tarihi 12.07.2023.
- Özçağlar, A. (2003). Türkiye'de Yapılan Bölge Ayrımları ve Bölge Planlama Üzerine Etkileri. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1, 3-18.
- Özensel, E. (t.y.). "Kır ve Köy Sosyolojisi". *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/anasayfa>, Erişim Tarihi: 26.03.2024.
- Özer, S. (2014). Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 61-80.
- Özyurt, H. (2011). Atatürk Dönemi, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938). *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 19, 119-148.
- RG (Resmî Gazete). (2000). 2000/681 Karar Sayılı Uzun Vadeli Gelişmenin (2001-2023) ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının (2001-2005) Temel Amaçları ve Stratejisi'ne İlişkin Yüksek Planlama Kurulu'nun 26/5/2000 tarihli ve 2000/25 sayılı Kararı'nın Kabulü; 540 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname. T.C. Resmî Gazete, Mükerrer, 24066.
- RG (Resmî Gazete). (2008). Genelge. 2008/11 Öncelikli Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Sosyal Gelişme Projeleri. T.C. Resmî Gazete, 26910.

- RG (Resmî Gazete). (2011). Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi ile Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlıklarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. T.C. *Resmî Gazete I. Mükerrer*, 27958.
- Soyak, A. (2003). Türkiye’de İktisadi Planlama: DPT’ye İhtiyaç Var mı?. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2), 167-182.
- Taştekin, A. (2018). Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Stratejileri ve Bölge İdareleri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(1), 69-83.
- Tayşi, İ. (1997). Bölge Kalkınma İdaresi mi, Bölge Valiliği mi?. *Sayıştay Dergisi*, 8(26), 69-78.
- Yılmaz, Ö. F. (2010). Konya Ovası Sulama Projesi. *Yedikıta Tarih ve Kültür Dergisi*, 22, 12-26.
- Zengin, E. (2001). Türkiye’de Bölge Planlaması ve Bölge Planlamasında Yeni Beklentiler: KAP, İBAP VE KOP. *Türk İdare Dergisi*, 73 (431),101-120.

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Murat Karakoyunlu %100 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Murat Karakoyunlu contributed 100% to the study.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicable to this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

THE ERA OF PRESIDENT PEDRO SANCHEZ IN SPAIN: ECONOMY, PROTESTS, CATALAN AMNESTY, LAWFARE AND FAR RIGHT WINGS

(İspanya'da Başkan Pedro Sanchez Dönemi: Ekonomi, Protestolar, Katalanca Affi, Lawfare ve Radikal Sağ)

Canan TERCAN¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Submission Date: 12.11.2024

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 26.12.2024

Doi: 10.53507/akademikdusunce.1584010.

ÖZ

İspanya'daki toplumsal ve siyasi bölünmeler İspanyol siyasetinde önemli bir etkidir, Pedro Sanchez dönemi de bunun örneğidir. Pedro Sanchez sağcı Rahoy hükümetinin yolsuzluk nedeniyle devrilmesinin ardından başkanlığı devraldı ve çöken ekonomik yapı, pandemi, karantina süreci, Ukrayna-Rusya Savaşı gibi Avrupa kaynaklarını derinden etkileyen zor bir dönemle karşı karşıya kaldı. Pedro Sanchez, tüm olumsuzluklara rağmen ekonomide büyük başarılar imza attı ve insan hakları için çalıştı ancak 2023 seçimlerinde hükümeti kurmak için salt çoğunluğu elde edemeyince 2017'deki siyasi suçluların affı karşılığında Katalan ayrılıkçılarla ortaklık kurdu ve iktidarını devam ettirdi. Fakat Sanchez'in affı ülkede tartışmalara neden oldu ve muhalefetin düzenlediği büyük protestolar ülkede yaygınlaştı. Protestolara bazı Katolik gruplar da katıldı. Muhalefet af söylemini Avrupa Komisyonu'na da taşıdı. Sanchez'in başarıları af tartışmasıyla gölgelendi. Sonunda ülkeyi ikiye bölen af söylemi, "Lawfare"i gündeme getirdi.

Anahtar Kelimeler: *İspanya Lawfare, Pedro Sanchez, Katalan Ayrılıkçılar, Katolik Kilisesi İstismar*

ABSTRACT

Social and political cleavages in Spain is a significant factors in Spanish politics, Sanchez period is an example of this. Pedro Sanchez took over the presidency after the right-wing Rahoy government was overthrown due to corruption; It faced a difficult period such as the collapsed economic structure, the pandemic, the quarantine process, and Ukraine-Russia War, which deeply affected European resources. Pedro Sanchez achieved great success in the economy and worked on human rights, despite all the negativities. However, when he could not obtain the absolute majority to form a government in the 2023 elections, partnered with the Catalan separatists in exchange for amnesty 2017 political criminals and guaranteed his power. Sanchez's amnesty caused controversy in the country and large protests organized by the opposition. Besides, some Catholic groups joined protests. Moreover, opposition carried the discourse of amnesty to European Commission. Sanchez's achievements were overshadowed by amnesty discussions. The issue divided the country and eventually process brought "Lawfare" discourse to agenda.

Keywords: *Spain Lawfare, Pedro Sanchez, Catalan Separatists, Catholic Church Abuse*

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul Aydın Üniversitesi, canantercann@gmail.com, Orcid: 0000-0001-9922-9611.

Introduction

After 11 years, the socialist party won against the right. Pedro Sánchez is the new president of the Spanish Government (Muñoz, 2023). He came to power with the democratic left party PSOE in 2018, after the corruption scandal of the right-wing government. Sanchez's PSOE, which clinched its power in the 2019 elections, coincided with the period of great risks and deadly epidemics, quarantine, volcano eruption and evacuation of thousands of people, extraordinary forest fires in the Canary Islands and the effects of the Ukrainian-Russian War, in addition to the collapsed economy left by the corruption of the previous government. Looking at the period between 2018-2024, the following can be said in summary Sanchez became the first politician in Spain, to overthrow the incumbent right-wing government in Spain with a (corruption) interpellation motion in 2018, took over the prime minister's seat and then won two early elections, ultimately forming a coalition government with the far-left Podemos; This was also a first. Much of his tenure was marked by crisis management. Spain faced high epidemic death rates but later made a remarkable recovery as the government imposed tight restrictions, opened more hospitals and hired extra medical staff. The economy hit a record slump in 2020 but has rebounded solidly in 2021-22, thanks mainly to the multibillion-dollar EU recovery fund, of which Spain is one of the main recipients. Forced to deal with the politically devastating consequences of Catalonia's failed independence bid in 2017, Sanchez's government sought to appease separatists to gain their support in parliament. The opposition labeled him a traitor after he pardoned jailed pro-independence leaders and downgraded secession charges. A pro-European and integrationist who studied economic policy in Brussels and worked in the European Parliament and the United Nations, Sanchez also sought to combat another polarizing national legacy. The government exhumed Franco from his mausoleum and encouraged the search of victims of the civil war that preceded the fascist dictatorship of 1939-1975. Franco-era symbols were also removed from Spanish streets (Muñoz, 2023).

1. Current Far Right Wing Perspective

The Spanish incarnation of the far right is Vox (Khalip, 2023): According to El Espectador, there was no visible far-right in Spain until 2013, and they defend "the suspension of Catalonia's autonomy (...) the deportation of illegal immigrants, opposition to gay marriage, euthanasia and abortion, and the censorship of left-wing feminism" (Muñoz, 2023). In Spain, VOX's systems will be useful to discuss the election program before the early general elections on July 23,

2023. The party's promises; Repatriations in countries include closing “fundamentalist” mosques (Bolelli, 2023).

The election program of the Vox party, consisting of 100 articles, also includes anti-immigrant and anti-Islam issues, which political parties have not brought up until now during the election campaigns and have never been discussed.

Vox promises regarding immigrants: “Irregular immigrants in Spain or legal immigrants who commit crimes will be sent to their countries, penalties will be increased against mafia groups or NGOs that encourage irregular immigration, the law on those who enter the country illegally and try to get legal status will be changed, and citizenship will be granted.” He included the articles “language learning, taxation and integration conditions will be increased” in his election program.

Regarding anti-Islamism, Vox also stated that “fundamentalist mosques will be closed, imams who despise women and advocate jihadism will be deported and the financing of places of worship on Spanish soil by third countries will be banned, and Islamic religious education in public schools will end.” he argued.

The repercussions of the far right’s election program in the Spanish press were mostly on issues related to domestic politics. Vox reported that the cancellation of the laws enacted by the left government such as “abortion, euthanasia, expansion of the rights of LGTB, Democratic Memory (the law containing the social reckoning regarding the traces of the Franco era)”, the ban of separatist political parties in reference to Catalonia and Basque Country, the 17 autonomous states in the country. His promises such as restricting the rights of the administration and introducing a more centralized form of administration attracted attention (Bolelli, 2023). Apart from these, in foreign policy, Abascal met with Israeli ministers during the genocide in Gaza (A.A, 2023). But in this war Sanchez supported the peace between two Countries not approve the Israil’s and Hamas’s attack to civilians. While condemning the Hamas attacks and calling for the release of all hostages, he said government of Benjamin Netanyahu that “the indiscriminate bombings; the deaths of children and thousands more in Gaza are unacceptable. We are with all of the protestors. We demand a permanent cease-fire, that humanitarian aid enters Gaza, that there be an international peace process and that the entire international community recognize the state of Palestine,” he said to his crowd of supporters, who proceeded to give him a standing ovation (A.A, 2024).

2. President Sanchez's Coalition Process

Pedro Sanchez has met with Catalan separatist parties to gain support for his bid to form a new government and keep the center-left booster in power after inconclusive national elections in July 2023. Two separatist parties have demanded a blanket amnesty for their leaders, who were indicted and fled Spain after the 2017 secession referendum, in exchange for their votes in parliament. The president needed the support of these separatist parties in parliament to form a government, and in return for their support, accepted the amnesty law. The situation irritated many in Spain, including leading opposition parties on the right, who accused Sánchez of bowing to his violators. Spain's opposition parties staged protest against the talks in squares in the provincial capital and call the society to protest (Wilson and Sullivan, 2023). 2.5 million people demonstrated in Spain in mass market protests organized by the opposition against Sanchez's establishment of the government and the amnesty planned for the 2017 events in Catalonia. Protesters organized daily demonstrations that kept the PSOE party's headquarters on Calle Ferraz every evening. Protests were led by opposition parties, the centre-right party Partido Popular (PP) and the right-wing populist party Vox and supported by some social groups and NGO's. This increased polarization against the minority government (Ludger and Friedek, 2023).

Despite the protests, on Thursday, November 16, 2023, incumbent Spanish Socialist Prime Minister Pedro Sánchez (PSOE) was re-elected Prime Minister of Spain, receiving 179 out of 350 votes. The votes were distributed as follows: In addition to the support of the socialist party PSOE (121 MPs), the left populist election platform also relied on the votes of Sumar (31 MPs); Catalan republican separatist party ERC (7 MPs); ethno-nationalist separatist party Junts per Catalunya (JxC, 7 mandates); far-left Basque EH Bildu (an organization that is a continuation of the political branch of the former terrorist organization ETA called "Batasuna"; 6 mandates); Basque nationalists PNV (5 deputies); Galician nationalist bloc BNG (1 mandate) and Canarian coalition CCa (1 mandate) (Ludger and Friedek, 2023).

But after reelected Sanchez, protests went on. Moreover, the demonstrations do not only include protests, Vox leader Santiago Abascal said in an interview with the Argentinian newspaper Clarin, "The time will come and citizens want to hang him (Prime Minister Pedro Sanchez) by his feet." Vox called for "permanent mobilization" and supported nightly protests outside the Socialist Party headquarters (A.A., 2023). Party members who followed these calls

hung the president's puppet and protested in front of the party headquarters on New Year's Eve (The Times, 2024). After this, they resorted to such protests again at night.

3.Right Wing Attitudes During The Election Period and Amnesty

In the process leading up to the 2023 elections, PP and VOX agreed to jointly govern 140 cities and settlements in the May elections. It also managed to win two more regions that they had previously jointly governed. Vox is led by Santiago Abascal, a former PP member. Therefore, there is no sharp difference in opinion between the right-wing opposition party PP and VOX. The party opposes abortion rights, denies climate change, rejects refugees and immigrants, and argues that there is no need for the government to combat gender violence. The far-right VOX leader also targets Muslims, using the events in France as an excuse.

On the other hand, academic circles are uneasy about the far-right VOX. Nagore Calvo Mendizabal, a senior lecturer in Spanish and European Politics and Society at King's College London in England, sees Vox's entry into the government in the elections as a danger to the future of democracy in Spain. Pointing out that Vox's party program is a "copy of the principles of the Franco regime", Calvo cites the desire to return to the central government of the Franco period and the abolition of 17 regional administrations in the country as examples of this.

The opposition, which introduced and tried to popularize the term "Sanchizmo", is trying to manage perception by drawing similarities with the Fascist leader General Franco while slandering President Sanchez.

According to Maria Jose Canel Crespo, professor of political communication at Complutense University in Madrid, the dominant issue in Spain is based on the "honor" of Prime Minister Sanchez. The main opposition PP defined the policies of the socialist leader, who has been in the prime minister's seat since June 2018, as 'Sanchismo' and launched a smear campaign against them in the press and in the parliament.

Despite all this slander, the question of whether Sanchez's economic success could attract voters during the election process was on the agenda in 2023. Spain was seriously affected by the epidemic, both in terms of deaths and economic impacts. While the pandemic has severely tested the strength of the left-wing coalition government, Russia's invasion of Ukraine and its knock-on financial effects have tested the government again. Sanchez has achieved successes such as a growing economy, falling unemployment and inflation, pension and minimum wage increases, and the creation of a minimum living income. The measures have helped millions of people, but they do not appear to have created a sense of loyalty among voters. Calvo, from

King's College London, said the nationalist tactics of the right wing pushed Sanchez to the defensive, while the laudable progressive policies of the left coalition made the government look out of touch (Euronews, 2023). This meant that Sanchez's efforts were not seen. But President Sanchez was determined and sensitive. Despite everything, he called the opposition to dialogue and continued to work (Huffington Post, 2023).

4. Protest Culture at Last Decide

Spain, in general, where people take to the streets and organise to protest. Examples of this can be given from various different protests, such as pandemic protests. During the Covid 19 pandemic, there were protests against vaccination and against quarantine closures. A quote from the media: "An average of 400 people died due to coronavirus per day in Spain (01/2021). Since the pandemic (01/2021), more than 55 000 people passed away due to Covid-19 in Spain. The total number of cases in the country exceeded 2.5 million. A state of emergency has been implemented throughout the country against the epidemic since October 25, and the current detailed state of emergency has been implemented in Spain with the initiative of local governments. In Spain, where the virus is most prevalent, people took to the streets to protest the administration's Covid-19 measures. Protesters who did not wear masks despite legal protection also criticized the ongoing vaccination campaign as a method to end the epidemic. They marched from Atocha station to Plaza Colon in the capital Madrid, chanting 'Freedom' slogans (Euronews, 2021).

When we look at the protests in Spain, anti-immigrant movements are also striking. The large protest of the PEGIDA movement against immigrants in Barcelona in 2015 is just one example of immigration protests. Besides, it is possible to talk the protests organized by immigrants for their own rights, for example; The protests organized by the "CNAAE" association, founded by the black African community, in Madrid's Left Square in the first week of June (2021) on the occasion of its anniversary, and announced that they would organize it in Barcelona the following week (A.A., 2021). According to the news report, CNAAE's representatives pointed out that racism and hate crimes have increased in Spain in recent years. In the manifesto read, it was said that there was no political desire to solve the problem of racism in Spain, that physical and verbal attacks, especially against underage black Africans, should be prevented, and that racism, which is frequently encountered in daily life. These protests, of which we can multiply examples, show that people are comfortable taking to the

streets and that there is a tradition of protest in Spain and that this method is used to criticize and threaten the government (A.A., 2022).

Protests and attempts to overthrow the government by agitating the public are not something new to the Sanchez government. Before amnesty issue, in January 2023, right-wingers took the people to the streets and accused the president of being a traitor in order to discredit him and weaken and overthrow his power. In these demonstrations, demonstrators waved Spanish flags and chanted “Sanchez, resign!” and “traitor!” They chanted “Sanchez to jail”. At the protest, Vox leader Santiago Abascal told the crowd that the government was “trampling on the constitution by locking up Spaniards” citing past lockdown Covid-19 restrictions (DW.com., 2023).

However, the culture of protest and the people's ease in taking to the streets and criticizing the government is also a powerful trump card in the hands of opposition groups and interest groups. The opposition is calling the people to the streets to protest in order to challenge the government. In addition to opposition parties, this call is also supported by interest groups that are anti-Sanchez government and some Catholic church congregations. The meeting between Catalans and President Sanchez and the issue of amnesty for the strong and integrated existence of the society created a new opportunity for manipulation and pressure for the opponents who were in conflict of interest with the government. The leader of the conservative PP, Alberto Núñez Feijóo, considered the meeting with the Catalans as a day that will go down in the “dark history of the country”. Feijoo called on the public for more protests. He claimed that the Prime Minister had formed an alliance for personal convenience and had completely surrendered to the “Independence Movement Blackmail”. PP Madrid regional president Isabel Díaz Ayuso told Spanish television that the Socialists (PSOE) had betrayed all their principles. He also blamed the Prime Minister for his determination to remain in office, spoke of “a dictatorship through the back door” and invited citizens to take to the streets against the President (Kirby, 2023).

In Spain, 7 years after the referendum movement of the Catalan separatists, following the turbulent days marked by mass protests against the amnesty agreement, some of which turned violent, President Sanchez's statement was as follows: “Let’s not be naive. “The problem of the People’s Party and Vox is not the amnesty, it is that they do not accept the results of the ballot box... What the right wing does not want is for us to continue to improve working conditions,” he said. While evaluating the point reached, he stated that globalist reactionaries want to prevent the country’s progress and are fighting against themselves: “Spain is fighting against the global

“reactionary wave” that wants Spain to “go backwards” “The amnesty will not be an attack on the Spanish Constitution, but it will be a demonstration of its strength, (McMurtry, 2023)” he said, also stating that the agreement was necessary to establish a viable government.

Sánchez faced anger for months after offering an amnesty deal to Catalan separatists in exchange for political support. Those leading this are the right-wing opposition, some Catholic groups, many people in the judiciary and prominent lawyers. On New Year's Eve, 2024, a crowd of approximately 300 demonstrators gathered in front of the Socialists' headquarters, brought a dummy resembling Sánchez, beat it until it fell apart, and then hung it with a rope. PSOE filed a complaint after the puppet of Prime Minister Pedro Sánchez was beaten at the 2024 New Year's Eve parade in Madrid. Socialists asked the prosecutor's office to identify the perpetrators, saying that the “lynching” of the baby could constitute “incitement of hatred” against Sánchez- (Politiko, 2024).

Voters' differing views on amnesty deepen the divide. In Catalonia, only 20 percent of PP and 6 percent of Vox voters in Catalonia support the amnesty law, while 49 percent of Socialist voters support the amnesty law (Do Vale, 2023). Rather than calming the political debate, this inconsistency sparked widespread demonstrations led by the far-right Vox and the conservative PP. The response of these parties to the amnesty was to mobilize their activism with Francoist symbols and slogans on the streets of major cities (Do Vale, 2023).

During their protests during the 2023 election period, the Sanchez government was humiliated with severe insults. Crowds of protesters who came in front of the party building insulted the PSEOE ministers visually by holding insulting banners and slogans, as well as lifting naked inflatable dolls as large as the number of ministers into the air with the help of sticks, and severely humiliated (El Observador, 2023).

In addition to these events, some Catholic communities also rebelled and demonstrated against the government. Because President Sanchez had attracted the reaction of the Catholic communities for bringing up the harassment cases in the church. One of these actions that attracts attention is the action called Public Rosari. Activists gathered daily on the steps of the Congregation of the Immaculate Heart of Mary in Madrid, just half a block from the national headquarters of the Spanish Socialist Party, known as PSOE, to protest the government by praying the rosary out loud for long periods of time (CatholicVote, 2023).

Furthermore, the upper classes of society were also against the president, and it was inevitable that they too would support the demonstrations. Because, to recover from the collapsed economy due to covid restrictions and the corruption of the previous government, President Sanchez adjusted taxes to regulate the economy in a way that disturbed the top rich of society. He said that there was a great injustice in society and that the rich were too rich, so he could not put this burden on the poor, and explained that he would be fair. Spain put on a new wealth tax for wealthy citizens. Residents with wealth exceeding \$2.9 million will be subject to a new wealth tax in 2023 and 2024, the Spanish government said. Those with assets of 3-5 million euros (\$2.9 million- \$4.8 million) will be taxed at 1.7 percent, while those with personal wealth of 5-10 million euros (\$4.8 million- \$9.6 million) will be taxed at 1.7 percent. He said that 2.1 tax would be collected. People with wealth over 10 million euros (\$9.6 million) will pay 3.5 percent (Al Jazeera, 29.09.2022). Additionally, Spanish Prime Minister Pedro Sanchez asked global elites to play their parts to tackle inequality and economic injustice. “How can we ask citizens to put up with inflation when some companies pay no taxes thanks to fiscal paradise and loopholes?” Sanchez asked rhetorically during a speech at the World Economic Forum in Davos, Switzerland, telling the crowd of ultra-rich business people and political leaders to “help change the situation.” He said his government, which has imposed wealth and windfall taxes this year, is on the “front line” fighting for increased well-being, social collaboration and environmental responsibility (A.A., 2023).

5. EU and Spain Amnesty

PP is a conservative, Christian democratic political party in Spanish politics has called on the European Commission to intervene to protect the rule of law in Spain, following widespread protests in Spain and criticism from some other parties, including the far-right VOX and liberal parties. Meanwhile, Sanchez's Socialist PSOE Party and the Partido Popular (PP) accused each other on Wednesday of being indirectly responsible for violent riots organized by radical and far-right groups outside the Socialist Party headquarters in Madrid on Tuesday night. As a general practice, the European Commission refrains from intervening in EU member states' discussions of draft laws negotiated at national stage. Yet, in the case of Spain, the EU administration showed quick reflexes (EU Commission, 2023). Siegfried Muresan, vice president of the center-right European People's Party (EPP), warned Spanish Prime Minister Pedro Sánchez that Spain could lose EU funds due to the controversial Catalan amnesty law he accepted in exchange for Catalan parties' support for his second term in office. “European funds can only come to Spain if the rule of law is respected,” the EPP said. The amnesty law is

a clear attack on European norms and values. "We have come to protect the rule of law," he said. On the other hand, Reynders said, "We will carry out our analysis carefully, independently and objectively to determine compliance with EU law (Euronews, 2023).

Speaking to reporters in Brussels with EU justice commissioner Didier Reynders and transparency member Věra Jourová, Bolaños said: "Regarding the amnesty law, I must say that the European Commission has zero concerns about the health and strength of the EU administration. Law in Spain and separation of powers; zero concern, zero, nothing." The Commission knows the law that has been presented, they know that it is a bill that is absolutely in line with the constitution, with Spanish law and also with EU law. Moreover, not only with EU law, but also with European values. Bolaños said that dialogue, mutual understanding and coexistence without conflict He added that it should be built. However, the European Commission rejected Bolaños' claim a day after the meeting, guaranteeing that the questions remained and that the dialogue with the Spanish authorities would continue. A spokesperson for the European Commission said in a statement on Friday, "Our analysis is ongoing and in this sense 'The commission has not yet said that the amnesty law does not raise any concerns' he said (Euronews, 30.11.2023). It is understood from these statements is that the amnesty does not seem problematic to the EU commission, but the investigation on this issue is still ongoing.

6. Spanish Amnesty

Spain has a parliament that traditionally passes political amnesty laws. In Spain, which experienced difficult democratic processes and a fascist period, amnesty is a method of reconciliation applied by governments in some periods. This is deemed necessary to reestablish social unity and harmony. If we talk about examples in history, the Amnesty law of 1977 is an example of this. The Amnesty Law of 1977 is an amnesty law covering crimes committed up to that date, approved as a fundamental part of the transition from the Franco regime to democracy and in the spirit of harmony. In addition, the amnesty and general amnesty granted by Primo de Rivera in 1924, through Alfonso is an example. Moreover, The general amnesty for political prisoners signed by Manuel Azaña in 1936 was also the same as the one passed by the Spanish parliament for amnesty (Sánchez, 2023).

With these data, it could be say that PSOE and Sanchez's government are not the first government to enact a political amnesty law in Spain. Moreover, when we look at the results of the laws enacted on this issue, it is clear that social unity has been formed. In this respect, it does not seem right to call the president a traitor and accuse him of violating the constitution.

Claims made in this direction appear to be unfounded. Accusing the president of treason and calling the people to the streets gives the impression of provocation. Vale's opinion is as follows: “Contrary to popular belief, the Spanish constitution allows amnesty and Spain had an amnesty law before. Moreover, agreements with separatists have often been used in the past to elect prime ministers in the country (Do Vale, 2023).

7. Spanish Economy Before And After Sanchez

2016 media reports titled “The victory of capital in Spain”: Rajoy, who was re-elected as prime minister, was elected as the president of the most corrupt party in Spanish democracy. Rajoy's corruption, put the economy in a difficult situation, the problems in salary payments and the lawsuits filed against him are known to the public. After a 300-day "interim government" period in Spain, Mariano Rajoy, Chairman of the right-wing People's Party, was re-elected as prime minister at the parliament session on October 29. Rajoy is the president of the most corrupt party in the history of Spanish democracy (PP-People's Party). His period as prime minister was the period when the biggest cuts were made in education, health and social aid, and workers' rights and salaries were reduced to the lowest levels with economic laws. The period in which freedoms and democratic rights were restricted in Spain with the Internal Security Law, which the people and workers called the “Gagging Law”, and the country became the OECD (Organization for Economic Development and Cooperation) country with the highest inequality. Mariano Rajoy, until that date He managed to divert the attention of the judiciary in a case involving his party, which was the largest corruption case ever brought to court. Former Treasury Minister Luis Barcenas, who was involved in the case known as the Gurtel case, was tried for 14 crimes (he remained in prison for 19 months) and the prosecutor requested a 42-year prison sentence for this person. He saved himself from this case (Evrensel, 2016).

President Sanchez, who came to power in 2018 after the right-wing government of President Rahoy, known for his corruption, tried to recover the country, which President Rahoy left in an economically difficult situation.

President Pedro Sanchez, who came to power in Spain after 11 years, made significant progress with his team in the collapsed economy. The government, which worked efficiently to establish a healthy economy, achieved extraordinary success.

Despite the negativities such as Covid and the Ukrainian war, Pedro Sanchez managed to bring the Spanish economy to a much better level than in 2019, when he took over the country. The improvement in the foreign trade balance, an increase in tourism figures, unemployment,

inflation and energy figures demonstrated the country's progress, and also showed that the positive atmosphere will continue in the coming years with the suspension of customs duties on European Union and US products until March 2025 (Department of Commerce, 2023).

Spain's economy and unemployment data showed positive developments during Sanchez's rule, and he managed to obtain privileges, especially in EU policies, regarding electricity consumption. Moreover, although there were reasons that challenged the country's management, such as the global epidemic and the Ukrainian war, the decisions and policies it took yielded positive results.

Specifically, the number of registered workers increased by 238,436 people between 2014 and 2019, compared to the April average of 174,000 people based on 5-year data. Thus, the total number of registered workers rose to an all-time high of 20,614,989, reaching 595,908 people in more than a year before. In addition, registered unemployment decreased by 73 thousand 890 people in April, falling below 2.8 million (the lowest figure since 2008).

Additionally, core inflation also declined. According to the figure announced by the National Institute of Statistics, headline inflation rose to 4.1% in April (3.3% in March). Base effects continue to dominate movements in the energy component. In April, the base effect was upward due to the decline in energy prices recorded in April 2022 (as a result of the monthly decline in electricity prices following the sharp rise in March 2022 and the start of the 20-cent rise). (Fuel support per liter). Core inflation (excluding energy and unprocessed food) fell significantly to 6.6% (7.5% in March) thanks to the base effect of processed food (the largest monthly increase was recorded a year ago, up 2.6% month-on-month) in historical series) and due to limited prices on the remaining components. In addition to all these, the increase in the tourism sector is also serious, Spain received 5.1 million international tourists in November, showing an 18.6% increase in the number of tourists compared to the same month of 2022, and increased tourist numbers in the first 11 months of 2023. The number increased by 18.2% (IN., 2023).

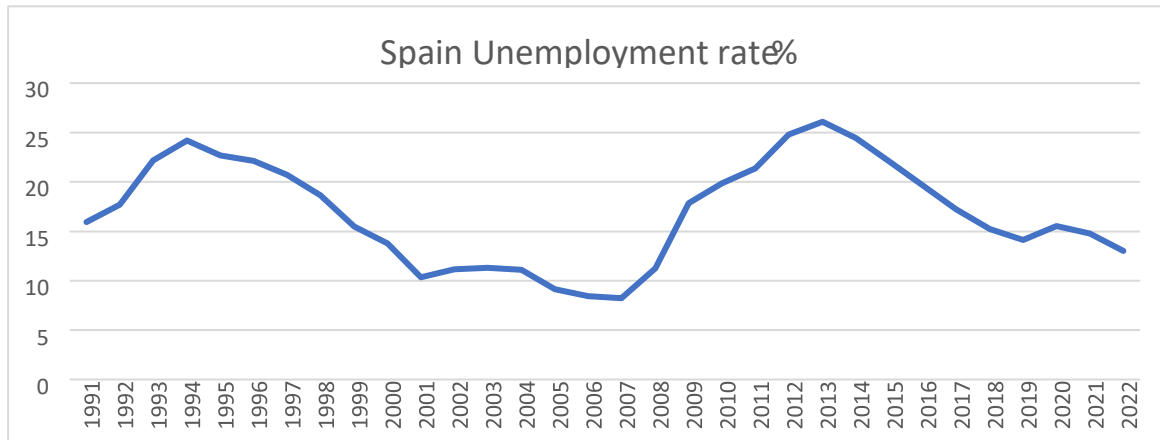
To summarize, it would be appropriate to mention all the economic successes of President Sanchez have been overshadowed by the right-wing parties. Calvo from King's College London expresses this situation as follows: "President Sanchez has achieved successes such as a growing economy, falling unemployment and inflation, pension and minimum wage increases and the creation of the minimum living income. The government also negotiated a deal with the EU that allows Russia to reduce consumer energy costs from its war in Ukraine. The

measures taken have helped millions of people. But the nationalist tactics of the right wing put Sanchez on the defensive, while the laudable progressive policies of the left coalition were portrayed as completely ‘out of touch’ with the government (Euronews, 2023).

The following detailed official analysis and scientific data show the success and progress achieved by the PSOE of Pedro Sanchez the Spanish economy during his rule. Pedro Sánchez is the prime minister of Spain and the leader of the Spanish Socialist Workers' Party (PSOE). Its economic performance and policies have been affected by various factors, including the Covid-19 pandemic, the Catalan crisis, the coalition with Podemos and the European Union.

Here is a brief summary of some of his main economic achievements and challenges: In 2019, it increased the minimum wage by 22%, the largest increase in the last four decades, and with another 5.5% increase in 2020, more than 2 million workers benefited from this improvement (OECD, 2023). By taking a look at Spain's unemployment rates, it is possible to understand how party changes in power in the country affect these data (World Bank, 2023).

Graphic 1. Unemployment, TOTAL (% Of Total Labor Force)

Source: World Bank, 2023

Between 1991 and 1996, unemployment rates were generally high. During this period, the Spanish Socialist Workers' Party (PSOE), led by Felipe González, was in power until 1993. An increase in unemployment rates may have been observed during this period.

In 1996, power passed to José María Aznar, led by the Partido Popular (PP). There may have been a slight decrease in unemployment rates during this period. In 2004, PSOE came to power again under the leadership of José Luis Rodríguez Zapatero. Unemployment rates may have fluctuated during this period. The 2008 crisis caused a significant increase in unemployment rates. During this period, Zapatero's government struggled with economic

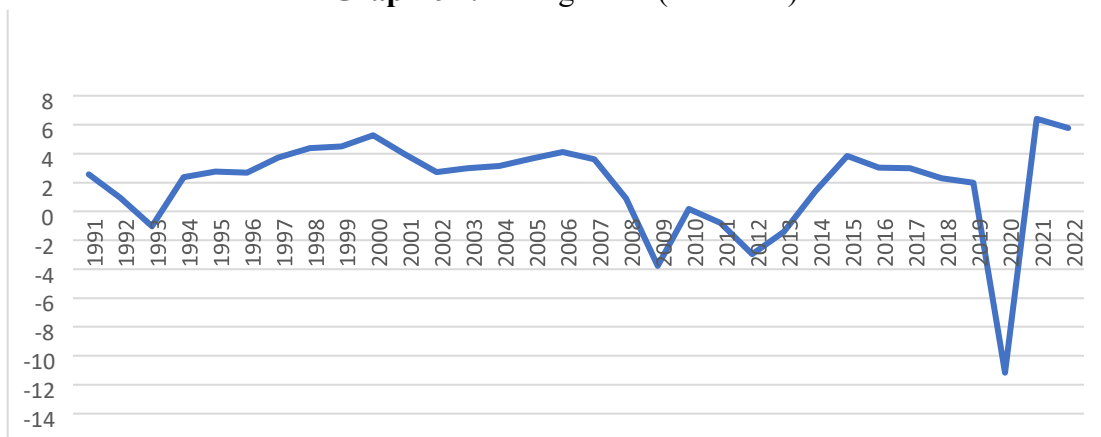

difficulties. In 2011, the PP-led government of Mariano Rajoy came to power. An increase in unemployment rates may be observed in the early years, but a downward trend may have begun in the following years.

By 2018, unemployment rates appear to have slowly decreased. The economic policies of the PSOE government led by Pedro Sánchez may also have an impact. Other important factors during this period include economic reforms, relations with the European Union, and international economic conditions. However, these comments are a general evaluation; A more detailed analysis is needed to identify specific policy impacts.

When looking at GDP growth rates to evaluate Spain's economic performance, it is possible to understand how changes in political power in the country are reflected in economic indicators. The growth rates recorded between 1991 and 2022 point to important turning points, crises and government changes in Spain's political scene. The processes of PSOE, PP and other political parties coming to power have caused fluctuations in the economic situation of the country by affecting GDP growth rates. In this context, political decisions, economic policies and national crises played a decisive role on the economic course of Spain. This article will focus on the effects of political power to understand changes in Spain's GDP growth rates. By looking at Spain's Gross Domestic Product (GDP) growth rates, we can evaluate how party changes in power in the country affect these economic indicators. The graphic 2 shows economic growth of Spain (World Bank, 2023).

Graphic 2: GDP growth (annual %)

Source: World Bank, 2023

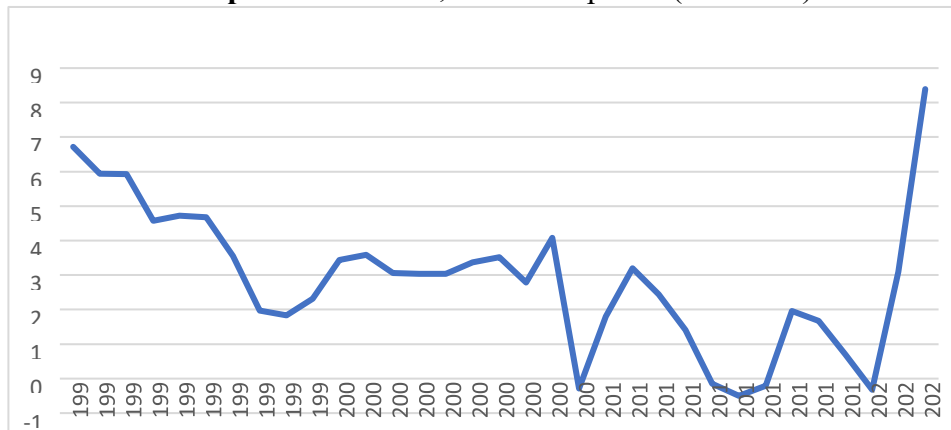
Based on graphic 2, between 1991 and 1996, GDP growth rates generally followed a stable course. During this period, the Spanish Socialist Workers' Party (PSOE) was in power

and the economy performed relatively positively. In 1996 Partido Popular (PP) came to power. No significant change was observed in GDP growth rates during this period.

The 2008 crisis caused a severe decline in GDP growth rates. During this period, the PSOE government led by José Luis Rodríguez Zapatero was in power. In 2011, the PP-led government of Mariano Rajoy came to power. There were negative growth rates in the early years, but a recovery trend began in the following years.

In 2018, the PSOE government led by Pedro Sánchez came to power. During this period, GDP growth rates increased slightly as part of the economic recovery process. In 2020, there was a severe GDP contraction due to the global COVID-19 pandemic, but a recovery trend was observed in 2021 and 2022. Other factors besides economic performance during this period may be influential, but in general it can be said that the policies of the party in power have a decisive impact on GDP growth rates. In case of inflation, changes in inflation rates in Spain appear to be influenced by a combination of global economic factors, crises and policy decisions, as well as political power. By taking a look at Spain's annual inflation rates in consumer prices (World Bank, 2023), we can evaluate the effects of changes in political power and economic events in the country on inflation.

Graphic 3: Inflation, consumer prices (annual %)

Source: World Bank, 2023

Based on Graphic 3, between 1990 and 1996, inflation rates remained generally high. During this period, the Spanish Socialist Workers' Party (PSOE) was in power and it was observed that uncertainties in the economy increased inflation. In 1996, Partido Popular (PP) came to power. There may have been a decline in inflation rates during this period, but a marked

improvement was seen by 2000. The 2008 global financial crisis caused fluctuations in inflation rates. During this period, the PSOE-led government tried to combat economic difficulties.

In 2012, the PP-led Mariano Rajoy government came to power and inflation rates remained unstable for a while. After the PSOE government led by Pedro Sánchez took office in 2018, inflation rates remained low in 2018 and 2019. However, there was negative inflation due to the COVID-19 pandemic in 2020. In 2021 and 2022, inflation rates increased again. During this period, global economic conditions, as well as economic recovery and post-pandemic effects, may also have an impact (OECD, 2023).

8. Lawfare as a Weapon in Spanish Politics

Lawfare is a term that using law as a policy tool to achieve warlike objectives by political forces. Legal warfare, represented by the portmanteau “lawfare”, goes further than merely supplementing battle field tactics. Lawfare is a set of tactics that could be applied to all wars: hot or cold, large or small, declared or undeclared, just or unjust. Wielded by both state and non-state actors, the law increasingly replaces the violence that defines warfare of the more traditional, “kinetic” (i.e., physical and blood-soaked) sort. Lawfare is option for liberal democratic governments, it may prove to have a lasting value in its development of lawfare as an organizing principle. Lawfare succeeds best is in showing that the nature of war is evolving away from its traditional kinetic forms, by identifying the legal battlefields that may pervade conflicts well into the future (Welch, 2016).

Lawfare is using law as a weapon, and after the 2023 elections, an unexpected protest and legal process started in Spain, and it is possible that this process will go to lawfare. When the PP, which narrowly came ahead in the head-to-head elections, could not find the majority to form a coalition, PSOE agreed with the Catalans to find the majority to form a government, accepting the condition of granting amnesty to political criminals, so got power with the support of the Catalans, which polarized the country legally and brought new debates to the agenda. The law to amnesty will foreseeably be ready in April or May 2024, later on judges evaluate and decide on the application (El País, 17.01.2024).

During this period, the concept of “lawfare” became the most talked about concept behind the scenes. Using the law for political purposes. The opposition accuses the government of treason. And the majority of judges were appointed while the opposition was in power. This situation may affect the decisions and the process. On the other hand, jurists are also divided into two. While some claim that Sanchez violated the constitution and is guilty, some jurists

argue that amnesty has been applied in many similar cases before and there is no harm in it. This situation turns into exactly the Lawfare process. The parties blame each other for this issue and talk about manipulation of the law. Pedro Sánchez said: “There cannot be a more paradigmatic example of 'lawfare' than the kidnapping of the judiciary by the PP” (El País, 2023). He asserts that PP uses the law for its own aim.

Sánchez's ruling Socialist Workers Party (PSOE) and the People's Party (PP) have clashed for years over judicial appointments and reforms. The two vied for control of judicial authority and, as a result, the entire judiciary; appointed judges were labeled “conservative” or “progressive” and their political affiliations were made public.

In particular, the PP's delay in efforts to reach an agreement on new appointments indicates that relations have deteriorated in the months since Sanchez offered Catalan amnesty. The judiciary has become their political battleground. Critics say conservative leaders fear losing control of the Supreme Court, which is dominated by conservative-backed justices.

PP leader Alberto Núñez Feijóo, who won the July elections but failed to muster enough support to take power, continued to block Sánchez's attempts to reach an agreement and instead called for reform of the laws governing appointments. This reflects the broader political agenda of the People's Party, said Lluís Orriols University Carlos III of Madrid “[The People's Party] does not accuse the government of not managing the economy, being corrupt or inefficient; its main angle of attack is to accuse the government of eroding the rule of law,” he said. The terms of office of judges serving on Spain's General Judicial Council ended five years ago, and they will remain on the council until the government appoints new judges. The council, which appoints senior judges, failed to appoint 23 of the 79 Supreme Court vacancies that opened up due to retirements and deaths after a gap of half a decade. PSOE and PP failed to receive the required three-fifths support from parliament to make new appointments. Currently, Spain's highest judicial office, dominated by judges appointed by the PP when it was in power in 2013, operates on an ad hoc basis, sparking concerns from the EU. European Commissioner for Justice Didier Reynders recently described new appointments to Spain's General Council for the Judiciary as “a matter of priority”. This disagreement is of such a deep-seated nature that both sides have now agreed to allow the European Commission to mediate. The EU's 2023 justice scorecard placed Spain 23rd in the bloc in public perception of the independence of courts and judges, with political pressure the most cited reason for intervention. “damaging the credibility of public institutions, this [dispute] shows that the Spanish justice system is very

sensitive to political interference by parties," said Joaquim Bosch, a judge and spokesman for the Association of Judges for Democracy (JxD) in the Valencia region.

The politicization of the judiciary has been a recurring theme for decades. In 1985, the Socialist government of Felipe González introduced a reform that allowed the parliament to appoint members of the judicial council, in order to limit the influence of huge number of Franco-era judges still serving.

Sanchez's recent decision to grant amnesty for those involved in the 2017 Catalan independence referendum has also drawn him into direct conflict and rebukes from those at the top of the country's justice system.

The government insists the bill is legally watertight. However, before the law was presented to parliament, the APM, the Association of Professional Magistrates, Spain's largest organization of judges, issued a strongly worded statement against the law, warning that the amnesty "attacks the foundations of the state and the rule of law."

Much of the criticism from the judicial panel comes from the part of the amnesty deal that refers to "rules of law," the use of legal systems and institutions to harm dissidents, a buzzword for Catalan nationalists who believe state institutions have recently acted against them. Many cite the long prison sentences given to independence leaders following the failed illegal Catalan independence drive. There is little sign of the conflict between Sánchez's parliamentary allies and the judiciary ending, and both sides remain aggrieved. Oriols from Carlos III University explains the current situation; "We see a clear conflict of powers in this country: a war is going on between the judiciary and the executive," he said. "The judiciary is using its resources to defend itself against the onslaught of the parliament and Catalan institutions, while the executive believes that the judiciary has overreached" (Politico, 2023).

However, looking at the attitudes of lawyers in the country, more than 200 lawyers signed the document titled Lawyers for International Amnesty, Democracy and Coexistence, to express their support for the amnesty law negotiated by PSOE with the Catalan independence parties. They argued that "it could approve measures such as an amnesty law that would help normalize the political situation." In addition, "It cannot be defined as pure demagoguery when lawyers' organizations with purely partisan purposes describe regulatory processes that have not yet started as a trap, or describe the approval of norms in parliament and with qualified majorities as apocalyptic, as the beginning of the end." (El Pais, 2023) they said. On the other hand, the

International Bar Association (IBA) warned that the agreement between PSOE and Junts on amnesty could "seriously erode the rule of law"(Europa Press, 13.11.2023) in Spain, showing its "unwavering" support for the Bar Association's demonstrations.

9. Sanchez, Catholic Church Abuse and National/International Human Rights

Some Catholic groups take part in the demonstrations against the government. It is seen that the reason is that the government's Catholic body kept the investigations tight and revealed child abuse in the church. This situation damaged the reputation of the Catholic church. PSOE government, under the leadership of Pedro Sanchez, proposed the establishment of an independent commission for church abuse cases. The reason for this was that the Catholic Church did not seriously pursue the reported harassment cases. Political impetus for the investigation came after Catalan writer Alejandro Palomas first publicly revealed that he had been abused by a priest at his school when he was eight years old. President Sanchez took the unusual step of reaching out to him on Twitter and meeting with Alejandro Palomas. Spain's parliament then agreed to consider another request for an investigation into such abuses, at the request of Podemos, the far-left partner of Sanchez's left-wing coalition, and two other parties (Phnom Penh Post, 2022). The proposal was passed by the parliament under the chairmanship of Sanchez and the research lasted 15 months and the results were very dire. Bishops reacted negatively to the establishment of a national commission. They showed an obstructive attitude towards the investigation (Crux Now, 2021). The independent commission in Spain, in a report shared, revealed that more than 200 thousand children may have been subjected to abuse by Catholic clergy. The report, which was requested to be prepared by the Spanish Congress last year(2022), is based on the results of the commission's survey of 800 thousand people. The 700-page report revealed that 0.6 percent of the adult population in the country, or 39 million, were exposed to clergy abuse during childhood. In addition, the report revealed that sexual abuse also occurred in institutions supervised by the church, and it was stated that when church personnel were included, the number of abused people increased to 400 thousand. The report, which included the statements of at least 487 people who were sexually abused, also included the "emotional devastation" experienced by those who were subjected to harassment. Angel Gabilondo, President of the Spanish Ombudsman Institution, who announced the results of the research to the public, criticized the churches for their failure to take action and their efforts to hide the abuse, saying, "What happened was done thanks to silence." Gabilondo stated that those who were abused went through a psychologically difficult process and said, "There are people who committed suicide."and "Some people's lives were never the same again," he said

(Sabah, 2023). Criminal lawyer Josep Tamarit has spent the last 15 months immersed coordinating the writing of the first official and independent report on sexual abuse against minors committed within the church. According to him reports shows 1.13% must have been subjected to religious harassment, which amounts to 450,000 victims (El Diario, 2023).

Politicians, journalists and society are very angry with the Catholic Church because today 440,000 children, who is now adult that is, almost half a million people, have been raped in the church over the years. The Catholic Church hid this. The figures presented by the report exceed France's estimated number of 330,000 victims in 2021. The Ombudsman contacted half a thousand defectors, consulted El Pais newspaper's database, judicial archives and records provided by the Church itself. El Pais Media advocated for "bold and urgent measures" to end sexual assaults related to the Catholic Church, followed by a proposal to end the current concordat with the Vatican, publicly funded or run-on religious education centers, and integrate them into the public. It may be thought that the church harassment investigation pitted the Sanchez government and Catholics against each other, but Sanchez worked for all kinds of human rights during her rule. Sanchez government, which also passed a new law on sexual crimes in 2022, is determined to prevent all kinds of harassment and rape in society. The law, publicly known as the "Only yes is yes" (Solo sí es sí) law, which requires clear expression of consent in sexual relations, came into force on October 7, 2022. The new law eliminates the distinction between "sexual abuse" and "sexual assault" and considers any sexual intercourse without explicit consent as "rape" (Euronews, 2022).

In addition, the Sanchez government has also worked at the international level against sexual harassment, forced labor of children, and human trafficking, women and children rights. Parliamentary proposals in this direction and his active participation in the UNTOC conference, being a member of the International Security Alliance and approving the decision to provide 10.6 million Euros in financial aid to the human trafficking program focusing on Guatemala, Honduras, Paraguay, Peru, Dominican Republic, Uruguay, Bolivia are examples of his work in this direction. They show the serious attitude of the Sanchez government to human rights (Congreso de los Diputados, 2022).

Conclusion

President Pedro Sanchez came to power in 2018 by forming a coalition government. He managed very difficult periods such as an economy deteriorated by corruption, pandemic, quarantine, Ukraine-Russia war and energy crisis with the coalition government and achieved

success in the economy. The agreements made with the EU, the decrease in unemployment rates, the recovery of inflation and tourism figures are some examples of these. On the other hand, during his rule, he made progress in the country in terms of human rights and law. One of his most important works was to get the parliament to approve the establishment of a commission independent of the church and to launch an investigation into the harassment cases that have been occurring in the Catholic church in the country for years. The report published at the end of the process, which continued despite all obstacles, revealed that 440,000 children were subjected to harassment by religious officials in the church. This figure, which reached nearly half a million people, was much higher than the church harassment cases in France, which astonished the world. Sanchez shed light on this incident, which had been covered up for years. Additionally, it signed international agreements on human trafficking, children's and women's rights, and immigrants. The declaration is essential law rearranged the penalties for harassment and rape. All of these were developments that advanced the country in terms of gender and human rights. All these developments in terms of economy and human rights in the country were not enough for him to come to power on his own in the 2023 elections. There is a stereotypical right wing in the country. Even if a left-wing party is successful, it may not be seem to the ideologically stereotyped far-right audience. After the right-wing party, which could not form a government on its own and could not find a coalition partner in the 2023 elections, Sanchez's left party had to agree with the Catalan separatist parties to create a government and won the election with the support of the Catalans in exchange for political amnesty. The amnesty law for the Catalans became an important and valid reason for protest for all opposing masses. By provoking the nationalist people, they hurl insults at the president and protest. Protest is common in Spanish culture. Therefore, people easily took to the streets. Of course, there are those who are really affected by the manipulation and take to the streets, but those who organize the protests are the opposition parties and their supporters. In addition to all these, some Catholic communities also organized and protested the government. because the Sanchez government initiated the harassment investigation, which damaged the reputation of the Catholic authority as a result of the investigation of the impartial commission, the church was found guilty of abusing 440,000 children. This situation exposed the crimes of the church, which had been closed for years, and the church was reacting to the Sanchez government. Despite all Sanchez's achievements, he was blacklisted by the Catholic church. In addition to all this, Pedro Sanchez offended major interest groups and cartels. In order to save the collapsed country's economy, he increased the wealth tax collected from the richest people in society. This

enabled him to gain powerful enemies. Sanchez's efforts bore fruit and the Spanish economy progressed, but interest groups were added to the oppositions that wanted to bring him down.

On the other hand, opponents complained to the European Commission, accusing Sanchez of violating the constitution. The commission is also following this process. In reality, the amnesty law has been passed many times before in the Spanish parliament and is not against the law. There are also plenty of examples of things like this being made for selection. When this was the case, the subject came to lawfare and many people started talking about lawfare, including the president. In other words, This situation also divided the jurists into two. The impartiality of judges is a frequently discussed issue in the country. Most of the judges were appointed during the time of the right-wing party that organized the protests. The fact that the president is accused of treason, even though the amnesty has been passed by the parliament before and is one of the practices of the parliament, gives the impression that the groups that are disturbed by the president's existence are trying to punish him. In short, the country has become polarized into right and left, and the basic dynamics of this polarization are not just amnesty; There are many different topics such as ideology, religion, nationalism, conflict of interest, economy, politics.

References

- AA (2021). Madrid'de Irkçılık Karşısı Gösteri Düzenlendi, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/madridde-irkcilik-karsiti-gosteri-duzenlendi/2265700>, (Accessed: 11.07.2023).
- AA (2023). Outrage in Spain After Leader Of Far-Right Party Talks About Hanging Pedro Sanchez. <https://www.aa.com.tr/en/europe/outrage-in-spain-after-leader-of-far-right-party-talks-about-hanging-pedro-sanchez/3079584>, (Accessed:13.04.2024).
- AA (2023) Spanish Prime Minister Advocates For Higher Corporate Taxes At Davos. Anadolu Agency. <https://www.aa.com.tr/en/economy/spanish-prime-minister-advocates-for-highercorporate-taxes-at-davos/2790097>, (Accessed:11.02.2024).
- AA (2024). Spain's Sanchez Reiterates Call For Permanent Cease-Fire in Gaza. <https://www.aa.com.tr/en/europe/spain-s-sanchez-reiterates-call-for-permanent-cease-fire-ingaza/3115006>, (Accessed: 17.03.2024).
- Al Jazeera (2022). Spain agrees on new asset tax for wealthy residents. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2022/9/29/spain-agrees-on-new-asset-tax-for-wealthy-residentsn>, (Accessed:12.02.2024).
- Bolelli, Ş (2023). İspanya'da aşırı sağcı Vox, "düzensiz göçmenleri göndermeyi" ve "camileri kapatmayı" vadetti. AA.com.tr. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanyada-asiri-sagci-voxduzensiz-gocmenleri-gondermeyi-ve-camileri-kapatmayi-vadetti/2940152>, (Accessed:08.07.2024).

- BBC (2023). Spain's Sánchez Secures Power Deal With Catalan Separatists Prompting Anger. <https://www.bbc.com/news/world-europe-67368314>, (Accessed:12.03.2024).
- CatholicVote (2023). Catholic Activists in Spain Call for Massive Public Rosary on Feast of the Immaculate Conception. <https://catholicvote.org/catholic-activists-in-spain-call-for-massive-public-rosary-on-feast-of-immaculate-conception/>, (Accessed: 13.03.2024).
- Chiappa, C. A (2024). Pedro Sánchez Dummy Was Beaten Up At New Year. Spain's Socialists Are Livid. Politico. <https://www.politico.eu/article/socialists-file-complaint-over-beating-pedrosanchez-dummy-spain-psoe/#:~:text=On%20New%20Year's%20Eve%2C%20a,beat%20it%20until%20it%20broke>, (Accessed:13.04.2024).
- Congreso de los Diputados (2021). Boletín Oficial De Las Cortes Generales. 16 De Febrero De 2021 Núm. 222. https://www.congreso.es/public_oficiales/L14/Cong/Bocg/D/Bocg-14-D-222.Pdf, (Accessed:13.02.2024).
- Crux Now (2021). Spain's Government Vows To Investigate Catholic Church Abuse. <https://cruxnow.com/church-in-europe/2022/01/spains-government-vows-to-investigate-catholic-church-abuse>, (Accessed:14. 03. 2024).
- Department of Commerce (2023). The European Union Has Suspended Duties On US Products Until March 2025. https://comercio.gob.es/en-us/NotasPrensa/2023/Paginas/231219_aranceleseeu prorroga.aspx, (Accessed: 16.04.2024).
- Do Vale, H. F. (2023). Spain Has Excluded the Far Right, for Now. But at What Cost? Fair Observer. <https://www.fairobserver.com/world-news/spain-has-excluded-the-far-right-for-now-but-at-what-cost/#>, (Accessed:14.02.2024).
- DW (2023). Spain: Thousands Stage Anti-Government Protest In Madrid. <https://www.dw.com/en/spain-thousands-stage-anti-government-protest-in-madrid/a-64476459>, (Accessed: 23.01.2024).
- El Diario (2023). El Coordinador Del Informe Sobre Pederastia: “Si La Iglesia No Cumple Con Lo Que Se Espera De Ella, El Estado También Es Responsable”. https://www.eldiario.es/sociedad/coordinador-informe-pederastia-si-iglesia-no-cumple-esperaresponsable_1_10647329.html, (Accessed: 24.05.2024).
- El Observador (2023). Este Artículo Lo Puede Ver En Este Link: Manifestantes Vuelven A Protestar En Ferraz Y Esta Vez Con Muñecas Inflables. <https://www.elobservador.com.uy/nota/manifestantes-vuelven-a-protestar-en-ferraz-en-la-vispera-del-debate-de-investidura-2023111418233>, (Accessed: 14.11.2024).
- El País (2023). Más De 200 Juristas Firman Un Manifiesto En Defensa De La Amnistía. <https://elpais.com/espana/2023-11-06/Mas-De-200-Juristas-Firman-Un-Manifiesto-En-Defensa-De-Una-Ley-De-Amnistia.Html>, (Accessed: 11.09.2024).
- El País (2023). Pedro Sánchez: “No hay caso más paradigmático de ‘lawfare’ que el secuestro del Poder Judicial por el PP”. <https://elpais.com/espana/2023-12-04/pedro-sanchez-no-hay-caso-masparadigmatico-de-lawfare-que-este-secuestro-del-poder-judicial-por-el-pp.html>, (Accessed: 04.12.2024).
- El País (2024). Pedro Sánchez, sobre el informe de los abusos en la Iglesia: “Hoy nuestro país es un poco mejor”. <https://elpais.com/sociedad/2023-10-27/pedro-sanchez-sobre-el-informe-delos->

- abusos-en-la-iglesia-hoy-nuestro-pais-es-un-pocomejor.html?_x_tr_sl=es&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc, (Accessed: 22.04.2024).
- El País (2024). ¿Qué Pasa Ahora Con La Amnistía? Sigüientes Pasos Y Plazos Para La Aprobación Y Aplicación De La Ley. <https://elpais.com/espana/2024-01-17/que-pasa-ahora-con-laamnistia-sigüientes-pasos-y-plazos-para-la-aprobacion-y-aplicacion-de-la-ley.html>, (Accessed: 27.09.2024).
- Euronews (2022). Brussels Has ‘Zero’ Concerns On Amnesty Law, Says Spanish Minister. <https://www.euronews.com/my-europe/2023/11/30/brussels-has-zero-concerns-on-amnesty-law-saysspanish-minister>, (Accessed: 11.11.2024).
- Euronews (2023). İspanya'da Halk Arasında "Sadece Evet, Evettir" (Solo Sí Es Sí) Yasası Olarak Bilinen Ve Cinsel İlişkilerde Rızanın Açıkça İfade Edilmesini Şart Koşan Yasa 7 Ekim'den Bu Yana Yürürlükte. Peki Söz Konusu Yasa, Cinsel Suçlarda Cezaları Nasıl Azaltıyor? <https://tr.euronews.com/2022/11/17/ispanyada-sadece-evet-evettir-yasasi-cinsel-suclarda-cezalarinasil-azaltiyo>, (Accessed: 27.03.2024).
- Euronews (2021). Erken Seçime Gidecek Olan İspanya'da Aşırı Sağ Franco'dan Bu Yana İlk Kez İktidara Gelebilir. <https://tr.euronews.com/2023/07/18/erken-secime-gidecek-olan-istryanyadaasiri-sag-francodAan-bu-yana-ilk-kez-iktidara-gelebilir>, (Accessed:09.02.2024).
- Euronews (2023). İspanya'da Covid-19 Önlemlerine Karşı Protesto: Binlerce Kişi Maskesiz Sokağa Çıktı. <https://tr.euronews.com/2021/01/24/ispanya-da-covid-19-onlemlerine-kars-protestobinlerce-kisi-maskesiz-sokaga-c-kt>, (Accessed:26.01.2024).
- Euronews (2023). Spain’s Amnesty Law Sparks Heated Debate İn European Parliament. <https://www.euronews.com/my-europe/2023/11/22/spains-amnesty-law-sparks-heated-debate-ineuropean-parliament>, (Accessed: 23.04.2024).
- Euractiv (2023). EU Commission, Spain Exchange Bitter Letters Over Catalan Amnesty. <https://www.euractiv.com/section/politics/news/eu-commission-spain-exchange-bitter-letters-overcatalan-amnesty/>, (Accessed: 12.12.2023).
- Europa Press. Una asociación de abogados internacionales denuncia que la amnistía erosiona del Estado de Derecho en España. <https://www.europapress.es/nacional/noticia-asociacionabogados-internacionales-denuncia-amnistia-erosiona-estado-derecho-espana-20231113163802.html>, (Accessed: 23.09.2024).
- Evrensel (2016). İspanya: Sermayenin Zaferi Ve Ana Muhalefet Krizi. <https://www.evrensel.net/haber/294626/ispanya-sermayenin-zaferi-ve-ana-muhalefet-krizi>, (Accessed: 23.09.2024).
- Fair Observer (2023). Do Vale Helder Ferreira. Spain Has Excluded the Far Right, for Now. But at What Cost? <https://www.fairobserver.com/world-news/spain-has-excluded-the-far-right-fornow-but-at-what-cost/>, (Accessed: 16.11.2024).
- Gruber, L., & Friedek (?). M. Re-election of Prime Minister Pedro Sánchez. KonradAdenauer-Stiftung. <https://www.kas.de/en/country-reports/detail/-/content/wiederwahl-vonministerpraesident-pedro-sanchez>, (Accessed:24.05.2024).
- Huffington Post (2023). Sánchez Llama Al Diálogo Y Le Pide A La Derecha Que Empiece A Trabajar. <https://www.huffingtonpost.es/politica/sanchez-llama-dialogo-le-pide-derecha-empiecentrabajar.html>, (Accessed: 22.08.2024).

- IN (2023). Estadística de Movimientos Turísticos en Fronteras Datos provisionales. Retrieved from https://www.ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736176996&menu=ultiDatos&idp=1254735576863, (Accessed 21.03.2024).
- Khalip (2023). A. Spain's Political High Roller Sanchez Takes Biggest Gamble Yet. Reuters. <https://www.reuters.com/world/europe/spains-political-high-roller-sanchez-takes-biggest-gamble-yet2023-05-29/>, (Accessed: 16.11.2024).
- Kirby, P. (2023). Spain's Sánchez Secures Power Deal With Catalan Separatists Prompting Anger. BBC News. <https://www.bbc.com/news/world-europe-67368314>, (Accessed: 09.10.2023).
- Konrad-Adenauer-Stiftung (?). Gruber Ludger, Martin Friedek. Re-election of Prime Minister Pedro Sánchez. <https://www.kas.de/en/country-reports/detail/-/content/wiederwahl-vonministerpraesident-pedro-sanchez>, Erşim Tarihi: 13.09.2024).
- Latin American Post (?). Muñoz, Laura Viviana Guevara. Spain: the New Era of Pedro Sánchez. <https://latinamericanpost.com/americas/spain-the-new-era-of-pedro-sanchez/>, (Accessed: 21.08.2024).
- McMurtry, A. (2023). Spanish prime minister blasts right-wing opposition for denying election results ahead of key vote. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/en/europe/spanish-primeminister-blasts-right-wing-opposition-for-denying-election-results-ahead-of-key-vote/3054947>, Erşim Tarih: 25.10.2024).
- Munoz, L.V. (2019). Spain: the New Era of Pedro Sánchez. Latin American Post. <https://latinamericanpost.com/americas/spain-the-new-era-of-pedro-sanchez/>, (Accessed: 15.06.2024).
- OECD (2023). Minimum wages in a dual labour market: Evidence from the 2019 minimum-wage hike in Spain. Retrieved from <https://www.oecd.org/spain/minimum-wages-in-a-dual-labour-market-21.08.2024-7ff44848-en.htm>, (Accessed: 16.07.2024).
- Phnom Penh Post (2022). Spain Socialists Call For Probe Into Church Child Abuse. <https://www.phnompenhpost.com/international/spain-socialists-call-probe-church-child-abuse>, (Accessed: 11.02.2024).
- Politico. Judges (2023). Get Dragged Into Spain's Toxic Politics <https://www.politico.eu/article/judge-dragged-spain-toxic-politics/>, (Accessed: 12.12.2023).
- Politiko (2024). Chiappa, Claudia A. Pedro Sánchez Dummy Was Beaten Up At New Year. Spain's Socialists Are Livid. <https://www.politico.eu/article/socialists-file-complaint-over-beating-pedro-sanchez-dummy-spain-psoe/#:~:text=On%20New%20Year's%20Eve%2C%20a,beat%20it%20until%20it%20broke>, (Accessed: 05.01.2024).
- Reuters (2023). Khalip, Andrei. Spain's Political High Roller Sanchez Takes Biggest Gamble Yet. <https://www.reuters.com/world/europe/spains-political-high-roller-sanchez-takes-biggest-gambleyet-2023-05-29/>, (Accessed: 06.07.2024).
- Sánchez, M. (2023). Amnistía: Qué Es, Cuántas Ha Habido En España Y En Qué Se Diferencia Del Indulto. El Mundo. <https://www.elmundo.es/como/2023/12/12/65781617e85ecea5398b4597.html>, (Accessed: 03.12.2024).

- Sabah (2023). İspanya'da Katolik kiliselerindeki tacizin bilançosu kan dondurdu!
<https://www.sabah.com.tr/dunya/ispanyada-katolik-kiliselerindeki-tacizin-bilancosu-kan-dondurdu6682492>, (Accessed: 23.06.2024).
- The Times (2024). Pedro Sánchez Piñata is a Hate Crime, Claim Socialists.
<https://www.thetimes.co.uk/article/spanish-government-weighs-legal-action-over-pedro-sanchezpinata-8b9308h2p>, (Accessed 04.02.2024).
- Welch, M. (n.d.). Review of "Orde F Kittrie, Lawfare: Law as a Weapon of War" (Oxford: Oxford University Press, 2016). Queen's Law Journal.
<https://journal.queenslaw.ca/sites/qljwww/files/Issues/Vol%2042%20i2/5.%20Welch.pdf>.
- Wilson, J., & Sullivan, I (2023). Protests Turn Ugly As Pressure Mounts On Spain's Acting Government For Amnesty Talks With Catalans. AP News. <https://apnews.com/article/spain-cataloniaamnesty-pedro-sanchez-far-right-b89bf8c5567f0ed8234b33c2bdcbac9f>, (Accessed: 08.11.2024).
- World Bank (2023). Unemployment, total (% of total labor force) (indicator).
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=ES>, (Accessed 11.02.2024).

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: %100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicable to this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

KÜRESEL FİNANSAL KRİZ SONRASI ABD BÜYÜK STRATEJİLERİNİN TEHDİT HALKALARI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

(Assessing the USA Grand Strategies in the Context of Threat Circles After the Global Financial Crisis)

Şeyma TOK¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Submission Date: 31.10.2024

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 26.12.2024

Doi: 10.53507/akademikdusunce.1576998.

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan uluslararası düzende bir kırılma dönemi olarak 2008 Küresel Finansal Krizi, sistemin kurucu aktörlerinden biri olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş sonrası Büyük Stratejilerini anlamak için önemli bir dönüm noktasıdır. Bu çalışma, iç halka, perifer ve perifer ötesi olarak güvenlik analiz çerçevesi sunan tehdit halkaları kapsamında Amerika Birleşik Devletleri'nin Küresel Finansal Kriz sonrası tehdit algıları, çıkarları, hedef ve politikalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda son dört dönem Amerikan yönetimlerinin Ulusal Güvenlik Strateji belgeleri karşılaştırmalı analize tabi tutulmuştur. Çalışma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada durum analizi deseni kullanılmıştır. Veriler nitel içerik analizi ile analiz edilmiştir. Kod sistemi araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Temelde, ABD karar alıcılarının perifer ötesi alandan tehditlere odaklanırken uluslararası sistemsel krizler ve ulusal düzeyde parti geleneklerinin büyük stratejideki değişimleri belirlediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bulguları, aktörlerin sistemdeki ulusal güç boyutlarıyla algıladıkları tehditler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Sistemin başat aktörlerinden biri olarak ABD, ulusal güvenliğini perifer ötesi alandan başlatırken halkalara bütüncül bir biçimde yaklaşmakta, böylece iç halka ve perifer ötesi güvenliğini karşılıklı kurulum ilişkisi içerisinde birbirine bağlamaktadır. Bu kapsamda, ABD için tehdit halkalarının sınırları geçişkenlik göstermektedir. **Anahtar Kelimeler:** ABD Büyük Stratejisi, Tehdit Halkaları, Ulusal Güvenlik Stratejileri, Küresel Finansal Kriz

ABSTRACT

The Global Financial Crisis of 2008, one of the crash periods of the international order established after World War II, is a significant milestone in understanding the post-Cold War Grand Strategies of the United States as one of the founding actors of the system. This research aims to investigate threat perceptions, interests, objectives, and policies of the US after the Global Financial Crisis in the context of threat circles which provide a security analysis framework as the domestic circle, the periphery circle, and beyond the periphery circle. Within this framework, the National Security Strategy documents of the last four presidents were analyzed through comparative analysis using qualitative coding. The research is conducted using a qualitative method. Research design is context analysis. Data is analyzed by qualitative content analysis. The researcher created the code system. Fundamentally, the US decision-makers focus on threats from beyond the periphery. Crises in the international system and party traditions at the national level determine transformations of the Grand Strategy. The results show the relationship between the national power of actors in the system and their threat perceptions. The US as a leading actor is posed by threats from beyond the periphery while approaching circles in an integrated way thus binding the security of the domestic circle and beyond the periphery mutually. Therefore, boundaries of threat circles are transitional for the USA.

Keywords: US Grand Strategy, Threat Circles, National Security Strategies, Global Financial Crisis

¹ Doktor Adayı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, seyma.tok.2018@ogr.iu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-7779-314X.

Giriş

Uluslararası sistemde devlet davranışlarını anlamlandırmak, devletlerin tehditleri kategorileştirme şekilleri ve ulusal güvenlik anlayışlarını analiz etmekle mümkün olabilmektedir. Eldekini muhafaza etmeyi amaçlayan ulusal güvenlik stratejisinin oluşturulması, anavatana tehdit oluşturan unsurların ve devletin temel çıkarlarının tanımlanmasıyla başlamaktadır. Anavatani tehditlerden korumak ve uluslararası sistemde devletin çıkarlarını olabilecek maksimum seviyede sağlamak için devletler uzun ve kısa vadeli hedefler belirlemektedirler. Bu hedeflere ulaşmak için kullanılan askeri, politik ve ekonomik araçlar ise ulusal gücü oluşturmaktadır. Bu kapsamda, ulusal güvenlik stratejileri, tehdit, çıkar, amaç ve araçların toplamıdır. Nitekim, uluslararası sözlük tanımlamasıyla tehdit, korku ve tehlikelerden uzak olma hali olarak ele aldığımız güvenlik kavramının tanımlanmasında güvenlik çalışmaları literatürünün görüş birliğine vardığı konu tehditler üzerinedir (Collins, 2017: 1). Bu nedenle, tehditleri belirlemek güvenlik stratejisini belirlemenin temelini oluşturmaktadır.

Singer'in tanımıyla tehdit, niyet ve kapasitenin çarpımıdır (Singer, 1958: 94). Uluslararası sistemde bir aktöre karşı tehditler, eldekini yitirme riski, başka bir aktörün veya aktörlerin elinde ya da etkisinde olanı ele geçirememeye veya üçüncü bir güce kaptırma riski ve hiçbir aktörün tek başına neden olmadığı bir aktörden bağımsız küresel riskler ile ortaya çıkabilir (Dedeoğlu, 2018: 88). Bir diğer deyişle, güvenliğin sağlanabilmesi için eldeki değerlere yönelik bir tehdit olmaması, eğer böyle bir tehdit varsa, tehdiye yönelik rasyonel maliyet analizinin devletin kapasitesine göre iyi yapılması ve tehlike ve tehdidin minimum düzeyde tutulması ile mümkündür. Bu kapsamda, Dedeoğlu, uluslararası sistemdeki aktörlerin, tehditlere karşı üç halkadan oluşan bir güvenlik sistemi kurduklarını öne sürmektedir (Dedeoğlu, 2018: 89; Cesim, 2019: 46; Çelenk Jahangiri, 2019: 615). Buna göre, en iç halka devletin, iç aktörlerden gelebilecek tehditlere odaklandığı kendi iç güvenlik sistemidir. İkinci halka, sınır komşuları ve yakın coğrafyadan gelebilecek tehditlere odaklanan perifer/yakın çevre halkasıdır. Üçüncü halka ise, küresel tehditlerin bölgesi olan perifer ötesidir (Dedeoğlu, 2018: 89).

Dedeoğlu'nun öne sürdüğü üç tehdit halkasından oluşan güvenlik analiz çerçevesinin, Posen'in ulusal güvenliğin dar bir tanımını yaparken başvurduğu egemenlik, emniyet, topraksal bütünlük ve sistemde güç pozisyonu (Posen, 2014: 3) değişkenleriyle anlaşılacağı düşünülmektedir. Nitekim, iç aktörlerden gelebilecek tehditlere odaklanan birinci halka olarak iç güvenlik sistemi, egemenlik ve emniyetin sağlandığı alandır. Komşu devletlerden

gelebilecek tehditlere odaklanan ikinci halka olarak perifer/yakın çevre, toprak bütünlüğünün korunduğu alandır. Küresel düzeyden tehditlere odaklanan üçüncü halka olarak perifer ötesi sistemdeki güç pozisyonun ölçüldüğü alandır.

Siyasal, askeri ve ekonomik anlamda küresel rekabetin arttığı bir uluslararası sistemde, karar alıcıların tehditleri ele alma düzeylerinin Amerika Birleşik Devletleri (ABD) güvenlik strateji belgelerini ne şekilde etkilediği bu çalışmanın araştırma problemini oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı, tehdit halkaları çerçevesine bağlı kalarak uluslararası sistemin kurucu gücü pozisyonunda bulunan ABD'nin Büyük Stratejileri kapsamında güvenlik analizini yapmaktır. İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan uluslararası düzende bir kırılma dönemi olarak 2008 Küresel Finansal Krizi sonrası süreç ele alınmaktadır. 1970'lerden itibaren başlayan ekonomik durgunluğun (Gilpin, 2020: 416-417) görünür olduğu 2008 Finansal Krizi, Soğuk Savaş sonrası ortaklaşa güvenlik (*collective security*) ve üstünlük (*primacy*) stratejilerinin bir karışımı olan Liberal Hegemonya Stratejisini takip eden Amerikan hükümetlerinin (Posen, 2014: 7-9), üstünlük stratejisi yerine, öncelikler belirleyerek karar almaya dayanan güvenlik stratejilerini takip etmelerine neden olmuştur. Bu argümanı savunmak amacıyla araştırma, 2008 Küresel Finansal Krizi sonrasında yayınlanan ABD Ulusal Güvenlik Strateji (*National Security Strategies/NSS*) belgelerinin karşılaştırmalı içerik analizini tehdit halkaları teorik çerçevesini kullanarak yapmaktadır. Böylece, iç halka, perifer ve perifer ötesi tehdit kategorilerinin strateji belgelerine yansımaları sunulmaktadır.

Makalenin araştırma deseni durum analizi olarak kurgulanmıştır. Nitel veri analizinin yapılması ve görselleştirilmesinde, nitel araştırma için uygun MAXQDA 24.7 yazılımı kullanılmıştır. Çalışma 2008 Küresel Finansal Kriz sonrası dönemle sınırlandırılmıştır. Bu zaman seçimi, çalışmayı küresel ekonomik durgunluk sonrası on altı yıl boyunca ABD iki partili siyasi sistemi kapsamında tehdit algıları ve buna bağlı gelişen ulusal güvenlik politikalarını şekillendirme gücünün ölçülmesiyle kısıtlamaktadır. Çalışmanın örnekleme, Barack H. Obama'nın iki dönem ve Joe R. Biden'in bir dönem başkanlığıyla üç dönem Demokrat Parti yönetimi ve Donald J. Trump başkanlığıyla bir dönem Cumhuriyetçi Parti yönetimini kapsamaktadır. Bu kapsamda, araştırmanın temel verilerini, Barack H. Obama, Donald J. Trump ve Joe R. Biden hükümetlerinde 2010, 2015, 2017 ve 2022 yıllarında yayınlanan ABD Ulusal Güvenlik Strateji belgeleri oluşturmaktadır (Araştırmanın örnekleme için bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Araştırmanın Örneklem ve Veri Kaynakları

	Yönetim	Dönem	Parti	Kaynak
1	Barack H. Obama	2009-2013	Demokrat Parti	National Security Strategy of The United States, 2010
2	Barack H. Obama	2013-2017	Demokrat Parti	National Security Strategy of The United States, 2015
3	Donald J. Trump	2017-2022	Cumhuriyetçi Parti	National Security Strategy of The United States, 2017
4	Joe R. Biden	2022-2025	Demokrat Parti	National Security Strategy of The United States, 2022

Belgeler, nitel kodlamayla içerik analizine tabi tutularak sunulan teorik çerçeve içerisinde ele alınmıştır. Kod sistemi araştırmacı tarafından tümevarım yaklaşımıyla oluşturulmuştur. Araştırmacı, ham verilerden başlayarak teorik kodlar oluşturmuştur. Birinci döngü kodlamada, resmî belgeler betimsel kodlamayla satır satır kodlanmıştır (Saldana, 2009:70). İkinci döngü kodlamada, betimsel kodlar kategori ve temalar altında toplanarak (Dereli, 2023: 58) araştırmanın teorik çerçevesine uygun bir desen oluşturulmuştur. Nitel araştırmalarda ikinci döngü modellerinden biri olarak teorik kodlama, kategorilerin ve alt kategorilerin merkezi kategoriyle sistematik bir şekilde ilişkilendirildiği aşamayı ifade etmektedir. Merkezi kategori, araştırılan fenomen için en açıklayıcı öneme sahip olan ve diğer tüm kategorileri bir araya getiren ana temadır (Saldana, 2009: 163). Bu çalışmada, ham verilerden yola çıkılarak iç halka, perifer ve perifer ötesi teorik kodlarına ulaşılmıştır. Çalışma boyunca, mor renk kodlarla iç halka, yeşil renk kodlarla perifer ve kırmızı renk kodlarla perifer ötesi alan takip edilmektedir. Tek vaka modeli haritalamalarıyla, kategori ve alt kategorilerin oluşturulmasında vurgulanan ham veriler frekans sayıları ve resmî belgelerden birer ham veri örnekleriyle görselleştirilmektedir.

Araştırmanın kod sistemi oluşturulurken, nitel araştırma analizinde, Creswell'in sunduğu doğrulama stratejilerinden zengin, yoğun betimleme (Cresswell, 2013: 252) ve akran incelemesi (Cresswell, 2013: 251) stratejileri takip edilmiştir. Zengin ve yoğun betimleme stratejisi için, kodlar oluşturulurken, birleştirilirken ve kategori/temalar altında toplanırken, belirleyici olan faktörler kodlara ve resmî belgelere not (*memo*) aracı kullanılarak yerleştirilmiştir. Bu notlar takip edilerek, ham verilerin kod ve alt kodlar altına tutarlılık içerisinde yerleştirilmesi sağlanmıştır. Araştırma sonuçlarının metinleştirilmesinde notlar betimlemeler aracılığıyla araştırma makalesinin içerisine yerleştirilmiştir. Akran inceleme stratejisi için, sonuçlar iki farklı araştırmacıyla paylaşılarak kontrol edilmiştir.

Küresel bir güç olarak ABD, güvenlik tanımını olabildiğince geniş tutmaktadır. Uluslararası sistemde başat güç konumunu koruma amacındaki ABD'nin tehdit algılamaları iç halka ve perifer ötesinin birbirine bağlandığı karmaşık ve bütüncül bir desen çizmektedir. ABD, özellikle ekonomik ve askeri olarak en güçlü devlet olmaya devam ettiği 21.yy'da güvenlik sistemlerini perifer ötesinden başlatarak düzenlemektedir. Böylece ulusal güvenliğini sağlamak için stratejisini perifer ötesinden başlatarak en iç halkaya kadar sağlamlaştırmaktadır. Kuruluş yıllarında kıtasal olarak Batı'ya doğru genişlemeyle en iç ve yakın çevre halkalarının güvenliğini bir asırdan fazla sürede sağladıktan sonra 20.yy'a dünya siyasetinin başat aktörlerinden biri olarak giren ABD, perifer ötesi güvenliğini öncelemeye başlamıştır. Analiz 2008 Küresel Finansal Krizinin merkez ülkesi olarak ABD'nin ulusal güvenlik stratejilerinde sistemsel değişim ve içeride yenilenme vurgularına rağmen güvenliğin sağlanmasında halen perifer ötesinden gelebilecek tehditlerin öncelendiğini göstermektedir (bkz. Tablo 2).

Tablo 2. ABD Hükümetlerinin Ulusal Güvenlik Stratejilerinin Tehdit Halkalarına Göre Karşılaştırması

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022	TOPLAM
> İç Halka	88	89	176	101	454
> Perifer	11	15	24	22	72
> Perifer Ötesi	302	296	201	278	1077
Σ TOPLAM	401	400	401	401	1603

Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

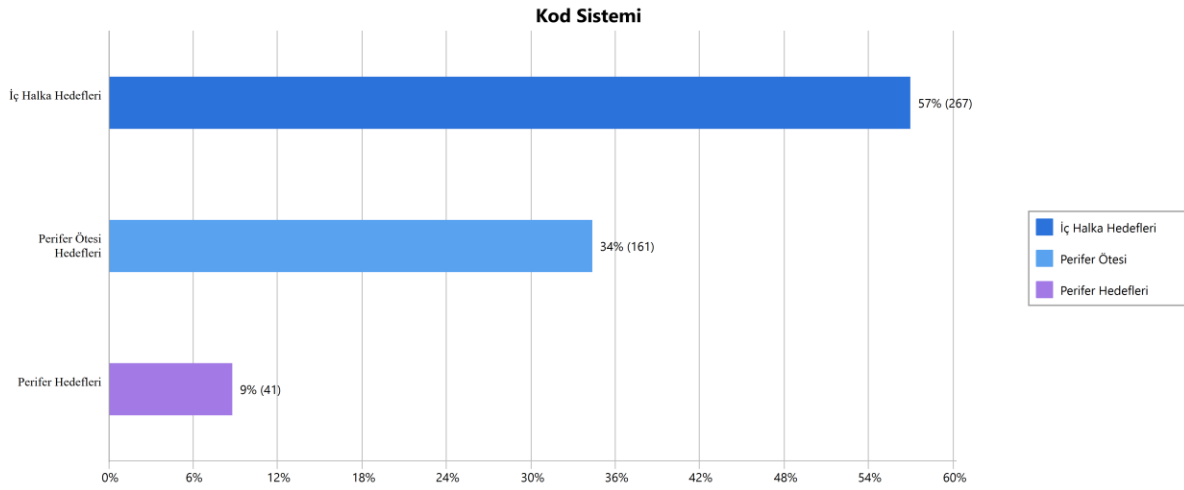
1. Amerikan Büyük Stratejisi'nin İç Halka Kapsamında Değerlendirilmesi

Birinci halka, ulusal birlik ve beraberliğin sağlanmasıyla en öncelikli sağlamlaştırılması gereken halkadır. Devletin iç ve merkezi güvenliğini sağlamasına dayanır. Gevşek federatif yapıda yönetilen ABD siyasal sistemi, kendi kendini devam ettirebilecek bir yapıdır. Federatif yapının dağılması riskinde, her federe devlet kendi anayasasına sahip olduğu için ayakta kalabilecek durumdadır. Bu yapı içerisinde küresel bir güç haline gelen ABD, ulusal güvenliğine yönelik tehditleri yaygın olarak perifer ötesinden almaktadır fakat ulusal gücünü sağlamlaştırmak için hedeflerini öncelikli olarak iç halkadan belirlemektedir. Tablo 3 dört dönem boyunca yayınlanan ABD ulusal güvenlik strateji belgelerinde belirlenen hedefleri halkalar düzeyine göre göstermektedir. Alınan hedefler, ABD yönetimlerinde en çok iç halkayı ilgilendiren konularda hedef belirlendiğini göstermektedir.

Sistemdeki aktörler uluslararası siyasetteki davranış ve stratejilerini belirlerken ulusal çıkarlarını sağlamaya ve korumaya yönelik kararlar almaktadır. Bu kapsamda, temelde her dönem, ABD strateji belgelerinin temel amacı; kalıcı, sürekli, hayati çıkarlara ve Amerikan

halkının çıkar ve güvenliğinin öncelikli olarak sağlanmasına yapılan vurgularla ortaya konmaktadır. İç halkanın bir diğer temel unsuru olarak ulusal gücün siyasi, ekonomik ve askeri tüm boyutlarına, tüm başkanlar tarafından vurgu yapıldığı görülmektedir. Amerikan hükümetleri tarafından, güç unsurları, birbirlerini tamamlayıcı yönleriyle bütüncül bir şekilde değerlendirilmektedir. Çalışma boyunca karşılaştırmalı bir perspektifle, çıkarları sağlamada kullanılan araçlar ve eylemlerin ulusal ya da uluslararası seviyeden seçilmesi ve ulusal gücün öne çıkarılan boyutları, başkanların parti gelenekleri ve/veya uluslararası sistemdeki trendler tarafından belirlendiği ortaya konulacaktır.

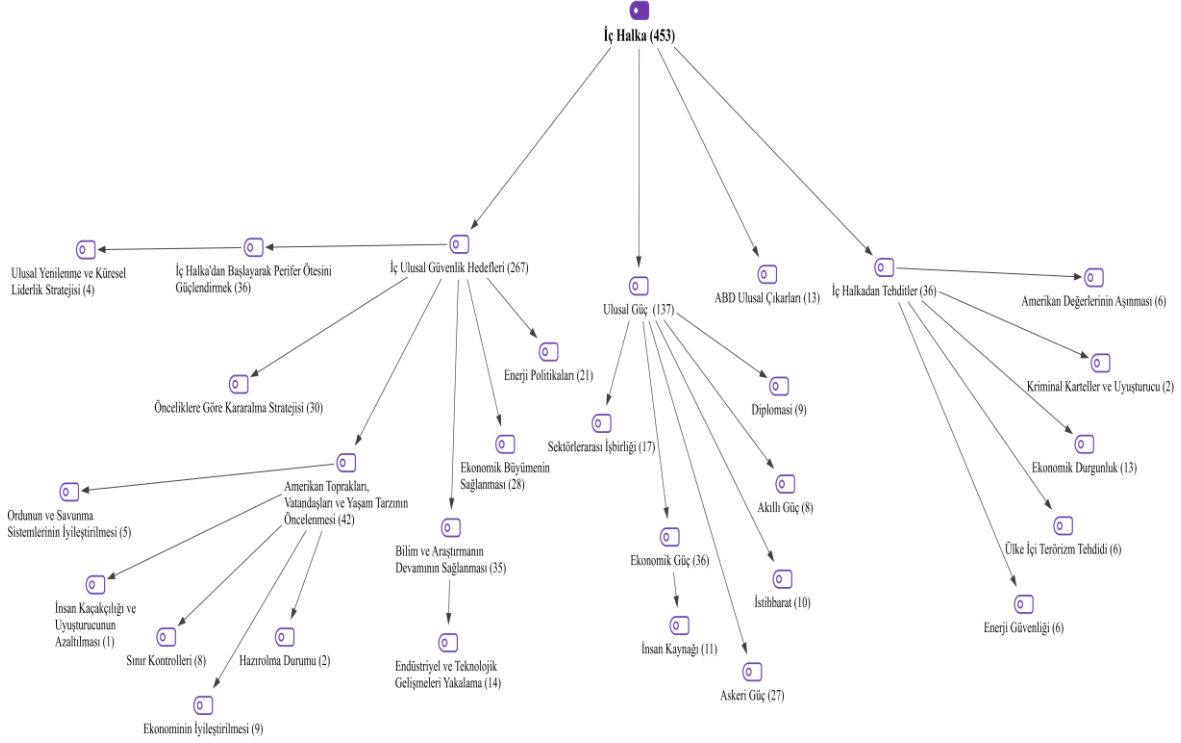
Tablo 3. Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinde Tehdit Halkalarına Yönelik Belirlenen Hedeflerin Dağılımı

Kaynak: Kod İstatistikleri

Küresel Finansal Kriz'den sonra yayınlanan ABD Ulusal Güvenlik Strateji belgeleri, tehdit halkaları teorik çerçevesinde nitel kodlama yöntemiyle içerik analizine tabi tutulduğunda iç halkayı oluşturan unsurlar, sınırlar içerisinden gelebilecek tehditler, ABD ulusal çıkarları, ulusal güç ve iç ulusal güvenlik hedefleri olarak belirlenmiştir. Son dört güvenlik strateji belgesinde, iç halkadan algılanan tehditler ekonomik durgunluk, Amerikan değerlerinin aşınması, enerji güvenliği, ülke içi terörizm tehdidi, kriminal karteller ve yasadışı uyuşturucunun yaygınlaşması olarak ortaya çıkmaktadır. Tablo 4, iç halkayı oluşturan kod ve alt kodları frekanslarıyla birlikte göstermektedir. Buna göre, Küresel Finansal Kriz sonrası dönemde ekonomik durgunluk ABD'nin iç halkadan aldığı öncelikli tehdidi oluşturmaktadır. İlerleyen kısımda ayrıntılı şekilde gösterileceği gibi, özellikle, Obama'nın birinci dönemi ve Trump döneminde, ekonomik durgunluk iç halkadan gelen en önemli tehdidi oluşturmaktadır. Bu kapsamda, her iki hükümetin de iç halkayı güçlendirme hedeflerinde ekonominin büyümesi ve Amerikan halkı için iş imkanlarında genişleme sağlanması ön plana çıkmaktadır.

Tablo 4. İç Halka Kod-Alt Kod Teori Modeli

Kaynak: Kod-Alt Kod Teori Modeli

Donald Trump dönemi iç halkanın hem tehditler hem de hedefler bakımından en çok öncelendiği dönemi oluşturmaktadır. Ulusal güvenlik stratejisinin temeline Amerikan toprakları, vatandaşları ve yaşam tarzının öncelenmesini yerleştiren Trump, “ulus olarak egemen haklarımızı ve vatandaşlarımızın çıkarlarını öncelemekteyiz” (Trump, 2017: 1) derken dünya çapında yeniden liderlik etmenin yolunun iç halkayı yeniden öncelemek olduğunu savunmuştur. Nitekim, iç halkadan gelebilecek tehditler en çok bu dönemde vurgulanmıştır (bkz. Tablo 5). Bu dönemde, iç halka, göçmen yasasının iyileştirilmesi hedefiyle ülke içinde suç oranının ve terör eylemi faaliyetlerinin artması tehditleri arasında bağlantı kurularak ele alınmıştır. Göç-suç bağlantı retoriği, Trump döneminin ABD içerisinde göçün güvenlikleştirilmesiyle sembolleşmesine neden olmuştur. Trump, sınır güvenliğinin sağlanarak iç halkayı tehdit riski olan aktörleri henüz içeri girmeden eleme gerekliliğini “sınırlarda ve Amerikan toprakları içerisinde kimyasal, nükleer, radyolojik ve biyolojik aktörlerin olmasının engellenmesi” (Trump, 2017: 8) hedefiyle ifade etmektedir.

Tablo 5. ABD Başkanlarının İç Halka Konularını Öne Çıkarma Sıklığı

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022
İç Halka	88	89	175	101

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022	TOPLAM
İç Halka					0
ABD Ulusal Çıkarları	2	3	3	5	13
İç Halkadan Tehditler	7	2	21	6	36
Ulusal Güç	23	33	45	36	137
İç Ulusal Güvenlik Hedefleri	56	51	106	54	267
TOPLAM	88	89	175	101	453

Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

Demokrat yönetimler iç halkayı perifer ötesindeki eylemlerle ilişkisi bağlamında ele almaktadırlar. Buna göre, iç halka ve perifer ötesi arasında birbirlerini etkileyen karşılıklı kurulum ilişkisi vardır. Açık bir ifadeyle, Demokrat yönetimler iç halkanın güçlendirilmesiyle perifer ötesinde güçlü olunabileceğini ve iç halkanın güçlenebilmesi için de perifer ötesinde aksiyon almak gerektiğini vurgulamaktadırlar. Barack Obama'nın 2009'da Beyaz Sarayı yönetmeye başlaması, 11 Eylül sonrası takip edilen yeni muhafazakâr politikalarda bir dönüşüme işaret eden 2008 Ekonomik Krizi'nin etkilerine verilen ilk tepkileri göstermektedir. Obama'nın politika söyleminde, iç ve perifer ötesi halkalarının birbirleriyle bağlantılı olarak ele alınmasının gerekliliği savunulmaktadır. Bu nedenle, bu dönem iç halkayı ilgilendiren konular da perifer ötesiyle bağlantı içerisinde ele alınmaktadır. Nitekim, 2010 yılında yayınlanan Obama ulusal güvenlik stratejisi Amerikan liderliğinin yenilenmesiyle temellenmektedir. Bu yenilenme stratejisi, ulusal yenilenmeyle birlikte küresel liderlik stratejisine dayanmaktadır. Ulusal yenilenmeyle küresel liderlik etme, iç halkadan başlayarak perifer ötesini güçlendirme düşüncesini gösteren bir politikadır. Obama iç halka ve periferin geçişkenliğini, "sınırlarımız içerisinde olanlar, sınır ötesinde güç ve etkimizi belirleyeceği için yaklaşımımız Amerikan liderliği için daha güçlü bir temel inşa etme taahhüdüne dayanmaktadır" (Obama, 2010: 2) ifadeleriyle açıklamaktadır.

Benzer biçimde 2010 strateji belgesi, anavatanın savunulması (*homeland security*) ve ulusal güvenlik (*national security*) arasındaki klasik anlamdaki ayrımları aştıklarını vurgulamaktadır. Buna göre, ulusal güvenlik, vatandaşların, Amerikan sınırları içindeki toplulukların ve ekonominin gücüne ve dayanıklılığına dayanmaktadır. Bu anlamda, Amerika halkına yönelik terör saldırılarını önleme kararlılığı, yurtdışında atılan adımlarla yurtiçinde alınan önlemleri tam olarak koordine etmeyi içerir. Aynı zamanda, mal ve insan akışını açık tutarken daha güvenli ve dayanıklı bir ulus inşa etme taahhüdünü de içermelidir. Obama,

ABD'nin ulusal güvenlik stratejisini tanımlarken, karşılaşılan tehdit ve tehlikelere karşı koyma kapasitesini geliştirme ve altyapının Amerikan halkını koruyacak şekilde yeniden inşa edilmesi sürecinin diğer ülkelerle iş birliği içinde olabileceğini savunmaktadır (Obama, 2010: 10). Nitekim, iç halkın güçlü olabilmesi için perifer ötesinde aksiyon almak fikri Obama'nın ilk döneminin güçlü vurgularından bir tanesini oluşturmaktadır (bkz. Tablo 6). Obama'nın ulusal güvenlik stratejisine bu yaklaşımı, bu dönemde perifer ötesinin öne çıkmasının sebebidir. Hem iç halka tehditleri hem de perifer ötesi tehditlere karşı Obama ağırlıklı olarak uluslararası iş birliğini, Amerikan liderliğini ve bölgesel aktörlerin desteklenerek arkadan yönetilmesini öne çıkararak ABD politikalarını perifer ötesinde tutmuştur.

En temelde, demokratik değerlerin yayılması, mümkün olduğunca fazla ülkenin uluslararası kurumlara entegre edilmesi ve market ekonomisine dayanan liberal Amerikan dış politikasında, Soğuk Savaş sonrası üstünlük grand stratejisi öne çıkmaktadır. Özellikle, 11 Eylül Savunma Bakanlığı ve Ticaret Merkezine Saldırıların ardından yeni muhafazakâr yönetimin geliştirmeye çalıştığı Liberal Hegemonya stratejisi, belirgin olarak haydut devletleri ve ulus-aşan terörü sınırlama hedefinin yanında Amerikan üstünlüğünün devamı ve demokrasinin desteklenmesi uzun vadeli hedeflerini bulundurmaktadır. Bu dönemde, rejim değişikliği, ulus inşası ve kontrgerilla harekâtı, zorlayıcı diplomasi yanında görece olarak yeni bir stratejik araç olarak uyguladıkları yöntem tek taraflı ön alıcı ve engelleyici askeri müdahale olmuştur (Freeman vd., 2013). Küresel Finansal Krizin 2008'de dünya piyasalarını çalkantıya uğratarak ekonomik durgunluğa neden olması Soğuk Savaş sonrası ABD Büyük Stratejisinin ne olması gerektiği ve ne olduğu konusunda tartışmalara neden olmuştur. Bölgesel krizler ve küresel rekabetin arttığı bu dönemde seçici angajman, kısıtlama, kıyıda dengeleme gibi önceliklerin belirlenerek uluslararası sistemde güç pozisyonunun muhafaza edilebileceği stratejilerin takip edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Posen, 2014; Mearsheimer and Walt, 2016). Böylece, Amerikan karar alıcıları için, doğrudan askeri müdahale yerine ekonomik ve diplomatik araçlarla takip edilebilecek büyük stratejiler önerilmektedir.

Nitekim araştırmanın sonuçları, Obama'nın Amerikan liderliğini yenilemek üzerine stratejisini kurduğu (2010; 2015) iki dönem süren başkanlığı sonrasında yayımlanan Trump'ın Cumhuriyetçi yönetiminde (2017) ve Biden'ın Demokrat yönetimindeki (2022) belgelerde küresel rekabete vurgunun arttığını göstermektedir. Küresel rekabetin artmasıyla bağlantılı olarak, Amerikan liderleri önceliklere göre karar alarak ABD ulusal gücü ve hedeflerinde kısıtlamaya gittikleri görülmektedir. Nitekim, son dört dönemde, Amerikan askerlerinin deniz aşırı bölgelerde uzun süren savaşlardan çekilerek Çin Halk Cumhuriyeti'yle (ÇHC) rekabete

odaklanması üzerine durulmaktadır. Perifer ötesinde küresel rekabet tehdidine yapılan vurgu arttıkça, Joe Biden döneminde, iç halka ulusal güvenlik hedeflerinde önceliklere göre karar alma vurgusunda artış olduğu görülmektedir (Tablo 6).

İç halka ulusal güvenlik hedeflerine toplu bir bakış atılırsa, Obama döneminde iç halkadan başlayarak perifer ötesinde ABD liderliğini arttırmak hedefi öne çıkmaktadır. Bu kapsamda, Obama'nın iç halkada ulusal yenilenmeyi sağlamak için vurguladığı hedefler nesillerin dönüşen dünyaya uygun yetiştirilmesi için eğitim, her Amerikan vatandaşının sağlık sistemine ulaşabilmesi, teknolojideki hızlı dönüşümü yakalamaya yönelik bilim ve araştırmanın devamının sağlanması, temiz ve yenilenebilir enerjinin üretilmesi ve ekonomik durgunluğu aşmak amacıyla iş imkanlarının genişletilerek ekonomik büyümenin sağlanması olarak öne çıkmaktadır. Amerika toprakları, vatandaşları ve yaşam tarzının önceleyen Trump yönetimi, sınır kontrolü, göçmen yasasının iyileştirilmesi, ordu ve savunma sistemlerinin iyileştirilmesi, tehditlere karşı hazır olma halinin güçlendirilmesi, insan kaçakçılığı ve uyuşturucu trafiğinin azaltılması, ekonominin iyileştirilmesi, altyapının korunması ve iyileştirilmesi ve bilim ve araştırmanın devamlılığının sağlanması hedeflerini öne çıkartmıştır. Öncelikleri belirleyerek karar alma üzerine kurulu olan Biden ulusal güvenlik stratejisinde, iç halkadan başlayarak perifer ötesinde güçlenmek ve Amerikan değerlerinin korunması hedefleri vurgulanmaktadır (bkz. Tablo 6).

Tablo 6. ABD Başkanlarının İç Ulusal Güvenlik Hedeflerinin Karşılaştırılması

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022	TOPLAM
İç Halka					0
İç Ulusal Güvenlik Hedefleri	2	1	1	2	6
Altyapının Korunması ve İyileştirilmesi	1		9	2	12
Önceliklere Göre Kararalma Stratejisi	4	8	2	16	30
Amerikan Toprakları, Vatandaşları ve Yaşam Tarzının Öncelenmesi			42		42
Kamu Bütçesinin Yönetimi	1		1		2
Göçmen Yasasının İyileştirilmesi	1	1	6	1	9
Amerikan Değerlerine dayanan Yaşam Tarzı	2	2	8	6	18
İç Halka'dan Başlayarak Perifer Ötesini Güçlendirmek	13	8	5	10	36
Bilim ve Araştırmanın Devamının Sağlanması	6	8	13	8	35
Eğitim	6	5	2	1	14
Enerji Politikaları	7	6	6	2	21
Ekonomik Büyümenin Sağlanması	6	9	8	5	28
Halk Sağlığının Korunması	7	3	3	1	14
TOPLAM	56	51	106	54	267

Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

ABD Güvenlik Strateji belgelerinde iç halkadan gelebilecek tehditlere çok az sayıda vurgu yapılmıştır. İç halka tehditleri en görünür halini Trump döneminde almıştır. 2008 Finansal Krizi'nin ortaya çıkardığı ve iç halka tehditlerinden en çok vurguyu alan ekonomik sorunların iç halka için tehdit olarak algılanması, Obama'nın birinci dönemi ve Trump döneminde meydana gelmiştir. Amerika'nın kendi topraklarına dönmesi gerekliliğini savunan

ve göçü güvenlikleştiren politika söylemleri takip eden Trump döneminde, Amerikan değerlerinin aşınması tehlikesi bir diğer önemli iç tehdit olarak algılanmıştır. Trump taraftarlarının demokratik seçimleri kabul etmeyerek, ABD Kongresi'ni basmaları üzerine, Biden ulusal güvenlik stratejisinde, ülke içi terörizm tehdidinde artış olduğu gözlemlenmektedir (bkz. Tablo 7).

Tablo 7. ABD Başkanları İç Halkadan Tehditleri Öne Çıkarma Sıklığı

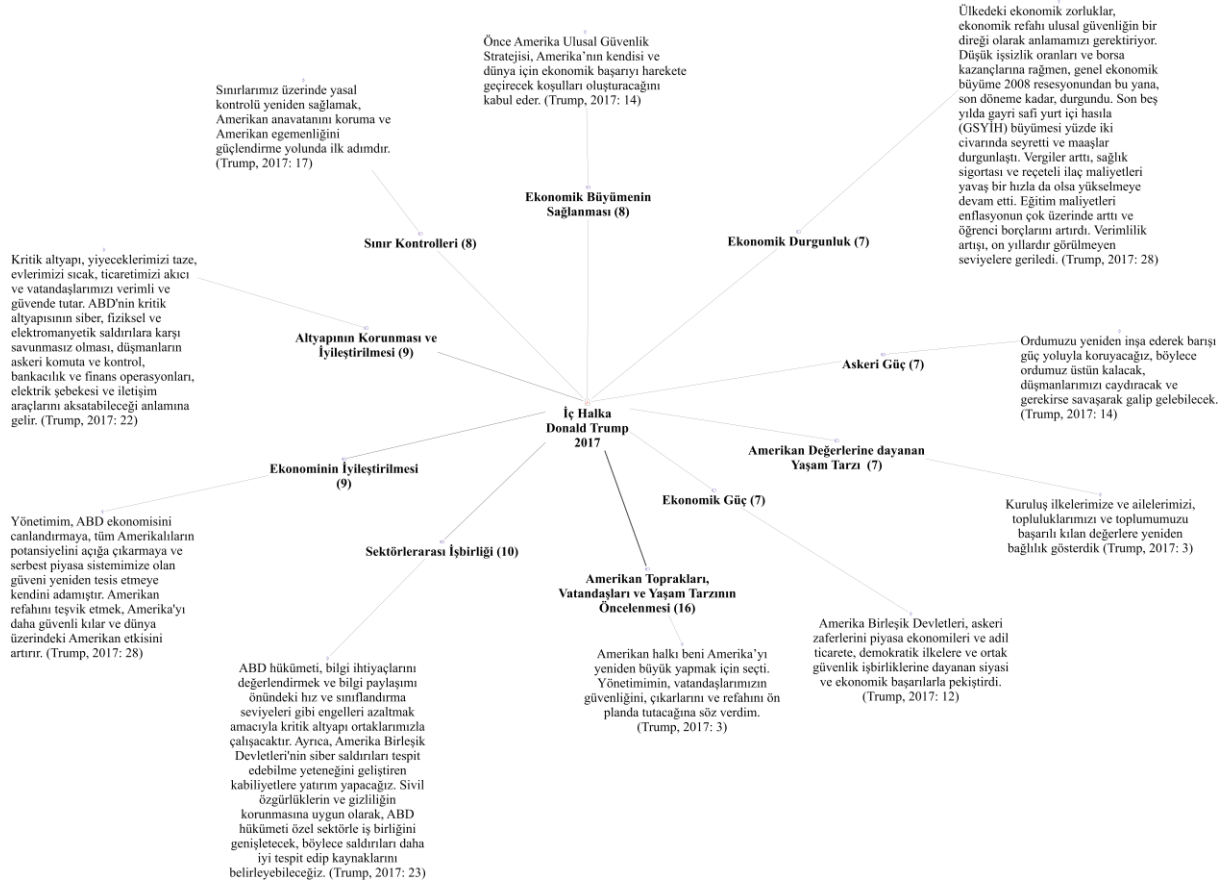
Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022	TOPLAM
İç Halka					0
İç Halkadan Tehditler			3		3
Ülke İçi Terörizm Tehdidi	1		1	4	6
Ekonomik Durgunluk	5	1	7		13
Enerji Güvenliği	1	1	3	1	6
Kriminal Karteller ve Uyuşturucu			2		2
Amerikan Değerlerinin Aşınması			5	1	6
Σ TOPLAM	7	2	21	6	36

Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

Küresel Finansal Kriz sonrası dönem, iç halka tehdit, hedef ve ulusal güç unsurlarını en fazla öne çıkartan ABD Başkanı Trump olmuştur. Bu nedenle, son olarak bu bölüm, Trump döneminde tehdit, hedef ve ulusal güç kodları altında en çok vurgu alan alt kodları ortaya koymaktadır. Tablo 8, iç halkayı güvenlik stratejisinde önemli bir yere yerleştiren Trump Ulusal Güvenlik Strateji belgesinde ortaya sıklıkla çıkan alt kodları frekans sayıları ve kanıtlarını alıntılarla haritalamaktadır. Trump'ın Önce Amerika (*America First*) stratejisi, Amerikan topraklarının, vatandaşlarının ve yaşam tarzının önceleyerek iç halkayı temele almıştır. Bu kapsamda Trump, ekonominin iyileştirilmesi, altyapının korunması ve iyileştirilmesi ve sınır kontrollerinin artırılarak Amerikan toplumunun refah ve güvenliğini arttırmayı hedeflemektedir. Nitekim, Trump dönemi öne çıkan iç halka tehdidi ekonomik durgunluktur. Bu nedenle, ekonominin büyümesi hedefini vurgularken aynı zamanda ulusal gücün ekonomi boyutuna dikkat çekmektedir. Amerikan halkının refahını sağlama hedefini anlattığı kısma “güçlü bir ekonomi Amerikan halkını korur, yaşam tarzımızı destekler ve Amerikan gücünü sürdürür” (Trump, 2017: 17) vurgusuyla başlayarak, ekonomik gücün ulusal gücün en önemli halkalarından biri olduğunu ortaya koymaktadır. Trump döneminde ortaya çıkan ulusal gücün diğer iki unsuru ise askeri güç ve sektörler arası iş birliğidir. Trump sıklıkla, Amerikan ordusunun hala dünya çapında en güçlü ordu olduğunu vurgularken ordunun bu konumunu kaybetmemesi için uğraşılması ve ordunun yeniden inşasını teklif etmektedir (Trump, 2017).

Tablo 8. Donald Trump ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde Öne Çıkan İç Halka Alt Kod ve Alıntıları

Kaynak: Tek Vaka Modeli

2. Amerikan Büyük Stratejisi'nin Perifer Halkası Kapsamında Değerlendirilmesi

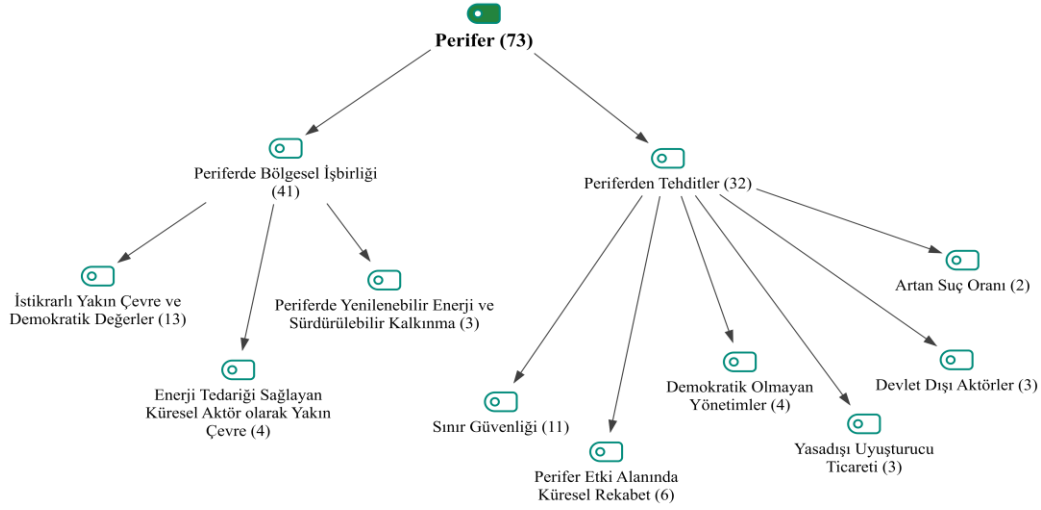
Sınır komşuları ve yakın coğrafyadan gelebilecek tehditlere odaklanan bu halka bir devletin kendi kapasitesini arttırmak için en etkin coğrafyayı ifade eder. Güvenliği sağlama konusunda, en iç halkadan sonra devletin sınır komşularından ve bölge devletlerinden gelebilecek tehditlere odaklanan perifer halkası gelmektedir. Kıta tipi bir devlet olarak ABD stratejik derinliğe sahiptir. Eğer herhangi bir aktör, bu devleti konvansiyonel yöntemler ile işgal etmek isterse, bu derinlikten dolayı başarısız olma ihtimali çok yüksektir. Jeopolitik olarak bakıldığı zaman ABD yakın çevresinden gelebilecek tehditleri kuruluş aşamasında bertaraf etmiştir. İlk yüzyılında, Batı Yarımküre'de, güvenliğini sağlayacak kadar genişlemiştir. Doğudan batıya, Atlantik ve Pasifik okyanusları arasındaki kara parçasını kontrol etmektedir. Kuzeyde göl ve kayalık araziler, güneyde ise çöller ile sınırlarını belirleyerek doğal sınırlarına ulaşmıştır (Marshall, 2018: 81).

ABD'nin arka bahçesi olarak görülen Latin Amerika devletleri, ABD'ye bağımlıdırlar ve ABD'nin enerji ihtiyacını sağlamaktadırlar. 1823 Monroe doktrini ile kıta içine dönen ABD, 19. Yüzyılda kendi güvenliğini kıtanın güvenli olmasından başlatarak, Latin Amerika ülkelerine müdahale etme tekeli ni kendi elinde toplamıştır. Böylelikle, Batı Avrupa güçlerinin kıtaya etki etmelerinin önünü kesmiştir. Bu doktrin ile başlayan dış politika geleneği, iç kapanma (*isolationism*) adı ile anılmıştır. Bir diğer deyişle, bu dönemde ABD, periferden başlayan güvenliğini öncelemiş, eski kıtanın büyük güç siyasetinden uzak dururken, Avrupa güçlerini kendi kıta içi ilişkilerinden de uzak tutarak perifer-ötesi güvenliğini de sağlamıştır. Soğuk Savaş döneminde, Latin Amerika'nın herhangi bir ülkesinde komünist bir rejimin iktidara gelmesi, ABD için periferden gelebilecek en büyük tehditti. Bu nedenle, Soğuk Savaş boyunca ABD periferde hükümetlerdeki yöneticilerin kim olması gerektiğine müdahale etmiştir. Soğuk savaş sonrası dönemde, Latin Amerika kıtası görece olarak rahat bırakılmış, serbest ticaret anlaşmaları sayesinde özellikle Brezilya ve Meksika gibi ülkeler ekonomik büyüme gerçekleştirmiştir.

Araştırma kapsamında, Küresel Finansal Kriz sonrası, ABD'nin periferi, iç halka ve perifer ötesiyle kıyaslandığı zaman, uluslararası sistemdeki tüm bölgeler kadar gündeme gelmektedir. Gerçekten de küresel güç olarak ABD, kendi sınırlarının ötesinde kalan yer küre, uzay ve siber alanları kendi periferi olarak algılayarak, politikalarını bu algı kapsamında yönetmektedir. Nitekim, belgelerde perifer ötesinin göze çarpar bir biçimde istisnasız tüm başkanlar için gündemi belirlemesinin nedeni de bu algıdır. Bu kapsamda, tehdit halkaları analiz çerçevesine göre yapılan ABD güvenlik analizi, perifer ötesinin sistemin kurucu ve lider gücü için birincil derecede önemli olduğunu ve halkalar arasındaki sınırların birbirlerine geçtiğini göstermektedir. Bu sonuç, uluslararası sistemdeki orta ve küçük güçlerden farklı davranış göstermesi beklenen büyük güçlerin, aynı zamanda iç, perifer ve perifer ötesi algılarının da farklılık barındırdığına işaret etmektedir.

ABD yönetimleri incelendiği zaman, ABD güvenlik gündeminde periferde ortaya çıkan iki ana başlık bulunmaktadır. Bunlar, iş birliği ve tehdit riski konularıdır. Belgelerden hareketle üretilen nitel kodlar ve alt kodlar frekanslarıyla Tablo 8'de haritalanarak perifer bölgesinin politika önceliklerini sunmaktadır. Buna göre, Amerika kıtasında bulunan devletlerin demokratik değerlere dayanan siyasi yapıyla istikrarlı bir yakın çevrenin sürdürülmesi hedefinin bölgesel iş birliğiyle sağlanması güvenlik belgelerinde öne çıkmaktadır. Bölgeden gelebilecek en önemli tehdit olarak yasal yollarla yapılmayan düzensiz göçle ABD toprakları içerisine girişlerin artması öne çıkmaktadır (bkz. Tablo 9).

Tablo 9. Perifer Kod-Alt Kod Teori Modeli

Kaynak: Kod-Alt Kod Teori Modeli

Karşılaştırılma yapıldığı zaman, Küresel Finansal Kriz sonrası yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji belgelerinde 2015 sonrası dönem periferin daha fazla vurgulandığı görülmektedir. Özellikle, iç halkada olduğu gibi, Trump dönemi perifer vurgusunun da en fazla olduğu dönemdir (bkz. Tablo 10). Yine de yönetimlerin periferi ele alırken iş birliği ve tehdit konularından hangisini öne çıkartacakları konusunda benzer davrandıkları gözlemlenmektedir. Batı Yarımküre’den gelebilecek tehditler her yönetimde değerlendirilse de periferde iş birliği vurgusu öne çıkmaktadır (bkz. Tablo 10).

Güney’de, tarihsel olarak arka bahçe konumunda olan Latin Amerika ve Kuzey’de demokratik değerler kapsamında barışçıl ilişkilerin sürdürüldüğü Kanada, ABD için konvansiyonel çatışma riskini barındırmamaktadır. İç halka ve perifer ötesiyle kıyaslanınca, ABD ulusal güvenliğinin belirlenmesinde perifer çok az rol oynamaktadır. Nitekim, küresel bir güç olarak ABD kendi sınırları dışında kalan tüm dünyayı ve bölgesel istikrarsızlıkları kendisine periferden gelebilecek tehditler kadar yakın algılamaktadır. ABD stratejik vizyonunda, deniz aşırı bölgeler olarak, Avrupa, Asya-Pasifik, Orta Doğu, Afrika, Arktik tehdit ve çıkarları, perifer bölgesi Batı Yarımküreyle birlikte ele alınmaktadır. ABD’nin geleneksel olarak izolasyon politikalarına bir dönüşü olarak yorumlanan Trump Ulusal Güvenlik Stratejisi, demokratik yönetimlerle kıyaslandığı zaman periferin en fazla vurgulandığı dönemi oluşturmaktadır. Yine Trump yönetiminin genel politika eğilimleriyle uyumlu olarak, periferden tehdit algısının, iş birliği vurgusunu geçtiği dönem de bu dönem olmuştur (bkz. Tablo 10).

Tablo 10. ABD Başkanları Perifer Konularını Öne Çıkarma Sıklığı

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022
> Perifer	11	15	25	22

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022	TOPLAM
Perifer					0
> Periferden Tehditler	3	6	14	9	32
> Periferde Bölgesel İşbirliği	8	9	11	13	41
Σ TOPLAM	11	15	25	22	73

Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

ABD'nin periferden tanımladığı tehditler, otoriter yönetimlerin oluşturduğu riskler, yasadışı uyuşturucu ticareti, artan suç oranı ve devletdışı aktörlerdir. Aktörlerin ABD sınırlarından geçerek anavatana tehdit oluşturmaları, Meksika'dan ABD'ye yapılan yasadışı göçleri ABD için kıtadan gelen öncelikli tehdit konumuna getirmiştir. Trump döneminde Meksika sınırından gelen göçmenlere karşı tepkiler öncelikli olarak dile getirilmiştir. İktidara geldiği takdirde, Meksika sınırına yapacağını söylediği duvarda bu durumun en önemli sembolü haline gelmiştir. Duvar konusundan Amerikan Kongresi'nden tam destek alamayan ve engellenen Trump, Meksika'ya karşı, eğer yasadışı göçe engel olmazsa her ay artacak olan bir ekonomik yaptırımını başlatmıştır. Uluslararası sistemde artan küresel rekabetle birlikte, perifer bölgesi de ağırlıklı olarak 2017 ve 2022 Ulusal Güvenlik Strateji belgelerinde bu kapsamda ele alınmıştır. Bu dönemde, Soğuk Savaş dönemine benzer biçimde, diğer güçlerin periferde etki kazanmaları tehdit olarak belirginleşmektedir. Genel hatlarıyla bakıldığında zaman, periferden gelen yasadışı göçler tehdit gündemini oluştururken 2015 sonrası periferde küresel etki mücadelesinin tehdit risk değerlendirmesine yansıdığı görülmektedir (bkz. Tablo 11).

Tablo 11. ABD Başkanları Periferde Tehdit ve İş birliği Karşılaştırması

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022
Perifer				
Periferden Tehditler				
Yetersiz Eğitim ve Sağlık Hizmetleri		1	1	
Artan Suç Oranı		1		1
Ekonomik Eşitsizlikler		1		
Yasadışı Uyuşturucu Ticareti		1	1	1
Sınır Güvenliği	3		5	3
Perifer Etki Alanında Küresel Rekabet			4	2
Demokratik Olmayan Yönetimler		1	2	1
Devlet Dışı Aktörler		1	1	1
Periferde Bölgesel İşbirliği				
Periferde Yenilenebilir Enerji ve Sürdürülebilir Kalkınma	7	4	6	4
Enerji Tedarigi Sağlayan Küresel Aktör olarak Yakın Çevre	1			2
İstikrarlı Yakın Çevre ve Demokratik Değerler		2	3	2
		3	5	5

Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

Toparlamak gerekirse, bölümün en başında belirtildiği gibi, 18 ve 19. yüzyıllarda periferden gelebilecek tehditlere odaklanarak bunları en aza indiren Amerikan güvenlik

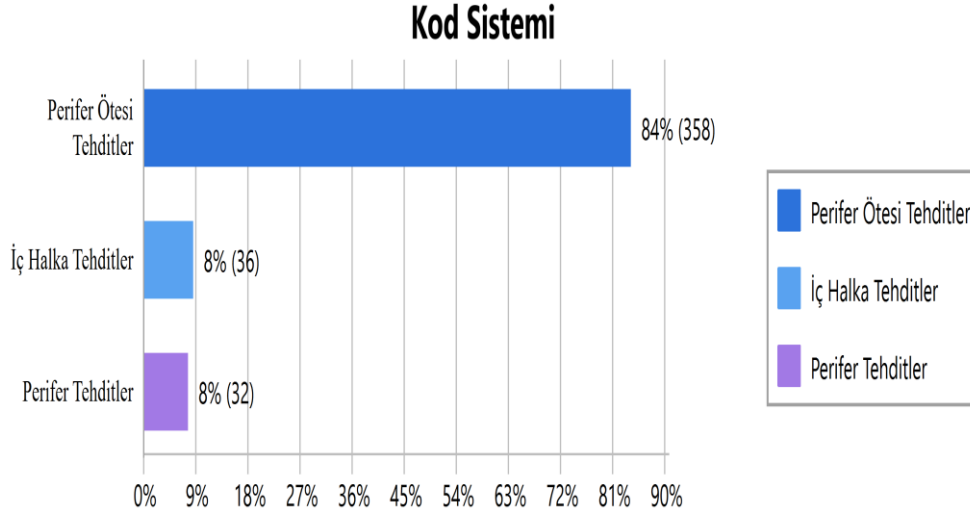
politikaları sayesinde perifer, Amerikan karar alıcılarının zihninde, Amerikan değerleriyle uyumlu ve ABD'nin yönetimlerine müdahil olabileceği bir alanı oluşturmaktadır. Temel hedef olarak buradaki devletlerle iş birliği halinde olarak istikrarlı bir yakın çevrenin varlığını korumak istenmektedirler (bkz. Tablo 11). Aynı zamanda, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren dünya siyasetinde lider rolü sürdüren ABD politika gündemi için, Avrupa, Asya-Pasifik, Orta Doğu, Afrika bölgeleri de Batı Yarımküre gibi ABD'nin tehdit algıladığı ya da müdahil olabildiği alanları oluşturabilmektedir. Bu nedenle, ABD yakın çevresi fiziki olarak Batı Yarımküre olsa da ABD sınırlarının ötesi, karar alıcılar tarafından ABD'nin periferiyle aynı seviyede ele alınmaktadır. Yine de araştırma sonuçları tehdit halkaları analiz çerçevesine bağlı kalarak, okyanus ötesindeki bölgesel istikrarsızlıklar ve tehditleri perifer ötesinde ele almaktadır.

3. Amerikan Büyük Stratejisi'nin Perifer Ötesi Alanda Değerlendirilmesi

Bir aktörün uluslararası siyasette güvenlik sistemini oluşturan en son ve üçüncü halka ise perifer ötesidir. Bölgesel savaş, çatışma, küresel savaş, küresel ekonomik ve çevresel sorunlar bu halkanın ilgi alanıdır. Üçüncü halkanın güvenliğinin sağlanması, ulusal devletin uluslararası sistemdeki güç pozisyonuna bağlıdır. Nitekim, teorik olarak en gevşek olan perifer ötesi halkası, uluslararası sistemin başat aktörü ABD için güvenliğinin sağlanması gereken birinci halkadır. Karayı, denizleri ve uzayı kontrol edebilme kapasitesine sahip olan ABD'nin sınırsız bir güvenlik tanımı vardır. Küresel politikaları yönlendiren bir güç olarak küresel tehditlerden de öncelikli olarak etkilenmektedir. Dolayısıyla, iç halkanın güvenliğini sağlamak için, perifer ötesinden gelen tehditlere odaklanmaktadır. Analiz edilen belgeler, ABD karar alıcılarının tehditleri perifer ötesinde tanımlarken, ulusal güvenlik hedeflerinde iç halkayı önceliklerini göstermektedir (bkz. Tablo 12, ayrıca karşılaştırmamız Birinci Bölüm Tablo 3). Bunun sebebi, perifer ötesinde etkin güç yakalama ve sürdürmenin, iç halkanın merkezinde olan ulusal gücün tüm boyutlarını kullanabilme kapasitesinde olması gerekliliğidir. Nitekim, 18. Yüzyılda iç halkasının, 19. Yüzyılda periferinin güvenlik sistemini sağlamlaştıran ABD, 20. Yüzyılda perifer ötesinde etkin güç olmuştur. 21. Yüzyıl Amerika Birleşik Devletleri için, perifer ötesindeki tehditlere ve uluslararası sistemdeki meydan okumalara cevaplar vererek elde ettiği ulusal gücü korumak, ulusal güvenlik stratejilerinde temel amacı oluşturmaktadır. Uluslararası sistemde lider rolün korunması hedefi Resmî dile, müttefikler ve partnerlerle yansımaktadır. Nitekim güvenlik belgelerinde ABD çıkarları tanımlanırken, ABD sınırları içerisindeki topraklar, Amerikan vatandaşlarının çıkarları yanında müttefik ve partnerlerin çıkarları da dahil

edilmektedir. Bu yaklaşım, ABD'nin liderliğindeki dünyayı, ABD iç halkası haline getirirken geri kalan alanları perifer haline getirmektedir.

Tablo 12. Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinde Tehdit Halkaları Kapsamında Tehditlerin Dağılımı

Kaynak: Kod İstatistikleri

En temelde Amerikan liderliğinin yenilenmesini hedefleyen ve uluslararası iş birliğini öne çıkaran Obama'nın iki dönem süren başkanlığı perifer-ötesine vurgunun en çok olduğu dönemdir (bkz. Tablo 13). 2016 Kasım ayında Trump'ın başkan olarak seçilmesi, hem uluslararası sistem düzeyinde, küresel rekabetin artarak korumacı politikaların yükseldiği hem de ulus düzeyinde, ABD'de Cumhuriyetçilerin tekrardan yönetime gelmeleriyle iç halka ve periferin izolasyonist anlamda öne çıkmasının nedenidir. Bu nedenle, 2021 Kasım'da Biden yönetimiyle demokratların ABD yönetimini yeniden alması, uluslararası iş birliği, küresel ortak sorunlara birlikte çözüm bulma, müttefik ve partnerleri destekleyerek uluslararası kurumlarda ABD liderliğini öne çıkarma temalarına vurguyu yeniden arttırmakla birlikte, Obama dönemlerinden farklı olarak Çin, Rusya ve yükselen güçlerin ABD için oluşturabileceği tehdit risklerini ön plana çıkarmaktadır (bkz. Tablo 13). Bu anlamda, Biden dönemine bakıldığı zaman, partiler üstü bir tutum olarak, iki partinin de destekleyeceği bir şekilde Çin ile küresel rekabet ABD politika gündeminin temelini oluşturmaktadır. Böylece, Biden dönemi, Demokrat Parti geleneğinin değerlerinin devamlılığı olarak Obama dönemleriyle benzerlik taşıırken uluslararası sistemin risk değerlendirmesi göz önüne alındığında Trump dönemiyle benzerlikler taşımaktadır.

Tablo 13. ABD Başkanları Perifer Ötesi Konularını Öne Çıkarma Sıklığı

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022
➤ Perifer Ötesi	302	296	201	279

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022
▼ Perifer Ötesi				
➤ Perifer Ötesinden Tehditler	87	90	86	111
➤ Amerikan Liderliği	63	70	37	58
➤ ABD Liderliğinde Uluslararası Sistem	111	81	27	96
➤ Perifer Ötesi Ulusal Güvenlik Hedefleri	41	55	51	14

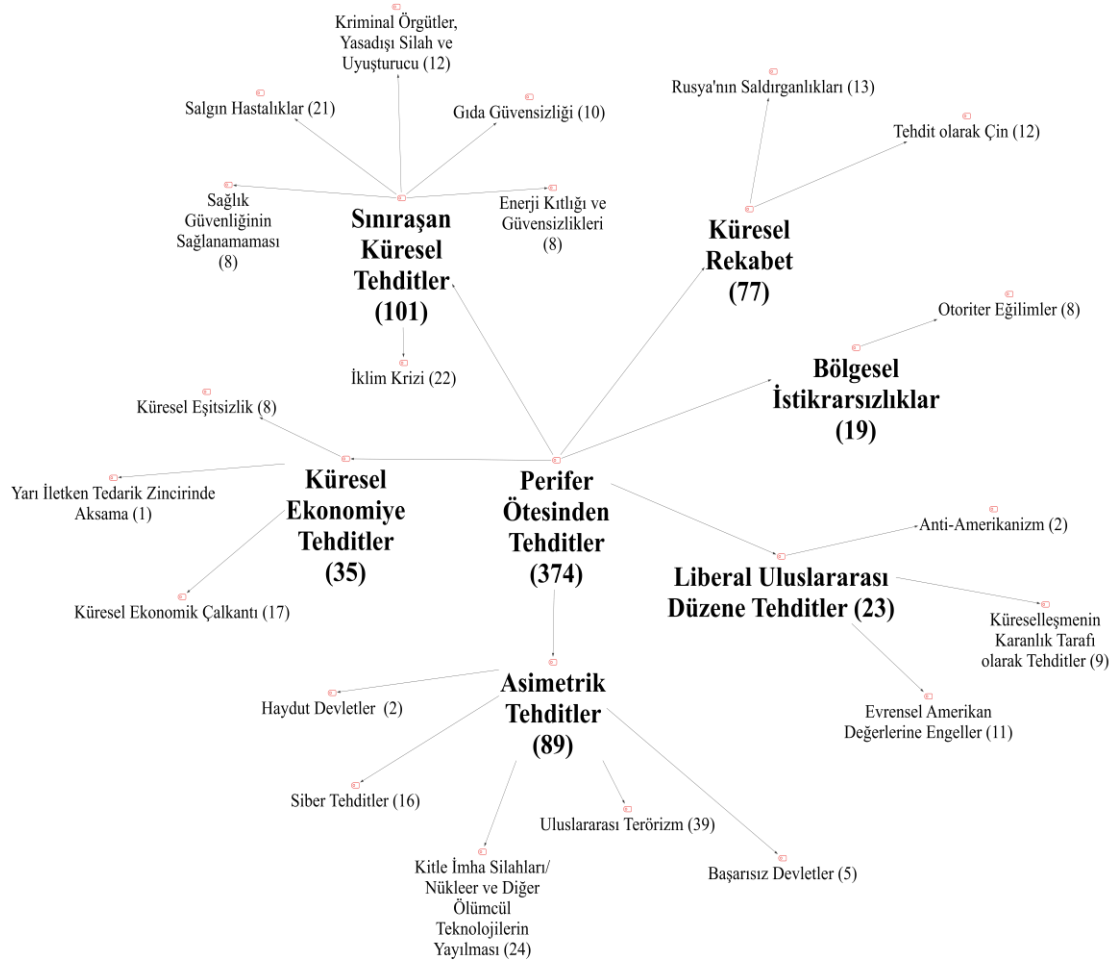
Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

Analiz sonuçlarına göre belge karşılaştırması yapıldığı zaman, Obama'nın birinci dönemi ve Biden dönemi Ulusal Güvenlik Stratejisi belgelerindeki benzerlik oranı yüksek çıkmıştır. Bunun nedeni, her iki yönetimin de kriz üzerine Beyaz Saray'a gelerek ABD'nin ulusal güvenlik ve refahını sağlarken aynı zamanda uluslararası sistemdeki konumunu muhafaza etme hedefinin olması olarak yorumlanmaktadır. 2008 Küresel Finansal Kriz üzerine yönetime gelen Obama, ülke içinde ekonomik durgunluk, bilim ve araştırmada ilerlemenin sürdürülmesi ve eğitim hedeflerini benimserken, dış politikada, bölgesel aktörleri, uluslararası kurumları ve iş birliğini destekleyerek ABD çıkarlarına yönelik arkadan bir liderlik yapma hedefini sürdürmüştür. Bu kapsamda Obama, okyanus ötesindeki Amerikan Ordu mensuplarının sayısını azaltmaya çalışırken aynı zamanda bölgesel çatışmalardan uzak kalmaya çabalayarak kısıtlama büyük stratejisini takip etmiştir. Benzer şekilde, 2019 COVID Pandemisi'nin neden olduğu dönüşüm, ekonomik durgunluk ve enflasyon artışı üzerine yönetime gelen Biden yönetimi, hem Trump'ın popülist politikalarının bir sonucu olarak uluslararası kurumlarda oluşan tahribatın azaltılmasına hem de Çin ile artan küresel ekonomik rekabetin yönetilmesine çabalamıştır. Uluslararası krizin ve kapanmanın arttığı ve ABD'nin ulusal gücünün sınırlarının sınındığı bir dönem olarak Biden yönetiminin stratejisi, iç halka bölümünde gösterildiği gibi çıkarlara göre öncelikler belirleyerek buna göre kararlar almaya dayanmaktadır (bkz. Tablo 6).

ABD ulusal güvenliği için en çeşitli ve sık tehditlerin algılandığı halka olarak perifer ötesinden tehditler; sınıraşan küresel tehditler, asimetric tehditler, küresel rekabet, küresel ekonomiye tehditler, Liberal uluslararası düzene tehditler ve bölgesel istikrarsızlıklar ana başlıkları altında ele alınmaktadır. Tablo 14, ana başlıklar altında yer alan tehditleri ve tüm tehditlerin ulusal güvenlik belgelerinde yer alma sıklığını frekanslarla göstermektedir. Buna göre, uluslararası terörizm, kitle imha silahları (özellikle de nükleer silahlar) ve diğer ölümcül silah teknolojilerinin yayılması, iklim krizi, salgın hastalıklar, siber tehditler, küresel ekonomik

çalkantılar Amerikan politika yapıcılarının algısında öne çıkan perifer ötesi tehditleri oluşturmaktadır (bkz. Tablo 14).

Tablo 14. Perifer Ötesi Tehditler Kod-Alt Kod Teori Modeli

Kaynak: Kod-Alt Kod Teori Modeli

Başkanların perifer ötesi tehdit algısı karşılaştırıldığı zaman, 2015'ten itibaren giderek artan küresel rekabetin, Biden döneminde açık bir şekilde öne çıktığı görülmektedir. Nitekim, önceki üç dönemin tersine bu dönemde, 21. Yüzyıl Amerikan Dış Politikası'nın merkezinde olan uluslararası terörizmin içinde yer aldığı asimetrik tehditlere vurgunun azaldığı gözlemlenmiştir. Demokrat parti geleneğine uygun olarak, küresel sorunlara tüm ulusların ortak çözüm bulmasına dayanan inancın bir sonucu olarak hem Biden hem de Obama dönemlerinde, sınıraşan küresel tehditlerin ABD politika yapım gündeminde tutulduğu görülmektedir. Obama'nın ilk dönemi, Küresel Finansal Krize cevap verilme hedefi, küresel ekonomiye tehditlerin kayda değer bir biçimde ele alındığı gözlemlenmektedir (bkz. Tablo 15).

Tablo 15. ABD Başkanları Perifer Ötesinden Algılanan Tehditlerin Karşılaştırması

Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022
Perifer Ötesi				
Perifer Ötesinden Tehditler	3	2	3	8
Küresel Rekabet	2	9	21	45
Asimetrik Tehditler	27	24	34	4
Liberal Uluslararası Düzene Tehditler	7	2	8	6
Küresel Ekonomiye Tehditler	13	9	5	8
Sınıraşan Küresel Tehditler	29	30	12	30
Konvansiyonel Çatışmalar	4	7		3
Bölgesel İstikrarsızlıklar	2	7	3	7

Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan ve serbest piyasa ekonomisine dayana liberal uluslararası düzenin 2008 yılında yaşadığı kırılmayı anlamak için 1970’li yılların ekonomik durgunluğunu ve sonuçlarını bilmek önemlidir. Hegemonik döngüler kuramına göre Amerikan’ın İkinci Dünya Savaşı’nda kazandığı üstünlük ve takip eden yıllardaki yükselmesi 1970’lerde, savaş sonrası yıkım yaşayan endüstriyel ekonomilerin güçlenerek piyasaya geri dönmeleri, Amerikan ekonomisinin üstünlüğüne meydan okuma oluşturmuştur (Flint ve Taylor, 2014). Bu dönemin ekonomik durgunlunu aşmak için 1980’lerden itibaren neoliberal politikaların uygulanmaya başlanması kısa vadede büyüme sağlarken uzun vadede ulusal ve küresel eşitsizlikleri arttırmıştır. Soğuk Savaş’ın bitimi, komünizme karşı liberalizmin zaferi olarak yorumlansa da (Fukuyama, 1989) bir geçiş süreci sonrası küreselleşmenin düşüşe geçip popülizmin arttığı son on yılda, uluslararası düzenin yeni ideolojik çatışmasının demokrasiler ve otokrasiler arasında olduğu (Obama, 2015: 15; Trump, 2017: 25; Biden, 2022: 7) yönündeki söylem güçlenmiştir. Uluslararası normlar ve demokratik değerlere göre işlemesi gerektiği varsayılan sistemde, farklı siyasi sisteme sahip ulus devletlerin varlığı, uluslararası küresel ekonomik rekabetin adil olmayan bir düzlemde olduğu gerçeğine dikkat çekmektedir. Nitekim, ABD liderleri için uluslararası küresel ekonominin önemli bir sorunu, gümrük vergileri, ucuz iş gücü ve üretim koşullarının, küresel rekabette adil olmayan ticaret pratiklerine sebebiyet vermesidir.

Obama, ABD’nin bir taraftan küreselleşmenin getirdiği fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmaya çalışırken diğer taraftan açık ve küresel finansal sistemin, ABD’yi küresel finansal tehditlere karşı da savunmasız hale getirdiğine dikkat çekmektedir. Uluslararası sistemdeki teröristler, silahlanma yanlıları, uyuşturucu kaçakçıları, yolsuzluk yapan yetkililer gibi ABD ulusal güvenliğini tehdit eden aktörlerin, yasadışı faaliyetlerini finanse etmek veya kazanç elde etmek için küresel finansal sistemi kötüye kullandıklarını belirtirken bu destek ağlarının küresel etkiye sahip, ulusal sınırlarla sınırlı kalmayan yapılar olduğunu ifade etmiştir.

Bu ağlara karşı Obama yönetiminin stratejisi, “yasadışı kaynaklara ve küresel finansal sisteme erişimlere finansal önlemler, düzenleyici otoritelerin uygulanması, özel sektör ve yabancı ortaklarla iş birliği önlemlerini uluslararası standartlar ve bilgi paylaşımı yoluyla hedeflemeli ve bu tehditlere benzer bir şekilde karşılık vermeli” olarak tanımlanmıştır (Obama, 2010: 33). Obama 2015 yılında yayınladığı Ulusal Güvenlik Stratejisi’nde açık küresel ekonominin adil olmayan yönlerine vurgu yaparken bunu aşmak için çok taraflı uluslararası anlaşmalara ve sektörler arası iş birliğine referans yapmaktadır (Obama, 2015: 17).

Trump yönetiminin perifer ötesinde en önem verdiği konu küresel ticaret pratiklerinde adalet sağlanmasıdır. Nitekim ABD Başkanlarının perifer ötesi hedefleri karşılaştırıldığı zaman, Obama döneminde devletlerarası ilişkilerin düzenlenmesi teması ön plana çıkarken Trump döneminde küresel ticaretin düzenlenmesi teması ön plandadır (Tablo 16). Trump’ın Önce Amerika stratejisi iç halkada ekonomik büyüme, Amerikan refahı ve Amerikan vatandaşları için iş imkanlarını geliştirme hedeflerini, uluslararası ekonomide müttefik ve partnerlerle sorumluluk ve yük paylaşımı ve küresel rekabette adil olmayan ticaret pratiklerinin azaltılması hedefleriyle geçişken bir biçimde ortaya koymaktadır (Trump, 2017). Nitekim, bu durum Önce Amerika stratejisinin hedeflerinden biri olarak Amerikan refahını artırma ilkesinin açıklamasında ulusal güvenlik strateji belgesine yansımaktadır:

Amerikan refahını destekleyeceğiz. Amerikan işçileri ve şirketlerinin yararına Amerikan ekonomisini canlandıracağız. Ticaret dengesizliklerini ele almak için adil ve karşılıklı ekonomik ilişkilerde ısrar edeceğiz. Amerika Birleşik Devletleri, araştırma ve teknoloji alanındaki liderliğini sürdürmeli ve ekonomimizi fikri mülkiyetimizi haksız bir şekilde edinen rakiplerden korumalıdır. Ayrıca, bol enerji kaynaklarını serbest bırakarak ekonomimizi canlandırdığı için Amerika’nın enerji hakimiyetini benimsiyoruz. (Trump, 2017: 4).

Benzer biçimde, Biden ulusal güvenlik stratejisi bir yandan Çin ve Rusya’nın açık uluslararası ekonomik sistemden faydalanırken ABD’nin demokratik değerlere dayanan yaşam tarzının ötekisini oluşturan kendi otoriter yaşam tarzlarıyla liberal dünya düzeninden faydalandıklarına vurgu yapmaktadır:

Soğuk Savaş sonrası uluslararası düzenden Amerika Birleşik Devletleri ve dünyadaki ülkeler büyük ölçüde yararlandığı gibi, Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ve Rusya da aynı şekilde faydalandı. ÇHC’nin ekonomisi ve jeopolitik etkisi hızla büyüdü. Rusya, G8 ve G20’ye katıldı ve 2000’lerde ekonomik olarak toparlandı. Ancak yine de özgür ve açık, kurallara dayalı uluslararası düzenin başarısının rejimlerine tehdit oluşturduğunu ve arzularını engellediğini düşündüler. Şimdi, kendilerine özgü yöntemlerle, uluslararası düzeni, son derece kişiselleştirilmiş ve baskıcı otokrasi türlerine elverişli bir dünya yaratmak için yeniden şekillendirmeye çalışıyorlar (Biden, 2022: 8-9).

Biden Ulusal Güvenlik Stratejisi, Çin ile küresel rekabetin en görünür olduğu zamana denk gelmesiyle birlikte kendisinden önceki strateji belgelerinde de olduğu gibi Çin ile iş

birliğinin imkanına da vurgu yapmaktadır. Nitekim, uluslararası sistemin bir dönüşüm içerisinde olduğu fakat eskinin geçmekte olup yeninin gelemediği bu dönemde, gelecek bir uluslararası düzenin kuralları, sınırları ve belirleyici aktörleri henüz belirsizdir. Bu belirsizlik içerisinde güç konumunu muhafaza etmeye çalışan ABD, tüm insanlığı ilgilendiren küresel sorunların çözümünde sistemin diğer başat aktörleriyle iş birliğinin önünü açık tutmak isterken aynı zamanda küresel rekabetin ekonomik alanda sınırlı kalmasına çabalamaktadır. Biden ulusal güvenlik stratejisinde bu durum Moskova'nın kendi vizyonunu paylaşmayan özellikle Küresel Güney'deki ülkelerle iş birliği yapma konusundaki çıkarlarına dikkat çekerek "bu durumun, Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerine, ÇHC ve Rusya'nın dış ortamını onların davranışlarını etkileyecek şekilde şekillendirme fırsatı sunarken aynı zamanda bu devletlerle rekabet etmeye devam ettikleri" şeklinde özetlenmektedir (Biden, 2022: 9).

Tablo 16. ABD Başkanları Perifer Ötesi Ulusal Güvenlik Hedeflerinin Karşılaştırması

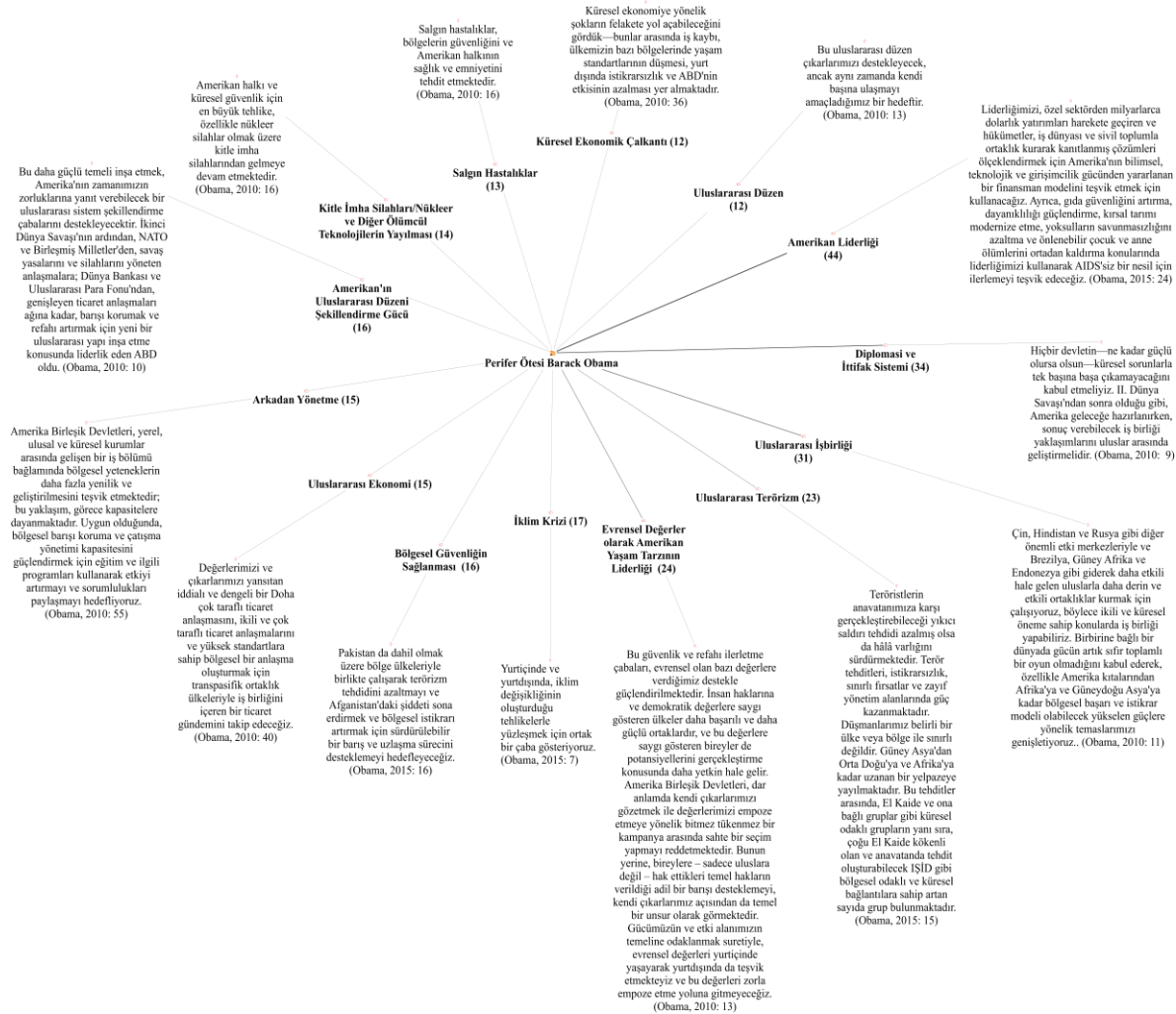
Kod Sistemi	Barack Obama 2010	Barack Obama 2015	Donald Trump 2017	Joe Biden 2022
Perifer Ötesi				
Perifer Ötesi Ulusal Güvenlik Hedefleri	5			
Küresel Enerji Güvenliğinin Sağlanması			2	
Küresel Ticaretin Düzenlenmesi	1	7	17	1
Silahlanma Yarışının Düzenlenmesi	4	8	5	2
Devletlerarası İlişkilerin Düzenlenmesi	19	24	8	5
Ulaşım Güvenliğinin Güçlendirilmesi		1	1	
Askerleri Savaştan Çekme	1	5		1
Siber Alanda Mücadele	2	2	9	2
Uzay Güvenliği	1	1		
Teröre Karşı Mücadele	5	4	8	2
Küresel Refaha ve Güvenliğe Bağlanmış ABD Güvenliği	3	3	1	1

Kaynak: Kod Matris Tarayıcısı

Perifer ötesi halkasının en çok vurgulandığı başkan olarak Obama'nın birinci ve ikinci döneminde, Amerikan liderliğinin, sınırlarını bilerek canlandırılması, korunması ve sürekliliği üzerine çalışılmıştır. Üstünlük stratejisi yerine kısıtlama stratejisine başvuran Obama, çıkar ve amaçlarına göre kararlar almış ve bölgesel tercihler yaparak hareket etmiştir. Beyaz Sarayı ve uluslararası siyaseti, Küresel Finansal Kriz üzerine iki dönem yöneten Obama, Amerikan liderliğine, bu liderliğin yenilenmesinin gerekliliğine ve dönüşüm zamanlarında ABD'nin uluslararası sistemi şekillendirme gücüne vurgu yapmıştır. ABD'nin uluslararası sistemi şekillendirme gücü aynı zamanda ABD iç halkası için bir sorumluluk ve zorunluluktur çünkü ABD'nin kuralları belirleyemediği bir düzende güç pozisyonunu sürmesi de mümkün değildir. Bu nedenle, bu dönemde evrensel olarak kabul edilen ABD kurucu değerlerine dayanan Amerikan yaşam tarzının liderliği öne çıkartılmıştır. Obama, uluslararası sistemdeki lider rolün sürdürülmesi hedefini kısıtlama stratejisiyle de uygun bir biçimde, arkadan yönetme stratejisiyle sağlamıştır. Bunun için bölgesel ve uluslararası iş birliği, ittifak sistemi ve

diplomasi kanallarına başvurmuştur. Bu dönemde perifer ötesinden en sık algılanan tehditler, uluslararası terörizm, iklim krizi, kitle imha silahlarının yayılması, salgın hastalıklar ve küresel ekonomik çalkantı olarak sıralanmaktadır. Perifer ötesinde öne çıkan hedef ise bölgesel güvenliğin sağlanmasıdır. Obama'nın iki dönem yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji belgelerinde en sık geçen alt kodlar, Tablo 17'de referans ve alıntı örnekleriyle haritalanmıştır.

Tablo 17. Barack Obama ABD Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerinde Öne Çıkan Perifer Ötesi Alt Kod ve Alıntıları

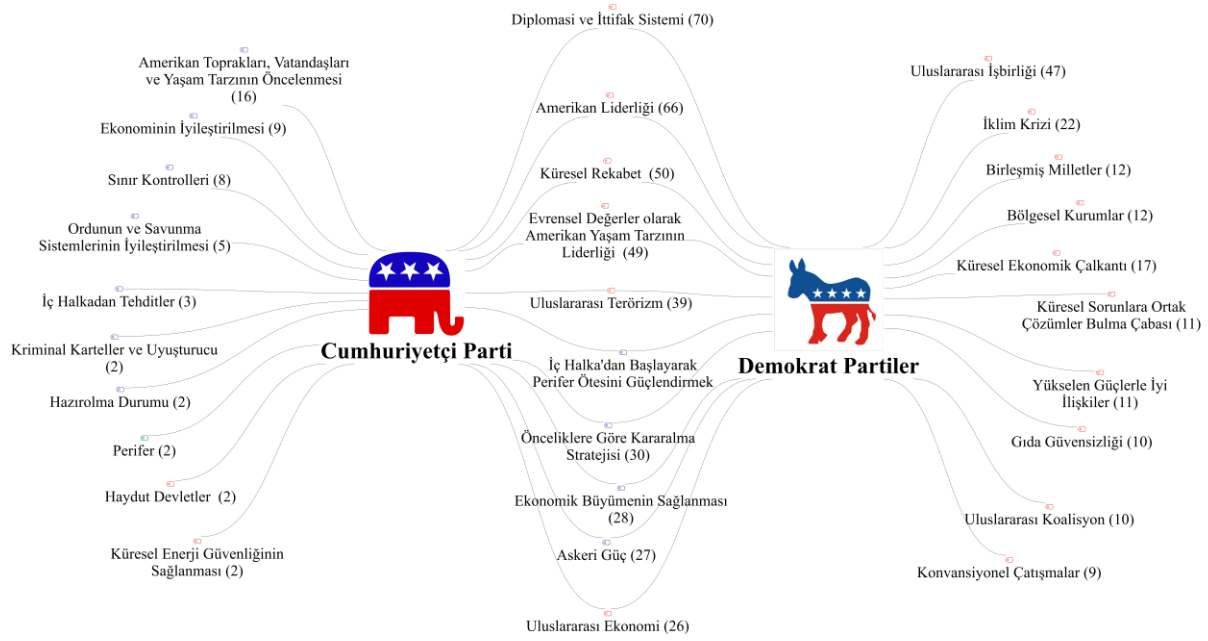

Kaynak: Tek Vaka Modeli

Bulgular, ABD Grand Stratejisindeki değişimlerin, ulusal seviyede parti gelenekleri ve uluslararası seviyede perifer ötesi alandan gelen tehdit tanımlarıyla gerçekleştiğini göstermektedir. Soğuk Savaşın bitimiyle, komünist tehdidin ortadan kalkmasıyla çeşitlenen ve tanımlanmamış tehditler dünyasında, ABD karar alıcıları, devlet dışı silahlı aktörler ve sınır aşan asimetrik tehditler üzerine yoğunlaşmıştır. Küresel Ekonomik Kriz, uluslararası seviyede

tehdit algısını değiştirirken, incelenen dönem, Başkanların farklı geleneklerden olsalar dahi sistemsel düzeyde küresel rekabet ve uluslararası ekonomiye vurgu yaptıklarını ortaya koymuştur. Ulusal seviyede, Cumhuriyetçi Trump döneminde iç halka ve perifer vurgu artarken Demokrat Obama ve Biden dönemlerinde perifer ötesinin daha fazla öne çıkartılmıştır (bkz. Tablo 18).

Tablo 18. 2008 Sonrası Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Partiler Karşılaştırması

Kaynak: İki Vaka Modeli

Küresel Finansal Kriz sonrası Cumhuriyetçilerin ve Demokratların iktidarda olduğu dönemler karşılaştırılarak iç halka, perifer ve perifer ötesinden öne çıkan kodlar frekanslarıyla birlikte Tablo 18’de haritalanmaktadır. Cumhuriyetçilerin yönetimde olduğu dönemde iç halka kodları ve Demokrat dönemde perifer ötesi halka kodları öne çıkmaktadır. Fakat her iki yönetimin üzerinde uzlaşma gösterdiği iç halka ve perifer ötesi halka konuları yüksek frekanslar göstermektedir. Perifer ötesinde öne çıkan tehditler uluslararası terörizm ve küresel rekabettir. Her iki yönetim de perifer ötesi alanda, Amerikan liderliğini, evrensel değerler olarak Amerikan değerlerinin öncü rolünü, diplomasi ve ittifak sistemini ve uluslararası ekonomiyi vurgulamışlardır. İç halkada, iç halkadan başlayarak perifer ötesinde güçlü olmak hedefiyle, ekonomik büyümenin sağlanması ve askeri güce odaklanarak ulusal gücün her boyutuyla korunması, iyileştirilmesi ve gerektiğinde kullanılması hedefleri öne çıkartılmıştır. Her iki parti yönetimi için de Soğuk Savaş sonrası üstünlük stratejisinin yerini öncelikler belirleyerek kararlar alma stratejisi almaktadır.

Sonuç

Soğuk Savaşın bitimiyle, sadece doğrudan şiddet türlerini ele alan geleneksel güvenlik anlayışı yatay ve dikey genişlemelerle (Buzan, 1983) dönüşüme uğramıştır. Bu durum güvenlik çalışmalarında, analiz yapılırken referans nesnesinin net bir şekilde ifade edilmesiyle güvenliğin kim için ve nasıl sağlanacağı konularını güvenlik çalışmalarının merkezine yerleştirmiştir. Dikey genişlemeyle güvenlik tehditleri daha derin, karmaşık ve tehlikeli bir hale gelirken tehditlerin şiddeti, ölçeği ve etkisi artmaktadır. Dolayısıyla dikey genişleme, tehditler daha büyük bir tahribat gücüne sahip olduğu için güvenlik anlayışının daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Yatay genişleme, güvenlik tehditlerinin daha geniş bir coğrafi alana yayılması ve/veya devlet, topluluk, birey gibi daha fazla aktörü etkileme kapasitesine dikkat çekmektedir. Böylece yatay genişlemeyle tehditlerin sınırları aşan doğasıyla daha fazla alan ve aktörü kapsamını vurgulamaktadır (Buzan, 1983: 9-13). Soğuk Savaş sonrası dönemde, küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla “iç meseleler dış sorun haline gelirken dış meseleler de iç mesele haline dönüşmüştür” (Collins, 2017: 2).

Araştırma küresel bir güç olarak ABD'nin tehdit halkalarına göre güvenlik analizi yaparak iç-dış politikanın güvenlik stratejilerinin belirlenmesinde karşılıklı etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bulgular, ABD'nin ulusal güvenliğine tehditleri öncelikli olarak perifer ötesi halkasından aldığını göstermektedir. Nitekim ABD, uluslararası siyaseti yönlendiren başat aktörlerden biri olarak küresel tehditlerden öncelikli olarak etkilenmektedir. Teorik olarak perifer ötesi, bir aktörün uluslararası siyasette güvenlik sistemini oluşturan en son ve üçüncü halkadır fakat analiz sonucunda ABD için birincil derecede önemli olduğu gözlemlenmiştir. Yine de analizin gidişatı bozulmayarak ABD güvenlik sisteminde başta söylenmesi gereken sona bırakılmıştır. Nitekim, ulusal ve uluslararası politikaya bütüncül bakan ABD karar alıcıları için halkalar arasında bir geçişkenlik de mevcuttur. Sistemde orta büyüklükte bir güç için iç halka ve periferden gelen tehditler ve bölgesel güç pozisyonları önemli olması beklenebilir. Fakat sistemin büyük gücü ABD için iç halka ve perifer ötesi alandan gelen tehditler önemli bir hal alırken perifer halkası, iç halka ve perifer ötesi arasında erimektedir.

Soğuk Savaşın bitiminden itibaren Amerikan büyük stratejileri üzerine yazılan literatürde üç temel tartışma vardır. Birinci tartışma, ABD'nin gerçekten bir büyük stratejinin olup olmadığı üzerinedir (Yetiv 2005; Feaver, 2009; Freeman vd., 2013; Morgan-Owen, 2020). İkinci tartışma eğer varsa bu büyük stratejinin ne olduğu üzerinedir (Layne, 2007; Zabun, 2020; Köse, 2021). Üçüncü tartışma ise, büyük stratejinin ne olması gerektiği üzerinedir (Posen ve Ross, 1996; Manwaring ve Corr, 2003; Art, 2003; Dueck, 2008; Posen, 2014; Mearsheimer ve

Walt, 2016). Sovyet tehdidinin ortadan kalktığı bu dramatik dönemde ABD büyük stratejisini anlamlandırmak için Soğuk Savaş sonrası dönem yönetimlerinin, çıkar ve hedeflerini takip etmek ve bu çıkar ve hedefleri tehdit eden durumları tanımlamak bu tartışmaları bağlama oturtmak için önemlidir. Dikey ve yatay kompleks bir güvenlik anlayışı içinde ve Soğuk Savaşın net ayrımlarının dışında büyük stratejileri isimlendirmek zor olsa da politika yapıcılarının metinleri ulusal güvenlik stratejilerini kategorileştirmek için araştırmacıya imkân sunmaktadır.

Bu araştırmada, sistemin küresel gücünün algıladığı tehditler üç düzeyli bir yaklaşım içerisine kategorileştirilerek güvenlik stratejileri ele alınmıştır. Ele alınan dönem, Demokrat yönetimlerin, iklim krizi ve gıda güvensizliği gibi küresel ve insanlığın ortak sorunu haline gelmiş tehditlere değinirken, Cumhuriyetçi yönetimin iç halkadan tehditlere odaklandığı sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Benzer şekilde, tehditlerle başa çıkma konusunda, Demokrat Partiler uluslararası iş birliği ve koalisyon, uluslararası ve bölgesel kurumlar, küresel sorunların ortak çözümü gibi perifer ötesi alanda çözümler önerirken, Cumhuriyetçi Parti Amerikan toprakları, vatandaşları ve yaşam tarzının öncelenmesini önermektedir. Bu kapsamda Cumhuriyetçi partide iç halka ve perifer alanları görünür hale gelirken, Demokrat Parti dönemlerinde perifer ötesi alan ABD güvenlik politikalarının merkezindedir. Ekonomik durgunluk sonrası dönem, uluslararası düzeyde sistemsel dönüşüm devam ederken, ABD iç politikasında popülist yaklaşımların öne çıktığı ve yönetimlerin dış politika kararlarında yeni izolasyonculuk ve seçici angajman arasında seçimler yaptığı gözlemlenmektedir. Bu sistemsel yapı içerisinde, ABD güvenlik stratejilerini anlamaya yönelik çabalar, sistemdeki diğer küresel ve bölgesel güçlerin tehdit algılamalarının üç düzlemde analiz edilmesiyle yapılacak karşılaştırmalarla günümüz uluslararası ilişkilerini anlamaya yönelik güçlü sonuçlar çıkarma potansiyeli taşımaktadır.

Kaynakça

- Art, R. J. (2003). *A Grand Strategy for America*. Ithaca: Cornell University Press.
- Biden, J. R. (2022). *National Security Strategy of The United States*. Washington: White House.
- Buzan, B. (1983). *People, States, and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Wheatsheaf Books.
- Cesim, A. (2019). Tehdit Halkaları Ekseninde Çin Güvenlik Politikası. *Uluslararası Güvenlik Kongresi: Kuram, Yöntem, Uygulama Tam Metin Bildiriler*. Ankara: JSGA Yayınları.
- Collins, A. (2017). *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları* (N. Uslu, Çev). İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. New York: Sage Publication.

- Çelenk Jahangiri, C. (2019). İran'ın Tehdit ve Risk Halkaları Ekseninde Güvenlik Yaklaşımları: Teorik Bir Değerlendirme. *XI. Uluslararası Uludağ Uluslararası İlişkiler Kongresi Tam Metin Kitabı*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Dedeoğlu, B. (2018). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Dereli, A. B. (2023). Nitel Veri Analizi Üzerine Bir Keşif: Veriyi Anlamlandırmak. Taşdemir, E. ve Dereli, A. B. (Ed.), *İletişimsel Bağlamda Nitel Araştırma: Desenler ve Veri Analizi* (ss. 45-63). Konya: Palet Yayınları.
- Dueck, C. (2008). *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*. Princeton: Princeton University Press.
- Feaver, P. (2009). What is grand strategy and why do we need it? *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2009/04/08/what-is-grand-strategy-and-why-do-we-need-it/>, Erişim Tarihi: 26.12.2024.
- Flint, C. & Taylor, P. J. (2014). *Siyasi Coğrafya: Dünya-Ekonomisi, Ulus-Devlet ve Yerellik* (F, Ereker, Çev). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Freeman, C. W. Jr., Quandt, W. B. J., Anthony, D. & Muasher, M. (2013). US Grand Staretegy in the Middle East: Is there One?. *Symposium: U.S. Grand Strategy in the Middle East*. Middle East Policy Council, January 16.
- Fukuyama, F. (1989). The End of History? *The National Interest*, No. 16 Summer, 3-18. <https://www.jstor.org/stable/24027184>.
- Gilpin, R. (2020). *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Polisiği* (M, Duran, S, Oktay, M, K, Ceyhan ve G, Polat, Çev). Ankara: Kripto.
- Köse, T. (2021). ABD Grand Stratejisinde Düzen Kurma Yaklaşımından Kaos Yönetimine Geçiş. *Kriter Dergi*, 60 (6).
- Layne, C. (2007). *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca: Cornell University Press.
- Marshall, T. (2018). *Coğrafya Mahkumları* (M. Doğruer, Çev). İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Mearsheimer, J. & Walt, S. M. (2016). The Case for Offshore Balancing A Superior U.S. Grand Strategy. *Foreign Affairs*.
- Morgan-Owen, D. (2020). It Was Grand, But Was It Strategy? Revisiting the Origins Story of Grand Strategy. *The Strategy Bridge*. <https://thestrategybridge.org/the-bridge/2020/5/4/it-was-grand-but-was-it-strategy-revisiting-the-origins-story-of-grand-strategy>, Erişim Tarihi: 26.12.2024.
- Obama, B. H. (2010). *National Security Strategy of The United States*. Washington: White House.
- Obama, B. H. (2015). *National Security Strategy of The United States*. Washington: White House.
- Posen, B. R. & Ross A. L. (1996). Competing Visions for U.S. Grand Strategy. *International Security*, 21(3), 5-53.
- Posen, B. R. (2014). *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*. Ithaca: Cornell University Press.
- Saldana, J. (2009). *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. Sage Publications.
- Singer, J. D. (1958). Threat-Perception and the Armament-Tension Dilemma. *The Journal of Conflict Resolution*, 2 (1), 90-105. <http://www.jstor.org/stable/172848>.

- Trump, D. J. (2017). *National Security Strategy of The United States*. Washington: White House.
- Yetiv, S. A. (2008). *The Absence of Grand Strategy: The United States in the Persian Gulf, 1972–2005*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Zabun, F. (2020). Grand Strateji ve Biden Dönemi ABD'nin Türkiye Dış Politikası. *Daktilo 1984*.
<https://daktilo1984.com/forum/grand-strateji-ve-biden-donemi-abdnin-turkiye-dis-politikasi/>,
Erişim Tarihi: 26.12.2024.

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Şeyma Tok %100 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Şeyma Tok contributed 100% to the study.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicable to this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

TÜRKİYE’DE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ VE 1990’LI YILLARDAKİ TÜRKÇÜ-“TURANCI” DERGİLERİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

(Comparative Analysis of Turkist-Turanist Journals in the Early Republic Period and the 1990s in Turkey)

Duygu ÇANAKCI¹

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Submission Date: 09.11.2024

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 26.12.2024

Doi: 10.53507/akademikdusunce.1582190.

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de erken Cumhuriyet dönemi ve 1990’lı yıllarda yayınlanan Türkçü-Turanı dergileri analiz etmektedir. Bu bağlamda milliyetçi fikirlerin yansıması tarihsel arka plan doğrultusunda karşılaştırmalı perspektifle incelenmiştir. Bu özelliklere yön veren tarihsel ve toplumsal gelişmelerden, iç ve dış dinamiklerden bahsedilmiştir. Türkiye’de milliyetçilik farklı ideolojilere ve söylemlere nüfuz etmiş bir ideolojidir. Bilhassa Kemalist milliyetçilik erken Cumhuriyet döneminde resmi milliyetçilik tanımının bileşeni olarak kullanılmıştır. Soğuk Savaş’ın sona ermesi 1990’larda Türkiye için yeni siyasi alanlar yaratmıştır. Milliyetçilik bu dönemde önemli ölçüde yükselişe geçmiştir. Bu nedenle, 1990’larda milliyetçilik toplumun, devletin, kültürün, eğitimin ve dış politikanın tüm alanlarında önemli etkileri olan bir ideolojidir. Bu bağlamda, bu çalışmada benimsenen temel yöntem dönemin milliyetçi dergilerinin (1930’lu ve 1990’lı yıllardaki) araştırılmasıdır. Bu çalışmada, bahsedilen etkenler bağlamında, Türkçü-“Turancı” dergiler *Atsız Mecmua*, *Orhun*, *Yeni Orkun*, *Orkun* ve *Türk Yurdu* incelenmiştir. Tarihsel, sosyo-kültürel ve kavramsal arka plan çerçevesinde Türkçülük, Pan-Türkizm, milli kimlik ve Türkiye’de “öteki” olmak tartışılmıştır. Böylece tüm bu değişim ve sürekliliği de çalışmada yapılan karşılaştırma üzerinden görebilmek mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Türkçülük, Turancılık, Pan-Türkizm, Milliyetçilik, Milli Kimlik.*

ABSTRACT

This study analyzes Turkist-Turanist journals published in the early Republic period and the 1990s in Turkey. In this context the reflection of nationalist thoughts is searched through a comparative perspective by drawing on historical background. Internal and external dynamics, historical and social developments bearing upon these features are also mentioned. Nationalism is an ideology which has penetrated a whole array of different ideologies and discourses in Turkey. Kemalist nationalism has been used as a component of the official nationalism’s definition in the early Republican period. The end of Cold War has created new policy areas for Turkey in the 1990s. Nationalism have increased significantly in this period. Nationalism is an ideology with substantial effects in all aspects of society, state, culture, education and foreign policy in the 1990s. In this context, the main method adopted in this study is the researching the period’s (in the 1930s and 1990s) nationalist journals. In this study, within the context of mentioned factors, Turkist-“Turanist” journals *Atsız Mecmua*, *Orhun*, *Yeni Orkun*, *Orkun* and *Türk Yurdu* are examined. Turkism, Pan-Turkism, national identity and “being other” in Turkey are discussed in the frame of this historical, socio-cultural and theoretical background. So it can be possible to see all this change and continuity, with the comparison in this study.

Keywords: *Turkism, Turanism, Pan-Turkism, Nationalism, National Identity.*

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, d.canakci93@gmail.com, Orcid: 0000-0003-3327-6903.

Giriş

İlk olarak belirtmek gerekir ki Türkiye’de her ne kadar resmî ideolojiler arasında yer almamış olsa da Pan-Türkizm’in yazın dünyasına yansıdığı görülmektedir. Elinizdeki çalışmada Türkçülük, Turancılık ve her ne kadar doğrudan aynı anlamda olmasa da Pan-Türkizm düşüncelerinin yazın hayatına nasıl yansımış olduğu analiz edilmeye çalışılacaktır. Analiz yapılmaya çalışılırken karşılaştırmalı yöntem başvurulacaktır. Bu amaçla çalışma içinde iki dönem seçilmiştir, bunlardan biri erken Cumhuriyet dönemi, bir diğeri ise 1990’lı yıllardır. Fakat önemle belirtmek gerekir ki dönemin değişen konjonktürünü daha iyi görebilmek adına 1980’li yılların sonuna da değinilecektir. Bahsedilen karşılaştırmalı analiz, ilgili sayıları tarafımdan “seçici” olarak taranıp incelenmiş olan 1930’lu yıllardaki *Atsız Mecmua*, *Orhun*; 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yıllardaki yazına ilişkin olanlar ise *Yeni Orkun*, *Orkun* ve *Türk Yurdu* üzerinden yapılacaktır. Bu dergilerin seçilme nedenlerinden biri, sürekliliği anlamak ve anlamlandırabilmek adına 1930’lardaki bahsi geçen her iki derginin sahibinin, Türk milliyetçiliği denildiğinde akla gelen ilk isimlerden biri olan, H. Nihal Atsız oluşudur. Kaldı ki H. Nihal Atsız her iki derginin yazı kadrosunda da yer almaktadır. Bu şekilde, 1931’de Türk Ocakları’nın kapandığı, Pan-Türkçülüğün resmî politika olarak benimsenmediği, bir taraftan da ulus-devlet ve milli kimlik inşasının olduğu dönemde Türkçü-“Turancı” yazında hangi temaların ve konuların ele alındığı önem taşımaktadır. Aynı şekilde 1980’lerin sonuna doğru ve 1990’lı yıllarda değişen iç ve dış dinamiklerle milliyetçiliğin yükselişe geçmesi ve zaman zaman kesintilere uğramış olsa da benzer yayınların devamı niteliğinde olan bahsi geçen dergilerin varlığı karşılaştırmalı bir analizi mümkün kılmaktadır. Türk Ocakları’nın yayın organı olan *Türk Yurdu* dergisinin 1990’lı yıllardaki varlığı da ayrıca dikkate değerdir.

Bahsedilen tüm bu genel ekseninde temel sorunsal ve amaç, Türk ulusal kimliği inşasının yoğun olduğu erken Cumhuriyet döneminde yazın hayatındaki Türkçü-“Turancı” bakış açısını *Atsız Mecmua* ve *Orhun* üzerinden, 1980’li yılların sonu, 1990’lı yıllarda değişen konjonktür etkisiyle kısmen değişen/değişmeyen yönleriyle aynı konuyu *Yeni Orkun*, *Orkun* ve *Türk Yurdu* dergileri üzerinden dönemlerin arka planını da göz önünde tutarak karşılaştırmalı analiz yapmaya çalışmak olacaktır. Bahsedilen doğrultuda öncelikle millet, milliyetçilik, vatandaşlık, Türkçülük, Turancılık ve Pan-Türkizm kavramları açıklanmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise dönemin arka planı ele alınırken tarafımdan “seçici” olarak taranan dergilerden örnekler verilecektir. Çünkü çalışmanın bir anlamda amacını da ortaya koyan temel sorunsalda görülebileceği gibi erken Cumhuriyet döneminde Türk ulusal kimliğinin inşası oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Aynı şekilde 1990’lı yıllarda bilhassa Sovyetler Birliği’nin dağılıp Orta

Asya ülkelerinin bağımsızlığını kazanması, Bulgaristan Türkleri örneklerinde olduğu gibi 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren “dış Türkler” ya da “esir Türkler” vurgusunun gündemde olduğu, Orta Asya ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla yeniden farklı açılardan canlanan Pan-Türkizm konusu da arka planda literatür taramasından yararlanılarak açıklanacaktır. Türkçü-“Turancı” yazında kalemin “sertleştiği” dönem olan İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) yıllarında Pan-Türkçülüğün yükselişi, “ırkçı” tonlamaların artışı ve dolayısıyla yazın hayatına yansımaları açısından bir kırılma noktası olması nedeniyle çalışma içinde bu dönemin ayrı bir yere konularak ele alınmayacağı önemle belirtilmelidir.

1. Kavramlar ve Kavramların “Yaratımı”nın Tarihsel Arka Planı

Bir olguyu, durumu ya da karşılaştırmayı anlayabilmek adına kavramlar önem taşımaktadır. Ancak diğer yandan kavramların içeriğinin nasıl doldurulduğu, başka bir deyişle nasıl “yaratıldığı” da oldukça önemlidir. Bunu anlayabilmek için tarihsel arka plan en az kavramlar kadar önem taşımaktadır. Çünkü her ne kadar genel kabuller olsa da bir kavramın anlamı tarihsel sürece, pratikteki kullanım haline göre bazen farklılıklar gösterebilmektedir. Bahsedilen nedenle öncelikle millet, milliyetçilik, vatandaşlık kavramlarına yer verildikten sonra kısa bir tarihsel arka plan ile Türkçülük, Turancılık/“Turancılık”¹ ile Pan-Türkizm kavramları açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1. Millet, Milliyetçilik ve Vatandaşlık Üzerine

Öncelikle literatürde millet/ulus, milliyetçilik/ulusçuluk gibi kavramlara yönelik farklı yaklaşımlar olduğu belirtilmelidir. Buna göre, en genel tanımıyla millet, “(...) tarihî bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihî belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir inşa topluluğunun adı olarak tanımlanabilir” (Smith, 2014: 32). Buna göre, millet kavramından bahsedildiğinde milliyetçilik, vatan, vatandaşlık, milli semboller, tarih, toplumsal hafıza, kültür, eğitim ve ortak birçok değer ön plana çıkmaktadır. Ancak bir yandan, ortak değerlerin dışında bırakılanlar olduğu ve “ötekileştirildiği” de bilinmektedir. Milletle ilgili kavramsal çerçeveye geri dönüldüğünde “ulus hayal edilmiş bir siyasal topluluktur” (Anderson, 2011: 20) şeklinde bir tanım da karşımıza çıkmaktadır. Yine başka bir tanıma göre, “ulusçuluk temelde siyasal birim ile ulusal

¹ Kavramsal çerçevede daha detaylı açıklanacak olmakla birlikte önemle belirtmek gerekir ki çalışma içerisinde, literatürdeki genel ve asıl anlamında kullanıldığında Turancılık kavramı Turancılık, Türkiye’deki resmî kaynaklardaki kullanımında olduğu gibi Pan-Türkçülük anlamında kullanıldığında ise “Turancılık” olarak yani tırnak içinde yazılması tercih edilmiştir. Ayrıca metin içerisinde doğrudan yapılan atıflarda, bilhassa “seçici” olarak tarafımdan taranan Türkçü-“Turancı” dergilerden yapılan doğrudan alıntılmalarda, yazıldığı dönemdeki Türkçe imlâ hatalarının da aynı şekilde verildiği önemle belirtilmelidir.

birimin çakışmalarını öngören siyasal bir ilkedir” (Gellner, 1992: 19). Görüldüğü üzere millet kavramına dair kesin bir tanım bulunmamaktadır, sadece genel çerçevesinin çizilmesi ve temel ortak noktalarının belirtilmesi amaçlanmaktadır. Başka bir deyişle, “elimizde eksiksiz bir liste yok; burada kesin bir ulus tanımı vermiyor, ortak bir doku, bir örüntü teşhis etmeye” (Calhoun, 2009: 7) çalışılmaktadır.

Milliyetçilik kavramı ise duygusal bir bağ ile bir millete ait olma bilinci olabileceği gibi, ideoloji, dil, kültür, sembol ve ritüelleri içerebilmekte ya da milli iradeyi gerçekleştirecek olan toplumsal ve siyasi hareketleri de kapsamaktadır (Smith, 2014: 119). Anlaşılabileceği üzere milliyetçilik, siyasal ve toplumsal başta olmak üzere birçok alanla ilgilidir. Kaldı ki milliyetçilik ideolojisi, aynı zamanda modern milletleri meşrulaştırmanın araçlarından birisidir (Smith, 2002a: 58). Bu nedenle milliyetçiliğin, kimlik, milli kimlik ve vatandaşlık kavramlarıyla da çok sıkı bir ilişki içinde olduğu söylenebilir. Diğer taraftan, milliyetçiliğe dair “resmî milliyetçilik”, “popüler milliyetçilik”, “teritoryal milliyetçilik”, “etno-sembolcü milliyetçilik” gibi çoğaltılabilecek farklı yaklaşımlar bulunmaktadır.²

Diğer taraftan, bir millet ya da milli kimlik inşası söz konusu olduğunda öne çıkan konulardan bir diğeri ise vatandaşlıktır. Vatandaşlık, hukuki ve siyasal statü olmakla birlikte “(...) aynı zamanda bireyin topluluğa eklemlenmesi ve siyasal-kamusal alanla kurduğu ilişkinin de ifadesidir” (Üstel, 1999: 80). Bu nedenle millet ve vatandaşlık ilişkisine bakıldığında, modern demokratik millet kavramı siyasal ve hukuki bağlamda vatandaşlığa ilişkin olmakla birlikte, aynı zamanda bir üyesi olduğu topluluğa ilişkin ortak duygusal bağları ve dolayısıyla tüm bunlar arasındaki gerilimi de içermektedir (Schnapper, 1995: 9). Başka bir ifadeyle, vatandaşlık kavramı milli kimlikle bir yandan birbirlerini tamamlarken, diğer yandan gerilimleri ve çatışmaları barındırmaktadır. Kaldı ki modern ulus-devlet inşası sürecinde bu gerilimler arasında “ötekileştirilme” pratiklerinin varlığı ayrı bir öneme sahiptir.

1.2. Turancılık, Pan-Türkizm, Türkçülük ve Türkiye

Turancılık, Türkçülük ve Pan-Türkizm kavramlarının genel çerçevesi verilirken, bu kavramların ortaya çıkışını sağlayan, başka bir deyişle Eric Hobsbawm’ın belirttiği “icat edilmiş pratikler” (2006: 13) gibi, kavramların “icat edilmesini” sağlayan arka plana da değinilecektir.

² Milliyetçilik ve millet kavramlarına ilişkin daha detaylı çalışma örnekleri için bkz. Gellner, 2012; Hobsbawm, 2010; Özkırımlı, 1999; Smith, 2002b.

Türkiye’de bu akımların nasıl geliştiğinin arka planını görebilmek için öncelikle Osmanlı İmparatorluğu’nun 19. yüzyıldaki gelişmelerini, aldığı yenilgileri, toprak kayıplarını; ortaya çıkan siyasi düşüncelerin inandırıcılığını nasıl yitirdiğini göz önünde tutmak gerekmektedir (Landau, 1999: 111). Kaldı ki birtakım ideolojilerin yeni ulus-devlete aktarılamayacağı Mustafa Kemal’in “(...) Ne İslamcı bir Birlik ne de Turancılık bizim için bir öğreti ya da mantıklı siyasa oluşturamaz” (Landau, 1999: 112) sözünden de anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün demecinde de geçen Turancılık, “(...) ilkin Macaristan’da ortaya çıkan siyasal yazında ve sonra Osmanlı topraklarında belirlemeye başladığı biçimiyle ele alındığında Pan-Türkçülükten daha geniş bir coğrafi alanda yaşayan çeşitli halkların birliğini ifade ediyordu. Ancak İkinci Meşrutiyet’ten sonra Turancılık ile Pan-Türkçülük terimleri eş anlamlı olarak kullanıldı” (Özdoğan, 2015: 27). Esasen Turancılık ve Pan-Türkçülük kavramları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre, Turancılık, “(...) Pan-Türkçülük terimine göre daha simgesel ve duygusal bir anlam taşıyordu. Yine 1930 ve 1940’larda, Türkiye Cumhuriyeti’nin siyasal sınırları dışında yaşayan Türkî halklarla ortak tarihsel, etnik kökenlerden söz edildiğinde genellikle ‘Turani’ terimi kullanılıyordu” (Özdoğan, 2015: 27). Bahsedilmeye çalışılan Turan kavramının içeriği de farklı şekillerde doldurulmaktadır, başka bir deyişle başta da belirtildiği üzere “icat edilen” kavramların içeriğinin tarihsel arka plan etkisiyle nasıl şekillendiği de ayrı bir önem taşımaktadır. Bahsedilen duruma Macar ile Türkiyeli Turancıların Turan kavramına yaklaşımı örnek verilebilir. Macar Turancılarında “Turanlı halklar” geniş bir yelpazede tanımlanırken, Türkiye’deki Turancı hareket “Turanlı halkları” onlara göre çok daha sınırlı tutmakta, hatta gelecek için planladığı Büyük Turan Birliği’nin içerisine Türkler dışındaki diğer “Turanlı halkları” dâhil etmemektedir (Önen, 2008: 406-407).

Turan sözcüğünün kökenine bakıldığında da benzer farklılıklar görülmektedir. Buna göre, eski bir İran efsanesinde yer alan ve Farsça bir sözcük olan Turan, yaklaşık olarak eski Sovyet Türkistanı’na denk gelen coğrafi bölge olup, 19. yüzyılda bilhassa Macaristan’daki Türkoloji çalışmalarının sonucu olarak Türkî lehçe ve dillerin dışında Ural-Altay dil ailesini sembolize eden, sonrasında yine Macaristan’da ortaya çıkan bir siyasal hareketi içeren farklı anlamlara gelen bir kavramdır (Özdoğan, 2015: 28). Görüldüğü üzere özü kısmen aynı kalsa da dönemden döneme farklı anlamlara gelmektedir. Aynı durum Ziya Gökalp’in tanımında da görülebilir. Buna göre, “Ziya Gökalp, ‘Turan’ı, ‘bütün Türkî halkları kapsayan büyük Türkistan’ anlamında kullanıyordu. (...) 20. yüzyıldan bu yana çeşitli popüler ve resmî Türk

kaynaklarında ‘Turancılık’ Pan-Türkçülük anlamına geliyor ve bu sözcükler birbirinin yerine kullanılıyor” (Özdoğan, 2015: 28, 29).³

Turancılık kavramından ve kavramın gelişiminin arka planından sonra belirtilen nedenle yine onunla yakın anlamlarda kullanılan Pan-Türkçülük/Pan-Türkizm kavramına değinilecektir. Buna göre, “Pan-Türkçülük, özel olarak bütün Türkî halklar arasında kültürel ya da siyasal bir birlik anlamına gelmektedir. Kültürel anlamında bu birlik dil birliğine dayanır” (Özdoğan, 2015: 29). Görüldüğü üzere Turancılık ile Pan-Türkçülük kavramlarının farklılıklar içermekle birlikte yakın anlamlara geldiği söylenebilir. Bahsedilen tüm bu kavramsal çerçevede kavramların arka planda nasıl işlevselleştiril(me)diğine de değinmek gerekirse öncelikle Türkiye’nin resmî ideolojisinde Pan-Türkçü düşüncenin yer almadığı sonucuna varmak mümkündür. Bahsedilen durumu biraz daha açmak ve temellendirmek gerekirse “Suriye’nin Alexandretta ilçesinin 1930’ların sonlarında Türkiye tarafından ilhaki ve Hatay adını alması gibi çok az bir iki örnek dışarıda tutulmak kaydıyla siyasal Pantürkçülük, özellikle onun irredentist etmenleri uygun görülmedi ve özendirilmedi” (Landau, 1999: 113). Başka bir deyişle, dönemin diğer iç ve dış dinamiklerinin de etkisiyle Pan-Türkçü eğilimlere siyasal anlamda yer verilmemiştir. Diğer taraftan, önemle belirtmek gerekir ki; 1934-1936 yılları arasında Kıbrıs ve Balkanlar’daki gibi, Türklerin Türkiye’ye göç etmesi özendirilmiş ve Bulgaristan Trakya’sında Pan-Türkçü eğilimli derneklerin varlığı söz konusu olsa da Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından bu eğilimdeki derneklerin desteklenmediğine ya da resmî politikalarda Pan-Türkçü bir anlayışın olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır (Landau, 1999: 113).

Yukarıda en genel hatlarıyla verilmeye çalışılan kavramlar dışında önemli olan bir diğer kavram ise Türkçülük’tür. Buna göre Türkçülük, “Türk milletini yükseltmek demektir” (Gökçalp, 2014: 32). Ziya Gökçalp’in *Türkçülüğün Esasları*’nda açıkladığı üzere lisani, ahlâki, hukuki, iktisadi, felsefî, siyasal alanlarda Türkçülük söz konusudur. Bilhassa kültürel, ki burada da dil açısından, Türkçülük oldukça önemlidir. Çünkü başta Gökçalp olmak üzere diğer Türkçü isimler tarafından milli kültüre ve Türk dilinin konuşulmasına ayrı bir önem verilmektedir. Gökçalp’e göre “millet; lisanca, dince, ahlâkça ve bedîyatça (güzel sanatlarca) müşterek olan, yani aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan (oluşan) bir zümredir” (2014: 37, 38) ve

³ Çalışmanın başında önemle açıklandığı ve yine yukarıdaki atıfta Özdoğan’ın da belirttiği üzere, literatürdeki genel anlamı dışında “popüler ve resmî Türk kaynaklarındaki” gibi Pan-Türkçülük anlamında kullanıldığında anlam karışıklığı olmaması adına çalışma içerisinde Turancılık kavramının tırnak içinde yazılması tercih edilmiştir.

“Türk, bir milletin adıdır” (2014: 40). Milletin ideallerinin büyüklüğünü anlamak için bazı sınıflandırılmaların yapıldığı bilinmektedir. Türkçülük açısından Turan idealinin önemine değinen Gökalp bahsedilen durumu, “o halde Türkçülüğü, mefkûresinin büyüklüğü noktasından üç dereceye ayırabiliriz: Türkiyecilik, Oğuzculuk yahut Türkmencilik, Turancılık” (2014: 43) şeklinde açıklamaktadır. Türkçülük, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan yenilgilerin, bilhassa da 1912-1913 Balkan Savaşları yenilgisinin, sonrasında öne çıkan siyasi akımdır. 1911 yılında Türk Ocağı’nın kurulmasından, İttihat ve Terakki ile Türkçülüğün siyasi bir örgüt olma bilincinin kazandırılması ve zamanla Türk milliyetçiliğine dönüşmesi benzer döneme rastlamaktadır (Akşin, 2009: 384-385). Bu bağlamda önemle bir kez daha belirtmek gerekir ki izlenen politikalarda Türkçülük önem taşırken, resmî ideolojide Pan-Türkçülük gibi bir hedef bulunmamaktadır. Peki, resmî ideolojide böyle bir hedef olmadığına göre, erken Cumhuriyet dönemindeki resmî politikalar nelerdir ve bahsedilen konjunktürde Türkçü-“Turancı” yazında hangi konular ele alınmaktadır?

2. Erken Cumhuriyet Dönemi ve Türkçü-“Turancı” Yazın

Bahsedilen kavramsal çerçeveye ışığında öncelikle erken Cumhuriyet döneminin resmî politikalarından olan ve dönemin birçok uygulamasında izleri görülen Türk ulusal kimliğinin inşası ve dönemi için önemli bir ideoloji olan “Kemalist ulusçuluk” genel hatlarıyla ele alınacak, sonrasında çalışmanın merkezini oluşturan 1930’lardaki Türkçü-“Turancı” yazından *Atsız Mecmua* ve *Orhun* örnekleri detaylı olarak incelenecektir.

2.1. Erken Cumhuriyet Döneminin Tarihsel Arka Planı: Türk Ulusal Kimliğinin İnşası ve “Kemalist Ulusçuluk”

Öncelikle belirtmek gerekir ki Türkiye’de erken Cumhuriyet dönemine damga vuran konulardan biri “çoğunluğu” oluşturan Türk, Sünni-Müslüman grubu temel alarak daha öncesinde başlayan ulus-devletleştirme çalışmaları ve Türk ulusal kimliği inşasıdır. Bu nedenle dil, tarih, kültür gibi konular oldukça önem taşımış, bu nedenle hukuki olarak “üst kimlik” olan vatandaşlık tanımı içine alınan, ancak pratikte sıklıkla etnik kökene vurgu olduğundan “alt kimlikleri” nedeniyle dışlanan azınlıklar başta olmak üzere “diğer” gruplara karşı da “Türkleştirme” politikaları başta olmak üzere birçok politika uygulanmıştır.⁴ Belirtmek gerekir ki burada “üst kimlik” ile vatandaşlıktan, “alt kimlik” ile de bireyin içine doğduğu grubun kimliğinden bahsedilmektedir (Oran, 2004: 18). Erken Cumhuriyet döneminde izlenen politikalar içinde oldukça önemli bir role sahip olan Türk ulusal kimliği inşasının hangi unsurlar

⁴ “Türkleştirme” politikalarını ele alan bazı çalışma örnekleri için bkz. Aktar, 2000; Bali, 2010.

üzerine temellendiği ya da hangi unsurların işlevselleştirilmesiyle sağlandığı konusuna değinmek yerinde olacaktır. Türk ulusal kimliğinin öncelikli olarak din üzerine temellenirken, sonrasında ise “Türkleştirme yoluyla Batılılaştırma” (Yıldız, 2013: 115) ile daha farklı, daha “seküler” bir yapıya doğru yöneldiğini söylemek mümkündür. Ancak belirtmek gerekir ki Türk ulusal kimliğinin inşası dönemden döneme farklı iç ve dış dinamiklerle şekillenmiştir.⁵ Tüm değişim ve dönüşümler olurken bir diğer yandan Türk ulusal kimliğinin inşasına etkide bulunan “öteki” imgeleri de bulunmaktadır, bu durumla bir yandan “yaratılan” kimliğin meşruluğu sağlanırken, diğer yandan tarihsel yaşanmışlıklarla temellendirilmektedir. Çünkü savaş yıllarında “kendisinin karşısında, parçalanmasını ve dağılmasını isteyen, egemenliği altındaki Hıristiyan halklar ve emperyalist devletlerden oluşan geniş bir koalisyonla uğraşmak zorunda kalmak, Türk ulusal kimliğinin oluşumunu önemli ölçüde belirlemiştir” (Akçam, 2008: 60). Yani tarihsel ve toplumsal deneyimler “Kemalist ulusçuluk” anlayışını da etkilemiştir. Türk ulusal kimliğinin Kemalist tanımında Türk, Türk kültüründen gelen, Türkiye’de yaşayan ve Müslüman olan kişileri kapsamaktadır ve bu nitelikleri taşımayanlar bilhassa da, çoğunlukla “asimile edilemez” olarak nitelendirilen, gayrimüslimler azınlık kabul edilmektedir (Akgönül, 2011: 127-128). Dönem konjonktüründe ulus-devlet yaratımı ve homojen bir toplum inşasının hâkim olması nedeniyle, her ne kadar hukuki olarak vatandaşlık bağı üzerinden Türk vatandaşlığına vurgu olsa da, bazı politikalar ve söylemlerde zaman zaman dinî ve/veya etnik vurgular öne çıkmaktadır.

Diğer taraftan, 1930’lu yıllarda Türk ulusal kimliğinin inşasına dair bazı çalışmalar da yapılmıştır. Türk Tarih Tezi, Türk Dil Kongreleri, Güneş Dil Teorisi bunlar arasında sayılabilir. Hatta “Birinci Türk Tarih Kongresi Tarih Tezi’nin ve Türklüğü meydana getirenin ne olduğuna dair Resmî görüşün kabulüyle sona ermiştir: ırk, etnisite ve uzun ihtişamlı bir tarih Türklüğün yapı taşlarıdır” (Çağaptay, 2009: 84). Bu şekilde bir yandan “unutulan ulusal kimliğin yeniden keşfi” sağlanırken, diğer yandan Orta Asya’dan göç eden Türklerin aynı zamanda medeniyetin taşıyıcısı olduğu öne sürülmüş, bir diğer taraftan “dış Türklerle” olan ilişkiler kültürel boyuta taşınmıştır (Yıldız, 2013: 109-110). Türk ulusal kimliğinin inşasında tarih, coğrafya, kültür, dil gibi alanlara ağırlık verilmiştir. Kaldı ki 1930’lu yıllarda yapılan bu gibi kültürel ve sosyolojik çalışmalarda Türk ırkı vurgusunun daha baskın oluşu Pan-Türkçülük açısından olumlu karşılanmıştır. Pan-Türkizmin, Türk ulusal kimliğinin inşası ve “Kemalist ulusçuluk”tan farklılıkları olduğu ve Türkiye’de resmî ideolojide Pan-Türkçülüğün yer almadığı bir kez daha

⁵ Erken Cumhuriyet dönemi ve geç dönem Kemalizmi döneminde Türk ulusal kimliği konusunda ve ulusal kimliğin şekillenmesinde izlenen politikalarla ilgili literatürdeki detaylı bazı çalışma örnekleri için bkz. Çağaptay, 2009; Yıldız, 2013.

belirtilmelidir. Şöyle ki; “Pan-Türkçülük Kemalist ulusçuluktan irredentizm üzerindeki vurgusuyla ayrılmaktaydı. Kemalizm, pan-Türkçülüğü resmî devlet ideolojisi olmaktan çıkarmış ve dış Türkler üzerindeki vurguyu hafifletmiştir” (Yıldız, 2013: 108). Görüldüğü üzere “Kemalist ulusçuluk” ile Pan-Türkçülerin amaçları birbirinden farklıdır. Hatta dönemin konjonktürü de göz önünde tutularak “Kemalistlerin” Pan-Türkçülerin çalışmalarını dikkatle takip ettiklerini ve bazı durumlarda engellediklerini de belirtmek gerekmektedir (Yıldız, 2013: 108).

Diğer taraftan, her ne kadar Pan-Türkçüler ile “Kemalist kadro” aynı açıdan bakmayıp, “Kemalistler” Pan-Türkçü faaliyetlere mesafeli yaklaşıyorlar da Pan-Türkçülerin dönem içinde izlenen bazı politikaları kendi lehlerinde gördükleri bilinmektedir. Örneğin, Türkçe’deki Arapça ve Farsça sözcüklerin ayıklanması bazı Pan-Türkçüler tarafından Türkiye’de ve dışarıda yaşayan Türklerin ortak dilinin yaratılması şeklinde değerlendirilmiştir (Landau, 1999: 117). Başka bir deyişle, izlenen resmî politikalar ile bazı ideolojilerin kesiştikleri durumlar nedeniyle bahsedilen farklı eğilimlerin tek bir potada eritilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Daha net bir ifadeyle, “Kemalist ulusçuluk”, “mümkün olan her fırsatta potansiyel rakiplerini saf dışı etmiş, mevcut kurumları uyumlulaştırmış ve pan-Türkçülük dâhil çeşitli ideolojik unsurları kendi bünyesinde massetmiştir” (Yıldız, 2013: 110).

2.2. 1930’lu Yıllardaki Türkçü-“Turancı” Yazın: *Atsız Mecmua* ve *Orhun* Örnekleri

Öncelikle Hüseyin Nihal (Atsız) tarafından 1931-1932 yılları arasında on yedi sayı olarak çıkartılan *Atsız Mecmua*’ya yer verilecektir. Buradaki “Atsız” ifadesi, Orta Asya Türk Devleti olan Gök-Türkler’de kamusal bir görevi yerine henüz getirmemiş ve kendisini kanıtlamamış gençlerin özel isim kullanamamasından kaynaklı genel simgesel bir kullanım olup, derginin kapağındaki bozkurt da aynı şekilde Orta Asya Türklerinin geçmişlerine göndermedir (Özdoğan, 2015: 184-185). *Atsız Mecmua*’nın ilk sayısı 15 Mayıs 1931’de yayınlanmıştır ki “Türk Ocakları’nın kapatılmasından (10 Nisan 1931) yalnızca bir ay sonra yayınlanmaya başlaması gayet anlamlıdır” (Özdoğan, 2015: 186). Derginin içeriğine daha detaylı olarak değinmek gerekirse, 15 Mayıs 1931’de çıkan *Atsız Mecmua*’nın kapağında yer alan slogan ya da başka bir deyişle derginin şiarı, “Ben, sen, o yok... Biz, varız...” olmuştur. İlk sayıda yer alan “Kuş bakışı” adlı bölümde yazar olarak düşülen nota da “Boz kurt” yazmaktadır. Bu durum esasen “1930’lu yıllarda Türkçü yayınlarda ilkin genellikle simgesel bir figür olarak göze çarpan bozkurt, Nihal Atsız ve izleyicilerinin takmadı adı da olmasının” (Özdoğan, 2015: 185) bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan, önemle belirtmek gerekir ki *Atsız Mecmua* köycülüğü benimsemiş olan ilk dergilerdendir (Toprak, 1984: 44). Derginin ilk

sayısında da “Kızıl-Beyaz-Siyah emperyalistler” kötülenmiş, Türk köyü ve Türk köylüsü övülmüştür. Köye verilen önem “inkılâp köyde olur. Köyde doğar. Köyde büyür” (Boz kurt, 1931: 49) sözlerinde de görülmektedir. Diğer taraftan, köycülüğün sürekliliğini ve Türk Ocakları’nın kapanmasından sonra derginin çıkmasının gerçekten de pek tesadüf olmadığını “bizde köycülüğe Resmî teşkilat haricinde ilk olarak merhum Türk Ocağı başlamıştır” (*Atsız Mecmua*, 1931a: 97) ifadelerinde görmek ve burada Türk Ocakları’nın canlı bir varlık olarak anıldığı söylenebilir.

Atsız Mecmua’da ele alınan bir diğer konu “ötekiler”dir. Ulus-devlet inşası sürecinde milli kimlik yaratımında bazen hukuken, bazen sadece pratikte dışlananlar olmuştur. Milli kültürden görülmeyen bireyler bir taraftan uygulanan bazı politikalarla “kendilerine” benzetilmeye çalışılırken, diğer yandan da farklı pratiklerle ötekileştirilmektedir. Türkçü düşüncede de “öteki”, “düşman” ya da “tehlike” ile özdeşleştirilen konular komünizm, azınlıklar, yabancılar olarak sayılabilir. Bilhassa “Anti-komünizm ve ‘Moskof düşmanlığı’, uzun süre Türkiye sağının” (Öztan, 2012: 77) temel konularından olup “ötekilere” karşı “biz” ve birlik oluşturma işlevini de sağlamıştır. Örneğin, Dergi’nin ilgili sayısında “ecnebi mekteplerinden” “(...) bu mekteplerin Türk mekteplerine üstün olan hiçbir noktası yoktur. Bu mekteplerde yalnız lisan öğrenilir. Fakat buna mukabil papazlar bu mektebe giren Türk çocuklarının bütün millî ve vatanî duygularını körletirler” (Ata, 1931: 80) şeklinde bahsedilmektedir. Yine konuyla ilgili Namık Kemal’in bir yazısına da yer verilerek yabancı eğitim kurumlarından “(...) propaganda müesseseleri” (1931: 151) olarak bahsedilmektedir. Dergi’de “düşman” imgelerine karşı dikkatli olunmasının gerekliliğine sıklıkla değinilmektedir.

Ele alınan konulardan diğeri Orta Asya ülkelerinin nüfusu, müziği, destanları iken, bir diğeri dişi bozkurt ve Türklerin ilk vatanına olan göndermelerdir. Sembolik göndermeler, “(...) Bozkurt’u kendisi için millî bir şiâr olarak” (Üstel, 2010: 298) alan Türk Ocağı’nda da görülmektedir. Diğer taraftan, sürekli olarak topluluğa göndermelerin olduğunu, “biz”den bahsedildiğini, “bizden” olmayanın, dolayısıyla “farklılıkların” dışlandığını da söylemek yanlış olmayacaktır. Bireyselliğe değil de topluluğa verilen önem *Atsız Mecmua*’daki “fert fani, cemiyet bakidir” ya da “fertler ölür... Millet yaşar” gibi sözlerden anlaşılmaktadır. Ayrıca Fransız sosyolog Emile Durkheim’in ve bu konuda ondan esinlenen Ziya Gökalp’in bahsettiği “toplumsal iş bölümü” ile “organik dayanışma”ya verilen önemi *Atsız Mecmua*’nın ilgili

sayısının şiarındaki “bütün Türkler bir ordu... Katılmıyan kaçaktır...”⁶ ifadesinden ve bu ifadeye dair “bütün Türkler bir kalp gibi çarpacak, bir kafa gibi düşünecek ve bir ordu gibi çarpışacak. Onun için diyoruz: Bütün Türkler bir ordu, katılmıyan kaçaktır” (*Atsız Mecmua*, 1931b: 191) açıklamasından anlamak mümkündür. Milli ahlâk, milli benlik, milli bütçe de ele alınan konular arasındadır. Milli benlik konusunda, bir milletin tarihi, iktisadi ve siyasi birçok düşmanı olabileceği belirtilirken tüm bunları yok edebilmek için vazifeler ele alınmıştır. Yine “milli gaye, ‘neslimizin amentüsü’ ” olarak ifade edilirken “her şey, Büyük Türkiye uğruna ve onun için” diye de belirtilmektedir (*Atsız Mecmua*, 1932: 213). *Atsız Mecmua*’nın son sayısındaki bir yazıda ise Türk gencine seslenilerek bir harita taslağına vurgu yapılmakta ve bunun kanı, dili ve gelenekleri bir olan kardeşlerinin yaşadığı yer olduğu belirtilerek; “Türk genci! Hatırından çıkarma ki: Bütün Türkler bir devlet halinde, bir bayrak altına toplanacaklardır” (K. A., 1932: 173).

Anlaşılabacağı üzere *Atsız Mecmua*’da genel olarak Orta Asya ülkeleri ve kültürü, destanlar, askere ve orduya verilen önem, kahramanlıklar, milli ahlâk, milli benlik, “düşman” ve “öteki” imgeleri, köycülük, Türkçülük gibi konular ağırlıklı olarak yer almaktadır. Belirtmek gerekir ki *Atsız*, “(...) daha çok radikal milliyetçi siyasal bir programın propagandasına kendi adanmış biridir” (Bakırezer, 2008: 353). Ancak bu yönlerine rağmen *Atsız Mecmua*’da fazla eleştirel ve “ırkçı” tona sahip yazılar pek bulunmamaktadır. Çünkü “*Atsız Mecmua*, sonraki Türkçü dergilere göre ılımlı bir tavır içerisindedir. Siyasal hedefler göstermekte temkinlidir. 1931 Türk Ocakları’nın kapatıldığı yıldır. Siyasal yönüyle Türkçülük-Turancılık yapmak sakıncalıdır. Bu nedenle Türkçülük kültürel yönüyle vurgulanmaktadır” (Toprak, 1984: 46).

Diğer taraftan, *Atsız Mecmua* dışında 1930’lu yıllarda yine H. Nihal Atsız tarafından çıkartılan bir diğer “aylık Türkçü” dergi ise *Orhun*’dur. *Orhun* dergisinin adı da Orta Asya’dan gelmekte olup Gök-Türk dönemindeki başkente ve *Orhun* yazıtlarına göndermedir (Özdoğan, 2015: 192). Derginin şiarı “ben, sen, o yok... Biz varız”⁷ olup *Atsız Mecmua*’nın künyesinde “aylık fikir mecmuası” yazarken *Orhun*’un künyesinde “aylık Türkçü mecmua” yazması da dikkat çekmektedir. Ki “*Orhun*’un başlık künyesinde kullanılan ‘Türkçü’ sözcüğünün Pantürkçü anlamda kullanıldığından kimsenin kuşkusu olmasın” (Landau, 1999: 129, 130). Dergi, 1933-1934 yılları arasında dokuz sayı olarak çıkmıştır. 1940’lı yıllarda da çıkmış olan *Orhun*’un konu çerçevesinde 1933-1934 yılları arasındaki sayıları taranmıştır.

⁶ *Atsız Mecmua Dergisinin* ilgili şiarının yer aldığı sayısının kapak sayfası örneği için bkz. Ek 1.

⁷ *Orhun Dergisinin* ilgili şiarının yer aldığı sayısının kapak sayfası örneği için bkz. Ek 2.

Buna göre, *Orhun*’un ilgili sayılarında da Türk dili “dil, milletin en değerli malıdır” sözüyle ön plana çıkarken; “ordusunu kaybeden bir millet tehlikededir” sözüyle de orduya ulusun garantisi ve devamlılığını sağlayan unsur olarak yer verilmektedir (*Orhun*, 1933: 25). Türk birliği konusunda “dünya Türkleri yalnız Türkiyedekilerden ibaret değildir” (Atsız, 1934a: 141) şeklinde ifade edilmektedir. Diğer taraftan, işlenen aynı temanın devamı niteliğinde olan bir sonraki sayıdaki yazıda ise Atsız, dil ve kültürün dışında bu kez “kan bağına dayalı” “ırkçı” düşüncelerin nüvelerini ortaya koymaktadır; “Türkler için milliyet herşeyden önce kan meselesidir. Yani Türküm diyecek olan adam Türk neslinden olmalıdır. (...) Fakat yabancı kan taşıyan bir insan Türkçeden başka dil bilmeseyse bile, o Türk değildir” (Atsız, 1934b: 157). Görüldüğü üzere bu ifadeleriyle Atsız, Pan-Türkçü yönünü ve “kan birliğine” verdiği önemi ortaya koymaktadır. Hatta “(...) bu dava, bütün Türklerin birliğinin tamamlanmasıyla gerçekleştirilecek ‘milli ülkü’ ” (Özdoğan, 2015: 192, 193) olarak resmedilmektedir. Diğer taraftan, aynı ülkenin vatandaşı olsalar da “milli ülkü”den dışlanan ve “öteki” olarak konumlandığı insanlar için düşüncelerini de şu şekilde ifade etmektedir:

Türke düşman olanlar ve bunu açıkça söyleyenler Türklük için o kadar tehlikeli değildir. Asıl büyük tehlike Türkümsü olan yabancılardır. Bunlar iyi Türkçe konuştukları ve çok defa Türkçeden başka dil bilmedikleri için Türkten ayırt edilemezler. Fakat kanlarının başka olduğunu ya bilir, ya sezerler. Onun için bunlara Türkümsü diyorum.(...) (Atsız, 1934b: 158).

Sonuç olarak, özellikle *Orhun* ile “kana dayalı ırkçı” tonlamanın ve Pan-Türkçü eğilimlerin arttığını gözlemek mümkündür. Peki, 1930’lu yıllardan sonra Pan-Türkçü eğilimlerin gitgide yükseldiği İkinci Dünya Savaşı yılları (1939-1945), öncesinde de belirtildiği üzere, bir kenara konulacak olursa 1990’lı yıllarda Türkçü-“Turancı” yazında ne gibi konular ele alınmaktadır, benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

3. 1990’lı Yıllardaki Türkçü-“Turancı” Yazın ve Erken Cumhuriyet Dönemindeki Yazın ile Karşılaştırması

Bu bölümde öncelikli olarak 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yılların başındaki konjonktür genel hatlarıyla ele alındıktan sonra bu döneme dair tarafımdan taranıp incelenmiş olan *Yeni Orkun*, *Orkun* ve *Türk Yurdu* dergilerinden örnekler verilerek 1930’lu yıllardaki Türkçü-“Turancı” yazın ile benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

3.1. 1980’li Yılların Sonu ile 1990’lı Yılların Başında Değişen Konjonktür

1990’lı yıllardaki Türkçü-“Turancı” yazına dair örneklerden bahsetmeden önce 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yılların başındaki konjonktüre genel hatlarıyla yer verilecek olup, öncesinde bahsedilen dönem ve hatta günümüzde de süreklilik arz eden Ülkücü hareketin milliyetçiliğe yaklaşımına kısaca değinilecektir. Çünkü Ülkücü hareket, 1990’lı yıllarda bilhassa Orta Asya

ülkelerinin bağımsızlığını kazanması ile yeniden Pan-Türkçü söylemleri başka bir açıdan dile getirecek gruplar arasındadır.

Ülkücülük, “ (...) etnik ve kültürel anlamda ‘öze dönüşçülük’ veya bir başka biçimde ifade edilirse ‘aslına dönme’dir. ‘Etnik özcülüğün’ ideolojik dayanağı ise, 20. yüzyılın başından beri etkili olan Türkçülüktür” (Can, 2008: 664). Diğer taraftan, Ülkü Ocakları dışında Ülkücü hareketin siyasi arenadaki temsilcilerinden önce Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP), sonrasında ise Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) “dokuz umde”yi benimsemiştir ve bunu “(...) kurumsallaştırması, ülkücü hareketin bizzat kendisine özgü birçok niteliğini bu doktrin içinde kendince sistematikleştirmesi ve ülkücü camiayı anti-komünist bir siyasî hareket olarak örgütleyip harekete geçirmesi” (Saraçoğlu, 2004: 102) söz konusudur. Kaldı ki “umde”, yani “ışık” ifadesinin doktrin için belirlenmesi, bozkurtta da olduğu gibi tesadüf değildir. Çünkü “ ‘ulusçuluğun’ (milliyetçilik) birinci ve en önemli ‘ışık’ olması ve Türk ulusuna hizmet olarak tanımlanması, öteki ‘ışıklar’ın ise vatana hizmet bakımından yorumlanması” (Poulton, 1999: 181) söz konusudur. Ülkücü harekette Pan-Türkçü eğilimleri de sezinlemek mümkündür. Kaldı ki bu durum, Alparslan Türkeş’in “ ‘bizim milliyetçiliğimiz bu talebi de kapsar: dünyanın neresinde bir Türk varsa, orası bizim ilgi alanımıza girer’ ” (Poulton, 1999: 181) sözünden de anlaşılabilir. Diğer taraftan, “Tanrı Türk’ü Korusun” ya da “Tanrı Dağı kadar Türk Hira Dağı Kadar Müslüman” ifadeleri Türkçülük, milliyetçilik ve İslâm arasındaki ilişkiye ilişkin yaklaşımlarını ortaya koymaktadır (Akgün ve Çalış, 2008: 597). Ancak bilhassa 1969 yılındaki tablo durumu daha iyi bir şekilde yansıtır hale gelmiştir, çünkü hem “ ‘İslâm’ın Türklüğün ayrılmaz bir bileşeni’ ” (Can, 2008: 674) olduğu vurgusu hem de bozkurt yerine İslâmi bir sembol olan üç hilalin benimsenmesi göze çarpan durumlardandır. Bu süreç beraberinde “Türk-İslâm Sentezi” yolunu da açmıştır. Ancak bahsedilen eğilimlerin artmasının Atsız taraftarlarının bir kısmının tepkisine yol açtığı da eklenmelidir.

Diğer taraftan, bazı dönemlerde siyasi kaygılar nedeniyle Ülkücü hareketin programının tek bileşeni Pan-Türkçü tema olmasa da, “Türk dünyası” ifadesiyle konjonktüre göre ilgili gelişmeler ve bu gelişmelere yönelik öneriler ele alınmıştır (Poulton, 1999: 182). “Dış Türklerin” zaman içinde farklı şekilde değerlendirildiği “esir Türkler” olarak da bahsedildiği bilinmektedir. Çünkü “Dış, esir ya da tutsak Türkler” diye bahsedilen kişilerin genelde komünist rejimler altında yaşamış olmaları İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu konuyu konjonktürel olarak yoğunluğu değişse de ön plana çıkartmıştır (Landau, 1999: 217). Bu dönemde “dış Türklerle” ilgili dernekler de faaliyetlerini arttırmıştır. Diğer taraftan 1970’li yıllarda Pan-Türkçü eğilim içeren Ülkü Ocakları başta olmak üzere birçok ülkücü teşkilat

kurulmuş ve tıpkı 1930’lu yıllarda görüldüğü gibi bu yıllarda da başat “düşman” imgelerinden biri komünizm olmuştur (Landau, 1999: 222).

1960’lı ve 1970’li yıllara dair bahsedilen genel çerçevedeki süreklilik 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yıllarda da görülmektedir. Bu dönemde Sovyet Bloğu’nun parçalanması sonrasında Orta Asya ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanması ve bahsi geçen bölgede Türki grupların bulunması Pan-Türkçü eğilimleri arttırırken, bir yandan da bu grupların yaşadıkları ülkelerin tepkisini çekmeme isteği esasen konjonktüre göre Türkiye’nin politikalarını şekillendirmesine yol açmıştır (Landau, 1999: 284). 1990’larda ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda Orta Asya ülkeleriyle ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Burada önemli husus “eski Sovyetler Birliği’ndeki Müslüman cumhuriyetlerin neredeyse hepsinin etrafının karayla çevrili olması, dolayısıyla dışa açılmalarının önce İran, sonra Türkiye kanalıyla mümkün görülmesidir” (Karpas, 2012: 304).

Sonuç olarak Sovyetler Birliği’nin dağılması, bağımsızlıklarını kazanan devletler ve Türkiye için Pan-Türkçü görüş ve eğilimlerin yeniden canlanmasına yol açmıştır. Ancak 1992 yılında Süleyman Demirel’in şu açıklaması temel amacın hegemonya sağlamak değil, ülkeler arası ilişkilerin geliştirilmesi olduğunu göstermek açısından önemlidir:

Türkiye’nin bu cumhuriyetlere yardımını Pantürkçü bir siyasetin izlenmesi ya da bölgesel etkiyi arttırmaya yönelik bir girişim olarak değerlendirmek büyük bir yanılğı olacaktır. Türkiye’nin Kafkaslar’da ve Orta Asya’daki yeni bağımsız devletlerin birçoğuna kültürel ve tarihsel bir çekim merkezi olduğu da akılda tutulmalıdır (Landau, 1999: 317).

Peki, bahsedilen bu resmî açıklama ve kısa bir tarihi arka plan doğrultusunda dönemin dergilerinde hangi konular ele alınmaktadır?

3.2. 1990’lı Yıllardaki Türkçü-“Turancı” Yazına İlişkin *Yeni Orkun*, *Orkun*, *Türk Yurdu* Örnekleri

Öncelikle 1990’lı yıllardaki Türkçü-“Turancı” yazına dair tarama yapılan *Yeni Orkun*, *Orkun* ve *Türk Yurdu* dergilerinden bahsedilecek olup, sonrasında daha önceki bölümde ele alınan *Atsız Mecmua* ve *Orhun* dergileri üzerinden erken Cumhuriyet dönemi ile 1990’lı yıllardaki Türkçü-“Turancı” yazın benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırılacaktır.

“Aylık Türkçü Dergi” olan *Yeni Orkun*’un ilk sayısında “ülküdaşlarla başbaşa” ifadesiyle *Orhun*’un ilk defa Atsız tarafından 1933-1934’te çıkartıldığı, sonra yayın hayatına son verildiği, 1940’lı yıllarda yeniden çıkan ve ikinci döneminde onuncu sayıdan başlayan derginin on altıncı sayısında yine kapatıldığı, daha sonrasında 1950’li yıllarda çıktığı ve bu sefer de kendiliğinden kapandığı, 1960’lı ve 1980’li yıllarda yine çıktığı, fakat uzun sürmediği ve son

olarak 1980’lerin sonunda çıkartılan *Yeni Orkun*’un sahiplerinin bütün Türkler olduğu belirtilmektedir (*Yeni Orkun*, 1988: 6). Diğer taraftan, *Yeni Orkun*’da “kimsenin bir karış toprağında gözümüz yok demek, üzerinde Türk dilini konuşan, İslâm’ı yaşayan insanlarımızın kendi topraklarında kendi devletlerini kurmalarına yardımcı olamayacağız anlamına gelmez” (Fakıoğlu, 1989: 5) şeklinde belirtilmektedir. Yine dönem içinde Türk milliyetçiliği ve Bulgaristan’daki Türklere yönelik izlenen politikalar ele alınmaktadır: “Türk milleti yalnız Türkiye’de yaşayan Türkler’den ibaret değildir.(...)Bulgaristan’daki Türklere tatbik edilen soykırımda görüldüğü gibi bütün menfi faktörlere rağmen ‘Dünya Türklüğü’ yaşamakta ve yaşama gücünün mevcut olduğunu ispat edebilmek için sıçrama hareketlerine devam etmektedir” (Yücel, 1989a: 8).

Orta Asya Türkleri ve İslâm ele alınan diğer konulardandır. Buna göre, “Orta Asya Türklüğünün milli kimliğinin tek ve en büyük koruyucusu, zırhlı İslâmiyet olmuştur. (...) Türk milliyetçiliğinin temel dinamizmi, Türk’ün büyük ideallerini besleyen ve doyuran yüce dindir” (Derinçay, 1989: 19) ifadelerinde yer bulan Türk milliyetçiliği ve din, bir “tutkal” vazifesi görmektedir. Türkçülük konusu sıklıkla ele alınmakta olup “Türkçü, dünyaya ve hâdiselere Türk görüş açısından bakan insandır. (...) Türk birliğine inanır, yani Turancıdır” (Ercilasun, 1988: 5) şeklinde tanımlanmaktadır. *Yeni Orkun*’da bu doğrultuda Turancılık tanımına da yer verilmektedir: “Bize göre Turancılık, Türk Kültür Birliğidir. Dünya Türklerinin kültürlerinde birleşmeleridir. (...) Dünyada esir Türk kalmaması temennisidir” (Erer, 1988: 7).

Diğer taraftan, dergide Gökâlâp ve Atsız gibi isimlere göndermeler de bulunmaktadır. Bu durum, “Atsız’ın 1975’te vefatından sonra ise bir durgunluk ve suskunluk dönemine girilmiştir. ‘Fetret Devri’ni hatırlatan bu dönem, *Yeni Orkun*’un yayın hayatına girmesiyle geride kalmıştır” (Deliorman, 1988: 4) şeklinde ifade edilmektedir. Bahsi geçen dönemin bir özelliği olarak ele alınan konulardan bir diğeri Türk-İslâm Sentezi’dir. Türk-İslâm Sentezi, Türk ile İslâm’ın birleşimi olarak görülmüş, sentez ifadesinin anti-tezi de içermesinden dolayı yanlış bir deyim olduğu belirtilmiştir, çünkü İslâm, zaten Türk kültürünün en önemli yapı taşlarından biri olarak görülmektedir (Çavuşoğlu, 1989a: 9). Anlaşılacağı üzere *Yeni Orkun*’da Türk-İslâm Sentezi konusuna kullanım olarak yanlış bir deyim olduğu belirtilerek bazı eleştiriler getirilmektedir, çünkü İslâm’ın Türk kültürünün zaten bir parçası olduğunun altı önemle çizilmektedir. Buna göre, İbrahim Kafesoğlu tarafından 1970’lerde geliştirilen Türk-İslâm Sentezi anlayışı, “İslâm’ın mesajlarının mizaçları ve dünya görüşleri sayesinde İslâm’ın en inanca izleyicileri, hücum taburları olan Türkler tarafından benimsendiğinde gerçek hedefini

bulacağından söz etmektedir” (Zürcher, 2014: 274). Bu durumun izleri bilhassa 1980’li yıllarda eğitim alanında görülmektedir.

Yeni Orkun’da sıklıkla ele alınan konulardan bir diğeri, bilhassa destanlarda kurt ile Türk’ün özdeşleştirilmesi konusudur. Bu durum “sembol ile milletin birbirine en uygun düşeni ise, şüphesiz kurt ile Türk’tür. Çünkü kurt, hayvanlar dünyasının pençesi en sert olanıdır. Türk ise insanlık aleminin yiğitlikte en önde bulunanıdır” (Sançar, 1988: 16) şeklinde açıklanmaktadır. “Düşman” imgeleri olaraksa genellikle emperyalist tehditler, komünizm, milli şuuru bozanlar, hürriyet düşmanları dikkat çekmektedir. *Yeni Orkun* dergisinde dönem konjonktürünün etkisiyle “dış Türkler” meselesinin geniş bir yer tuttuğu bir kez daha belirtilmelidir. “Dış Türkler” konusunda yapılması gerekenler “günümüz şartları içinde esir Türkler için, Türkiye’nin yapabileceği en büyük yardım, çeşitli yollarla dış Türkler meselesini aktüel bir durumda tutarak, Türkiye ve Türkler lehinde bir dünya kamuoyu oluşturmaya çalışmaktır” (Çavuşoğlu, 1989b: 11) şeklinde ifade edilmektedir. Aynı şekilde Türki halkların birliği ve beraberliği 1989 yılında Azerbaycan’a olan bir ziyaret üzerinden “(...) dünya üzerinde Türk Birliğini ifade eden Turan’a doğru giden yolda sanki ilk adımlarımızı atıyor gibiydik” (Yücel, 1989b: 19) sözleriyle dile getirilmektedir.

Diğer taraftan, ara ara kesintiler olsa da bir devamlılığı gösteren “Türkçü dergi” olan *Orkun*’un farklı sayılarında çokkültürlülüğe eleştiriler, dönemdeki terör olayları ve bunlara tepkiler, Körfez Harekâtı, Türkçülük, Ülkücü gençlere mektuplar, komünistler, tarih bilinci, Türk dili, orduya verilen önem, unutulmayan Türkçüler gibi konular ele alınmaktadır. Bahsedilen dönemde Türkiye’nin, bağımsızlığını kazanan Orta Asya ülkeleri için model olabileceğine dair bir inanç bulunmaktadır. *Orkun*’da dönem konjonktürünün etkisiyle Kafkasya ile ilgili yazılar da yer almaktadır. Örneğin, “Balkarya; Kuzey Kafkas Türklüğünün canıdır” (Bolat, 1998: 28) şeklinde ifade edilmektedir. Diğer taraftan, dönemin Türkçü dergilerinin genelinde olduğu gibi “İrkçılık-Turancılık Davasına” göndermeler ve eleştiriler bulunmaktadır. “Türkiye’de Türkçülük hareketi, 3 Mayıs 1944’te başlamasına rağmen, Türkçülüğün fikir ve millî şuur olarak tarihi Oğuz Han’a, Bilge Han’a kadar dayanmaktadır” (Gürbüz, 1998: 30) şeklinde ifade edilmektedir.

1990’lı yıllarda var olan Türkçü dergilerden bir diğeri *Türk Yurdu*’dur. İçeriğinde belirtildiği üzere Türk Ocağı Merkez Heyeti’nin aylık yayın organı olan *Türk Yurdu* dergisinde ele alınan konular arasında “Türkiye’nin Maarif Davası”, yurt ve dünya olaylarına bakış açıları, Türk kültürü, Türk gençliği, Türk Ocaklarından haberler bulunmaktadır. *Türk Yurdu* dergisinin kökleri çok daha eskiye dayanmaktadır. *Türk Yurdu*, 1911’de yayın hayatına başlayıp, 1931’de

Türk Ocakları’nın kapatıldığı tarihe kadar faaliyetlerini sürdürmüş olup, 1942’de yayın hayatına yeniden başlamıştır (Gümüšoğlu, 2008: 269). Esasen oldukça eski bir geçmişi olan *Türk Yurdu* dergisinde “Türk Ocakları Derneği’nin ikinci maddesine göre- ki gâye maddesidir: ‘Ocak’ milli hars, ahlâk ve mefkûrenin inkişâfı, milli birlik ve içtimaî ahengin sağlamaştırılması ve Türklüğün yüceltilmesi gayesiyle kurulmuş bir dernektir” (Kavuncu, 1988: 51) diyerek Türk Ocakları’nın kuruluş amacı belirtilmektedir. Ayrıca Türkiye dışında yaşayan “soydaşların” da Müslüman olduğunun ve Türk kültürünü benimsediğinin altı çizilmektedir (Kavuncu, 1988: 51).

Dönemin incelenen diğer dergilerinde olduğu gibi “dış Türkler” meselesi burada da yer almaktadır. İlgili yazıda Türkiye’nin neler yapması gerektiği belirtildikten sonra “(...) bu kadro, çevre Türkler vâkiasını olduğu gibi kabul edecek (Dış Türk’ler değil. Yoksa onlara göre de biz ‘dış’ oluruz), fakat bu Türk’lerin problemlerini, hâkimiyeti altında yaşadıkları ülkelerin insafına bırakmayacaklardır” (Mümtaz, 1990: 24) diyerek “dış” ifadesinin kullanımına ufak bir eleştiri de getirilmektedir. Burada “dış Türkler” konusunun ele alınmasında dönem konjonktürünün etkisi gözardı edilmemelidir. Diğer taraftan, Türkçü-“Turancı” dergilerin birçoğunda olduğu gibi “öteki” ya da “düşman” imgelerinden ve “tehdit” unsurlarından da bahsedilmektedir. Örneğin, konuya dair bir yazıda “Türkler’in bu müsâmâhası yalnız Hıristiyanlar’a değil, Yahudiler’e de olmuştur” şeklinde Türklerin himayesi altında bütün azınlıkların rahat ve huzurlu bir şekilde yaşadıkları ifade edilirken, diğer taraftan aynı yazının sonuna doğru “(...) Fakat burada şu gerçeği hatırlatmak ve açıklamak lüzumunu hissettim: ‘Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur. Müslümanlar birbirinin dostudur’ ” şeklinde yazar tarafından eklemeye yapılmaktadır (Küçük, 1988: 13). Görüldüğü üzere bu dönemde Türk kimliği kadar, Müslüman kimliği de ön plana çıkartılmaktadır ve Türklük ile İslâmiyet arasındaki bağa sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Pan-Türkizm konusunda ise “Pan-Türkizmle suçlanma korkusu” nedeniyle genç nesillerin bir kısmının Türk dünyasından kopuk yetiştiği ve hatta üniversite gençliğinde yabancılaşma durumunun dikkat çektiği belirtilmektedir (Andican, 1990: 23). Tüm bu bahsedilenler 1980’li ve 1990’lı yıllar ile erken Cumhuriyet döneminde benzer ve farklı konuların ele alındığını göstermektedir.

3.3. Genel Bir Karşılaştırma: Erken Cumhuriyet Dönemi ve 1990’lı Yıllardaki Türkçü-“Turancı” Yazının Tematik Analizi

Bahsi geçen dergilerin analizi doğrultusunda 1930’lu yıllardaki yazın ile 1980’li ve 1990’lı yıllardaki yazın arasında, her ne kadar konjonktür olarak farklılıkları olsa da, benzer birçok yönün olduğu dergilerdeki yazılardan verilen örnekler üzerinden somut olarak görülmektedir.

Aidiyet, din, “öteki” ve/veya “düşman” imgeleri, siyasal, toplumsal ve iktisadi alanlarda milli olma hali ve Türkçülük sıklıkla ön plana çıkan temalardır. Bu temaları daha da açmak gerekirse, şöyle ki; Türk kimliği, Türk dili, ulusal kültür, destanlar, halk edebiyatına dair örnekler, kahramanlık hikâyeleri her iki dönemin dergilerinde sıkça yer almakta ve Türk tarihine göndermelerin olduğu bir çerçeve sunmaktadır. Yine aynı şekilde Gökalp, Atsız gibi birçok Türkçü isim her iki döneme dair yazında sıkça yer almıştır. *Atsız Mecmua* ve *Orhun*’un hem yazarı hem de sahibi olan Atsız, 1960’lı ve 1970’li yıllarda Ülkücü hareket içinde zaman zaman tartışmalı da olsa önemli bir yer tutmaktadır.

Diğer taraftan, ilgili yazında benzerlikleri ve sürekliliği ortaya koyan temalardan bir diğeri “öteki” imgeleridir ki bunlar komünizm, emperyalistler, yabancılar, hatta azınlıklar olarak sıralanabilir. Belki burada milli kimlik ile iktisadi alanda milli bütçe ve milli burjuvazi yaratma isteğini ve bilhassa 1930’lu ve her ne kadar konu içinde değinilmese de 1940’lı yılların arka planını da görmek söz konusudur. Esasen Türkiye’de resmî politikada Soğuk Savaş Dönemi’nde anti-komünizm düşüncesi görülse ve bu durumun konjonktürel bir anlamı olsa da Türkçü-“Turancı” yazında bu durumun 1930’lu yıllarda da olduğu ve devamlılık arz ettiğini söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Çünkü Türkiye sağında “komünizm kontrolsüz, taklitçi, yüzeysel modernleşmenin/Batılılaşmanın uç noktasıdır onların tahayyülünde; yerli-millî değerleri kollayan bir modernleşme süzgecinin ihmal edilmesinin yol açacağı manevî boşluğun dibindeki uçurum komünizm” (Bora, 2012: 16) olarak görülmektedir. Başka bir deyişle, komünizmin her daim başat “düşman” unsur olması pek şaşırtıcı değildir. Ayrıca Atsız’ın “ırkçı” düşüncelerinde de zaten bu gibi “düşman” imgelerinden yola çıkarak birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi ve “biz” oluşturabilmek adına toplumsal anlamda sadece “Türk ırkı”na dayanan bir homojenleştirme yapılmasını istediği sonucuna varılabilir. Çünkü “Atsız’ın ırkçı görüşlerinin tek sonucu Türkiye dışındaki Türklerin birleştirilmesi, yani Turan hayali değildi. (...) Onun ırkçı milliyetçiliğinin belki de asıl ayırt edici yanı, Türkiye içinde de bir millî birliğin sağlanması gerektiği üzerine olan vurgusuydu” (Arslan, 2008: 417).

Diğer taraftan, örf-âdetlere vurgu, Türk gençliğine atfedilen önem, milli eğitim, dil birliği, milli birlik, Türklerin ana yurdu, Türkçülük, Türk tarihi, askere ve orduya verilen önem gibi temalar bahsedilen her iki dönem yazınında da ele alınmaktadır. Kaldı ki aidiyet bağlamında sürekli olarak “biz” vurgusunun dergilerin gerek şiarında gerekse içeriklerinde yer alması bir yandan birlik ve beraberliğe önem verildiğini gösterirken, diğer yandan genel olarak “biz” dışındakilerin dışlanacağı ve “farklılıklara” pek de yer verilmeyeceğinin bir yansıması

olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Türkçü-“Turancı” yazında Turancılık konusu yoğunluğu değişse de ele alınan konular arasındadır.

Belirtmek gerekir ki bu kadar benzer noktalara rağmen iki dönem Türkçü-“Turancı” yazını arasında farklılıklar da bulunmaktadır. Örneğin, bilhassa 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yılların başında değişen konjonktürün de etkisiyle ele alınan dergilerde de görüldüğü üzere “dış Türkler” ya da “esir Türkler” konusuna sıkça değinilmektedir. Yine aynı şekilde 1944 yılındaki “İrkçılık-Turancılık Davası” olarak da bilinen ve önemli isimlerin bir süreliğine tutuklandığı olaya dair tepkilerin izlerini görmek hâlâ bile söz konusudur. Diğer taraftan, belki de en önemli değişim noktalarından bir diğeri her ne kadar dönemin bazı dergilerinde ifade şekli olarak eleştirilmiş olsa da “Türk-İslâm Sentezi” konusudur. Türk kimliği yanında sürekli olarak Müslüman kimliğinin vurgulanması hem dönemin iç ve dış dinamiklerinin bir sonucu iken, hem de 1960’lı yılların sonu ve 1970’li yıllarda Ülkücü hareketten bahsedildiğindeki düşünce algısındaki sürekliliği de ortaya koymaktadır. Ayrıca 1990’lı yıllarda “Ülkücü gençlere mektuplar” gibi köşelerin olduğu, kültür, Türk kimliği, Irak, Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri, Bulgaristan’daki Türkler gibi Türkiye dışındaki Türklerin sorunlarına ve bu güncel sorunların çözümleri için Türkiye’ye düşen göreve de yer verildiği görülmektedir. Oysa 1930’lu yıllardaki yazında Orta Asya ülkelerinin nüfusuna ve kültürüne yer verilmesi dışında daha çok yukarıda değinilen konulara yer verildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Son olarak, *Atsız Mecmua*’nın köycülüğe önem veren yazılar içermesi de oldukça önemlidir. Çünkü her ne kadar 1990’lı yıllarda da Anadolu ve “öze” dönüş teması işlense de bu anlamda 1930’lu yıllardaki *Atsız Mecmua*’nın ayrı bir önem taşıdığı söylenebilir.

Sonuç

İlk olarak belirtmek gerekir ki 1930’lu yıllardaki *Atsız Mecmua* ve *Orhun* ile 1980’li yılların sonu ve 1990’lı yıllara dair *Yeni Orkun*, *Orkun* ve *Türk Yurdu* dergileri üzerinden yapılan taramalar sonucunda iki dönem arasındaki Türkçü-“Turancı” yazın arasında benzerlikler ve farklılıklar açısından bir karşılaştırma imkânı doğmuştur. Çalışma içinde de tarafımdan “seçici” olarak taranıp incelenmiş olan dergilerdeki yazılardan örnekler verilerek bir yandan da arka plandaki dönemin ruhu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Tüm bu bahsedilenlerin daha iyi bir şekilde anlamlandırılabilmesi adına öncelikle Türkçülük, Turancılık, Pan-Türkizm gibi çalışma içinde çokça geçen kavramların genel çerçevesi verilmiştir. Karşımıza çıkan bazı isimlerin de sürekliliği sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Her ne kadar dönem içinde kesintiler olsa da varlıklarını sürdürmeye devam eden

bu dergilerin Türkçülük, Türk kültürü, Türk dili, Türk kimliği, Türk tarihi gibi konuları her zaman ön planda tuttuğu, “öteki” ya da “düşman” imgelerini sıklıkla dile getirerek “biz” olmaya ne kadar ihtiyacın olduğunu vurguladığı görülmektedir.

1930’lu yıllarda resmî politika ve uygulamalarda Türk ulusal kimlik inşasının ön planda olduğu bir süreçte Türkçü yazınla bazı benzerlikler görülse de farklı siyasi amaçlarla yapılan birkaç uygulama dışında Türkiye’de resmî politikada Pan-Türkçü eğilimlerin destek bulmadığı görülmektedir. Diğer taraftan, her iki döneme ilişkin ele alınan dergilerin tematik analizi sonucunda aidiyet olarak Türk milletine ait olma ve “biz” olmanın sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Siyasi, iktisadi, toplumsal ve kültürel alanlarda Türkçülük ve toplumsal dayanışma öne çıkmaktadır. “Öteki” ve/veya “tehlike” imgeleri arasında sıklıkla komünistler, emperyalist tehditler, yabancılar sıralanmaktadır. 1980’lerin sonu ve 1990’lı yıllarda bu temalara ilaveten dönem konjonktüründe yer alan farklı konulara da, “dış Türkler” örneğinde olduğu gibi, değinildiği, Türk kimliği dışında Müslüman kimliğinin de ön plana çıkartıldığı sonuçlarına varmak mümkündür. En nihayetinde Türkçü-“Turancı” yazında en temel temalar benzer kalsa da iç ve dış dinamiklerin etkisiyle konjonktürel olarak zaman zaman farklı konular da ele alınmış ve tartışılmıştır.

Kaynakça

- Akçam, T. (2008). Türk Ulusal Kimliği Üzerine Bazı Tezler. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* (3. baskı) (ss. 53-62). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akgönül, S. (2011). *Azınlık: Türk Bağlamında Azınlık Kavramına Çapraz Bakışlar* (D. Törel, Esnault ve S. Akgönül, Çev.). İstanbul: BGST Yayınları.
- Akgün, B. ve Çalış, Ş. H. (2008). Tanrı Dağı Kadar Türk, Hıra Dağı Kadar Müslüman: Türk Milliyetçiliğinin Terkibinde İslâmcı Doz. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* (3. baskı) (ss. 584-600). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akşin, S. (2009). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki* (5. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Aktar, A. (2000). *Varlık Vergisi ve “Türkleştirme” Politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anderson, B. (2011). *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (6. baskı) (İ. Savaşır, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Andican, A. A. (1990, Mart). Türk Dünyasında Yeni Dinamikler ve Dengeler. *Türk Yurdu*, 10(31), 19-26.
- Arslan, E. (2008). Türkiye’de Irkçılık. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* (3. baskı) (ss. 409-426). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atsız, (1934a, 23 Haziran). Yirminci Asırda Türk Meselesi I: Türk Birliği. *Orhun*, (8), 141-144.
- Atsız, (1934b, 16 Temmuz). Yirminci Asırda Türk Meselesi II: Türk Irkı. *Orhun*, (9), 157-160.
- Atsız *Mecmua* (1931a, 15 Eylül). Kuş Bakışı: Köycülük, 1(5), 97-98.

- Atsız Mecmua* (1931b, 15 Birincikânun). Kuş Bakışı: Millî İktisat. 1(8), 189-191.
- Atsız Mecmua* (1932, 15 İkincikânun). Kuş Bakışı: Millî Gaye: “Neslimizin Amentüsü”. 1(9), 213.
- Bakırezer, G. (2008). Nihal Atsız. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* (3. baskı) (ss. 352-357). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bali, R. N. (2010). *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri: Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)* (8. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bolat, Ö. (1998, Mayıs). Kafkasya’nın Kalbi: Balkarya. *Orkun*, 1(3), 26-29.
- Bora, T. (2012). Türk Sağı: Siyasal Düşünce Tarihi Açısından Bir Çerçeve Denemesi. İ. Özkan Kerestecioğlu ve G. G. Öztan (Ed.), *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (ss. 9-28). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bozkurt, (1931, 15 Temmuz). Kuş Bakışı: İlerki İnkılâpçılara. *Atsız Mecmua*, 1(3), 49-51.
- Calhoun, C. (2009). *Milliyetçilik* (2. baskı) (B. Sütçüoğlu, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Can, K. (2008). Ülkücü Hareketin İdeolojisi. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* (3. baskı) (ss. 663-685). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağaptay, S. (2009). *Türkiye’de İslâm, Laiklik ve Milliyetçilik: Türk Kimdir?* (Ö. Bircan, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, Y. (1989a, Ocak). Türk-İslâm Sentezi Diye Diye!. *Yeni Orkun*, (11), 9.
- Çavuşoğlu, Y. (1989b, Temmuz-Ağustos). Dış Türkler ve Biz. *Yeni Orkun*, (17), 11.
- Deliorman, A. (1988, Ağustos). Türkçülüğün Yakın Hedefleri. *Yeni Orkun*, (6), 4-5.
- Derinçay, B. T. (1989, Ekim-Kasım). Değişen Dengeler Yeni Arayışlar. *Yeni Orkun*, (19), 18-19.
- Ercilasun, A. B. (1988, Nisan). Türkçü Kimdir?. *Yeni Orkun*, (2), 5.
- Erer, T. (1988, Nisan). Turancılık. *Yeni Orkun*, (2), 7.
- Fakıoğlu, O. (1989, Ekim-Kasım). “Türk Dünyası Türkiye Topraklarında Birleşmemeli!”. *Yeni Orkun*, (19), 5.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusçuluk* (B. Ersanlı Behar ve G. G. Özdoğan, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gellner, E. (2012). *Milliyetçiliğe Bakmak* (4. baskı) (S. Coşar, S. Özertürk ve N. Soyarık, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gümüsoğlu, F. (2008). Türk Yurdu. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* (3. baskı) (ss. 269-274). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gürbüz, Y. (1998, Eylül). Marşlarımızda Türkçülük. *Orkun*, 1(7), 30-33.
- Hobsbawm, E. (2006). Giriş: Gelenekleri İcat Etmek. E. Hobsbawm ve T. Ranger (Ed.), *Geleneğin İcadı* (M. M. Şahin, Çev.) (ss. 1-18). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hobsbawm, E. J. (2010). *1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik: “Program, Mit, Gerçeklik”* (4. baskı) (O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- I. Ata, (1931, 15 Ağustos). Küçük Yazılar. *Atsız Mecmua*, 1(4), 80-81.

- K. A., (1932, 25 Eylül). Kurtulmamış Türkeli. *Atsız Mecmua*, 2 (17), 172-173.
- Karpat, K. (2012). *Türk Dış Politikası Tarihi* (G. Ayas, Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kavuncu, O. (1988, Şubat). Türk Ocağı’nın Mefkûresi ve Milli Varlığımızın Dört Önemli Şartı. *Türk Yurdu*, 9 (13), 50-54.
- Küçük, A. (1988, Eylül). Türklerin Müslüman Olmayanlara Müsamahası, *Türk Yurdu*, 9 (20), 12-13.
- Landau, J. M. (1999). *Pantürkizm* (M. Akın, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Mümtaz, H. (1990, Nisan). Türkiye Ne Yapmalı?. *Türk Yurdu*, 10(32), 23-25.
- N. Kemal, (1931, 15 İkinciteşrin). Açık Tekkeler. *Atsız Mecmua*, 1(7), 151.
- Oran, B. (2004). *Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Orhun* (1933, 5 Birincikânun). Kuş Bakışı: “Türk Dili”, (2), 25-26.
- Önen, N. (2008). Turan’a İki Farklı Yol: Macar ve Türk Turancılıkları. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik* (3. baskı) (ss. 406-408). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdoğan, G. G. (2015). “Turan”dan “Bozkurt”a: Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946) (4. baskı) (İ. Kaplan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özkırmı, U. (1999). *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Öztan, G. G. (2012). “Ezeli Düşman” ile Hesaplaşmak: Türk Sağında “Moskof” İmgesi. İ. Özkan Kerestecioğlu ve G. G. Öztan (Ed.), *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* (ss. 75-104). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Poulton, H. (1999). *Silindir Şapka, Bozkurt ve Hilâl: Türk Ulusçuluğu ve Türkiye Cumhuriyeti* (Y. Alogan, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Sançar, N. (1988, Ağustos). Dünden Sesler: Türklük ve Bozkurt. *Yeni Orkun*, (6), 16.
- Saraçoğlu, C. (2004, Bahar). Ülkücü Hareketin Bilinçaltı Olarak Nihal Atsız. *Toplum ve Bilim*, (100), 100-124.
- Schnapper, D. (1995). *Yurttaşlar Cemaati: Modern Ulus Fikrine Dair* (Ö. Okur, Çev.). İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Smith, A. D. (2002a). *Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik* (D. Kömürcü, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Smith, A. D. (2002b). *Ulusların Etnik Kökeni* (S. Bayramoğlu ve H. Kendir, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Smith, A. D. (2014). *Millî Kimlik* (7. baskı) (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Toprak, Z. (1984). Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı. *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)*, İstanbul: Gelişim Yayınları, 13-54.
- Üstel, F. (1999). *Yurttaşlık ve Demokrasi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Üstel, F. (2010). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)* (3. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yeni Orkun* (1988, Mart). Ülküdaşlarla başbaşa: Orkun Yeniden Çıkarken. (1), 6.

Yıldız, A. (2013). “*Ne Mutlu Türküm Diyebilene*”: Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938) (5. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yücel, Ş. (1989a, Haziran). Türk Milliyetçiliği Nereye Gidiyor. *Yeni Orkun*, (16), 8-9.

Yücel, Ş. (1989b, Aralık). Azerbaycan. *Yeni Orkun*, (20), 19.

Zürcher, E. J. (2014). “Fundamentalizm” (İrtica): Kemalist Türk Milliyetçiliği’nin Dışlama Aracı. W. van Schendel ve E. J. Zürcher (Ed.), *Orta Asya ve İslâm Dünyasında Kimlik Politikaları: 20. Yüzyılda Milliyetçilik, Etnisite ve Emek* (3. baskı) (S. Somuncuoğlu, Çev.) (ss. 261-277). İstanbul: İletişim Yayınları.

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Duygu Çanakcı %100 katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Duygu Çanakcı contributed 100% to the study.

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

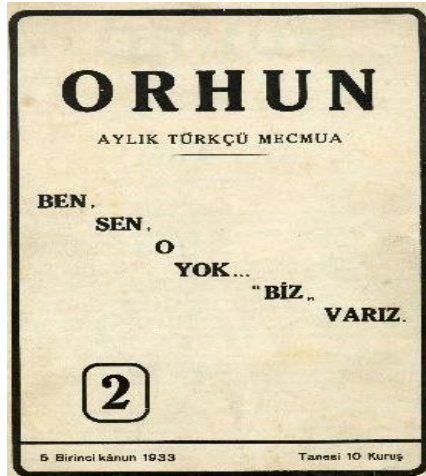
Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicable to this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Ek 1: Atsız Mecmua’nın İlgili Sayısının Kapak Sayfasına Dair Bir Örnek: *Atsız Mecmua*, (1932, 15 Nisan). 1(12).

Ek 2: Orhun’un İlgili Sayısının Kapak Sayfasına Dair Bir Örnek: *Orhun* (1933, 5 Birinci kânun), (2).

ÇALIŞMA HAYATININ YENİ KAVRAMLARI: GİG EKONOMİSİ VE DİJİTAL GÖÇEBE

(New Concepts of Working Life: Gig Economy and Digital Nomad)

Nida GÜNSAN¹

Derleme Makale/Review Article

Geliş Tarihi/Submission Date: 06.05.2024
Kabul Tarihi/Acceptance Date: 26.09.2024

Doi: 10.53507/akademikdusunce.1479616.

ÖZ

Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ile çalışma hayatının dinamikleri değişmeye başlamıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile her geçen gün daha fazla dijitalleşen dünyada işgücü organizasyonlarının yapısı daha esnek hale gelmektedir. Dijitalleşmeye bağlı olarak dijital iş modelleri ortaya çıkmaktadır. Dijital iş modelleri ile tipik istihdam modelleri yerine atipik istihdam modelleri çalışma hayatında yaygınlaşmaya başlamıştır. Atipik istihdam modelleri çalışanlara kısa süreli ve belli bir mekâna bağlı kalmadan çalışma imkânı tanımaktadır. Dijital iş modellerinden olan Gig ekonomisi ve dijital göçebe kavramları da bunlardan biridir. Özellikle COVID-19 döneminde yükselişe geçen bu çalışma modelleri dünyada yaşanan ekonomik krizlerle beraber maliyetleri düşürmek amacıyla daha fazla tercih edilmektedir. Gig ekonomisi ve dijital göçebelik için sadece belli bir mekânda yapılması gerektiği ön yargısını kırarak bazı insanlar için nerede ve nasıl yapılacağı hususunda değişim yaratmaktadır. Bu sebeple Gig ekonomisi ve dijital göçebe gibi çalışma modellerinin incelenmesi ve konu ile ilgili çalışmaların literatüre kazandırılması önemlidir. Bu çalışmada ulusal ve uluslararası literatürden yararlanılarak Post-Modern çağda çalışma hayatındaki değişimin bir simgesi olan Gig ekonomisi ve dijital göçebe kavramları teorik bir çerçevede incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Esnek Çalışma, Gig Ekonomisi, Dijital Göçebe

ABSTRACT

The dynamics of working life have started to change with globalization and technological developments. With the developments in information and communication technologies, the structure of labor organizations is becoming more flexible in a world that is becoming more digitalized every day. Digital business models are emerging due to digitalization. With digital business models, atypical employment models have become widespread in working life instead of typical employment models. Atypical employment models allow employees to work for short periods without being tied to a specific location. The gig economy and digital nomad concepts are among the digital business models. These working models, which have been on the rise, especially during the COVID-19 period, are preferred to reduce costs with the economic crises experienced in the world. The gig economy and digital nomadism break the prejudice that work should only be done in a certain place and create a change in where and how it is done for some people. For this reason, it is important to examine work models such as Gig economy and digital nomadism and to bring studies on the subject to the literature. In this study, the concepts of gig economy and digital nomadism, which are symbols of the change in working life in the post-modern age, are examined in a theoretical framework by making use of national and international literature.

Keywords: Flexible Work, Gig Economy, Digital Nomad

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, nidagnsn93@gmail.com, Orcid: 0000-0001-7014-3099.

Giriş

Teknolojik gelişmeler ekonomik ve toplumsal alanda pek çok değişiklik yaratmaya devam ederken işgücü organizasyonlarının da yapısını değiştirmeye işlerin daha da dijitalleşmesine zemin hazırlamaktadır. Çalışma hayatında meydana gelen teknolojik ilerlemeler, geleneksel çalışma modellerinin terk edilip, atipik istihdam modellerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Teknolojinin ivme kazarak arttığı günümüzde çalışma hayatının daha esnek hale gelmesi istihdam şekillerinde farklılıklar yaratırken ve imkanlar tanırken pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir. Gig ekonomisi ve dijital göçebe kavramlarının yükselişinde de etkili olan faktör dijitalleşmedir. Dijital çalışma literatürde insanlık için “büyük bir meydan okuma” olarak tanımlanmaktadır. “İşin geleceği” olarak dijital çalışma insan hayatını iyileştirmek için fırsattır (Wang vd., 2018: 2). Teknoloji ile artık fiziksel emeğe dayanmayan hizmet üretimine dayalı işleri ofis ortamına gelmeden daha esnek gün ve saatlerde yapma imkânı sağladı. Pandemi ile Gig ekonomisinin yaygınlaşmasında itici güç oldu. Esnek çalışmayan çalışanlar bile tercihen değil, zorunluluk olarak Gig çalışanı oldu. Bu uygulama özellikle hizmet sektöründe etkili oldu. Hizmet sektöründeki bir Gig çalışanı işini günün belirli bir saat aralığında tamamlayıp geri kalan boş zamanı ise değerlendirebilmeleri için avantaj sağladı. Ofis ortamında çalışan bireylerin ofise gidiş gelişte harcadıkları zamandan tasarruf etmek ve iş-yaşam dengelerini sağlamak için kazanç olmaktadır (Eğilmez, 2022). Dijital göçebede, teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan başka bir dijital iş modelidir. Dijital göçebeler uzaktan çalışırken aynı zamanda seyahat etmektedir. Hem dünyayı gezerken hem de çok uzak bir yerde işlerini devam ettirirler. Gezmeyi seven çalışanlar dijital göçebelik bir avantaj olmaktadır. Gezmeyi, farklı kültürleri yakından tanımayı seven bireyler için dijital göçebelik teknolojinin sağladığı önemli bir avantajdır.

Çalışma ekonomisi; küreselleşme, teknolojik gelişmeler, arz ve talepte meydana gelen değişiklikleri, küresel ekonomik konjonktürdeki dalgalanmalar gibi pek çok faktöre bağlı olarak değişim ve dönüşüm geçiren süreç içindedir. Gig ekonomisi ise, bu faktörlerin sonucunda ortaya çıkan tipik istihdam modellerinin yerini atipik istihdam modellerine bırakmasını hızlandıran etmen olmuştur (Chappa vd., 2017). Son yıllarda, işgücü tercihlerini, politika tasarımı, teknolojinin rolünü ve sosyoekonomik etkileri ele alan yararlı bilgiler sağlayan Gig ekonomisine ve dijital göçebe kavramına araştırmacıların ilgisi artmaya başlamıştır (Hu ve Fu, 2021: 2). Bu sebeple bu yazıda da özellikle COVID-19 sonrası daha fazla uygulanmaya başlayan Gig ekonomisi ve dijital göçebe kavramlarının teorik çerçevesi kaleme alınmıştır. Bu doğrultuda çalışmada birinci bölümde Gig ekonomisi kavramı ele

alınmış, Gig ekonomisinin avantajları-dezavantajları, Gig çalışanlarının karakteristik özellikleri incelenmiştir. İkinci bölümde ise, dijital göçebe kavramı açıklanmıştır. Sonuç bölümünde ise teknoloji ile beraber yükselişe geçen çalışma hayatının yeni iki kavramı üzerine değerlendirme yapılmıştır.

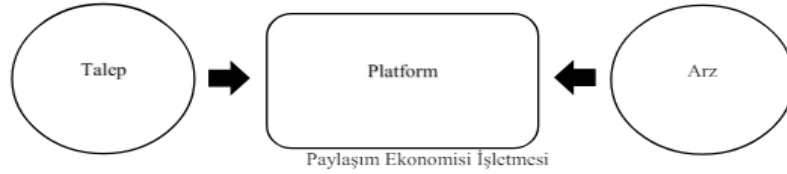
1. Gig Ekonomisi

Gig kelimesi İngilizce kısa veya belirsiz süreli bir iş olarak tanımlanmaktadır (The Free Dictionary, 2024). Gig ekonomisine yerine literatürde iş paylaşımı, platform ekonomisi gibi kavramlarda kullanılmaktadır. Bu çalışmada anlam bütünlüğünü sağlamak için Gig ekonomisi kavramı kullanılmıştır. Gig ekonomisi kavramı ilk defa Rachel Botsman ve Roo Rogers (2010) tarafından yazılan *What's Mine Yours* kitabında ele alınmıştır. Çalışmada Gig ekonomisi “mal ve hizmetlerin kiralanması ya da paralı veya parasız takas edilmesini sağlayan ekonomik sistem olarak tanımlanmıştır. Gig ekonomisi ile ilgili önemli tanımlamalardan biri de Avrupa Komisyonu tarafından *Çalışmanın Geleceği* hakkında raporda yer verilmiştir. Buna göre, Gig ekonomisi “dijital teknolojiler sayesinde, genellikle sınırlar ötesinde yapılan projeler için ekipleri toplayan ve bunu dijital platformlar aracılığı ile alıcıları ve satıcıları kusursuz bir şekilde ortak bir platformda bir araya getiren” ekonomidir (Rachel Botsman ve Roger, 2010; Erdoğan ve Çiğdem, 2018; akt: Başol, 2021:103). Gig ekonomisine dair tanımlamada, sınırlarında tam bir fikir birliği olmamasına rağmen dijital olarak etkinleştirilmiş bu sisteme uluslararası kamuoyu ve politikada ilgili artmaktadır (Kaine and Josserand, 2019:480). Gig ekonomisi genel olarak işverenler, çalışanlar ve müşteriler arasındaki kısa vadeli angajmanlarla karakterize edilir. Yirminci yüzyılın ortalarından önce ekonominin büyük bir kısmına özgü olan ve son otuz yılda yeniden ortaya çıkan çevrimdışı atipik, gündelik, serbest iş düzenlemelerinin dijital bir versiyonudur (Kalleberg ve Dunn, 2016: 11). 2008 finansal krizinin ardından işsizlik artış göstermiş ve birçok meslek sahibi ve nitelikli çalışanlar kısa süreli işler yapmaya başlamıştır. Bu durum sanatçıların konserler verdiği müzik endüstrisinden alınan bir metaforla 'Gig ekonomisi' olarak nitelendirildi. Gig işinin yaygınlaşması, başlangıçta bu tür fırsatları aramak için çevrimiçi dijital platformları kullanmaya başlayan yetenekli bilişim teknolojileri uzmanları tarafından yönlendirildi.

Gig work, iş arayan öğrenciler, emekliler, düşük ve nitelikli çalışanlar için bir geçim kaynağı olmuştur (Banik ve Padalkar, 2021:20). Bu atipik çalışma şeklinde tasarım web ve yazılım geliştirme, bilişim teknolojileri ve yazarlık olmak üzere zamanla genişleyen geniş bir endüstriye yayılmıştır. Dahası çocuk bakımı, ulaşım, turizm, hukuk gezdirmeye veya hukuk hizmetleri gibi işlerde sanal platformlar ile yapılmaktadır (Florisson ve Mandl, 2018: 1). Gig

ekonomisinde mal veya hizmet paylaşımı arz ve talebi birleştiren çevrimiçi platformlar ile yapılır. Platform arz ve talep arasında aracı görev görür. Şekil 1’de Gig ekonomisinde arz ve talebin platform aracılığı karşılaşması gösterilmiştir (European Parliament, 2017: 2).

Şekil 1. Gig ekonomisinde Arz ve Talebin Platform Aracılığı Karşılaşması

Kaynak: Ayazlar, 2018:1190.

Gig ekonomisi kapsamında yapılan işler geleneksel işlerden farklılık göstermektedir. Teknoloji platformu şirket tarafından oluşturulan marka hazır olduğundan platforma giriş maliyetleri azalır. Bu platformda işçiler yetenekleri, nitelikleri ve mesleki deneyimler bakımından farklılık gösterirler. Bu çevrimiçi platformda geçici olarak çalışan işçiler, şirket kurmak ve yatırım yapmak gibi yükümlülükleri olmadığından işletme maliyetleri düşük olmaktadır. Ayrıca bu platformda işçiler geçici olduklarından çalışma takvimlerini (saat, gün,) konusunda esnekler (Donovan vd., 2016: 2). Geleneksel işlerde çalışanlar da olduğu gibi Gig çalışanları arasındaki yetenek ve nitelik bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Örneğin, yüksek nitelikli Gig çalışanları (mimarlar, yazılım mühendisleri, vb.) Up work gibi platformlarda yer alırken, düşük nitelikli Gig çalışanlar (sürücüler, teslimatçılar, vb.) Task Rabbit, Uber, Amazon gibi platformlarda çalışmaktadırlar (Spurk ve Straub, 2020).

Gig ekonomisi pek çok çalışanın istihdam olanaklarının artmasına imkân tanınmasına karşı pek çok akademisyen, sendikacı, eski çalışanlar platform şirketleri çalışanların kayıt dışı olarak gösterilmesinden emeklilik ve daha birçok haklarından mahrum kalabilecekleri şeklinde endişe duymaya başladı (Healy vd., 2017: 234). Tablo 1’de Gig ekonomisinin avantajları ve dezavantajları verilmiştir.

Tablo 1. Gig Ekonomisinin Avantajları ve Dezavantajları

Avantajları	Dezavantajları
Gig ekonomisindeki çalışanlar ve firmalar için sağladığı esneklik	Gig ekonomisinin büyüklüğünün ölçmek zordur.
Ekonomik kriz zamanlarında bazı işçiler ve firmalar için alternatif bir güvenlik ağı görevi görüyor.	Geleneksel olmayan işler, gelirdeki dalgalanmalar açısından işçilere risk yükler ve gelecekteki "işlerin" gerçekleşmeyeceği endişesini taşır, dolayısıyla risk etkili bir şekilde işverenlerden işçilere aktarılır.

Birçok insanın emekliliğini kolaylaştıracaktır. Yani gelenek çalışma ile ofis ortamında çocuk, hastalık gibi nedenlerden dolayı çalışmayan bireylerin emeklilikleri kolaylaşacaktır.	Vergilendirme ve işçi koruma politikaları, geleneksel çalışmaya kıyasla ölçülmesi zordur.
--	---

Kaynak: Oyer, 2020: 1.

Gig ekonomisi şirketleri, platformlara aracılığı ile teslimat, temizlik, yönetici ve veri işleme işleri gibi hizmetlerin sağlanması için işgücü arz ve talebinin fiili araçları olarak görevleri yerine getirmektedir. İşler, genellikle algoritmik yönetim yöntemler ile dijital olarak tahsis yapılmaktadır. Platformlar aracılığıyla çalışan işçilerin sayısı hızla artıyor (Tassinari ve Macarrone, 2020: 36).

Tablo 2. Gig Çalışanlarının Karakteristik Özellikleri

Boyut	Karakteristikleri	Yönler (açıklayıcı alıntı)
Gig çalışması	Çalışma özellikleri	Serbest meslek, önceden tanımlanmış küçük görevler şeklinde çalışma, işin dijital organizasyonu
	Zorluklar	Yüksek kişisel sorumluluk, kariyer yollarının eksikliği, finansal istikrarsızlık, güvencesizlik, algılanan adalet, yüksek maliyet ve zaman harcaması, işin geçiciliği, sosyal izolasyon, duygusal gerilimler, iletişim sorunları
	Cevaplar	Tutma ortamı, esneklik, proaktiflik, kendi kendine örgütlenme, beceri ve uzmanlığın yeni uygulaması

Kaynak: Gussek ve Wiesche, 2022.

Tablo 2’de Gig çalışanlarının karakteristik özellikleri verilmiştir. Gig ekonomisinin çalışma şeklini kısa süreli işler oluşturmaktadır. Geçici ve kısa süreli yapılan işler, esnek çalışma ile dijital platformlarda gerçekleştirilmektedir. Gig ekonomisinde platform tabanlı işlerde çalışmak çalışanlar için bir avantaj olarak değerlendirilmektedir. Şirketler tam zamanlı işçi çalıştırmadıkları için aylık ücret, prim, vergi, elektrik, internet gibi sabit giderlerden sorumlu değildirler. Çalışanlarda bazı işlerin yüz yüze tamamlanması bazı işlerin ise direkt internet üzerinden tamamlanması kolaylığı çalışanlar için esneklik sağlamaktadır. Bu esneklik serbest çalışan talep eden müşterilerin de belirli sabit masraflardan kurtulmalarını sağlamaktadır. Bunlar iki tarafından sağlamış olduğu avantajlardır. Elbette Gig ekonomisinin uygulanmasında pek çok avantajı olabildiği gibi dezavantajı da olabilmektedir. Gig ekonomisinde çalışanlar özlük ve hukuki haklarının birçoğundan feragat etmek zorundadırlar. Çünkü Gig çalışanları özerk ve esnek bir çalışma hayatı içerisinde hukuki olarak “işçi” kategorisi içerisinde yer almamaktadırlar. Dolayısıyla istihdam korumalarından mahrum kalmaları büyük bir dezavantajı olarak kabul edilmektedir (Ertürk, 2022:98-115). Tipik bir istihdam uygulamasında işveren ve işçi arasında bir sözleşme kurulur. Bu doğrultuda işçi büyük ölçüde işverene bağlı olarak çalışır. Örneğin; çalışma saatleri, görev dağılımları gibi sorumlulukları üstlenmez. İşveren işçiye özlük ve hukuki haklarını vermek zorundadır. Fakat

atipik istihdam şekli olan Gig ekonomisinde Asgari ücret, fazla mesai ücreti, işsizlik tazminatı, Aile ve Sağlık İzni, İşveren Maaş Bordrosu Vergileri gibi çalışma standartları ve hukuki hakları bulunmamaktadır (Donovan, vd., 2016:11).

Gig ekonomisinde sadece çalışanların sayısı artmakla kalmıyor, Gig ekonomisi kapsamında ele alınan iş şekilleri çeşitleniyor. Bu sebeple Gig ekonomisinde yer alan platformların büyümek için çalışma biçimlerini devamlı güncellemektedirler. Dolayısıyla işgücü piyasasının önemli bir kısmını oluşturmaya başlayan Gig ekonomisinin daha da büyümesi beklenmektedir (Groen vd., 2018: 3).

2. Dijital Göçebe

Makimoto ve Manners (1997), çalışmasında ilk defa “Dijital Göçebe” kavramını ele almışlardır. Yeni teknolojilerin, yeni tür iş düzenlemelerinin ve girişimcilik uygulamalarının hayatlarımızı kökten değiştireceği, iş, boş zaman, ev ve seyahat arasındaki ayrımları bulanıklaştıracağı küreselleşmiş bir dünya tasarlamışlardı. Şirketlerin (sanal) küresel pazarda rekabet edebilmek için uyum sağlamaya devam edeceklerini ve sonuç olarak insanların bir yerleşimci ya da göçebe hayatı yaşamak arasında seçim yapmak zorunda kalacaklarını savundular (Hermann ve Paris, 2020: 331). Dijital göçebelik, mobil çalışanların sürekli olarak iş yükümlülüklerini yerine getirirken farklı yerler arasında süresiz seyahat etmeleri olarak tanımlanmaktadır. Dijital göçebelik üzerine ortaya çıkan literatür parçalıdır ve öncelikle dijital göçebelerin yaşam tarzlarına odaklanmaktadır (Wang vd., 2018:1). Geleneksel iş modellerini ve yerleşik hayatı reddederek zamandan ve mekândan bağımsız hareket eden dijital göçebeler, yeni yerler, kültürler ve insanlar tanıma amacıyla sık seyahat eden ve tüm işlerini dijital olarak yürüten bireylerdir (İli ve Büyükbaykal, 2023: 70). Dijital göçebeler, dizüstü bilgisayarlar ile çalışmaya devam ederken bir yanda da buldukları yerde turist gibi seyahat etmektedirler (Eckhardt and Atanasova, 2024). Dijital göçebeler, iş, eğlence ve seyahat arasındaki sınırların bulanıklaştığı, konumdan bağımsız ve genellikle seyahate dayalı bir yaşam tarzı sürdürürken yalnızca çevrimiçi ortamda çalışan genç profesyoneller olarak tasvir edilmektedir. Dijital göçebeler, yaşamın her iki alanının da eşit derecede keyifli kabul edildiği kapsamlı bir özgürlükle karakterize edilen bütüncül bir yaşam tarzı yaratmayı amaçlamakta ve bunu profesyonel, mekânsal ve kişisel özgürlük yoluyla gerçekleştirmektedir. İdeal olarak, dijital göçebeler işlerini dayatılan bir zorunluluk olarak değil, tıpkı boş zaman aktiviteleri gibi içsel olarak motive edici ve tatmin edici olarak görürler (Reichenberger, 2018: 1). Dijital göçebelik, yaşam tarzı hareketliliklerine ilişkin yenilikler arasında yer almaktadır. Dijital göçebelik,

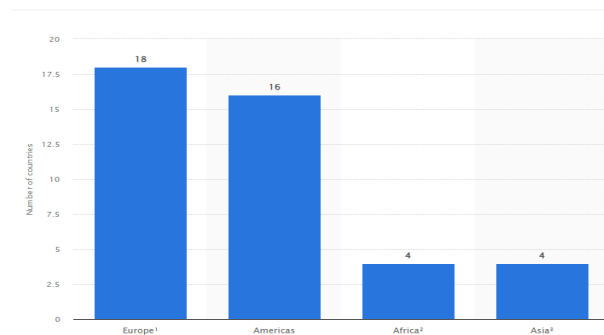
günlük hayata ve çeşitli çalışma alanlarına mobil teknolojilerin entegre edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Geleneksel yerleşik yaşam tarzıyla, ev yaşamıyla ve iş ortamıyla tamamen zıt ve ulus ötesi bir yaklaşımdır. Dijital göçebeler gittikleri her bölge veya ülkede yaşam biçimleri ve kültürleri ile toplumlar üzerinde etkileri olacaktır (Düzgün ve Akın, 2022: 600).

Dijital göçebeler genellikle web tasarımı, programlama veya çevrimiçi pazarlama gibi teknoloji alanlarında çalışan uzaktan çalışanlardır. Uzaktan çalışma esnekliklerini evden çalışmak, ulaşım masraflarını azaltmak, ofis temelli dikkat dağıtıcı unsurlardan kaçınmak ve çocuk bakımına uygun bir programlama sağlamak için kullanan geçmiş on yıllardaki uzaktan çalışanların aksine, uzaktan çalışmanın avantajlarından yararlanarak dünyayı gezerler (Thompson, 2019:27). Dijital göçebe figürü, kişinin nereye giderse gitsin, bir dizüstü bilgisayar yardımıyla her yerde çalışabilmektedir (Müller, 2016:345).

Dijital göçebe kavramı, uzaktan çalışanlar ve gurbetçiler kavramı ile karıştırılmaktadır. Daha geniş bir tanımlayamaya sahip olan uzaktan çalışmanın aksine dijital göçebe kavramı seyahat faktörünü içerir. Başka bir ifade ile bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile yapılan uzaktan çalışma farklı bir mekânda yapılırsa da çalışanlar belli bir ülkede ya da bölgede sabittirler ve gezmezler. Fakat dijital göçebeler bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla yanlarına aldıkları laptoplar ile hem gezerler hem kısa süreleri olan iş sorumluluklarını yerine getirirler. Gurbetçiler, kalıcı olarak bir ülkede ikamet ederler ve buldukları ülkede kayıtlı bir şirkette çalışırlar. Fakat dijital göçebeler herhangi bir bölgede ikamet etmemekle beraber buldukları ülkede kayıtlı bir şirkette çalışmazlar (Pumple, 2024).

Kendini dijital göçebe olarak tanımlayan bir kişi şöyle demektedir: "[...] tüm bu dijital göçebeler hareketi giderek daha fazla ilgimi çekiyor ve bu fikre giderek daha fazla kapıldığımı hissediyordum. Almanya'da ya da Avustralya'da kalmak zorunda değilsiniz, birkaç ayda bir başka bir yerde de kalabilirsiniz [...]. Ve evet, o zamandan beri kendimi bir dijital göçebe olarak tanımlıyorum ve sonra buraya, Bali'ye geldim (Müller, 2016:346).

Şekil 2. Bölgelere Göre Dijital Göçebelere Vize Veren veya Vermeyi Planlayan Ülke Sayısı, 2024

Kaynak: Statista, 2024.

Şekil 2’de bölgelere göre dijital göçebelere vize veren veya vermeyi planlayan ülke sayısı verilmiştir. Buna göre en fazla dijital göçebe vizesi vermeyi planlayan bölge Avrupa bölgesidir. Genel dijital göçebe istatistikleri (Lindner, 2023; Woodcock ve Graham, 2020; Manyika vd., 2015):

- Pandemiden bu yana dijital göçebelerin sayısı üç kattan fazla arttı.
- 2022 yılında dijital göçebelerin %50'sinden fazlası ABD’den gelmekteydi. ABD’den sonra sırayla İngiltere, Rusya, Kanada, Almanya, Fransa, Avustralya, Brezilya, Hollanda, İspanya gelmektedir.
- 16,9 milyon Amerikalı çalışan kendilerini dijital göçebe olarak kabul etmektedirler.
- Dijital göçebelerin %57’si 2 yıl veya daha kısa süredir, %27’si 3 ila 10 yıldır ve %6’sı 10 yıldan uzun süredir uzaktan çalışmaktadır.
- Dijital göçebelerin ortalama maaşı yıllık 30.000 ABD dolarıdır.
- Dijital göçebeler haftada yaklaşık 40 saat çalışmaktadırlar.
- Dijital göçebeler çoğunlukla oteller, kafeler, Airbnb, kütüphaneden gibi yerlerde çalışmaktadır.
- Dünya genelindeki tüm dijital göçebelerin neredeyse yarısı 30’lu yaşlarındadır.
- Genç kuşaklar, Z Kuşağı (%17) ve Y Kuşağı (%47), yaşam evreleri nedeniyle genellikle daha fazla konum esnekliğine sahip oldukları için dijital göçebelerin çoğunu oluşturmaktadır. X kuşağının payı 2022’de %23 ile sabit kalmıştır.
- Birleşik Krallık’ta çalışanların yüzde 11’i dijital iş platformlarında çalışarak gelir elde ederken 2016 yılında Amerikalıların yüzde 8’i bir 'gig' platformunda çalışmış ve bu oran 18-29 yaş aralığında yüzde 16’ya yükselmiştir.
- 2025 yılına kadar dijital platformlarda çalışan kişi sayısının 540 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Dijital platformlar aracılığıyla çalışanlar kişi sürede iş bulabilecek ve böylelikle işsiz sayısı azalacaktır.
- Dijital platformların, iş piyasalarına yeni bir ivme kazandıracığı ve bu platformların 2025 yılına kadar küresel GSYH’ye 2,7 trilyon dolar veya yüzde 2,0 oranında katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Upwork, Guru, freelancers.com vb. dijital platformlarının popüler hale gelmesiyle gig ekonomisine olan arz-talep dünyada artmıştır. Gig ekonomisine olan talep çoğunlukla ABD, İngiltere, Kanada, Avustralya gibi gelişmiş ülkelerde daha fazladır (Roy ve Shrivastava, 2020). Bu ülkelerin yanı sıra Bali (Endonezya), Chiang Mai (Tayland), Lizbon (Portekiz), Tiflis (Gürcistan) ve Medellin (Kolombiya) gibi yerlerde büyük dijital göçebe toplulukları

bulunmaktadır. Dijital göçebelerin sayısı arttıkça, diğer ülkelerde ekonomilerine katkı sağlamak amacıyla vize şartlarını daha makul tutup dijital göçebelerin faydalanabileceği imkanları artıracaktır (Andy Sto, 2024).

SafetyWing tarafından yapılan araştırmada, dijital göçebelerin (%74,5) bu çalışma modelini benimsemelerinde COVID-19'un önemli bir etkisi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca artan hayat pahalılığı karşısında çalışanlar tasarruf edebilmek içinde bu çalışma modellerini tercih etmektedir. Flexjobs 'un araştırmasına göre, çalışanlar esnek çalıştıkları zaman benzin, araç bakımı, park yeri, öğle yemeği gibi ulaşım masraflarından tasarruf etmektedir. Elbette ki uzaktan çalışıldığında da çalışanlar birtakım maliyetlere katlanmak zorundadır. Örneğin; evden çalışan birinin elektrik faturası, evdeki yeme içme masrafları gibi bazı ek maliyetleri olsa da, bu giderler ofise gidip gelme maliyetlerinden yine de düşük olmaktadır (Tsipursky, 2023).

Tarih boyunca bir tehdit olarak görülen göçebeler, COVID-19'dan sonra artık tehdit olarak görülmemeye başlamıştır. Dünyada birçok ülke uzaktan çalışma vizeleri ile dijital çalışma modellerini aktif hale getirmek istiyor. Geleceğe yönelik gerçekçi bir perspektiften bakıldığında dijital göçebe kavramını önümüzdeki günlerde daha fazla duyacağımız anlaşılıyor (Busuttil, 2021).

Sonuç

Küreselleşme ve teknolojik ilerlemeler ile ülkeler arasında rekabet hızla artarken, dünyada çalışma hayatının dönüşümü ile işlerin dijitalleştiği ve yeni çalışma şekillerinin de ortaya çıktığı küresel düzene adapte olabilmekte ülkelerin rekabet gücünü ortaya koymaktadır. Günümüzde artık insanların talep ettikleri mal ve hizmetler farklılaşırken talep ettikleri yaşam tarzları da farklılaşmaktadır. İleri teknoloji sayesinde küçülen ve çalışanların yanlarında taşıyabildikleri teknolojik araçlar sayesinde işlerin farklı bir platformda yapılabilmesi mümkün hale gelmektedir. Pandemi insan sağlığının tehdit etmesi ve dünya ekonomisinde yarattığı tahribatın yanı sıra birçok şeyin yapılabilirliğini göstermiştir. Pandemi ülkelerin, şirketlerin hatta insanların teknolojiye ne kadar yatkın olduklarını test eden bir süreç olmuştur. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte her geçen gün daha esnek hale gelen çalışma hayatında Gig ekonomisi ve dijital göçebelik özellikle Covid-19'dan sonra dünyada daha fazla konuşulmaya başlanmıştır. Pandemi ve ekonomik belirsizliklerin sürdüğü günümüz dünyasında çalışanlar için Gig ekonomisi ve dijital göçebelik yeni bir istihdam alanları olmuştur.

Bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile esnek çalışma yöntemlerinin giderek yaygınlaşması Gig çalışanların sayısını artırırken; öte yandan insanların yeni yerler keşfetme

arzusu, merakları artık geleneksel ofis ortamında çalışmak yerine sadece bir laptop ile dünyayı hem gezip hem de çalışma istekleri ise dijital göçebeliği mümkün kılmıştır. Aslında bakılırsa bu iki kavramın gelişmesinin temelinde de teknoloji bulunmaktadır. 1970’li yıllardan günümüze dünyanın hızlı gelişime etki eden en önemli faktör teknoloji olmuştur. Yaklaşık 50 yıllık bir geçmişi olan yeni çalışma modelleri günümüzde daha uygulanabilir ve çalışanlar tarafından kabul edilebilir hale geldi. İnsanlar artık teknolojinin getirdiği olanaklardan mümkün olduğunca sosyal hayattan çalışma hayatına kadar hayatlarının tüm noktalarında faydalanmak istemektedir. Teknolojinin her geçen gün daha fazla ete kemiğe büründüğü göz önünde bulundurulduğunda Gig ekonomisi ve dijital göçebe gibi esnek çalışma modellerinin çeşitleneceği aşikardır. Elbette Gig ekonomisi ve dijital göçebe avantajları olabildiği gibi dezavantajları da olmaktadır. Gig ekonomisi ve dijital göçebelik ve diğer esnek çalışma modellerinin çalışanlar tarafından tercih edilmesinde temel faktör iş-yaşam dengesinin sağlanması, çalışanların çalışma saatlerini istedikleri şekilde ayarlayabilmeleridir. İşverenler tarafından bakıldığında ise maliyetleri düşürmesidir. Fakat Gig ekonomisi ve dijital göçebelik kapsamında kısa süreli işler yapıldığından çalışanların bir geçici işçi gibi çalışması herhangi bir hukuki ve sosyal haklarÖrneğin; esnek çalışmanın bir türü olarak uzaktan çalışma modeli de COVID-19’dan sonra tüm dünyada tercih edilmeye başladıktan sonra işçi ve işveren arasındaki sözleşmeyi düzenlemek adına 2021 yılında Türkiye’de Uzaktan Çalışma Yönetmeliği çıkarıldı. Bunun gibi düzenlemelerin Gig çalışanları ve dijital göçebeler içinde yapılması önemlidir. Yoksa çalışanlar sağlık sigortaları ve emeklilik hakları gibi sosyal haklardan faydalanamamaktadırlar.

Bu bağlamda gig ekonomisi, gig çalışanlarının çalışma koşullarının nasıl olduğu, gig çalışanlarının ekonomik etkileri, teknolojinin gig çalışanları üzerindeki etkileri literatürde daha fazla araştırılmalıdır. Özellikle gig çalışanların hangi bölgelerde yoğunlaştığı, o bölgeleri ön plana çıkaran etmenlerin neler olduğu ve hangi yaş aralığında en fazla tercih edildiğinin belirlenmesi bu çalışma modellerinin geleceği açısından belirleyici olacaktır. Sonuç olarak bu çalışmada Gig ekonomisi ve dijital göçebe kavramları teorik bir çerçevede ele alınmıştır. Günümüzde bu çalışma modellerine duyulan ilginin artmasıyla birlikte iki çalışma modelinin neye yöne evrileceğine yönelik nicel ve nitel araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

Andy Sto (2024). Unveiling the Future: Digital Nomads’ Role in Shaping Society. <https://andysto.com/challenging-the-status-quo-rethinking-digital-nomads-role-in-shaping-the-future/> Erişim Tarihi: 05.03.2024.

- Ayazlar, R. A. (2018). Paylaşım Ekonomisi ve Turizm Endüstrisine Yansımaları, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17(3), 1186-1202.
- Banik, N. & Padalkar, M. (2021). The Spread of Gig Economy: Trends and Effects. *Foresight and STI Governance*, 15(1), 28-38.
- Başol, O. (2021). Gig Çalışmanın Yükselişi ve Emek Piyasasına Yansımaları. Sevgi, H. (Ed), *21. Yüzyıl'da Endüstri İlişkileri Çalışma Yaşamının Dönüşümü, Aktörleri ve Geleceği* (ss. 99-118). İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Busuttil, S. (2021). The Rise of The Digital Nomad, <https://pursuit.unimelb.edu.au/articles/the-rise-of-the-digital-nomad>, Erişim Tarihi: 31.08.2021.
- Chappa, C., Varghese, M. & Chandler, K. (2017). *Shaping The Gig Economy*. Proceedings of the Northeast Business & Economics Association, 70-73.
- Donovan, S. A. & Bradley, D. H. Shimabukuro, J.O. (2016). What Does the Gig Economy Mean For Workers?. *Congressional Research Service*, 1-16.
- Düzgün, E. ve Akın, A. (2022). Yeni Bir Turist Tipolojisi Önerisi: Dijital Göçebelik. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 596-612.
- Eckhardt, G. M. & Atanasova, A. (2024). The New Reality of Digital Nomads. <https://hbr.org/2024/02/the-new-reality-of-digital-nomads>, Erişim Tarihi: 05.02.2024.
- Eğilmez, M. (2021). Gig Ekonomisi, <https://www.mahfiegilmez.com/2022/06/gig-ekonomisi.html>, Erişim Tarihi: 05.06.2022.
- European Parliament (2017). Tourism and The Sharing Economy. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595897/EPRS_BRI\(2017\)595897_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/595897/EPRS_BRI(2017)595897_EN.pdf), Erişim Tarihi: 28.04.2024.
- Ertürk, M. (2022). Gig Ekonomisi ile İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 97-126.
- Florisson, R. & Mandl, I. (2018). Platform Work: Types and Implications For Work and Employment- Literature review, <https://www.eurofound.europa.eu/system/files/2019-12/wpef18004.pdf>
- Gusseck., Wiesche, M. (2022). *The Gig Economy: Workers, Work and Platform Perspective*. Germany: 17th International Conference on Wirtschaftsinformatik,
- Groen, W., P., Kilhoffer, Z., Lenaerts, K., Mandl, I. Employment and Working Conditions of Selected Types Of Platform Work, <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2018/employment-and-working-conditions-selected-types-platform-work>, Erişim Tarihi: 24.09.2018.
- Hannonen, O. (2020). In Search Of a Digital Nomad: Defning The Phenomenon. *Information Technology & Tourism*, 22, 335-353.
- Healy, J., Nicholson, D. & Pekarek, A. (2017). Should We Take The Gig Economy Seriously?. *Labour & Industry: A Journal Of The Social and Economic Relations of Work*, 27(3), 232-248.
- Hermann, I. & Paris, C.M. (2020). Digital Nomadism: The Nexus Of Remote Working and Travel Mobility. *Information Technology & Tourism*, 22, 329-334.
- Hu, K. & Fu, F. (2021). Evolutionary Dynamics of Gig Economy Labor Strategies under Technology, Policy and Market Influence. *Games*, (12), 49, 1-31.

- İli, B. ve Büyükbaykal, G. N. (2023). Yeni Medya Çağında Dijital Göçebelik: 21. Yüzyılın Gezginleri Üzerine Bir İnceleme. *Akdeniz İletişim*, 41, 70-93.
- Kaine, S. & Josserand, E. (2019). The Organisation and Experience Of Work In The Gig Economy, *Journal of Industrial Relations*, 61(4), 479-50.
- Kalleberg, A. L. & Dunn, M. (2016). Good Jobs, Bad Jobs in the Gig Economy, <https://michael-dunn.org/wp-content/uploads/2017/05/ALK-MD.-JQ-in-Gig-Economy.pdf>, Erişim Tarihi: 12.04.2024.
- Lindner, J. (2023). Must Know Digital Nomad Statistics, <https://gitnux.org/digital-nomad-statistics/>, Erişim Tarihi: 23.12.2023.
- Manyika, J., Lund, S., Robinson, K., Valentino, J. & Dobbs, R. (2015) Connecting Talent With Opportunity In The Digital Age. McKinsey & Company. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/connecting-talent-with-opportunity-in-the-digital-age>, Erişim Tarihi: 01.06.2015.
- Müller, A. (2016). The Digital Nomad: Buzzword Or Research Category? *Transnational Social Review*, 6(3), 344-348.
- Oyer, P. (2020). The Gig Economy Non-Traditional Employment İs A Great Opportunity For Many, But İt Won't Replace Traditional Employment. Bonn: IZA.
- Pumple (2024). Digital Nomad Statistics for 2024, <https://pumble.com/learn/digital-nomad-visa/statistics/>, Erişim Tarihi: 30.04.2024.
- Spurk, D., Straub, C. (2020). Flexible Employment Relationships and Careers in Times of the COVID-19 Pandemic, *Journal of Vocational Behavior*.
- Statista (2024). Number Of Countries That Offer Or Plan To Offer Visas to Digital Nomads Worldwide As Of March 2024, <https://www.statista.com/statistics/1298969/top-countries-granting-visas-digital-nomads-worldwide/#statisticContainer>.
- Reichenberger, I. (2018) Digital Nomads- a Quest For Holistic Freedom in Work and Leisure, *Annals of Leisure Research*, 21(3), 364-380.
- Roy, G., & Shrivastava, A. K. (2020). Future Of Gig Economy: Opportunities and Challenges. *Imi Konnect*, 9(1), 14-27.
- Tassinari, A. & Macarrone, V. (2020). Riders on the Storm: Workplace Solidarity among Gig Economy Couriers in Italy and the UK, *Work, Employment and Society*, 34(1), 35-54.
- The Free Dictionary, <https://www.thefreedictionary.com/Gig>, Erişim Tarihi: 02.05.2024.
- Tsipursky, G. (2023). The Great Reevaluation: How Remote Work And Digital Nomads Are Reshaping The Future Of Work. <https://www.forbes.com/sites/glebtsipursky/2023/03/22/are-remote-workers-becoming-digital-nomads/>, Erişim Tarihi: 22.03.2023.
- Thompson, B. Y. (2019). The Digital Nomad Lifestyle: (Remote) Work/Leisure Balance, Privilege, and Constructed Community. *International Journal of the Sociology of Leisure*, 2, 27-42.
- Wang, B., Schlagwein, D., Cecez-Kecmanovic, D. & Cahalane, M. C. (2018). Digital Work and High-Tech Wanderers: Three Theoretical Framings and a Research Agenda for Digital Nomadism, *Australasian Conference on Information Systems*, Sydney.

Woodcock, J. & Graham, M. (2020). *The Gig Economy: A Critical Introductio*. United Kingdom: Polity.

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: %100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicaple to this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

TOPLUMCU BELEDİYE: NAM-I DİĞER BELEDİYE SOSYALİZMİ

Sedat ÇOBANOĞLU¹

Kitap İncelemesi/Book Review

Geliş Tarih/Submission Date: 18.01.2024

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 24.11.2024

Doi: 10.53507/akademikdusunce.1422279.

KİTAP KÜNYESİ:

Yazar: Sonay Bayramoğlu

Basım Yılı ve Yeri: 2015, İstanbul

Yayınevi: Nota Bene

Sayfa Sayısı: 181

ISBN: 978-605-9020-51-0

Giriş

Kamu hizmetlerinin sunulması sürecinde maksimum kamusal faydanın sağlanması ve halk tarafından düzenli ve yeterli hizmet alınması oldukça önemlidir. Kamu hizmetlerinin ortaya çıkışı insanların toplumsal olarak bir arada yaşamalarına oranla gelişmiştir. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte iş gereksinimleri ve işçilere yönelik talepler artmaya başlamıştır. İşçi ihtiyacının sanayi şehirlerinde giderek artması, kırsal alanlardan kentsel alanlara göçü tetikleyen unsurlardan biri olmuştur. Bu dönemde göç hareketlerinin yoğun olması, kentsel alanlarda kamu hizmeti sunumunda yetersizliklere neden olmuştur. Nitekim kentlerin nüfusunun artmasıyla birlikte su, gaz, ulaşım, temizlik, kanalizasyon, eğitim ve yaşlı bakımı gibi birçok kamu hizmeti alanında aksaklıklar yaşanmaya başlamıştır. Bu sorunların çözümünde şehir yöneticilerinin kamu hizmeti sunumundaki rolleri ön plana çıkmıştır. Özellikle şehirlerde belediyelerin kamuya verdikleri hizmetlerin sunuş biçimleri tartışmanın odak noktası olmuştur. Yerel yönetimlerde sunulan kamu hizmetleri ya ağırlıklı olarak belediyeler tarafından ya da özel sektör araçları tarafından yürütülmüştür. Günümüzde de benzer uygulamalar söz konusudur.

Kamu hizmetlerinin sunulmasında göz önüne alınması gereken; *kamu yararı* mıdır? ya da özel sektörün kazancı bağlamında *paraya göre hizmet anlayışı* mıdır? soruları çalışmada vurgulanan temel sorunsaldır. Bu ikilem, toplumun faydasına odaklanan kamu yararı ya da özel şirketin çıkarını ön planda tutan kar güdümlü yaklaşımı araştırmanın merkezine koymaktadır. Sonuç olarak toplumun yararını düşünen, toplumun değerlerine (eşitlik, sosyal adaletçi,

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, sedatcobanoglu00@gmail.com, Orcid: 0000-0001-8357-885X.

bütünleştirici bir şehir anlayışı) önem veren bir belediye anlayışının, insanların müşteri (paran varsa yararlanırsın, paran yoksa açlığa mahkûmsun) olarak görülmesinden daha uygun bir yaklaşım tarzı olacağı felsefesi, incelenen kitabın ana fikrini oluşturmaktadır. Bu düşünce, kamucu yaklaşımı ön plana çıkaran felsefi bir düşüncenin çıktısıdır.

Kamu hizmeti sunumu bağlamında birbirine karşıt olan iki yaklaşım çalışmada ön plana çıkmıştır. Bunlar toplumcu belediye anlayışı ile neoliberal belediye (özel sektör eliyle hizmet sunumu yapan) anlayışıdır. Bu yaklaşımlar kitap içinde farklı bölümlerde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Özellikle neoliberal belediye yaklaşımının olumsuz yönleri çalışma boyunca farklı örneklerle betimlenmiştir. Nitekim toplumcu belediye yaklaşımını benimseyen kitabın yazarı Sonay Bayramoğlu, “*Toplumcu Belediye Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi*” isimli kitabında, toplumcu belediye yaklaşımının tarihsel bağlamda uygulanabilirliğinden bahsetmiş ve bu tecrübeleri kitabına yansıtmıştır. Yapılan çalışma, Can Hamamcı’nın sunuşuyla takdim edilmiştir. Hamamcı’nın çalışmayı “*kenttaş kent efendisi yapacak kolektif kavramayı artırmayı amaçlayan bir kitap*” olarak yorumlaması, kitap açısından yazarın kent yönetiminde toplumcu belediye yaklaşımının uygulanmasına verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca, yazar tarafından toplumcu belediye yaklaşımı hakkında teorik bir çerçeve çizilirken bu alana ilişkin dünyadaki uygulama örnekleri sunularak çalışma zenginleştirilmiştir. Bu çalışmalar temel alınarak Türkiye’deki toplumcu belediye yaklaşımı deneyimleri çalışmada tartışılmıştır. Bu kazanım ve tecrübeler, Türk siyasal hayatında hem politika yapıcılara ve akademik alanda çalışanlara hem de kamu hizmeti alan vatandaşlara bir katkı niteliğinde olmuştur. *Toplumcu Belediye: Nam-ı Diğer Belediye Sosyalizmi* isimli bu çalışmaya ek olarak akademik alanyazında toplumcu belediye yaklaşımına ilişkin kısa bir tarama yapıldığında birkaç örnek daha verilebilir.

Örneğin; Sezgin ve Canbulut editörlüğünde 2021 yılında *Toplumcu Belediyecilik 1970'lerden Günümüze Bir Yerel Yönetim Deneyimi* isimli kitap hazırlanmıştır. Bu çalışmada; İstanbul, Ankara, İzmit, Çanakkale ve Adana illerindeki yerel yönetimlerde toplumcu belediyeciliğin izleri sorgulanmıştır (Sezgin ve Canbulut, 2021). Öte yandan Bozkurt tarafından hazırlanan *Toplumcu Belediyecilik Politikalarının Ovacık Belediyesi Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi* isimli makalede ise Ovacık Belediyesinde toplumcu belediye temelinde siyasal-yönetimsel, sosyo-kültürel, ekonomi ve şehircilik/çevre politikaları bağlamında tartışmalar esas alınmıştır (Bozkurt, 2020). Son olarak 11 Mayıs 2013 tarihinde toplanan *Toplumcu Belediyecilik Ulusal Forumu* sonucunda *Toplumcu Belediyecilik Bildirgesi* hazırlanmıştır. Bu bildirge kapsamında belirlenen temel ilkeler şunlardır; yeniden

beledileştirme, toplumsal eşitlik, dayanışma, demokratik yönetim, üretici ve paylaşımcı belediyecilik, planlamacılık ve kalkınma, ortak yaşam kültürü ve kentlilik bilinci, nitelikli hizmet-üretken emek-nitelikli çalışma koşulları, doğal ve tarihi çevrenin korunması, gelişmeye açık olunması, herkesin görülmesi, tüketicinin korunması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kültür-sanatın desteklenmesi (Toplumcu Belediyecilik Bildirgesi, 2013). Sonuç olarak toplumcu belediye literatürüne yönelik alanyazındaki araştırmaların artması hem bu alanda çalışanlara hem de uygulayıcılara kamu yararı temelli hizmet sunumu konusunda bir bakış açısı kazandıracaktır.

Kitabın İncelenmesi

Yazar'a göre belediye tarafından sunulan kamu hizmetlerinin kimin eliyle ve nasıl sunulacağı soruları, belediyeler için önemli birer karar aşaması olarak görülmektedir. Dolayısıyla kamu hizmeti sunumunda demokratik bir yaklaşımın gereği olarak kamu yararı ön planda tutulurken, yirminci yüzyılın sonlarına doğru neoliberal bir yaklaşım ile bu durumun tersine dönmeye başladığı belirtilmiştir. Bir diğer ifadeyle 1850'li yıllardan 1980'li yıllara kadar toplumcu belediye anlayışına yönelik deneyimler görece daha yaygın iken kamucu/kamuya değer veren bir yaklaşım söz konusuydu. Ancak kamu yararı ilkesini olumsuz yönde etkileyen neoliberal anlayışın yükselişi ile özel şirketlere daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımın savunucuları, yerel yönetimler ile daha yakın bir ilişki içinde olmaya başlamışlardır.

Yaklaşık 30 yıldır yerel yönetim reformları adı altında yerelleşme politikaları sonucunda belediyelere birçok sorumluluk yüklenmiştir. Türkiye açısından bakıldığında bu sorumlulukları istenen ölçüde kaldıramayan belediyeler, hizmetlerin kamuya ulaştırılması hususunda çıkmaza girmiştir. İşte bu noktada asıl sorgulanması gereken nasıl bir belediye anlayışının olması gerektiği sorunsalı, gündeme gelmiştir. Bu konudan hareketle yerel yönetimlerin görev ve sorumluluk alanları ve bu alanlardaki faaliyetleri nasıl yürüttüğü konuları, incelenmesi gereken temel nesnelere. İşte bu noktada yazar, öncelikle bu konuda toplumun temel ihtiyaçlarının anlaşılmasının ne derece önemli olduğu hususuna dikkat çekmiştir. Ayrıca yalnızca kamucu bir yaklaşım ile sorunların çözümünde yol katedilebileceğine vurgu yapılmıştır. Bir diğer ifadeyle barınma, su, kanalizasyon, gaz, atık ve çöp faaliyetleri gibi bir şehrin temel ihtiyaçlarına bu bakış açısıyla cevap verebilecek bir belediyenin var olması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Öte yandan özel sektör aracılığıyla iş gören neoliberal belediyecilik anlayışına eleştirel bir yaklaşım sergileyen yazar, bu anlayışa sahip belediyelere yönelik sorunları birkaç örnekle ifade etmiştir. Bu sorunlar arasında; personel istihdamındaki kısıtlamalar, taşeron firmaların

etkin olması sonucunda sosyal yardımların kısıtlanması, düşük ücret ve güvensiz istihdamın varlığı ve maaş ödemelerinde 3-4 ay gibi gecikmeler sayılabilmektedir. Bu noktada yazar, günümüzde toplumcu belediye anlayışının mümkün olabileceğini ortaya koymak amacıyla yola çıkarak tarihsel çerçevede deneyimlenen örnekleri çalışmasında incelemiştir. Yazar, toplumcu belediye anlayışını hem belediyecilik akımının hem de kamu hizmeti anlayışının gelişmesinde temel bir mihenk taşı olarak görmektedir. Bu sebeple yazar, araştırmada neoliberal belediye anlayışı yerine toplumcu belediye anlayışının toplum için daha faydalı olacağı hususunu tartışmıştır. Böylelikle toplumcu belediye anlayışı uygulamalarının kamu için daha etkili ve daha çözüm odaklı olabileceğini ileri sürmüştür. Yöntemsel bağlamda kitapta, nicel veri toplama metodu ve içerik tepkisiz araştırma tiplerinden içerik analizi tekniği kullanılarak çalışma incelenmiştir. Diğer taraftan çalışmada *toplumcu belediye uygulamaları* geniş ölçekte sunularak *örnekleme* tekniği de kullanılmıştır. Kaynakça bakımından kitabın oldukça zengin bir araştırma yelpazesine sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çalışma giriş bölümünün yanı sıra “Toplumcu Belediyenin Tarihsel Gelişimi”, “21. Yüzyılda Toplumcu Belediye” ve “Türkiye’de Toplumcu Belediye” başlıklarından oluşturulmuştur.

Çalışmanın giriş bölümünde neoliberal belediye anlayışının 30 yıldan fazla süren serüveninde kamu hizmetinin sunulmasına ilişkin ciddi sorunların ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Bu sorunlara çözüm olarak demokrasi reformları adı altında yerleşme reformları yapılmıştır. Bu reformlarla birlikte belediyelere yetki devri yapılması sonrasında belediye ile özel sektör arasında ilişkiler daha hızlı bir şekilde gelişmeye başlamış ve bu durum, neoliberal belediyecilik anlayışına olanak sağlamıştır. Yazar, çalışmasında toplumun çıkarlarının ön planda tutulması gerektiğini her defasında vurgulamış, özellikle kamuya ait olan kent mekânları, parklar, tarihi alanlar ve kültürel miraslara yönelik belediye faaliyetlerinin, rant amacı güden özel sektör kuruluşlarına verilmesine karşı bir duruş sergilemiş vekamu hizmetlerinin sunulmasında demokratik temelli yerel yönetimlerin oluşturulması gerektiğini savunmuştur.

Yazar çalışmasında yukarıdaki başlıkları detaylı bir şekilde incelemiştir. Bu kitap incelemesinde bölümlerden kısaca bahsedilmiştir. Birinci bölümde; yazar toplumcu belediyenin temellerine değinmiştir. Bu kapsamda, toplumcu belediyenin tarihteki izleri, 1871 yılında Paris’te yaşanan Paris Komünü olarak bilinen işçi sınıfının ilk siyasal yönetim deneyimine dayanmaktadır. Bu deneyim aynı zamanda modern belediyeciliğin temelini oluşturmaktadır. Bu tecrübe, 1970’li yıllarda Avrupa’daki kıvılcık belediyelere örnek olmuştur.

Öte yandan üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan birisi de yazarın 2000’li yıllarda yeniden beledileştirme çalışmalarına titizlikle dikkat etmiş olmasıdır. Kamu hizmetlerinin beledileştirilmesi hususuna ilişkin dünyadaki diğer ülkelerden örnekler vermiştir. Bu kapsamda su, elektrik, kamu taşımacılığı, atık yönetimi, temizlik ve barınma gibi toplumun genel ihtiyaçlarını temel alan belediye faaliyetleri, toplumcu belediye anlayışının uygulanabilirliğinin bir örneği olarak sunulmuştur.

Avrupa’da 19’uncu yüzyılda sanayileşmenin etkisiyle hız kazanan göç hareketleri, kentlerde nüfus artışına neden olmuş ve kentli sayısı yüzde 17’den yüzde 72’ye kadar artmıştır. Giderek karmaşık hale gelen kentlerin su, gaz, kanalizasyon, barınma gibi temel ihtiyaçları bir sorun alanına dönüşmüştür. Sanayi devriminin yıkıcı etkileri arasında insanların mülksüz kalması, açlıkla mücadele, sağlıksız yaşam, yoksulluğun artması şehirlerde görülmeye başlanmıştır. Yazar kitabında bu etkileri örnekler vererek göstermiştir. Örneğin, 1848 yılında *Kamu Sağlığını Düzenlemeye Dair* bir dizi düzenleme yapılmıştır. Böylece kamu sağlığının gözetilmesi ve ilgili hizmetlerin belediye tarafından yerine getirilmesi esas alınmıştır. Ancak özel şirketler tarafından sunulan bu hizmetlerin belediyelere verilmesi, özel şirketlerin tepkisine yol açmıştır. Öte yandan, 1870 yılında Birmingham Belediyesi; su, gaz, elektrik, tramvay gibi kamu hizmetlerini yerine getirmeye başlamıştır. Kanalizasyon sorunları, 1834-1871 yıllarında belediye tarafından kurulan bir komisyon aracılığıyla yürütülmüştür. Yoksulluk yasaları, 1869-1870’li yıllarda belediyelerin hizmet alanına dâhil edilmiştir. Bu kapsamda ilk belediye sosyalizmi deneyimi Glasgow’da yaşanmıştır. Kamu hizmetlerini ilk beledileştiren bu kent, özel şirketler tarafından yerine getirilen hizmetlerin sağlıksız yaşam koşulları ve kamu yararına uygun olmadığı gerekçeleriyle iptal edilmiştir. Böylece, 1855 yılında su, 1869 yılında gaz, 1872 yılında ulaşım ve 1890 yılında elektrik hizmetleri beledileştirilmiştir.

Hastalıklar, suçların artması, başıbozuk bir düzenin varlığı ve konutların iyileştirilmesi gibi temel gerekçeler bu adım atılmasında birer gerekçe olmuştur. Sonuç olarak yazar, toplumcu belediye uygulamalarının gelişmesinde İngiltere başta olmak üzere Kıta Avrupası’ndaki deneyim ve doktrinlerin, toplumcu belediye anlayışına kaynaklık ettiğini vurgulamıştır. Bu ülkelerde 20’nci yüzyılda birçok belediye hizmet deneyimi görülmüştür. Paris Komünü deneyiminin 19’uncu yüzyılda yaşanması, 20’nci yüzyıl belediyelerine örnek teşkil etmiştir. Özellikle bu uygulamalar, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkelerin belediye hizmet sunum programlarında görülmüştür. Fakat hükümet programlarında 1980’li yıllarda bir paradigma değişikliği yaşanmıştır. Toplumcu belediye yaklaşımı yerini neoliberal belediye

anlayışına bırakmaya başlamıştır. Yazar, kamu yararını temel alan toplumcu belediye anlayışının bu süreçte geri plana itildiğini eleştirel bir yaklaşımla dile getirmiştir.

Öte yandan yazar 20'nci yüzyılda *toplumcu belediye faaliyetlerini* şu şekilde resmetmektedir: 19'uncu yüzyılın yıkıcı etkilerini tam olarak atlatmadan 20'nci yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşı, Avrupa'da kent yönetimlerinde ciddi sorunlara neden olmuştur. Bu sorunlara çözüm arandığı süreçte, belediye sosyalizmi yaklaşımı yalnızca işçi sınıfının güçlü olduğu Sheffield, Glasgow ve Derby gibi bazı kentlerde 1930'lu yıllarda hayata geçirilebilmiştir. Bu yüzyıla işçi ve burjuva sınıfının mücadele dönemi de denilebilir. İşçi sınıfının 19'uncu yüzyılda başlayan ve piyasa ekonomisinde bağımsızlaştırılmış bir alan yaratma çabası, 20'nci yüzyıl toplumcu belediye anlayışını önemli ölçüde etkilemiştir.

Yazar, düşünsel alanda toplumcu belediye yaklaşımı ve belediyecilik karşıtı hareketleri de incelemiştir. Bu kapsamda, Kıta Avrupası'nda toplumcu belediye yaklaşımının yayılmasına yönelik örnekler ele almıştır. Örneğin, Almanya ve İtalya gibi devletlerde işçi partilerinin belediye iktidarlarına geldiklerini ve 1892 yılında Fransa'da yerel seçimleri sosyalist işçi partilerinin kazandığını vurgulamıştır. Dahası ilk aşama olarak ifade edilebilecek 1880-1918 yılları ve ikinci aşamada ise 1920-1930 yılları arasında belediye sosyalizmi dönemleri deneyimlenmiştir. Müteakiben İkinci Dünya Savaşı'nın 1945 yılında son ermesiyle ortaya çıkan örgütsel ve mali kriz sonrasında Avrupa'da refah devlet politikaları ön plana çıkmıştır. Devletler, sosyal ve kamusal hizmetleri yürütme kararı almıştır. Örneğin İsviçre, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi Avrupa ülkelerinin refah politika uygulamalarına geçişi, kamulaştırma süreçlerini başlatmıştır. Böylelikle kamu hizmetlerinin kamu örgütleri tarafından sunulması öngörülmüştür. Böylelikle kamu yararı ilkesine göre hareket edileceği düşünülmüştür. Yazara göre, bu düşüncenin kökenlerini, öncelikle belediye sosyalizmine, sosyalist düşünceye ve sonrasında ise sosyal demokrasiye kadar götürmek mümkündür.

Dünya üzerinde ortaya çıkan siyasi ve ekonomik krizlere bir çare niteliğinde 1980'li yıllarda neoliberal politikaların uygulanmaya konması, belediye hizmetlerini doğrudan etkilemiştir. Dolayısıyla yazarın da ifade ettiği gibi köklü bir paradigma değişikliği yaşanmıştır. Yerel hizmetlerin sunulmasında piyasalaştırma ve özelleştirme faaliyetleri, 1980-2010 yılları arasında ön plana çıkmıştır. Geleneksel yönetim anlayışının işlemediği gerekçesiyle piyasa yönelimli (yeni) kamu işletmeciliği akımı yönetim alanında benimsenmeye başlamıştır. Sonuç olarak kamu hizmeti anlayışında temel iki ilke öne çıkmıştır. Bunlar; kamucu yaklaşım ve piyasacı yaklaşım olarak belediye hizmetlerinde etkisini göstermiştir.

Biraz daha açmak gerekirse, kamu yönetiminde siyasal ve ekonomik mantık ilkelerinin nasıl işlediği ön plana çıkmıştır. Siyasal mantığın kamucu bir yanı olduğu ekonomik mantığın ise kar yönü olduğu yazar tarafından belirtilmiştir. Bu noktada çalışmada verilen Türkiye örneğinde emanet usulü olarak ifade edilen siyasal mantığa dayalı kamu hizmetinin 2003 yılı kamu ihale kanunu ile kaldırıldığı belirtilmiştir. Bunun yerine rekabet ilkesi getirilmiştir. Böylelikle kamu hizmeti sunumunda *rekabet ilkesi* kapsamında işletmeci bir yaklaşım ortaya çıkmıştır.

Bu döneme yönelik Batı ve ABD'deki gelişmelere bakıldığında; 1980'li yıllar itibarıyla Avrupa ve ABD'de Thatcher ve Reagan dönemlerinde hükümetlerin uyguladığı yeni sağ ve neoliberal politikalar, devletin kamu hizmeti sunma şeklini değiştirdiği gibi, belediyelerin kamu hizmeti sunma şeklini de değiştirmiştir. Yani bu dönemde *kullanan öder* ilkesinin öne çıkması, kamu hizmetinin ücretsiz olma durumunu ortadan kaldırmıştır. Özelleştirilen kamu kurumlarının meşruiyetini sağlamak amacıyla ortaya atılan tezlere göre, devlet aygıtının artık işlemediği ve hantal bir yapıya sahip olduğu belirtilmiştir. Böylece belediyelerde yaşanan değişime değinen yazara göre, yaşanan süreç; “*devletin geri çekilmesi, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, kamu harcamalarının kısıtlanması ve belediyenin müktesep haklarına hücum edilmesidir.*” şeklinde görülmektedir.

Ayrıca neoliberal yükselişin İngiltere'de Thatcher hükümeti döneminde yükselişe geçtiği, sosyalist işçi partilerine yönelik karalama kampanyasıyla başladığı vurgulanmıştır. Öte yandan Avrupa Birliği'nde ise belediyeciliğin temel ilkelerinden olan *subsidiarite ilkesi* yerel yönetimlerde kabul edilirken, dönüşümün iki temel çıktısı olan *âdem-i merkezileşme* ve *piyasalaşma* bileşenleri yerel yönetimlerde sık kullanılan temel kavramlar arasına girmiştir. Böylece kamu hizmetlerinin sunulmasında özelleştirme politikaları, Avrupa ülkelerinde yaygınlık kazanmıştır. Örneğin su hizmetinin ve enerji sektörünün birçok ülkede özelleştirilmesi, neoliberal belediye anlayışı uygulamasının etkinliğini göstermiştir. Bu noktada yazar, yaşanan süreçte birçok kazananın yanında kaybedenlerin de olduğunu belirtmiştir.

Kaybedenler arasında; halk sınıfları, demokratik yönetim, yerel düzeyde geniş emekçi kesimleri ve engelli vatandaşlar sayılabilir. Bu sürecin son kaybedeni ise yüz yıllık deneyime sahip olan çağdaş belediyecilik anlayışının temelleri olmuştur. İşte bu noktada yazar, çalışmada neoliberal belediyecilik anlayışının çökmeye yüz tuttuğunu ifade etmiştir. Ancak Türkiye açısından bir değerlendirmenin net olmayacağı fikirdedir. Yazar, kamu örgütlerine yönelik yapılan özelleştirmelerin çöküşe sebep olduğunu belirtmiştir. Neoliberal paradigmanın en önemli savının, düşük fiyat ve maliyetle daha nitelikli ve kaliteli hizmet sunulması olduğu

ifade edilirken yazara göre bunun gerçekleşmediği belirtilmiştir. Çünkü şirketler, her krizin ardından kar oranlarını maksimize etmek için fiyat artırımına gitmişlerdir. Yazara göre, bu durum, vatandaşların haklarının yok edildiğini göstermektedir.

Yirmi Birinci Yüzyılda Toplumcu Belediye başlıklı bölümde, Avrupa'daki kamu hizmetlerinde yeniden beledileştirme dalgası ve Latin Amerika'da toplumcu belediye deneyimleri aktarılmıştır. Avrupa ülkeleri arasında Almanya, Fransa, İngiltere ve Polonya örnekleri sunulmuştur. Örneğin, David MacDonald'ın 2012 tarihli *İşleri Yeniden Beledileştirin!* başlıklı kitabında su sektöründe beledileştirme faaliyetlerinin yeni bir eğilim olduğuna vurgu yapılmıştır. Yazar, 2013 ve 2014 yıllarında su sektöründeki beledileştirme gerekçelerini tablolar halinde örnekler vererek detaylı incelemelerde bulunmuştur. Yazar, yalnızca su sektörünü değil, aynı zamanda elektrik, kamu taşımacılığı, atık yönetimi, temizlik ve barınma alanlarındaki beledileştirme faaliyetlerini de çalışmasında irdelemiştir. Böylelikle toplumcu belediye uygulamalarına kaynak oluşturacak kaydadeğer veriler sunmuştur.

Neoliberal beklentilerin karşılıksız kaldığını belirten yazar, kamu politikalarında denetimin kaybedildiğini ve dev oligopol şirketlerin yaratıldığının altını da çizmiştir. Yine kamu özel ortaklığının kusurlu olduğunu ve işlem maliyetlerini artırdığını ifade eden yazar, bu süreci bir illüzyon olarak tanımlamıştır. Bu sorunların sonucunda insanların işsizlikle boğuştuğuna vurgu yapmış ve istihdam sorununun oluştuğuna dikkat çekmiştir. Bu bölüm sonunda yazar, Latin Amerika örneklerinde toplumcu belediye deneyimlerinden örnekler vermiştir. Porto Alegre ve Katılımcı Bütçe Modeli ve Sao Paulo'da Katılımcı Bütçe Modeli deneyimlerini incelemiştir.

Son olarak Türkiye'deki Toplumcu Belediye yaklaşımlarını ele alan yazar, Türk belediye mevzuatına atıfta bulunarak toplumcu belediye yaklaşımının izlerini sürmüştür. Örneğin, cumhuriyetin kurulmasından sonra 1930 yılında çıkarılan belediye kanununda kamu hizmetlerinin belediye eliyle verilmesi yönündeki ortak görüşe dikkat çekmiştir. 1926 yılında hazırlanan *Sular Hakkında Kanun* bu anlayışın temel ipuçlarını verebilir. Öte yandan yazar, devletçilik politikasının *1929 krizinden mi? yoksa cumhuriyetin temel ilkelerinden mi?* ortaya çıktığının yeniden yorumlanması yönünde bir görüş sunmuştur. Bu bağlamda bazı örnekler incelenmiştir. Örneğin, belediyelere alt yapı imtiyazları tanınmıştır; Samsun'da 1923 yılında elektrik, su ve tramvay işletmesi 60 yıllığına belediyeye devredilmiştir; belediyelere narh koyabilme yetkisi verilmiştir, ancak bu teklif dâhiliye encümeni tarafından reddedilmiştir; suni buz üreten Dersaadet Buz Anonim Şirketi imtiyazının 15 Aralık 1923 tarihinde feshedilerek belediyeye verilmesi kararlaştırılmıştır; belediyelere haberleşme ile ilgili bir takım imtiyazlar

da verilmiştir; Ankara Belediyesine 1,5 milyon liralık kredi alma yetkisi tanınmıştır (su, bataklık, mesken sağlama, lağım, elektrik hizmetleri gibi faaliyetleri için). Nitekim ilerleyen dönemlerde bu örneklerin sayısı artmıştır. Yazara göre, kamu hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik çabalara bakıldığında belediyelerin tamamına yakınında 1970’li yıllarda toplumcu belediye anlayışına rastlanmaktadır. Yazar, Fatsa ilçesinde toplumcu belediyenin iyi bir örnek olarak uygulandığını vurgulamıştır. Öte yandan Türkiye’deki akademik alanyazın çalışmalarına bakıldığında yazar, toplumcu belediye yaklaşımına öncülük yapan bilim insanları arasında kent bilimci Can Hamamcı ve Ruşen Keleş’i örnek göstermiştir. Günümüzde bu alanda yapılan çalışmaların artması, toplumcu belediye anlayışının belediyeler tarafından daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmada kamu hizmeti sunumu sürecinde toplumcu belediye yaklaşımı ile neoliberal belediye yaklaşımı arasındaki mücadele ele alınmıştır. Neoliberal belediye anlayışının kar odaklı olmasına, toplumcu belediye anlayışının ise kamu yararını temel almasına vurgu yapılmıştır. İşte bu noktada toplumcu belediye anlayışının hayata geçirilmesinin kayda değer bir öneme sahip olduğu savunulmuştur. Bu anlayışa göre, belediyelerin müşteri yerine vatandaş odaklı kamu hizmeti sunmasının esas olduğu belirtilmiştir. Çalışmada Avrupa ve Latin Amerika ülkelerindeki toplumcu belediye uygulamalarından örnekler verilmiştir. Ayrıca çalışmada bu ülkelerdeki beledileştirme ve yeniden beledileştirme faaliyetlerine değinilerek toplumcu belediye yaklaşımının önemi sık sık vurgulanmıştır. Öte yandan bu yaklaşımın kamucu bir yönünün olmasına ve kamu yararı odaklı olmasına dikkat çekilmiştir.

Kamu yönetimlerinde işletmecilik yaklaşımlarının 1980’li yıllarda ortaya çıkmasıyla kar güdümlü neoliberal belediye hizmetleri ön plana çıksa da hem dünyada hem de Türkiye’de toplumcu belediye yaklaşımı odaklı hizmet sunumlarının artırılabilmesi için çabaların sürdürülmesine gayret edilmiştir. Ayrıca yazara göre bu alandaki çalışmalara yönelik ilginin artmasının, alanyazın bakımından faydalı olacağı öngörülmektedir.

Çalışmanın son bölümünde Türkiye’deki toplumcu belediye yaklaşımı uygulamalarına yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur. Türkiye’de 1980’li yıllara kadar geçen sürede belirli bölgelerde toplumcu belediye yaklaşımına yönelik bazı deneyimler yaşansa da küresel süreçle doğrudan iletişim halinde olan ülkemizde de neoliberal reformlar, uygulamaya konmuştur. Bu noktada Türkiye’de sosyal devlet yaklaşımı ve yerel yönetimlerin demokratikleşmesi kapsamında yapılan idari reformlar, toplumcu belediye yaklaşımından ziyade neoliberal

belediye yaklaşımına hizmet etmiştir. Belediyeler kamu hizmetlerini sunarken, çoğunlukla özel şirket mantığını kullanmaya devam etmiştir. Ancak nadiren de olsa bazı belediyelerin toplumcu belediye anlayışına yönelik uygulamaları yürütmeye çalışması, umut vericidir. Çünkü belediyelerin kamu hizmetlerine yönelik bakış açısını kamu yararını temel alacak şekilde değiştirmesine ihtiyaç vardır. Dolayısıyla kamuya sunulan hizmetlerin özünde, demokratik hizmet anlayışının varlığı daima mevcut olmalıdır.

Halkın barınma, su, gaz, atık ve kanalizasyon gibi temel ihtiyaçlarına yönelik hizmet veren belediyeler, şirket mantığından ziyade insan odaklı ve kamu yararını ön görecektir biçimde bir hizmet anlayışını benimsemelidir. İşte bu noktada toplumcu belediye anlayışı, insana değer veren bir hizmet sunma biçimi olarak vatandaşlara katkı sağlayabilir. Öyle ki bu kitabın bir deneme olduğunu vurgulayan yazarın çalışması, alanyazındaki yapılacak diğer çalışmalara ışık tutacak niteliktedir. Son olarak belediyelerin kamu hizmetlerini sunarken her zaman kamu yararını ön planda tutmasının kaydadeğer öneme sahip olduğu bilinmelidir.

Kaynakça

- Bozkurt, E. (2020). Toplumcu Belediyecilik Politikalarının Ovacık Belediyesi Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 99-149.
- Sezgin, S. ve Canbulut, T. (Ed.). (2021). *Toplumcu Belediyecilik: 1970'lerden Günümüze Bir Yerel Yönetim Deneyimi*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Toplumcu Belediyecilik Bildirgesi (2013). YAYED Yerel Yönetim Araştırma Yardım ve Eğitim Derneği, www.yayed.org/uploads/yuklemeler/toplumcubelediyecilik_bildirgesi.pdf, Erişim Tarihi: 27.03.2024.

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: %100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicable to this study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

SAHRAALTI AFRİKA ÜLKELERİNİN İKTİSADİ GELİŞME SÜRECİNE KISA BİR BAKIŞ

Mehmet Berkay DURDU¹

Kitap İncelemesi/Book Review

Geliş Tarihi/Submission Date: 15.08.2024

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 12.12.2024

Doi: 10.53507/akademikdusunce.1534003.

KİTAP KÜNYESİ:

Yazar: Sinan Erdoğan ve Ali Acaravcı

Basım Yılı ve Yeri: 2021, İstanbul

Yayınevi: Kriter Yayınevi

Sayfa Sayısı: 132

ISBN: 978-625-7669-02-3

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından küresel siyasette ve ekonomide yaşanan paradigma değişimiyle birlikte, hem iktisat alanında hem de siyaset bilimi alanında ekonomik kalkınma kavramı giderek önem kazanmaya başlamış ve müstakil bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Kalkınmışlığın asimetrik dağılımına ilişkin yürütülen ampirik çalışmalar az gelişmişliğin yalnızca ülkelere has bir olgu olmadığını, bazı bölgeleri bir bütün olarak etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Başta coğrafya olmak üzere, iklim, kültürel özellikler, sosyolojik yapı bölgelerin gelişmişlik düzeyini belirleyen temel etkenlerdendir. Gelişmişlik ve geri kalmışlık dikotomisiyle söylemsel olarak yaratılan ve ilkel, fakir, vahşi gibi sıfatlarla Avrosantrik bir kimlik atfedilen Afrika'nın kalkınma süreci ve gelişim aşamaları bu eserde, tarihsel süreç bağlamında incelenmektedir.

Kriter Yayınevi tarafından neşredilen eser, siyaset bilimi, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, iktisat ve coğrafyadan faydalanarak çok disiplinli bir bakış açısıyla Sahraaltı Afrika'nın kalkınmışlık düzeyinin diğer bölgelerden niçin negatif ayrıştığını, tarihsel analitik bir yöntem izleyerek sorgulamaktadır.

Eser, Afrika'nın geri kalmışlığına yönelik akademik yazında öne sürülen temel argümanları yıkararak yeni bir tarihsel bakış açısı geliştirilmesini teminen altı bölüm olarak kurgulanmıştır. Sahraaltı Afrika'nın siyasi ve ekonomik yapısına ilişkin 16. yüzyıl öncesi için yeterli tarihi ve arkeolojik verinin olmaması, yakın dönemde ise kıtadaki kamu yönetiminin

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, mehmetberkaydurdu@gmail.com, Orcid: 0009-0002-1055-2266.

olgunlaşmamış olması, inceleyebildiğimiz tarihi ve istatistiki verilerin sınırlandırmakta bu durum da çalışmadaki temel kısıtları oluşturmaktadır.

Eserin ilk bölümünü oluşturan “Sahraaltı Kavramının Kökeni ve Dünya’da Afrika Algısı” başlığında, Sahraaltı Afrika’nın tanımı yapılmış, bölgenin coğrafi ve beşeri yapısı bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu başlık altında kolonyalist bakış açısıyla geliştirilen ilkel, vahşi ve egzotik Afrika söylemlerinin, kitle iletişim araçları vasıtasıyla Batı dünyasında nasıl yayıldığı açıklanmıştır. İkinci bölüm Afrika’nın erken döneminden 16. Yüzyıla kadar uzanan bir zaman diliminde, bölgenin beşeri ve coğrafi özellikleri tarihsel süreç bağlamında incelenmiştir. Kıta, kuzey, güney, doğu, batı ve merkez olmak üzere beş alt bölgede ele alınmıştır. Kıtanın geri kalmışlığının tarihsel kökenlerini irdeleyen bu bölümde; Sahraaltı Afrika’da coğrafi kısıtlar nedeniyle tarımsal üretime geçişin dünyanın geri kalanına kıyasla çok geç bir tarihte başladığı, bölgedeki hayvanların evcilleştirilme girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığı ifade edilmiştir. İslamiyet’le birlikte, bölgede ticari faaliyetler gelişmiş bu sayede limanlar ve ticaret merkezleri kurularak kıtanın toplam refahında artışı yaşanmıştır. Ne var ki tüm bu pozitif gelişmeler Sahraaltı Afrika’nın, geri kalmışlığını engelleyememiş, iktisadi faaliyetler yalnızca geçimlik ekonomiyle sınırlı kalmıştır. Yazarlar, bölgenin tehlikeli coğrafyasının, hem kıta içi entegrasyonun önünde büyük bir kısıt oluşturduğu belirtmektedir.

16. yüzyıl ve Kolonyal Dönem arasını kapsayan üçüncü bölüm, kölelik kurumuna odaklanarak kıtanın Batı hegemonyasına girişini tarihsel süreç içerisinde ele almaktadır. İstanbul’un fethiyle birlikte boğazların kapanmış olması o döneme kadar büyük ölçüde Slavlardan oluşan köle ticaretine darbe vurmuştur. Amerika’nın keşfiyle birlikte bölgeyi sömürmeye başlayan Batılı devletlerin taşıdıkları hastalıklar kıtada büyük bir nüfus kırımına yol açmıştır. Bu durumun telafi edilebilmesi amacıyla Afrika’ya yönelen Batılılar, kıtanın sahil kesimlerinde büyük köle pazarları kurmuşlardır. Yerel kral ve kabile şeflerinin, Batılılarla silah karşılığı köle anlaşması yapması, geçimlik ekonomiye sahip Afrika’da hem üretimin azalmasına hem de yerel çatışmaların artmasına neden olmuştur. Batılı devletler açısından ise temin edilen ucuz işgücü, üretimin artışına, sermaye birikimine ve yeni yatırımlara kapı aralamıştır. Bu anlamda kölelik kurumu, Sanayi Devrimi’ni hazırlayan sürecin en önemli etkenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Sanayi Devrimi’yle birlikte azalan üretim maliyetlerinin etkisiyle kölelik kurumuna duyulan ihtiyaç da azalmaya başlamış ve kölelik 19. yüzyılın başlarında yasaklanmıştır. Eserde maliyetlerin ne ölçüde azaldığı, kölelik kurumunun kaldırılmasına ilişkin ekonomik gereklilikler yeteri kadar açıklanmamıştır.

Kolonyal dönemde Sahraaltı Afrika'daki gelişmeleri inceleyen dördüncü bölüm ise sanayileşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte daha da önemli hale gelen hammaddeye erişim problemine ve Sahraaltı Afrika'da kurulan kolonilere odaklanmaktadır. Koloni dönemi, Afrika kıtasının bugünkü çehresini oluşturması açısından oldukça önemlidir. Kolonyalist ülkeler, kıtaya kurumlarını ihraç ederek kıtadaki sosyal, politik ve iktisadi yapıyı tamamıyla dönüştürmüştür. Bölgeye silah satış yasağının kalkmasıyla birlikte, Batılı ülkeler tarafından bölgeye teknoloji ihracı gerçekleşmiş, buharlı makineler ilk defa kıtada kullanılmaya başlanmıştır. Yeni teknolojiler, merkez ve çevreyi birbirine bağlayarak bölgede güçlü bir merkezi otoritenin tesis edilmesine olanak sağlamıştır.

Kolonyal Dönem sonrası Sahraaltı Afrika'yı ele alan beşinci bölümde ise küresel konjonktürde yaşanan değişimler çerçevesinde Afrika'nın dönüşümü incelenmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından terhis edilen askerlerin, ülkelere geri dönmesiyle birlikte geçimlik iktisadi yapıya sahip olan kıta ülkelerinde fiyatlar ve işsizlik oranı dramatik bir biçimde artış göstermiştir. Büyük Buhran, hali hazırda var olan ekonomik krizi daha da derinleştirmiştir. Bunu engellemek amacıyla iki savaş arası dönemde Batılı devletler bir dizi başarısız kalkınma projesi uygulamaya koymuştur. Bu doğrultuda bölgede, Afrika Milliyetçileri olarak adlandırılan bir siyasi elit gelişmiş ve dekolonyalist ayaklanmaların temeli atılmıştır. Dekolonyalizm sürecinin sonunda bağımsızlık kazanan ülkeler üç temel iktisadi aşamadan geçmiştir. Bunlardan ilki ithal ikameci dönem, ikincisi Bretton Woods kurumlarıyla gerçekleştirilen ve yapısal uyum programlarıyla karakterize olan neoliberal dönem, üçüncüsü ise 2000 sonrası dönemi kapsamaktadır. İthal ikamecilik dönemi, başlangıçta olumlu gelişmeler yaratmış olsa da devletin iktisadi faaliyetlerde artan ağırlığı, yolsuzluğun ve nepotizmin yaygınlaşmasına, sosyal bozulmalara ve kaçınılmaz olarak ekonomik bozulmalara sebebiyet vermiştir. Yaşanan krizler çerçevesinde, Batılı ülkelerin teşvikleri doğrultusunda Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yapısal anlaşmalar tesis edilmiştir. Bahse konu bu anlaşmalar, Batı paradigması çerçevesinde kurgulanmış olması nedeniyle Sahraaltı Afrika'nın ekonomik ve sosyal yapısında bozulmalara sebebiyet vermiştir. Konuya ilişkin yapılan ampirik çalışmalarda, IMF ile anlaşma yapmayan Afrikalı devletlerin ekonomilerinin büyüdüğü gözlemlenmiştir. Bu noktada çalışmada, yapılan ampirik analizlerin sonuçlarından bahsedilmiş olmakla birlikte ekonomik bozulmalara ilişkin verileri paylaşılmamış, hangi ekonomik göstergelerin krizleri tetiklediği, istihdam, üretim ve enflasyon oranlarının ne gibi sosyal bozulmalara sebebiyet verdiğine değinilmemiştir. 2000 yılından sonra ise kıta içindeki milliyetçi fikirler ve kıta içi

birlik olguları gelişmeye başlamış ve Afrikalı çözümler bağlamında kıtadaki yaygın yoksulluğun azaltılması, demokratik bilincin geliştirilmesi temel odak noktaları olmuştur.

Eserin temel argümanlarının yer aldığı, tarihsel olarak bölgedeki kalkınmayı engelleyen faktörler ve günümüzdeki gelişmişlik düzeyinin ele alındığı altıncı bölümde ise, ilk beş bölümün satır aralarında gizlenen çözümler açığa çıkarılmıştır. Literatürde Afrika'nın iktisadi tarihine ilişkin yapılan çalışmalarda, 16. yüzyıl öncesi dönemden hiç bahsedilmemesi ve kölelik kurumunu verili kabul ederek yapılan incelemelerin metodolojik olarak hatalı olduğu argümanını öne süren yazarlar, bu süreçte geri kalmışlığın temel nedenlerinin; tarımsal faaliyetlere geç bir dönemde başlanmış olması, hayvancılığın bölgede gelişmemesi ve salgın hastalıkların nüfus artışını engellemesi olarak belirtmektedir. Erken dönemde bölgenin coğrafi ve topografik yapısından kaynaklı olarak tohumların ehlileştirilmesinin oldukça geç bir dönemde başarılabilmiş olması merkezi devletlerin de geç ortaya çıkışına neden olmuştur. Geri kalmışlığı vurgulamak adına yazarlar, tarihsel bir karşılaştırma yaparak Svahili bölgesinde yeni filizlenmeye başlayan şehir devletlerinin olduğu dönemde, Roma İmparatorluğu'nun en geniş sınırlara ulaştığı belirtmektedir. Coğrafi kısıtların ticareti engellediği, bu durumun yalnızca üretim ve sermaye birikimi hususunda değil aynı zamanda bilgi alışverişi konusunda da bölgeyi dezavantajlı bir konuma soktuğu ifade edilmektedir. İslamiyet'in yaygınlaşmasıyla birlikte bu kısıtın bir ölçüde dengelendiği ancak yine de pazarın oldukça sığ olduğu belirtilmektedir. Batılı bölgeyi sömürgeleştirilmesi ve kölelik kurumunun tesisi, Sahraaltı Afrika'nın hali hazırda var olan dezavantajlı konumunu daha da derinleştirmiştir. Emperyalist dönemde, Batı sermayesinin bölgeye akması bir ölçüde, bazı elitler için yapıcı sonuçlar elde edilmesine olanak tanımış olsa da sermaye çıktısı metropollere akmış, bölge içi çatışmalar ve ayrılıkçı hareketler körüklenerek Sahraaltı Afrika, daha da istikrarsız bir çehreye bürünmüştür. Dekolonizasyon dönemi ve sonrasındaki süreç, ekonomik bilgi birikiminin olmaması, ekonomik kurumların batılı devletler tekelinde olması, ekonomik yönetime dair bilgisi olmayan bir siyasi elitin iktidarı ele almasıyla kristalize olmuş ve bunun sonucu olarak da bölgede yolsuzluk ve istikrarsızlık keskin bir artış göstermiştir.

“Sahraaltı Afrika Ülkelerinin İktisadi Gelişme Sürecine Kısa Bir Bakış” adlı eser, siyaset bilimi, sosyoloji, tarih, arkeoloji, coğrafya ve antropoloji disiplinlerinden faydalanılarak ortaya konan analitik çözümler, ampirik bulgularla desteklenerek okuyuculara geniş bir perspektif sunmaktadır. Eser salt kolonyalizm ve post kolonyal dönemde kötü ve yozlaşmış yönetişime indirgenen Afrika gelişim sürecine, kıtanın erken döneminde yaşanan gelişmeleri de dahil ederek literatüre önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Buna karşın eserde bazı yönler eksik bırakılmıştır. İlk olarak, dördüncü bölümde incelenen kolonyalist mirasta, doğrudan ve dolaylı yönetimin bölgelerin sosyolojik ve iktisadi yapısında ne gibi dönüşümlere neden olduğu, dekolonizasyon sürecinde, bu iki kamu yönetimi anlayışının nasıl sonuç verdiği açıklanmamıştır. Beşinci bölümde yer alan postkolonyalizm dönemindeki gelişime ilişkin olarak başta Çin olmak üzere, Rusya, Hindistan, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi batı dışı aktörlerin 2000’li yıllardan sonra kalkınmada oynadıkları rolden bahsedilmemiş olması, eserin muğlak bıraktığı alanlardan bir diğeridir. Üçüncü olarak, kıta içi entegrasyonun temelini oluşturan bölgesel örgütlerin siyasi ve iktisadi rolüne değinilmemiştir. Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ve Doğu Afrika Topluluğu (EAC) gibi ortak para politikası da dahil olmak üzere, ticaret, yatırım, istihdam ve finansla dair birçok karar alma yetkisiyle donatılmış olan bu yapılara hiç değinilmemiş olması çalışmanın açık bıraktığı alanlardan biridir. Kıtada bulunan bölgesel örgütler, Afrika’nın potansiyelini yine kendi iç dinamikleri aracılığıyla gerçekleştirebileceği fikrinin bir tezahürüdür. Dördüncü olarak, 2021 yılında, Afrika Birliği önderliğinde, kıta içerisindeki gümrük vergilerini sıfırlamayı, kıta içindeki ekonomik etkinliği artırmayı ve Afrika’nın siyasi entegrasyonunu tamamlamayı hedefleyen Afrika Kıtasal Serbest Ticaret Alanı Anlaşması yürürlüğe girmiştir. Kıtanın iktisadi ve siyasi tarihinde dönüm önemli bir dönüm noktası olarak ifade edilen bu anlaşmanın çalışmaya konu edinilmemesi, çalışmada eksik bırakılan bir diğer noktadır.

Sonuç olarak, iktisadi bir incelemeden ziyade tarihsel ve sosyolojik bir çerçevede kurgulanan eser, Sahraaltı Afrika’nın iktisadi gelişiminde, değişen üretim yapısının, uluslararası ticaretin, doğrudan yabancı yatırımların, Resmî kalkınma yardımlarının ve küresel finansal sistemin yaygınlaşmasının bölgenin sosyopolitiğinde ne gibi dönüşümlere neden olduğunu açıklayamamaktadır. Bununla birlikte çalışma boyunca öne sürülen argümanlar yeterli ölçüde nicel veriyle desteklenmemiştir. Buna karşın, Erdoğan ve Acaravcı’nın “Sahraaltı Afrika Ülkelerinin İktisadi Gelişme Sürecine Kısa Bir Bakış” adlı çalışması, Afrika ekonomi politığıne ilgi duyan ve bölgenin geri kalmışlığının kökenlerini öğrenmek isteyenler için giriş niteliğinde tavsiye edilen bir eserdir.

Yazar Beyanı

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: %100

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: Ethics committee approval is not applicable to this stud

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study

YAZIM İLKELERİ VE KURALLARI

Akademik Düşünce Dergisi, 2020 yılında yayın hayatına başlayan ve yılda iki sayı çıkan,çift-kör hakemlik sürecinden geçen bilimsel makalelerin yayımlandığı, açık erişimli ve ulusal bir dergidir.

Yazarın/yazarların aşağıda yer alan yazım ilke ve kurallarına dikkat etmesi gerekmektedir.

YAZIM İLKELERİ

Derginin yayım dili, Türkçe ve İngilizcedir.

Akademik Düşünce Dergisi'nde yayımlanması için siyaset bilimi, işletme, maliye, iktisat,kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, tarih ve sosyoloji alanlarında özgün makale ve kitap incelemeleri kabul edilmektedir.

Akademik Düşünce Dergisi yayım sürecinde; yazarlar, hakemler ve editörlerden Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde belirtilen hususları öncelikle dikkate almaktadır.

Dergide yayımlanan yazıların tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

Çalışmaların yayım kararı editörlere aittir. Hakem değerlendirmeleri sonucunda kabul edilen çalışmaların yayımlanma zorunluğu bulunmamaktadır.

Editörler, dergi sayıları arasındaki uyumu sağlamak için kabul edilen çalışmalarını bir sonraki sayıya bırakma hakkına sahiptir.

Dergiye gönderilen çalışmalar, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır.

Dergiye gelen yazıların yazım kurallarına uygun olması gerekmektedir. Yazım kurallarına uygun olmayan yazılar, editörlerce hakem değerlendirme süreci başlatılmadan yazara iade edilecektir.

Kitap incelemeleri, analitik bir yaklaşımla kitabın temel tezini çözümleyerek ele alan biryapıya sahip olmalıdır. Kitabın bölümlerinin tanıtılması, yazar ve yayınevi hakkında kısa bilgilerin verilmesi, incelenen kitabın yazarın diğer yayınları arasındaki yerinin belirlenmesi ve kitabın alanyazına olan katkısının ne olduğunun açıklanması iyi bir kitap incelemesinin temel özellikleridir. Gönderilecek incelemelerde bu hususlar göz önüne alınmalıdır.

YAZIM KURALLARI

Gönderilen yazılar dil ve anlatım açısından bilimsel ölçülere uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

Yayımlanmak üzere gönderilen çalışmaların özet ve kaynakça kısımları da dâhil olmak üzere sözcük sınırı bulunmaktadır. Bu sınır, kitap incelemeleri için 2.000-5.000 kelime, makaleler için ise 4.000- 15.000 arasında olmalıdır.

Makale başlığı, 15 kelimeyi geçmeyecek şekilde kısa ve öz olmalıdır. Türkçe başlık, 14 Punto, tamamı büyük harf, Times New Roman yazı karakteri, ortalı bir şekilde yazılmalıdır. İngilizce başlık, 9 Punto ile sadece baş harfleri büyük, Times New Roman yazı karakteri, ortalı, parantez içinde yazılmalıdır.

Yazar adı, makale başlığının altında ortalı 10 punto Times New Roman yazı karakteri ile belirtmeli; unvanı, görev yeri, elektronik posta adresi ve ORCID numarası dipnotta 10 punto ile yazılmalıdır.

Makalelerde Türkçe ve İngilizce özet bölümleri en az 150 en çok 250 kelime arasında olmalıdır. Türkçe ÖZET ve İngilizce ABSTRACT bölümünde en az 3 en çok 5 anahtar kelimeye yer verilmelidir. Times New Roman yazı karakteri ve 11 punto ile tek satır aralığı yazılmalıdır. Özet, araştırmanın amacını, yöntemini, önemli sonuçlarını kapsayacak biçimde yazılmalıdır.

Makaleler, A4 boyutunda, MS Word programında, Times New Roman yazı karakteri ile 12 punto, 1,5 satır aralığıyla ve önce 6nk sonra 6nk satır aralığı bırakılarak yazılmalıdır. Sayfa kenarlarında 2,5 cm boşluk bırakılmalı ve sayfalar numaralandırılmalıdır. Tüm çalışma boyunca Times New Roman yazı karakteri kullanılmalıdır.

Metin içinde üç veya daha az satırdan oluşan kısa ve doğrudan alıntılar “tırnak işareti içinde” (italik değil) verilmelidir. Üç satırı geçen (blok) doğrudan alıntılar, metnin bir alt satırına geçilerek tek satır Aralığında, 10 punto ile 1 cm genişliğinde soldan ve sağdan girintili, tırnak işareti içine alınmadan (italik değil) yazılmalıdır.

Giriş, sonuç, kaynakça ve ek kısımlarına numara verilmemelidir. Ana ve alt bölüm başlıkları baş harfleri büyük şekilde 12 punto kalın ve normal şekilde yazılmalıdır. Giriş ve sonuç bölümleri dışında birincil düzey başlıklar (1., 2., 3.,...) ikincil düzey başlıklar (1.1., 1.2., 1.3.), üçüncül düzey başlıklar (1.1.1., 1.1.2, 1.1.3...) biçiminde gösterilmelidir.

Kaynakça 11 punto, 1,15 satır aralığıyla Time New Roman ve soyad alfabetik sırasına göre listelenmelidir. Kaynakça bölümünün altında yer alan beyanlar kısmı yazarlar tarafından doldurulmalıdır.

ATIF VE KAYNAK GÖSTERME KURALLARI

Metin içerisinde atıf yapılan her kaynak, kaynakçada yer almalıdır.

Kaynakçada yer alan her kaynağa da metin içerisinde mutlaka atıf yapılmalıdır.

Metin içinde tek yazarlı bir çalışmada genel bir atıf varsa ve metnin bütününe referans veriliyorsa: (Akman, 2010).

Metin içinde tek yazarlı bir çalışmanın belirli bir sayfasından ya da kısmından alıntı yapılıyorsa: (Akman, 2019: 2).

Metin içinde iki yazarlı çalışmaya atıf yapılıyorsa: (Sezgin ve Mursül, 2024).

Metin içinde yazar sayısı üç ve daha fazla olan çalışmalara atıf yapılıyorsa: (Sezgin vd., 2016).

Bir yazarın aynı yılda basılan eserleri (Öz, 2011a) ve (Öz, 2011b) şeklinde gösterilmelidir.

Birden fazla yazara atıfta bulunulurken, göndermeler aynı parantez içerisinde yer almalıdır. Sırasıyla ilk yazarın soyadına göre alfabetik olarak ve noktalı virgül ile ayrılmalıdır: (Yetkin, 2010; Özel Özcan, 2016).

İkincil kaynaklar (aktaran...): (Nalbant, 1995; aktaran Çetintürk, 2014) şeklinde gösterilmelidir.

Kaynakların tarih bilgisi olmaması durumunda (t.y)/(n.d) kısaltması kullanılmalıdır.

Son iki yazar bilgileri arasında “and/ve” bağlacı kullanılır.

TEK YAZARLI KİTAP

Metin içinde:

(Mursül, 2018: 50).

Kaynakça bölümünde:

Mursül, D. (2018). *Türkiye'ye Yerleşme Amacıyla Gelen Ahıska Türklerine Yönelik Göç Yönetimi Stratejisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

EDİTÖRLÜ KİTAP

Metin içinde:

(Koca ve Akman, 2024: 20).

Kaynakça bölümünde:

Koca, O. ve Akman, K. (Ed.) (2024). *Cumhuriyetin 100. Yılında Sosyal Bilimler*. Ankara: İmge Yayınları.

ÜÇ VE DAHA FAZLA YAZARLI

Metin içinde:

(Akman vd., 2022: 74).

Kaynakça bölümünde:

Akman, K. Tekke, A. ve Akpınar, İ. (2006). *Uluslararası Göbeklitepe'den Bugüne Türkiye'nin Tarihi ve Kültürel Mirası Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*. Samsun: Akademik Düşünce Yayınları.

ÇEVİRİ KİTAP

Metin içinde:

(Jardins, 2006: 30).

Kaynakça bölümünde:

Jardins, J. R. D. (2006). *Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş* (R. Keleş, Çev.), Ankara: İmge Kitabevi.

KİTAP İÇİ BÖLÜM

Metin içinde:

(Lale Kahraman, 2022: 175).

Kaynakça bölümünde:

Lale Kahraman, A. (2022). Soğuk Savaş Sonrasında Asya-Pasifik. M. S. Özel Özcan (Ed.), *Soğuk Savaş Sonrasında Sistem, Devlet ve Tarih* (ss.173-196). Ankara: Orion Kitabevi.

DERGİ MAKALESİ

Metin içinde:

(Özel, 2020: 145).

Kaynakça bölümünde:

Özel Özcan, M. S. (2019). XIX. Yüzyılda Rus-Çin İlişkilerine İngiliz Etkisi ve Gulca (Kuldja) Anlaşması. *Türkiye Rusya Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 143-162. <https://doi.org/10.48068/trad.742090>.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Metin içinde:

(Akman, 2025)

Kaynakça bölümünde:

Akman, K (2025). Literatür Taraması Nedir ve Nasıl Yapılır?.

<https://www.akademikkaynak.com/literatur-taramasi-nedir-ve-nasil-yapilir.html>, Erişim Tarihi 02.01.2025.

WEB SİTESİ

Metin içinde:

(akademikdusunce.org.tr, 2025)

Kaynakça:

II. Göbeklitepe'den Bugüne Türkiye'nin Tarihi ve Kültürel Mirası Sempozyumu. <https://www.akademikdusunce.org.tr/ii-gobeklitepeden-bugune-turkiyenin-tarihi-ve-kulturel-mirasi-sempozyumu/>. Erişim Tarihi 02.01.2025.

TEZLER

Makale içinde:

(Yetkin, 2017: 55).

Kaynakça bölümünde:

Yetkin, O. (2017). 6360 Sayılı Yasa İle Büyükşehir Olan Muğla İlinde Yerel Kamu Hizmetlerinde Yaşanan Dönüşümün Marmaris İlçesi Özelinde İncelenmesi. (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.

KONFERANS BİLDİRİSİ

Makale içinde:

(Lale Kahraman, A. ve Tekke, A., 2021).

Kaynakça bölümünde:

Lale Kahraman, A. ve Tekke, A. (2021). Kültürel ve Tarihi Mirasa Erişimin Dijitalleştirilmesi. *Uluslararası Göbeklitepe'den Bugüne Türkiye'nin Tarihi ve Kültürel Mirası Sempozyumu*, 4-6 Eylül 2021, Samsun.

RESMİ GAZETE

Makale içinde:

(7316 Sayılı Kanun)

Kaynakça bölümünde:

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (20, 5 Şubat). Resmi Gazete (Sayı:27484). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/02/20100205-1.htm>.